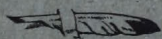

A
BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI:

ROEDIGER LAJOS

TITKÁR.

XV. ÉVFOLYAM. I. FÜZET.

ZOMBOR.

BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1899.

TARTALOM.

Elnöki megnyitó beszéd	3.
Vármegyénk 200 éves jubileuma. Írta: Dudás Gyula	4.
A bodrogh-monostorszeghi ásatásokról. Írta: Gubitzka Kálmán	9.
A bácsi tiszáninneni koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve. (Folytatás.) Írta: Szárics Bertalan	19.
Társulati ügyek	44.
A társulat közgyűléséről	46.
Titkári jelentés az 1898. évről	49.
Az 1898. év pénztári eredménye	55.
Egyleti mozgalmak. Lapszemle. Írta: R., titkár	57.
A Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat tagjainak névsora 1899. márczius 5-én	58.

Társulati mondanivalók.

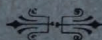
1. A *tagdíjak beküldésének* megkönnyébbítésére a jelen füzethez postautalványt melléeltünk. Kérjük tagtársainkat, szíveskedjenek az évi díjat ezen utalványon beküldeni.

2. A jelen füzethez melléelt ábrákat, t. Juhász Árpád rajztanár volt szíves Társulatunk számára megrajzolni. Köszönetünk fáradozásaiért.

3. Felkérjük tagtársainkat, hogy Múzeumunk gyarapítására minden lehetőt tegyenek. Régi családi és más természetű okmányok, könyvek, rajzok, festmények, régi viseleti és használati tárgyak, népies eszközök és viseletek, természetrajzi tárgyak mind helyet találnak múzeumunkban.

4. Évkönyvünk jelen füzet a szokottnál nagyobb terjedelemben jelenik meg — a jövő 2-ik füzet rovására.

5. Évkönyveinknek meglevő évfolyamai 3 frt árban kaphatók a titkárnál.

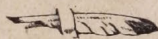
fu 4 m

A

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI

TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI:

ROEDIGER LAJOS

TITKÁR.

XV. ÉVFOLYAM. I. FÜZET.

ZOMBOR.

BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.

1899.

302400

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Elnöki megnyitó beszéd.

— Az 1899. évi februárius hó 2-án tartott közgyűlésen. —

Tisztelt közgyűlés !

Ha társulatunk lefolyt évére visszapillantunk — örömmel tapasztaljuk a haladást, melyet úgy szellemi, mint anyagi téren elérni sikerült.

Vajmi csekély volt az összeg, melyet eddig kutatásokra fordíthattunk — de hála a Muzeumok felügyelőisége — és a vármegye törvényhatóságának — mely tényezők, tetemesebb anyagi segély adásával lehetővé tették, hogy kutatások révén egyrészt vármegyénk multjára némi fényt derítsünk, másrészt kis gyűjteményünket szaporíthassuk. Most már az út meg van törve — haladjunk tovább a megkezdett ösvényen és a kitűzött cél elérése lehetővé válik.

Elég rámutatnunk a monostorszeghi leletekre — továbbá a bogojevai ásatásokra — mindkét helyen nagyfontosságú tárgyak kerültek felszínre, a népvándorlási korszakból. Nem csekély fontossággal bír a Monostorszegh melletti szigeten fentalált feliratos emlék-kő — melynek révén talán sikerülni fog Bodroghvár fekvését közelebbről meghatározni — habár erre nézve a hozzáértők véleménye eltér.

Midőn a leletekről teszünk említést — lehetetlen elhallgatni Gubitz monostorszeghi igazgató-tanító úr nevét, ki valóban önzetlen áldozatkészséggel vállalta magára a kutatás nehéz feladatát — és azt valóban ernyedetlen buzgalommal folytatja — nem kisebb feladatot végzett Cziráky bogojevai lelkész úr, ki az ottani sírmezők felásatását végzi a legnagyobb lelkiismeretesség

és pontossággal. Mindkét kiváló férfi iránt a társulat a legnagyobb köszönettel tartozik — és valóban igen kíváncsnak tartja, ha továbbra is támogatják szakértelmükkel.

Társulatunk ideiglenes titkára, Roediger főgymnasiunai tanár úr ritka buzgalommal vezette a társulat ügyeit — valóban nagy áldozat volt tőle a nem csekély megterheltetéssel járó feladatot ily kitűnő sikerrel megoldani. Nagy nyereségnek tartanám, ha megnyerhetnék őt arra, hogy a titkári állást elvállalja. Reméljük, a közbizalom egyhangú megnyilvánulásának ellentállni nem fog.

Ezzel röviden vázoltam volna a lefolyt év eseményeit, — de még egy kegyeletes és szomorú kötelesség teljesítése vár reám.

A múlt év őszén, a kérlelhetlen végzet úgy akarta, hogy a lelki erények és jóságban tündöklő királynőnk, Magyarország Nagyasszonya — oly megrendítő módon — örökre távozzék hű népe köréből. A rettenetes csapás gyászba borította hazánkat, még most is sajog a vérző seb, melyet amaz átkos gyilok ütött rajtunk.

Szeretett és kegyes királynőnk áldott emléke élni fog szíveinkben — de élni fog neve addig, míg csak magyar lesz — mert jóakaróbb és kegyesebb magyar királyné még nem uralkodott.

Társulatunk is csatlakozni óhajt a gyászolók nagy tömegéhez az által, hogy jegyzőkönyvében megörökíti a nagy királynő emlékét és fájalmának ad kifejezést.

Vármegyénk 200 éves jubileuma.

Bács-Bodrogh vármegye az idei évben érte meg fenállásának kétszáz éves évfordulóját, s ebből az alkalomból, bár a megye politikai hatósága nem rendezett semmiféle emlékűnnepet,

mi, mint a helyi történet szerény munkásai, nem tértünk ki az elől, hogy a régmúlt idők emlékét legalább egy perczre vissza nem idézzük s meg ne emlékezzünk azokról, a kik a török hódoltság megszűnte után e vármegyét ujja alakították s ekként a mai Bácskaság alapjait megvetették.

A hazafiúi igaz lelkesedés és a hála meleg érzete hatja át társulatunkat, midőn e kisded körben egy nemcsak a hazai, hanem világ történelmi szempontból is nagy eseménykör szálait akarjuk bontogatni, azért a nagy korszakét, melyet a magyarországi felszabadítási háboruk korának szokás nevezni. E nevezetes korszak az 1683-ban megindult török háborúval kezdődött s mint tudjuk, 1686-ban Budavárának visszavívásával érte el tetőpontját. Buda visszavétele után 1687-ben Wallis és Veteráni tábornokok Szeged várát is elfoglalván, e várral a hozzá tartozó vidék, vagyis Csongrád és Bács-Bodrogh vármegyék egész területe felszabadult a török uralom alól. Vidékünk, mint tudjuk, a szegedi török szandzsáksághoz tartozván, váraiban u. m. Bács-, Szabadka-, Zombor-, Titel- és Baján török helyőrséggel volt megrakva, amely őrségek Szeged eleste után e váracsokat önként feladták és a még török kézben levő temesi és szerémségi részekre költöztek.

A törökök helyébe 1687-ben vidékünkre a német, magyar és egyéb katonaság települt be, a lakosságot pedig a már előbb itt megtelepült szerb, bunyevác, sokacz s csekélyebb részben magyar elem képezte. 1691-ben Csernovics Arzén szerb patriarcha vezetése alatt újabb szerb telepések érkeztek megyénkbe s ettől fogva Bács- és Bodrogh vármegyék állandóan katonai kormányzat alá jutottak, mert ekkor a vidék katonai határőrvidékké alakítottatott s a bécsi udvari haditanács főhatósága alá rendeltetett.

A magyar közszellem szívósságát azonban mi sem igazolja fényesebben, mint az a körülmény, hogy a török uralom alól felszabadult területeket, nevezetesen a Duna-Tisza közén Pest és Csongrád után Bács- és Bodrogh megyék is öntudatra

ébredtek és a régi történeti jogokra hivatkozva vármegyei önállóságuk visszaállítását sürgették. Helyi történetírásunk a kútfőbúvárlat terén, sajnos, eddig még nem haladt annyira, hogy biztosan meg tudnók állapítani, vajjon Bács- és Bodrogh vármegyék mikor tettek első lépést e téren és kik voltak azok, a kik e nevezetes ügyet mozgatni kezdték. Az ide vonatkozó iratok ugyanis eddig még nem kerültek nyilvánosságra, mert sem a megyei, sem az országos levéltárban nem foglaltatnak s így valószínűleg az udvari haditanács levéltára nyújthat e tekintetben egyedüli felvilágosítást.

Innen tudjuk, hogy 1696-ban már úgy Bács, mint Bodrogh megye újjászervezése tervben, vagy talán részben folyamatban is volt, mert erről először gr. Schlick szegedi várparancsnok tesz ez évben említést.¹⁾ Ügylátszik azonban, hogy e vármegyék újjászervezését a kalocsai érsekék kezdeményezték, a kik I. Mátyás és II. Ulászló királyok kora óta Bácsmegye főispánjai gyanánt szerepeltek s ezt a címet részben a török hódoltság korában is megtartani iparkodtak. Minden jel oda mutat, hogy Széchenyi Pál kalocsai érsek legtöbbet tett e tekintetben, mert mint ugyancsak a bécsi udvari haditanács aktáiból értesülünk, őt I. Lipót király 1698. október 16-án kelt oklevelével Bácsmegye főispánjává nevezte ki, illetőleg a már eddig is viselt bácsi főispán címet neki adományozta.²⁾

Egyéb adatok hiányában ezen okt. 16-iki diplomát kell Bácsmegye újjászervezési okmányának tekintenünk s így fel kell tételeznünk, hogy Bácsvármegye ez évben már szervezve volt, bár arról, hogy ki és miképen szervezte, semmi biztos adatunk nincsen. Valószínű azonban, hogy Széchenyi Pál érsek és ennek megbizottai szervezték a vármegyét, bár az 1698. évi működésről még mit sem hallottunk. Ez bizonyára onnan van, mert az érsek emberei egészen csendben vitték végbe a

¹⁾ A bécsi udvari haditanács levéltárából közli Iványi István: Bács-Bodrogh vm. Monogr. I. 321.

²⁾ U. o. I. 322.

szervezést, jól tudván, hogy a szomszédos katonai határőrvidéki parancsnokok, sőt maga a bécsi udvari tanács sem nézi jó szemmel a polgári törvényhatóságok keletkezését. Annyi bizonyos, hogy ez évben a megye tényleg megalakult, mert a következő 1699-ik évben már igen nyomatékosan adott életjelt magáról. Ugyanis ez év tavaszán Bácsvármegye már nyíltan szembeszállt a megye területén levő katonai határőrvidék akadékoskodó helyőrségeivel s mint halljuk, a szabadkai és zombori helyőrséget lefegyverezte.¹⁾ Ez esemény világosan mutatja, hogy a megye ekkor már imponáló hatalommal rendelkezett, a mi csak úgy képzelhető, ha feltesszük, hogy már az előző évben megszerezte erre nézve a kellő eszközöket.

Bácsmegye hivatalos működéséről egészen hiteles adataink az 1699-ik évből már bőven vannak. Ez évből ugyanis ismerjük a vármegye egész adóösszeírását és politikai beosztását. A vármegye 1699. december hóban Baján tartotta közgyűlését s ez évben a vármegye három járásában (bajai, zombori és bácsi) 42 község 2256 adózó gazdával foglaltatott. Ez a létszám bizonyára már az előző évben is megvolt, valamint megvolt a tisztkar is, melynek sorából Cseri Mihály és Balogh Ferencz alispánt, Osztrozaczký Imre főjegyzőt, Deibler János és Lipkovics Márton szolgabírák neveit ismerjük.

A mi Bodrogh vármegyét illeti, e tájban róla még mit sem hallunk. A vármegye névleg azonban már 1698. előtt is létezett, a mennyiben egy 1696. évi országos adóösszeírásban már 5 portával szerepel. E tájban azonban még szervezve nem volt s minden jel oda mutat, hogy csak Bácsmegye szervezkedése után ébredt öntudatra e vármegye. Kik és miképen kezdeményezték Bodrogh megye újjászervezését, még homály fedi. Tény, hogy első főispánját I. Lipót király egy évvel a bácsmegyei főispán kinevezése után, 1699. december 2-án gróf Thurnon személyében nevezte ki s így e megye a következő 1700-ik évben Pétervárad-sáncz (ma Ujvidék) székhellyel meg is alakult,

¹⁾ U. o. I. 322.

mivel azonban területét évek hosszú során sem tudták megállapítani, e megye az 1730-as évektől fogva már Bácsmegyével közigazgatásilag egyesítettet.

Ekként a két ősi s most már újjászervezett megye testvér módra szövetkezett egymással, a mi nemcsak a hosszas háborúságnak s folyton folyó határpereknek vetett véget, hanem a később nagy és gazdag vármegye alapjait egyengeté.

A jelenkor gyermeke törpe és méltatlan utód lenne, ha most, midőn immár két évszázad telt el azóta, hogy szülővármegyénk újjáalakult, a kegyelet és hála koszorúját nem illesztené azok emlékére, a kik oly nehéz viszonyok s oly nagy küzdelmek árán hozták létre e vármegyét, új hazát alkotván a török által csaknem teljesen szétdúlt hazában. E vármegyék újjászervezése országos szempontból is nagy fontosságú volt, mert ez által az ország egyik legjelentékenyebb s legszebb jövővel kecsegtető része vonatott be a politikai és nemzetgazdasági tényezők sorába s vele a magyar államiság egyik legfőbb védbástyájának, a vármegyei rendszernek, egyik legerősebb láncszeme fűződött a honi vármegyék sorozatához.

Azok pedig, kik e nagyjelentőségű művet létesítették, talán munkájuk fontosságát nem is tudva, már rég sírba szállottak s tetteiket az azóta elmúlt hosszú idő rég a feledékenység ködébe burkolta: társulatunk áll ime egyedül őrt a történet fátylájával bemohosult sírjaiknál. Tetteik emléke azonban nemcsak fenmarad, hanem mindenkor kegyelettel lesz említve, míg Bács-Bodrogh megye létezni fog s míg csak akad e vármegyének egyetlen fia, a ki az ősök viselt dolgait kellőkép méltányolni tudja.

Dicsőség emlékezetöknek !

Dudás Gyula.

A bodrogh-monostorszeghi ásatásokról.

Írta: **GUBITZA KÁLMÁN.**

Bodrogh-Monostorszegh határa ősidőktől fogva emberek által lakott hely. Ezt igazolja az a sok szép emlék, mit az utóbbi időben összegyűjtve, társulati muzeumunkban őrizünk; de bizonyítja azt ezenkívül az a sok érdekes nyom is, a melyekre a kutatások során egyrészt a véletlen vezetett, másrészt pedig helybelieink által lettem figyelmeztetve.

Úgyszólván: alig van dőlőnk, mely nem tudna a letűnt időkről beszélni s mégis helyi archeológiánk — alapjában véve — csukott könyv előttünk. Különben ez nagyon is érthető, ha meg-gondoljuk, hogy a régészet iránti érdeklődésünk ezelőtt csak annyiban nyilvánult, hogy évenként, úgy május vége felé, fel-tarisnyáztunk s kirobogtunk a kozarai erdőben fekvő Bortány-várához — majálisozni. Természetes, hogy ilyenkor inkább a sonkán meg a kulacon járt az eszünk, mint a körülsánczott várromokon; de meg ha történetesen valami meg is ragadta figyelmünket (teszem azt valami régiség) azt amúgy felületesen megnézegettük s aztán félredobtuk, vagy legjobb esetben odaadtuk a gyermekeknek, hogy — játszanak velük. Hála Istennek, ma már másként gondolkozunk! S ezt nemcsak magamról, hanem általánosságban a bodrogh-monostorszeghiekről is elmondhatom.

A „csukott könyv“-ben való lapozgatást végre megkezdettük, s ma már olvashatunk is belőle egyet-mást. Igaz ugyan, hogy nagyon hézagos az, a mit tudunk, de közelebb jutottunk a célhoz: a titokzatos homályban *némi* fény dereng. Éppen ezért nehéz volna most még összeállítani azt a láncolatot, melyben az őslakók a századokon át iderajzott népek letelepedését és letűntét visszatükrözhetnők. Ez éveken keresztül folytatandó szorgos kutatást és tanulmányozást igényel. Már pedig ezekben még nagyon is a kezdetnél vagyunk.

Az okokat nyomozván: úgy találom, hogy azokat az előnyöket, a melyek úgy az őslakók, valamint a későbbi megtelepültek előtt is feltűnhettek, községünk határának rendkívül kedvező földrajzi fekvésében kereshetjük. Itt húzódik a Duna, mely mint határvonal, mint közlekedési és védelmi eszköz egyaránt szükségét pótolta; halbősége, valamint a körülötte levő erdők dús vadállománya, részben a háztartás szükségleteit elégitették ki. Ezek mellett az isten-áldotta jó termő talaj és a rétek gazdag legelője — mint a földművelés és állattenyésztés főfeltételei — játszottak nagy szerepet.

Legrégibb lakóinak maradványaira az elmúlt évben bukkantunk. Ez az u. n. „Reiter-féle telep“-en felkutatott pogány sírmező, melyről az „Évkönyv“ legutóbbi számaiban olvashattunk. Ezzel egyidősnek lehet tartani a legújabbban — az u. n. „vályog-vetők“-ben — felfedezett telepet, a hol számos tűzpad, konyhahulladék és kezdetleges művű edények cserepei jelzik, hogy ott valamely régibb kor embereinek emlékeivel van dolgunk. A halottégetés nyomával is találkozunk a Periskics-féle szállás telepén. Itt néhány év előtt nagyobb, vastag oldalú hamuvedreket találtak. Kár, hogy elkallódtak.

A késői középkorba sorozható a sziga-szigeti telep s Wámoscher Nándor tagtárs úr szállásának „Klisza“ nevű dűlőjében emlegetett s igen érdekesnek ígérkező hely, a honnan római eredetű leletek s közvetlen mellette újabbkorbeli tárgyak kerültek napfényre.

A középkorból fenmaradt s különös figyelmet érdemlő emlékeink: Bortány várának romjai, melynek felásatása szintén tervben van; továbbá Bodrogh vára, melynek kinyomozása, mint nyílt kérdés, állandóan foglalkoztatja társulatunkat s végre a „Runyevác“ nevű homokdomb, melyet bodrogh-monostorszegiek tartanak nagyra, mint olyan helyet, mely még a török pusztítás idejéből való. Itt találjuk utoljára a monostorszigeti pálosok templomának és rendházának romjait, melyek talán a legkésőbbi kort hirdetik. A török uralom lezajlása után,

ennek nyomán keletkezhetett a mai Bodrogh-Monostorszeg. A nép még ma is csak „Sztára-szelá“-nak (régí falu) nevezi.

De még nem mondtam el mindent, mert minden lépten emberi nyomokra akadunk a község belterületén is.

Ilyen említésre méltó pont például: a kereszt-utczának az a része, a hol azt az iskola-utca metszi; nevezetes ezen kívül Ibsics Balázs és id. Burghart János bodrogh-monostorszegi lakosok udvara és kertje is. A két első, mint „régí“ temető hely ismeretes, ez utóbbi pedig arról nevezetes, hogy ott pincze ásás közben egy csontváz mellett kengyelvasat, zablát és lándzsát találtak. (Népvándorlás kora.)

Ime, ez az a vázlat, a melyet a jövőben folytatandó kutatásaink programjaként is tekinthetünk; ez az a bőséges anyaghalmoz, melyből idővel községünk archeológiája egész teljességében kidomborítható lesz.

*

A múlt év folyamán oly szép eredménynyel végzett ásásaink körülményeiről Roediger Lajos társulati titkár úr az „Évkönyv“ IV. füzetében általánosságban már beszámolt. Célom ezuttal leleteink tüzetesebb megismertetése és e mellett főleg az, hogy az ásások folyamata alatt tett közvetlen megfigyeléseimmel — bár némileg is — szolgálatukra lehessenek azoknak, a kik leleteink útján archeológiánkkal *behatóbban* is foglalkozni kívánnak.

Legelsőbben a Reiter-féle telepen felkutatott *pogány sírmezőről* kell megemlékeznem.

Ósi kutatásaink e helyen tíz napig tartottak. A feltárt területen négy érdekes sírt találtunk. Az azokból felszínre került leletek legnagyobbbrészt női ékszerek és pipere-eszközök.

Leleteink legérdeesebbje két kis aranytű (1. ábra). Ezek a váll tájékán a ruha összetűzésére s egyben — mint csillogó tárgy — ékszerül is szolgáltak. Alakra és kidolgozásra tökéletesen megegyeznek; ez oknál fogva azokat egy kéz munkájától eredtnek is kell tekintenünk. Ha figyelmesen megszemléljük, azt

találjuk, hogy ez a két kis tárgy az aranyművesség egyik legkezdetlegesebb produktuma; a kidolgozás oly egyszerű, hogy szinte látni lehet rajtok a finom kalapácsütések és a reszelő nyomát. Maga az anyag a legtisztább színarany. Súlyok: 2.78 gramm.

E két tűcskét hazai régiségeink között unikumként emlegethetjük, a mennyiben ilyeneket Magyarországon még nem találtak. Nagynevű tudósunk: Hampel J. dr. úr véleménye szerint e tűk *római* eredetűek.

Három kis ezüst csatot is találtunk. (2. ábra.) Ezek közül az első, mely a tű vagy a gomb helyét pótolhatta a ruhán — a nyak tájékáról került elő; a másik kettő pedig alkalmasint a sarú-szíjak összekapcsolására szolgált, mert a boka-csontok mellett voltak elhelyezve. Alakra vagy kidolgozásra nézve valami különösebb sajátságot vagy változatot nem mutatnak.

Az ékszer-tárgyak között találjuk a fülbevalókat (3. ábra) és egy nagyobb bronzgyűrűt (4. ábra) is.

A fülbevalók teljesen megegyeznek az „Évkönyv“ III. részében, a legelső leleteink között ismertetett fülbevalókkal, azzal a különbséggel, hogy míg azok ezüsből valók és valamivel kisebbek, — ezeknek az anyaga bronz és a mellett sokkal masszivabbak is. A gyűrű a mai pecsétgyűrűkhöz hasonló.

Ékszerül használtattak az ezüst pléhből készült s tölcse-szerűleg formált csörgők. Ezekből 10 darab került felszínre.

Legtöbb a gyöngyszem, melyek között alakra, anyagra, színre és kidolgozásra nézve oly sok szép változatot találunk, hogy azok magukban véve is bőségesen kárpótolják a kutatásokra fordított időt, pénzt és fáradságot. Kezdve az óriási, majdnem dió nagyságú szemtől, le a kendermag kicsinységű szemig — minden nagyság képviselve van. Ugyanilyen tág körben osztályozhatnók azokat alakra, anyagra, valamint színre nézve is.

Az első sirból való azon füzér, melyben 34 apró zöld és 5 darab középnagy irizáló és 2 darab nagyobb zöld gyöngy található.

A többi gyöngy a 3. számú sirból való. (A mennyire lehet, majd a nagyság szerinti osztályozás rendjét fogom követni.)

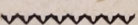
Itt találtuk azt a három, nagy szurok gyöngyöt, melyek sötét alapszínét élénk piros pettyek tarkítják. (5. ábra). Ezek közül a legnagyobb a kiemelés alkalmával szétpattogott.

Van a többi között: egy nagy, zöldes-szürke homokkőből készült rovatkás szem (5. ábra); és egy nagyobb világos-sárga szem, melynek kerületén cziráda húzódik.

Alakjuknál és kidolgozásánál fogva legérdekesebb az a 6 drb bordás szem, melynek fekete alapja piros és fehér szemcsékkel van diszítve. Anyaguk finom agyag-gyurma. Sajátságos alakjukat attól a mintától nyerték, a melyben préseltettek (7. ábra.)

Valamennyi közül kiválik az a két berakott művű szem, melyek oldalát levéldísz közé rakott piros rózsák ékesítik. (00. ábra.) Kétségkívül ezek a legértékesebb példányok, melyek előállítójuk fejlett műizléséről és technikájáról tesznek tanúságot.

Szépek a gyantából készültek is. Színük — mint a bo-rostyáné — szép áttetsző. Ezekből 11 darab a láb körüli füzérből való. Nagyságuk: mint a krajczár, sőt még ennél is nagyobb.

Van ezeken kívül: 1 darab fekete, koczka alakú szem, (11. ábra), melynek hat lapja piros ponttal van berakva; 1 darab szurokból készített óriási példány (8. ábra), melynek kerületét alakú vonal ékesíti; 2 darab calcedeu; 1 darab nyers zöld üvegből; 1 darab sardonix gyöngy, mely darab (9. ábra) sajátságos lapos és csiszolt alakjánál fogva tűnik ki a többi közül; 2 darab üveggyöngy, melyek valamikor zománcczosak lehettek; 2 darab közép nagyságú, háromnagyságú, háromszögletű üveggyöngy (10. ábra); 3 darab fehér,

1 darab kékes, 1 darab narancsszínű, 2 darab piros és 2 drb zománczos szem, melyek alakra és nagyságra nézve is igen eltérők; számos színehagyott koráll-gyöngy (12. ábra); s végre: igen nagy mennyiségű apró fekete és zöld szem, melyekből két hosszú fűzért gyűjtöttem össze.

A nagyobb szemű gyöngy és a csörgők között — melyek bronz-drótra voltak fűzve — 4 darab szarvasfog is volt. (13. ábra). A drót zöld rozsdája a fogakra is áthatott; különben teljesen épek és aczelosak.

A pipere-eszközök sorába oszthatjuk azt a két elefántcsont fésűt (14. ábra), melyek a női sírokban találtattak. Keskeny lapjok, mind a két oldalon sűrűn metszett fogakkal van ellátva; (olyanok, mint a mai nap is látható sűrű fésűk) s hogy az eszköz valamivel masszivabb és használatra alkalmasabb legyen, két oldalról, hosszában húzódó bordával van megerősítve.

Egyes sírokban az agyagművesség jeleivel is találkoztunk. Ilyen az első sírban talált edény-cserép. (15. ábra.) Ha ezen cserepet képzeletben kiegészítjük, akkor egy füles, de inkább magas, mint öblös urnának a darabjára ismerünk. Ugyan ilyen edényt láthatunk lerajzolva az „Osztrák-Magyar Monarchia“ című folyóiratnak a magyar Alföldet tárgyaló kötete 149. lapján, azzal a különbséggel, hogy míg azon némi díszítés van, a mienken nincsen.

A negyedik sírból való egy agyagedény. Ez az edény (csupor) kézzel van formálva, az égetés (inkább szárítást mondhatnánk) silány, minek következtében az anyag olyannyira laza, hogy teljes lehetetlenség volt azt egész darabban kiemelni. Fala cm-nyi vastag; oldala egyenközűen haladó vonalakkal és V alakú czikczakkal van szegélyezve.

Az eddig felásott terület után — beleszámítva a tégláégetés idejében felhányt területet is — azt következtethetjük, hogy még korántsem vagyunk a temető végén. Így tehát alapos a remény, hogy a folytatandó ásatások során, még más, *kiegészítő leletek*

birtokába is juthatunk, melyek az itt élt népek műveltségének, szokásainak, gondolkodásának és egyéb életkörülményeinek világába — nagyobb fényt fognak vetni. Nagyon megkönnyítenék munkánk, ha azt is tudnók, hogy hol feküdt az idetemetettek lakóhelye (telepe)? Ha a domborzati viszonyok után indulunk, úgy azt a temetővel átellenben, a Czrna-barán túl fekvő dombháton kell keresnünk. De nem lehetetlen az sem, hogy a Ferencz csatornán túli „vályogvető gödrökben“ már fel is fedeztük. Ebbeli föltevésemet megerősíteni látszik az a körülmény, hogy ez a telep a temetőtől alig pár száz méternyire fekszik; másodszor, hogy a konyhahulladékok között ugyanolyan kezdetleges művi edények cserepek láthatók, mint a minők a feltárt sírokból kerültek elő. Tegyük még hozzá, hogy a pogány népek a temető helyét lakóhelyüktől rendszerint keleti irányban választották meg: majdnem bizonyosra vehető, hogy e telep a temetővel egykorú. Múlhatlanul szükséges lesz itt is a kutatás, mert eddigelé olyan házi szükségbeli eszköz, fegyver, pénz vagy csereeszköz — a melyek e nép műveltségét, mindennapi életét vagy korát *közelebbről* megjelölnék — még nem jutott ásóink alá.

De bár csak néhány ékszer, pipereeszköz és cserépdarab az a mit e sírokból birunk: egyes dolgokra nézve mégis tájékoztathatjuk magunkat. Így például a leletek eltérő technikájából következtethetjük, hogy azok nem egy nép műhelyéből kerültek ki. Az ékszer- és piperetárgyak határozottan importált czikkek, mert semmi sem mutatja, hogy azokat ők készítették, vagy készíthették volna.

Valószínű, hogy kereskedelmi összeköttetésben állottak valamely műveltebb néppel: a rómaiakkal, a mi nem is volt nehéz, ha meggondoljuk, hogy a dunántúli vidéket ők birták.

Hanem igen is: az ő kezük munkájának tekinthető az a néhány agyagedény, a melyeket a sírokban találtunk. Ezeken valami különös technikai ügyességet vagy fejlettebb ízlést nem igen találunk.

Milyen volt e nép: békés-e vagy harczias? mi volt a foglalkozása?

Én békés pásztor népnek tartom őket, mert fegyvert vagy kést egyik sírban sem találtunk. Pedig férfisírokra is akadtunk. A pásztorkodás mellett vadászattal és halászattal is foglalkozhattak. Az elejtett szarvas gyöngyfogát átfúrták és a nők gyöngyfűzésére tették. Úgy látszik, hogy e barbár nép családi életében a nőknek szép szerepük volt!

Különös szokást követtek a halottak eltakarítása körül. A halottakat u. i. nem tették koporsóba, hanem vagy ülőhelyzetben, vagy pedig megcsonkítva temették el. A temetkezésnek ilyen különös módjáról olvashatunk az Arch. közl. VIII. kötet 76. lapján is, a hol dr. Érdy János, a pilini pogány sírokról értekezvén a következőket mondja:

„A pogány népek halottjaik fejét néha levágták és azt elégették vagy elégetlenül külön temették el. A pogány népek nagy tiszteletben tartották halottaikat, természetszerű vallási fogalmaik szerint a lélek a fejben lakozik; az egymástól eltérő vagy egymással ellenkező vallásos nézeteket, vagy inkább a hagyományos szokást követve, a fejnek majd fentartását, majd gyors elrontását és az elemeknek átadását hitték jótéteménynek és szükségesnek arra, hogy a lélek föllelje nyugalmát. A holttest fejének levágását és külön eltakarítását a tapasztalati adatok elég érthetőleg bizonyítják.

A híres hallstatti pogány temető ásatásainál több mint 13 eltakarítási mód közt, a 121 számú sírban hasonfekvő fejetlen női csontváz vala eltemetve, melynek koponyája a jobb lábánál volt — elégetve.“

Rendszert itt sem találunk.

Az ülő helyzetben eltemetettek, hol keleti, hol nyugoti irányban helyeztetek el a sírban. A végtagokat azonban soha sem zsugorították össze, hanem inkább mereven kinyújtották.

Az első sírban talált ülő csontváz felső testrésze előre volt

hajolva, úgy a fej — arczczal lefelé — az alsó lábszárak közé jutott.

A másodiknál a fej hátracsuklott, úgy, hogy az arcz égfelé tekintett; a mellkas pedig a medenczére roskadt.

A harmadik számú sírban a fej jóval magasabban feküdt, mint a megcsonkított test; kétségtelen tehát, hogy előbb a csonka testet földelték el s a fejet csak azután helyezték el a sírban. Ez az a női sír, melynek leletekben való gazdagsága azt engedi következtetni, hogy az oda eltemetett, előkelő vérből való lehetett.

A külön eltemetett fej, arczczal kelet felé volt fordítva. Alatta megtaláltuk a sértetlen állapotban levő első nyakcsigolyát. A fejnek a nyaktól való elválasztása tehát az első és a második nyakcsigolya között történt. Ugyan ott feküdt egy nagyobb zöldes-szürke homok-kőből készült gyöngyszem s az egyik bronz fülbevaló is, mely azonban eltöredezve, darabokban került felszínre. Párját a mell tájékán találtuk meg. Az ékszer-tárgyaknak ebből az összevisszaságából azt magyarázhatjuk, hogy a megcsonkítás műveletét, a temetés alkalmával lenn a sírban végezték, még pedig nem valami nagy óvatossággal. Léhet, hogy a fülbevaló is a lenyakazás alkalmával sérült meg.

A csonka nyakon alig volt több mint 45 gyöngyszem és 3 csörgő. Az ismertetett két kis arany tű a nyak tájékán a ruha összetűzésére szolgált. A bal kar és a bordák között feküdt a fésű és egy szem nagy szurok gyöngy. A jobb kéz gyűrűs újján volt a gyűrű. Az öv tájékán ismét 8 szem nagyobb gyöngyöt találtunk s a mi *legkülönösebb*: a lábfejeket is apró és nagyobb szemű gyöngy körítette, még pedig oly feltűnő nagy mennyiségben, hogy alig győztem mind összeszedni.

Fejtsük meg már most, hogy mikép kerülhetett az a sok gyöngy az öv tájékára és különösen a lábfejek köré? talán az öltöny díszítésére szolgált az öv tájékán? vagy a sarút ékesítette a lábakon? Én mind a két feltevést kétségbe vonom.

A medencze-csont és a balkar között talált nagyobb szemű gyöngy már azért sem lehetett a ruha dísze, mert mind a 8

szem egy rakáson feküdt, míg ha ruhadísz lett volna, úgy azt bizonyos szabály szerint elhelyezve, az öv körül találtuk volna. Mi célja volt annak a nagy szurok gyöngynek is, a melyet ugyancsak a balkar és a bordák között, a fésű mellett leltünk? Kétségtelen, hogy ez sem szándékosan, hanem véletlenül — de legkevésbé mint ruhadísz — kerülhetett oda.

A rejtvényt így magyarázhatjuk meg:

A halottat a sírba letették, mire a halotti szertartást végző egyén hozzálátott a lenyakazás műveletéhez. Csakhogy e munkájában hátráltathatta az a rengeteg gyöngy, a mi a halott nyakát ékesítette. Így azután kénytelen volt abból néhány füzert levenni. Mi sem volt könnyebb, mint a bronz-dróttal oda erősített nagyobb szemű gyöngyfűzért — mely alkalmasint legfelül díszelgett — leoldani. Igen ám, de most még a sűrű sorokban szorongó apró gyöngy volt útbán. Míg ezek leoldásával bíbelődött, a nagyobb szemű gyöngyfűzért a holttest balfelén, a kar és az oldal táján — letette. *E közben csúszhatott le az a néhány nagyobb szemű gyöngy, melyeket az öv tájékán találtunk.*

Most a fejet akadálytalanul elválaszthatta a nyaktól. Csak hogy most már a leoldott gyöngyfűzéseket bajos lett volna rendes helyükre — a csonka s talán vértől nedves nyakra — ismét visszatenni: fogta tehát s a *lábfejek köré* csavarta, helyezte.

Ez a legtisztább valószínűség.

A negyedik sírban egy keleti irányban kinyújtott s hanyattfekvő férfi csontvázra találtunk.

Hogy az itt felkutatott sírmező köztemető volt, mutatja az, hogy szegényebb, gazdagabb egyaránt temettetett oda. Az Arch. Közl. II. kötet 13. lapján olvassuk: „A sírok külseje és belseje élénken tünteti elő: gazdag, középsorsú vagy szegény volt-e az elhunyt életében, mert mindazon ékszereket, melyekben a megholt életében leginkább gyönyörködött, sírjába rakták és temették, mivel ezek vele mintegy együtt éltek, melyekhez minden gondolata, érzelme és élete volt kötve.

Némely sírban, a halott mellett, agyagedényt találtunk. Ez is a pogány néphittel és szokással hozható vonatkozásba, a mennyiben azt tartották, hogy a túlvilági úton megéhező lelkek a sírba helyezett ételekből lakmároznak.

Mikor éltek és mely törzshöz tartoztak e népek? minden feltűnni akaró meghatározást kerülvén, e kérdések eldöntését szakemberek ítéletére bízom. Egyelőre elégedjünk meg azzal a kijelentéssel, a mit az „Évkönyv“ legutóbbi füzetében is olvashattunk, hogy t. i. *„leleteink a szarmát-korból valók.“*

Annyit láttam a „Nemzeti Múzeum“-ban, hogy leleteink szakasztott olyanok, mint a minők a legutóbbi időkben Kecs-kemétről, Szegedről és Verseczről kerültek fel. Kell tehát, hogy telepünk a fentemlített telepekkel *egy-ídős és rokonnép* telepe.

A bácsi tiszáninneri koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve.

Írta: **SZÁRICS BERTALAN.**

(Folytatás.)

Néhány év lefolyása után újabb intézkedések a legfőbb úrbéri instantia (helytartóság) által tétettek, melynek latin szövegéből magyar fordítása alább közöltetik s mely 1814. évi február 14-én 3429. sz. alatt intimált legfelsőbb királyi elhatározás szerint a kamarai elnökséghez, melynek 9-ik pontjában ismételten elrendeltetik, hogy azon nemesek által vásárolt birtokok, melyek után az úrbéri terhek nem viseltetnek, vizsgáltassanak meg a legszigorúbban, valjon ezen telkek előbb nem voltak-e az úrbéri terheknek alávetve és ha igen, úgy a terhek alá vonattassanak s ha ily esetekből per keletkeznék, a felmerült kérdések az uradalmi szék előtt döntendőek el s nem jogi, hanem politikai, úrbéri úton.

Itt megjegyzendő, hogy a kerületben a privilegium levélnél fogva nemesi birtokok nem voltak, hanem a volt határőrvidéki tiszteknek adományozott nemesi curiák hasítottak ki részökre a községekben a közlegelőkből, mely különben már a lakosság-
nak használatul adatott. Tehát ezen, így a kerületbe beszár-
mazott nemesek, kik birtokokat vásároltak, nemesi tulajdonsá-
guk leple alatt próbálgatták az úrbéri földek után járó terhek-
tőli menekvést. Azért tétetett meg a fentebbi intézkedés a
helytartóság által.

Ezen intézkedések újabb bizonyítékai a kerület úrbéres
voltának s pedig különösen igazolja az úrbériség létét már az
is, hogy a fentebb említett perek nem a jogi, hanem politikai
úton intéztessenek el.

A koronai kerület belviszonyai felett időszakonként tett és
különböző magas helyekről foganatba vétetett szabályozások,
intézkedések, már úgylátszik, létesítették azon rendet és kezelési
összhangzást, melyet az akkori államrendszer s fejlődési visz-
zonyoknál fogva a szabadalmi levelek alapján jogosan kívánni
lehetett és mivel minden kétséges dolgok a beligazgatás, gaz-
dálkodás és hatósági életben a kívánt kerékvágásba hozattak,
továbbá az úrbériség a privilegium levelekkel szemben az
úrbárium rendszere alapján fejlesztetett; ez időn túl a kerület
jogfejlődési viszonyaiban egészen az 1848. évig nem igen talál-
hatni egyéb fontosabb intézkedést, mint a mennyit az 1836.
1840. évi országgyűléseken hozott törvények létesítettek. Mind-
amellett felemlítendő itt, hogy az 1796. évben a nyolczadnak
készpénzbeni fizetése tárgyában kötött 25 évi tartamra szóló
szerződés 1821. évben lejárt, mely akkoriban nem újítottott
meg 1836. évig és így ezen időközben egy ideiglenes állapot
lépett eme szerződési viszonyra nézve elő, mindamellett azon
eredménnyel, hogy a koronai uradalom és kerületi lakosság
között a régi szerződés hallgatag érvényesült a nyolczadnak
pénzbeli beszolgáltatása által. Hogy pedig a régi szerződés le-
jártával a megállapított új 25 évi szerződés azonnal meg sem

kötött, valószínűleg onnan eredt, mivel azon időben már nem csak az uralkodó és kormányzatánál, de az ország nemesei és egyéb lakói között megért azon eszme, miszerint a jobbágyok földhöz ragadt sorsán humanisztikusabb módon kell segíteni és az úrbéri rendszeren korszerű idomitást kell keresztül vinni, s hogy egyúttal a nemzetgazdászati tekinteteknek is lendület adassék, e téren bizonytalanság miatt a hosszú évekre terjedő szerződés kötése felfüggesztetett. Elvégre meghozattak az 1836-iki úrbéri törvények is, minek megtörténtével 1836. évben a nyolczadnak pénzben leendő további beszolgáltatása tárgyában a kerületi uradalom által, külön minden községbeliekkel, egy külön szerződésben pedig az összes 10 községbeliekkel egyetemleges kötelezettséget tartalmazó, 25 évre szóló nyolczad váltási szerződés kötött, mely 1860-ik évben volt lejárandó s melynek alapján a kerületi lakosság folytonosan fizette a megváltott nyolczadát egészen 1848. évig, t. i. az úrbéri szolgáltatmányok megszüntetéséig, amidőn ezen törvény alapján a kerületi lakosság, mint az egyéb viszonyú jobbágyok a nyolczad fizetés terhe alól magukat jogosan felmentve érezték.

Majdnem egy század folyt le tehát a tiszáninneri korona-kerület lakóinak szabadalmazása és a kerület létesítése óta, mely idő alatt a fentebb kötött okmányok alapján úrbéri kötelmek terhe alatt s kíváló némi előjogok keretében élt ezen kerületi lakosság, a midőn az úrbéri terhek igáját az 1848. évi IX. t. cz. örökre leoldá a jobbágyok vállairól.

Ezen törvény nem csak a szolgáltatmányokat, dézsma, robot, ígás és gyalognapszámok és egyéb úrbéri és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt terheket, pénzbeli fizetéseket, hanem egyszersmind az úri törvényhatóságokat is végkép megszüntette, a törvényhozás a földes úrnak kármentesítését a nemzeti közbecsület védpajzsa alá helyezte, míg az 1853. évi márczius 2-án kelt cs. kir. nyiltyarancs 2. §-a kimondotta, hogy a volt jobbágyok a kezükön lévő úrbéri földbirtokban teljes tulajdoni és szabadrendelkezési joggal ruháztatnak fel, nemkü-

lönben kimondotta a 4. §-ban azt is, hogy az úrbéri telkekkel a volt jobbágyok tulajdonává válnak a már törvényesen elkülönített, vagy a jövőben elkülönítendő legelők, erdők, nádasok, melyek az úrbéri fajzás és nádlás végett a jobbágyoknak átengedettek, vagy jövőben átengedtetnek, mely elvet az 1871. évi 53. t. cz. 3. §-a is kimondotta és megerősítette.

Az 1836. évben kötött nyolczad váltsági szerződés az 1848. évi IX. t. cz. értelmében megszűnvén s a kerületi lakosság minden úri tartozás, illetve nyolczadtól ment volt, azonban daczára annak, a volt cs. kir. temesvári finanszprocuratura a helyett, hogy a megszüntetett úrbéri járandóságokért eső kárpótlást illető helyen, az 1853. évi márczius 2-án kelt, az úrbéri kárpótlás és földteher mentesítés foganatosítása tárgyában kiadott cs. kir. nyiltparancs értelmében jogainak érvényesítése végett kárpótlási követelését bejelentette volna; 1856. évben részint az 1848. év előtti időből maradt nyolczad hátralék iránt, de leginkább a beperlés napjáig vagyis 9 évre számított nyolczad iránt a 19. §-ra vélt támaszkodás mellett, a kerületi lakosságot részint az akkori cs. kir. ujvidéki, részint a zombori kerületi cs. kir. törvényszékeknél beperelte, azonban az első bíróság ítéletileg elutasította, mely ítélet ellen ugyan a kir. kincstár felebbezéssel élt, de belátván, hogy eredményre nem számíthatnak felebbezésétől elállott és politikai úton tettek lépéseket, azonban ott sem érhetek czélt alaptalan zaklató követelésekkel, mivel mindenütt gátot vetett a kerületnek úrbéres volta.

Ily jogi viszonyok között a kerületi lakosság ezen még teljesen el nem intézett zaklató követeléstől megszabadulás tekintetéből, de különösen oly czélból, hogy az úri jogok megváltása által elejét állja mindazon kétségek és akadályoknak, melyek az uradalom és lakosság között a közlegelők felosztására nézve előállhattak volna, az akkori kormány intentiója folytán a kerületi lakosság a később közlendő váltságsszerződés szerint magát minden netalán létező, vagy kétséges úri jogoktól

1 millió 300,000 frt összegért megváltotta akként, hogy a kerületi községek határaiban fekvő közlegelők, nádasok, rétek, árterek és erdők sat. területekről is az uradalom a kerület részére lemondott, mely szerződés az 1870. évi 26. t. cz. által törvényerőre is emeltetett.

*

Ez lévén rövid jogfejlődési története a bácsi tiszáninneri koronai kerület 10 községének, mely előadottakból kétségen kívül kitűnik az, hogy a kerületi lakosság úrbéri terhek alatt élván, annak területei pedig úrbéri természeténél fogva úrbérileg kezeltettek, ennél fogva a kerületi községekben lévő közlegelők és egyéb közterületek egyéni felosztása úrbéri úton tétettek folyamba egyes községi birtokosok által, mivel az 1853. évi nyílt parancs 26. §-nak feltételei is beállottak, t. i. az ezen, úgy az 1856. évi februárius 2-ki nyílt parancs 155. §-ban kitűzött véghatáridő után, vagy is a volt jobbágyság az uradalom jogába lépven, az úrbéri rendezést mindkét jogalap egyesülése folytán kérhette.

Először is a kir. kincstár, mint a volt kuriális nemzeti családok után, (a fenti táblázat szerint) megszakadás folytán reá hárult kuriális nemzeti birtokok után járó legelőilleték céljából minden községben megindította a legelő elkülönítési előleges kereseteket még 1875. évben, mely keresetek folytán az egyes kuriák után járó legelőjutalékok hosszas perlekedés után ki is hasíttattak.

Evvel párhuzamosan Zenta város birtokosai is ugyancsak 1875. évben tették folyamba úrbéresi rendezési előleges keresetüket, (e sorok írója mint felperesi ügyvéd által) a legelő egyéni felosztása céljából, mely előleges keresetnél különösen az úrbéri tulajdonságok bizonyítása céljából a következő okok hozattak fel a felperesi birtokosság részéről:

1-ször. A gróf Schönhofn családnak adományozott munkácsi uradalom helyébe az 1791. évi 7. t. cz. által koronai jószággá alkotott tiszáninneri kerület és illetőleg annak katonai végvidék-

ből 1741. évi 18. t. cz. által polgáriasított 10 község Bács-Bodrogh vármegyébe kebeleztetvén s mint koronai birtokban a privilégiumok alapján birták ugyan a kerületi lakosok földjeiket, de épen polgáriasíttatásuknál fogva is koronai birtokminőségükben nem lehetett az ő földbirtokuk olyan szerződéses, amilyenről az 1853. évi márczius 2-iki nyiltparancs 19. §-a, mint megválthatóról rendelkezik, hanem lehetett csak amint volt is, amilyen a munkácsi uradalom, mint koronai s maradt mint gróf Schönhorn családi és országszerte volt minden koronai és egyéb földesúri hatóság és adó alatt álló jószág: azaz úrbéri.

2-szor. Kitűnik az 1. és 7. alatti privilégium-levelekből, hogy a földterület után járó tartozmányok, a már akkoron létesülésnek indult és később létesült s tényleg behozott urbárium szerint szabattak meg és rovattak terhül a kerületi lakoságnak, mert itt a nyolczad pótolja a más uradalmakban dívott kilenczed vagy tized, míg a robot helyett pótolta a nyolczad fejében beadott gabonaneműeknek részint Szeged, részint Pétervárra vagy hason távolságban lévő állami magtárakba kötelezett elszállítása, mely terhek teljesítését a 8. alatti 1809. évi uradalmi kamarai decretum vonatkozva a 7. alatti 1800. évi privilégium 4., 6., 9., 10., 12., 13. és 14. pontjaira úrbérinek lenni elismeri.

3-szor. A 3. alatti úrbéri táblázatban a megállapított terhek viselése végett a kamarai uradalmakban szokásban volt úrbéri három vetés forgási felosztás a 4. alatti 1787. évi legfelsőbb rendelet szerint is szigorúan megtartva az úrbéri szabályokat, hozatott be. Továbbá a megyei levéltárban lévő, néhai Bauer Antal megyei mérnök által készített munkálat is bizonyítja az úrbériség behozását, mely szertnt meghatározott, hogy:

Martonos	.	.	.	253
Ó-Kanizsa	.	.	.	550
Zenta	.	.	.	909
Ada	.	.	.	408
Mohol	.	.	.	349

Átvitel 2469

	Áthozatal	2469
Petrovoszelló . . .		242
Ó-Becse . . .		471
Földvár . . .		165
Szt.-Tamás . . .		653
Turia . . .		133
összesen		4133 paraszt telek-

tartalommal bírtak a kerületi lakosok és pedig ezen munkálat szerint: „Tenuta urbarialia ad normam urbarialium locorum 3 classis, in quibus ad unam sessionem 36. agrorum, 22 falcastorum, 1. intravillanni et 16. pascui communis provinde in toto 75. iugera a 1600 □ imputantur.“ — Vagyis egy sessió összesen a legelővel együtt 75 úrbéri holdból állott. Azonban ez csak ideában lévén meg, gyakorlatban a földek nem voltak sessiókra felosztva.

4-er. A tiszai korona kerület az 1. alatti 1751. évi privilegium levél szerint oly úrbéri szolgálmányoknak alávetve, melynél a szerződési bánásmód az úrbériumot pótolta és a földek a 8. és 9. alatti 1809. és 1814. években kiadott okmányok szerint úrbéricknek mondattak ki az uradalmi kamara és legfőbb elhatározás folytán az úrbéri politikai úton.

5-ör. A volt helytartósági és bácsmegyei levéltárakban elfekvő dicalis conscriptóik szinte a kerületi földek adófizetés alá voltak vetve, s adóztak szakadatlanul.

6-or. A kiszabott nyolczadot a kerületi lakosság 1848-ik évig szakadatlanul beadta az uradalomnak.

7-szer. A Theresia urbarium behozatalánál főelvül szolgált az, hogy mindazon földek, melyek az országos adózás alá voltak helyezve, minden körülmények közt úrbéri földeknek tartattak. Az ily földek nemcsak azok voltak, melyeken „coloni glebae adstricti“ laktak, hanem olyanok is, melyek „Contractualistae perennales“, és „privilegiales coloni sculteti, inscriptionalistae taxalistae et censualistae etc.“ vagy is „coloniliberæ migrationis“ — földet műveltek, így volt ez a „Benigna instructio urbarialis pro exe-

quentibus magistratualibus ddto 23 Januariis 1767“, -- valamint a „pro commissariis Regiis“ — ugyanazon keletről, nemkülönben az 1770. évről szóló rendeletek szerint, mivel az urbarium keresztül vitelével megbízott közegeknek nem csak az volt hivatásuk, hogy a sessionalis földeket vegyék fel, hanem azon földeket is, melyek titulo sessionalium kezekben voltak „contractualistarum perennalium privilegialium colonorum etc.“ féle telepítvényeseknek. Mindazonáltal ezen természetű földeket csak azon esetben voltak hivatva összeírni, ha a contractualis, vagy privilegialis levelek a kir. helytartósághoz felterjesztve voltak (az instructio 2-ik pontja szerint), melyek legfőbb elhatározás végett mindég felterjesztendőek voltak. Továbbá ugyanezen instructio szerint nem tett különbséget az urbarium behozatalával az sem az úrbériségre nézve, hogy valamely földtől kilenczed, tized, nyolczad, vagy heted, vagy pedig hogy kévékben, vagy magban adattak be a tartozások.

8-or. Az előző pontban körülírottakhoz képest tehát a contractualis, vagy privilegialis stb. földeknél succesíve politikai úton legfelsőbb helyen határozottatott meg azok úrbéres volta, mint ez történt a 8. alatti 1809. évi okmány szerint s a kerületi földeknél, minélfogva az úrbériség behozatala az ily természetű földeknél, mint a kerületi, végrehajtottnak tekintetik. Ennélfogva, midőn ha az úrbériség bevezetéséről szó van, nem csupán a sessiókbani beosztás, vagy az úrbéri táblázatok tekintendőek annak meghatározásánál, hanem egyéb tulajdonainál fogva is lehet úrbéri tulajdonságu valamely terület, mert egy contractualis, vagy privilegialis bánásmód alatt lévő terület úgy sem szükségli ezen preparatumokat, mint a tiszán-inneni kerületben, p. o. a 3. alatti úrbéri tábla előkészítő eszköznek szolgált azon célból, hogy a táblában foglalt földtömegek után járó nyolczad kiszabásánál az egész községek ellenében szoigáljon, mivel az uradalom a községekkel egyetemleges szerződést kötött a táblázatban foglalt földek után járó reluált összegek iránt, miután egy individualis táblázat nem szükséges

lett volna, hanem teljesen felesleges; azonban köteles volt a kerület: „in casu belli aut necessitatis extra ordinariae altissime determinandae“, vagy egy *reluitionalis contractus* hiányában a nyolczadot gabona szemben adni.

9-szer. Ezen elveknél fogva, melyeket az 1836. évi úrbéri törvény is megtartott, minthogy az a *contractualis* és *privilegialis* földeket hasonlókép úrbérieknek állapítja meg, s mely elveket az 1856. évi februárius 2-án kelt ministeri rendelet is az úrbériség megítélése tekintetében zsinórmértékül szem előtt tart; következik, hogy miután a kerület a fentiek szerint adóköteles volt, habár mégis a *Theresia urbarium* szerint ezen földek úrbéri sajátságait nem hogy kizárta volna, hanem inkább megállapította.

10-szer. A kerületi földek úrbéri tulajdonsága az által is kézzelfoghatólag lett megállapítva, hogy valamint a terhek szabályozása, úgy a lakosság és az uradalom közti viszonyok is politikai úton vitettek keresztül, minthogy a privilégiumok, melyek a kamarai uradalom közti viszonyok és a kerületi lakosság közt kötöttek, oly úrbéri szerződést képeznek, vagy azon jelleggel bírnak, mely politikai úton jött létre az által, hogy azok a királynő által állíttattak ki, holott ugyanazon privilégiumok, ha csupán egyszerűen a kamarai uradalom és a kerületi lakosság közt magán és nem politikai úton kötöttek volna, csupán az udvari kamara által lett volna kiállítva. De látszik az 1787. és 1794. évi okmányokból is, hogy a rendezések politikai úton történtek s valjon tette volna-e legfelsőbb helyen, valamint a legfőbb politikai hatóságnál magáévá a szerződési kötések, ha a rendezés maga nem úrbéri természetű lett volna.

11-szer. Mindezekből elvitázhatlan, hogy a kerületi földek minden jeleit bírják az úrbériségnek, valamint a régibb és újabb törvények szerint a *Theresia urbárium* feltételeit is magán hordják az által is, hogy nem úrbéri természetű *contractualis* telepek csak adózástól mentes *praedium*okon adathattak művelés alá és pedig magán, nem politikai úton a földesuraság által; míg

ellenben az adómentes nemességnek adókötelezettség alatt állott földjeit, a szükség és teherviselési képesség szerint kellett kiadni jobbágyoknak és az uraságnak sem a jobbágyoktól, sem pedig az adózási alaphoz tartozó földekből elvenni, vagy magához vásárolni nem volt szabad, hanem még azon földeket is, melyek caducitás vagy abaestimatio útján háramlottak az uradalomra, tartoztak azonnal jobbágyoknak kiadni, hogy az adózási alap megcsonkítást ne szenvedjen. Ennélfogva azon földek, melyek valamely uraság szóbeli vagy írásbeli kötés szerint átengedtetett, nem leketett községi vagy lakosítatlan adóköteles földek vagy úrbéri praediumok, (*Benigna instructio urbanialis pro magistratualibus* Cap. III. §. 13.) hanem csakis egyedül adómentes praediumok lehettek, melyekkel az uradalmak szabadon rendelkeztek, mint p. o. Bácsvármegyében ilyen adómentes praediumokat képeztek: Kula, Rém, Dzsida, Borota, Kisszállás, Roglaticza, Duboka, Mateovits, Borsód, Legyen, Raszтина, Pusztá-Kula, Prekaja, Belaradanova, Pesao, Szireg, Szelencse és Alpár. Ilyen természetűek azonban a kerületi földek egyáltalában nem lehettek, mert amennyire csak a történetben visszatekinthetni, soha sem voltak praedialis, hanem határőrvidéki, azután pedig polgárosított és az első privilegium-levél 1. pontja szerint adózás alatti koronai földek voltak.

Ezeket igazolja az 1853. évi márczius 2-iki nyílt parancs 19. §-a is, mivel azt rendeli: hogy megváltás alá csak azon földek eshetnek, melyek magán, szóbeli vagy írásbeli úton engedtettek által. Mert oly szerződési megállapodású földek, melyek hatósági közbenjárás által kötöttek, úrbéri eljárás alatt jöven létre, az által okvetlen az adózási alaphoz estek, mi által az uraság további szabadrendelkezési jogától is elesett.

12-szer. A kerületi földeknél feltűnőleg úrbéri természetet kölcsönöz az is, hogy az említett privilegium levél 2. pontja, valamint a felsorolt legmagasabb elhatározások szerint nem csupán és kizárólag szántás, vetés, vagy beültetés alá, hanem „pro exigentia, necessitatis“ a lakosság szükségletéhez

mérve adattak és pedig nem magán, hanem hatósági megállapodás folytán, mely megállapodás később politikai úton rendeltetett az urbérium alapelvein.

13-szor. Ha például a kerületi földek a nyílt parancs 19. §-a szerinti contractualis természettel bírtak volna, az esetben az uradalom szabad rendelkezési jogot bírt volna felettük és az urbéri kötelék megszüntetése után is a tulajdon jog őket illette volna, nem pedig, a volt jobbágyokat és a nemesség adómentességének megszüntetésével ezen területek után okvetlenül az uradalmat illette volna az adózás terhe, holott a földek a volt jobbágyokra voltak és vannak telekkönyvileg írva és az országos adókat is ők fizették mindég, miként az adómunkálatok is azt bizonyítják. És ez nem is lehet másként, mert vagy az uradalom adómentes és ellenben a telepítvényesek, illetve jobbágyok adókötelezettek, mely esetben az uradalom az úri járulmányok és robotért urbéri kárpótlást nyer, vagy pedig a telepítvényesek adómentesek, az uradalom pedig adókötelezett és ez esetben a paraszt telkesek váltják meg tartozásaikat uradalmak irányában. De egyik fél sem részesülhet kétszeres teher, vagy kétszeres benefitumban. A telkes jobbágyok, kik ez előtt is adókötelezettek voltak, terhelve maradtak az adó által az 1848. évi törvény után is, minthogy az úri tartozásokból felmentettek, az uradalmaknak pedig csak azon esetben jut az adózási kötelezettség terhükre, ha a települtek tartozásaikat folyton fizelik, vagy azt a törvény értelmében uraságaiktól megváltják.

14-szer. Midőn 1850. és következő években a földadó provisorium elők munkálatai készültek és a föld tiszta jövedeleme mint adóalap kiszámíttatott, sem külön utasítás nem adatott, sem a pénzügyi ügyészség, mint uradalmi képviselő a kerületben meg nem jelent, hogy a kiszámított tiszta jövedelemből a jövőre is teljesítendő dézsma leszámíttassék. Ez meg nem történvén, más határos és urbéres községek, vagy szabad királyi városok föld tisztajövedelméhez arányosítva határoztatván meg

az adóalap, később pedig az erre fektetett adót is azokhoz képest fizették, melyben úgy bent foglaltatott a dézsma kárpótlás fizetése, mint akár mely volt úrbéres községé; vagyis a kerületi lakosság az úrbéri kárpótlásokat folytonosan fizették.

15-ször. Törvényeink szerint úrbéri földbirtoknak tekintetnek azon földek is, melyek a benépesített, bekebelezett pusztákban találtattak és a jobbágyoknak úrbéri szolgáltatások feltétele alatt jobb élélhetés tekintetéből átadattak. Ezek az úrbéri táblákba is bevezettettek. De azon földek is, melyek a bár benem kebelezett pusztákon feküdvén, az úrbér behozatala alkalmavál az úrbéri táblákba, mint szorosán nem úrbérik be nem irattak, azonban mint a földesurak által a jobbágyoknak, ezeknek jobb megélhetés végett átadattak és mint „telki állomány czímén birt földek“, — összeíratattak és a jobbágyoktól, kiknek átengedtetett, rendszerint el nem vétethettek. Ily földekre nézve a végrehajtó tisztviselők részére adatott kir. utasítás II. fejezete 3. §. 10. és 13. pontjai így rendelkeztek azon pusztai (praedialis) földekre nézve, melyek bekebelezett pusztákon feküdtek, mint valódi úrbérik a jobbágyi telki külsőségek rovatába voltak beírandók; azok pedig, melyek külön és a helységek határába be nem kebelezett pusztákon feküdtek, de a jobbágyoknak átadva valának, mint ilyenek voltak összeírandók, hogy természetük jövőre is tudva legyen. Azon pusztákon, melyek külön határu testek valának és mindenkor a földesúr szabadakarától függöttek „bizonyos időre évenkénti mérsékelt haszonbér mellett a jobbágyoknak, ezeknek jobb megélhetése végett átadatott földek továbbra is a földesúr szabad akarától függőknek nyilvánítottak ugyan, és a földesúr ha visszavételi szabadságát fentartotta, azokat visszavehette, de a visszavétel mindenképen nehezítettett, s kijelentetett: „hogy ő felsége nem reményli, hogy a földesurak ily földek birtokából a jobbágyokat kizárni akarják, ha mindazonáltal ily követelések támasztattak, az iránt ő felségének kellett a helytartótanács útján körülményes jelentést tenni.“

Ha tehát a törvény az ilynemű földekre ily világos kikötéseket tett, annál inkább alkalmazandók ezen feltételek a kerületi területekre.

16-szor. Törvényeink szerint még a megszállási szerződések is, melyek a puszták benépesítésére hívott gyarmatosokkal a megszállás alkalmával többnyire különös és nagyterjedelmű kedvezések mellett kötettek és ha a kötés örökös volt, törvényes úrbér erejével bírnak. Ily benépesített majorsági földek, ha későbbben úri tartozások alá vétettek, úrbéri földekké változtak és később is annak tekintettek.

17-szer. A kerületi területre nézve már 1772-ik évben kiadott legfelsőbb határozat is kimondotta, hogy az úrbériség behozatala az ily területekre, mint a kerületi is, végrehajtottnak tekintendő. Ez okmány azonban a kerületi levéltárból az 1848-iki zavarokban elveszett, azonban a bécsi cs. kir. levéltárban fellelhető.

18-szor. A kerület úrbéres voltát igazolja fényesen az is, hogy a privilégiumok szerint úri széke volt és úri hatóság alá tartoztak a kerületi lakosok, továbbá a jobbágyok egymás közti adás-vevési szerződéseikben a fassionalisok szerint mindenütt ki volt téve a „salvo jure dominale“ — fentartás, mi csak az úrbéri viszonyok közt lehetett szükséges.

Ezen fentebbi indokolások ellenére a zentai úrbéri rendezési előleges perben felhozattak ellenérvül azon kérdések, hogy vajon a bácsi tiszai koronai kerület nem-e oly vagy hason természetű, mint p. o. a jász, kún s. a. t. kerületek, vagy nem-e talán a szabad királyi városok közbirtokosaihoz hasonló természetű lenne a kerületi terület is, vagy nem-e contractualis viszony volt a kerületi lakosság és az uradalom között.

Ezen kétségek elhárítása ellenében a következő érvek hozattak még fel:

Valamikor Magyarországhban és kapcsolt részeiben az összes földterület a nemzet összegének tulajdonát képezte és a nemzetnek minden: közügy és közvagyonot képezett századokon keresztül,

mely jelleget a népvándolás és abból folyó örökös hadviselések teremtték szükségképen elő. Ezen állapotok több századokon keresztül tartva, lassú átmenetek között kezdett nyilvánulni a magánjog és annak szüksége, melyet az egykor-máskor huzamosabban tartó fegyvernugvások létesítettek. mely magánjogi szükségek hozták létre századok alatt a hagyományokból s hátramaradt okmányokból azon ősmert szokásokat és törvényeket, melyek a földbirtok és tulajdonjogra nézve szabályokul szolgáltak.

Magyarországban a régi szokás, jog és törvények szerint, a földterületeknek két főosztálya volt, u. m.: az adományi és úrbéri javak. Ezen jogcím keretébe kell tehát tartozni az országban minden fölterületnek, melyek, habár jelenleg jogi tekintetben átalakulvák is, de minden jelenlegi birtokot ezen eredeti keretbe lehet visszaszármaztatni.

Így tehát a fenti okmányok és idézett törvényekből levont következtetések által be van bizonyítva, hogy a tiszai koronai kerület községeinek határai nem tartozhatnak más jogcímkereketekbe, mint az úrbéri javak közé. Hogy pedig ez másképp nem lehet, a már előadottakon kívül a következő okok is fényesen támogatják, u. m.:

Az adományozási rendszerre vonatkozó magyar törvények igen világosan meghatározzák azt, hogy mely és mily javak képezhették tárgyát a királyi adományozásnak, ezen rendszerben szembeötlőleg feltalálhatni azt, hogy a királyi adományok tárgyát: a koronai javak, egyháziak, magánosok, testületek által teljes joggal birt javak sohasem képezhették. (Hármas könyv, H. r. 9. — bővebben Frank 148. §.)

Már pedig minden olyan birtokterület, vagy egész vidékek, melyek vagy visszafoglaltattak az ellenségtől és melyeknek hajdani birtokosai vagy jogutódjai gyökösjogaikat nem igazolták, a szt. koronára szállt közjogunk szerint, nemkülönben minden oly vidékek, melyek az ország érdekénél fogva határőrvidékek voltak, mint a tiszai koronai kerület is, a katonai érdekkörből kivételtén és mint az előtt is koronai birtok, a polgáriasítás után régi

czéljának megfelelő, a szt. koronára visszahárult a közjognál fogva, de tényleg és történetileg is, miként ezt az említett királyi levél 1-ső pontja is igazolja, t. i.: „örök időkre úgy maradnak meg, mint a szt. korona birtoka, ennek nagyobb biztosítására s. a. t.“

Ehez kiegészítésül elő kell adni röviden, hogy a török birodalomból 1690. évben a magyar korona tartományaiba átköltözött mintegy 40 ezer család szerb nemzetiségű s honosított lakói az országnak külön vidékein lakosíttatván, azok közül egy része a bácsi cs. és kir. haditanácsnak 1694. évi május 11-én és 31-én kiadott rendeleteinél fogva a Tisza vidékén helyeztetek el, mint végvidékben, hogy fegyveres őrvonalat képezzenek a török haderők ellenében, mely batárőrvidéki lakosság az 1699. évi karloviczi békekötés után, — melynél fogva Bánát a törököknek, a Maros és Tisza jobb partjai és így Bács-Bodrogh vármegye is pedig I. Lipót magyar királynak estek, — végkép határőrvidékieg szerveztettek.

Azonban az 1718-iki passarovicsi dicsőséges békekötés folytán, Bánát a török uralom alól felszabadulván, a béke állandóbbá lévén, a bécsi haditanács hatósága alatt állott katonai határőrvidékek egy része feleslegessé válván, az 1741. évi 18. t.-cz. által a vármegye területéből alakított határővidék, a vármegyébe visszakebelezetvén, polgáriasított.

Ezekből kifolyólag elvitázhatlan tény s illetve álláspont az, hogy a koronai kerület, mint koronai és az országos adóalap-hoz tartozó birtok, semmi szín alatt az adományozás tárgyát nem képezhetvén, az nem is adományoztathatott 1751. évben az akkori királynő által, sem azután, sem későbbi uralkodó által, de tényleg nem is adományoztatott az úgy, mint nemesi javak körébe tartozó jószág, hanem megtartván úgy mint a Szt-Korona peculiuma és mint koronai uradalom, telepített lakosoknak adatott használatul a 10. község összes területe, — nem tartván magának vissza az uradalom egy talpalatnyi földet

sem, hanem a fentebb előadottak szerint, jobbágyi terhek viselésével birták a kerületi lakosok 1848. évig.

Azon ellenérvekkel szemben pedig, mintha a kerület a jászkun szabadkerületekkel hasonló jellegű lenne, a következő okok döntenek meg: kiváltságos, vagy szabad kerületek, vagy idevágólag oly szabad kerületek, melyek úrbéri rendezés alá nem eshettek, közjogi fogalmak és a törvények szerint csak azok lehettek (*districtus separatus portas habentes*), melyek egyes kiváltságok alapján a vármegye és magán úri hatóság alól kivétettek, melyeknek lakosai kebelbéli közigazgatási és törvénykezési joggal akként voltak felruházva, hogy az állami felsőbb felügyelet alatt maguk intézkedtek önkormányzati jogokkal és a többi törvényhatóságokhoz lényegileg hasonló állással ugyan, de több tekintetben eltérő sajátságos szerkezettel birtak.

Ilyen törvényhatósági joggal bíró szabad kiváltságos kerületek voltak 1848-ig:

1-ször. A Jász-Kun kerület, melynek lakói az Árpád korokban különösen Szt-László, II. István és IV. Béla királyok alatt telepedvén le, már ekkor nevezetesen IV. László alatt 1279. évben nyerték első kiváltság levelüket, melyekben a magyar nemesekkel egyenlő jogokat nyertek és egyedül a nádornak mint főkapitány és főbírájuknak hatósága alá rendeltettek. Később ezen kiváltságaikat I. Károly, Lajos, Zsigmond, Mátyás és Ulászló magyar királyok is megerősítették. A pór-lázadásban részvételök miatt az 1514. évi 23. t.-cz. által kiváltságaik és jogaik egy részétől megfosztattak, azonban az 1655. évi 44. t.-cz. által régi jogaikba visszahelyeztettek.

A jászkunok feljebbvitt pereiben csak a nádor ítélhetett, kivéven az 1635. évi 19. t.-cz.-ben megnevezett egynémely ügyekben. Vám- és helypénztől az egész országban mentesek voltak; tizedet, kilenczedet, vagy nyolczadot nem fizettek; a szabadkerület r. kath. községei egyházi védhatalmat gyakoroltak, végre az 1791. évi 29. t.-cz. szerint a Jász-Kun kerület

országgyűlési joggal is felruháztatott, melynél fogva a rendi táblához két követet küldöttek stb.

2-szor. A Hajdú kerület, mely Bocskay István erdélyi fejedelemtől nyerte kiváltságait, melyet későbbi magyar királyok és az 1622. évi 2. t.-cz. 22. §-a megerősített, szinte a jászkunokéhoz hasonló kiváltság és jogokkal bírtak, melyek a a főlényekben egyformák.

3-szor. A XVI szepesi városok még szt. István király idejében mint „hospites saxonici“ telepedtek le. Többrendbeli kiváltságokkal láttattak el, melyet már V. István király 1271. évben december 10-én kelt adományi levele által újabban biztosított sat.

4-szer. A fiumei és buccari szabad tenger kereskedési kerületek, melyek az 1807. évi 4. és 27. t. cz. szerint, mindkét kerület országgyűlési joggal bírt.

5-ször. A Turopolya vagy Túrmező (Universitas Nobilum Campu Turopolyae) nemeseinek közönsége kiváltságaikat IV. Béla királytól nyerték 1255. évben, mely kiváltságaikat 16 koronás király és 3 királyi vezér részint kiterjesztették, sat. Javaikban kölesönösen örökölték s a szt. korona örökösödésének nem is volt helye. Az ország törvényhatóságaival közvetlenül levelezésben állott, sőt az országos dicasteriumokkal is közvetlenül érintkezett, már az 1681. évi soproni országgyűléshez két követet küldött, törvényhatósági gyűléseiket saját grófjuk „Comesterrestri“ elnöklete alatt tartották.

6-szor. A szepesi 10 lándzsás nemesek széke a túrmezei nemesek közönségével hasonló kiváltságaik voltak, mint ezt az 1569. évi 10. t. cz. 4. §-a is igazolja.

Ezek voltak tehát az országban azon kiváltságos kerületek, melyek nemesi jogokkal bírván, külön törvényhatóságaik voltak a közjog szerint, vagyis oly természetűek, melyek úrbéri rendezés alá nem tartozhattak, hanem mint nemesi javak az 1836. évi 12. t. cz. értelmében rendezésük arányosítás alá estek.

Ezekhez azonban távolról sem lehet hasonlítani a bácsi

tiszai koronai kerület községeit, melyek minden privilegialis illusiók mellett a királyi adók, uradalmi tartozások, jobbágyszolgálatok nyolczad természetbeni és később pénzre változtatott beadása, úriszék alatti léte, melynek fóruma a vármegyei közgyűlés volt, közigazgatását az ó-becsei és ó-kanizsai, vagyis a Tisza-járás főszolgabírósága kezelte, melynek lakosai az említett kir. levél 19. pontja szerint a robot és úriszolgálat, kényszermunka equivalenséül a 12., 13. és 14. pontokban megszabott nyolczad és egyéb terheken kívül annyit tartoztak fizetni, a mennyi előírva volt és a helyett, hogy a természetbeni nyolczadot a saját községében lévő uradalmi csűrbe, magtárba vitte, szállította volna, a szegedi és pétervárad várákba tartoztak behordani.

Míg ellenben országgyűlési joga nem volt, törvényhatóságot nem gyakorolt, vám- és helypénzt az egész országban mindenütt fizette, patronatusi jogot nem gyakorolt, törvényhatóságokkal nem levelezett, az országos dicasteriumokkal nem érintkezett, stb. addig mindezen szokásos kiváltságok nélkül, de az úrbéri terhek mellett, mint volt határőrvidékiek a 20. pont szerint felkelni tartoztak, amely idők alatt a tényleg felkelők nem tartoztak az úrbéri terheket viselni.

Tehát a tiszai-korona kerületi lakosok telepítése legkevésbé volt nemesi jogokkal egybevonható kiváltságos, vagyis olyan mint a fenti kiváltságos kerületek, vagy mint a szabad királyi városokéi, hanem a szó szoros értelemben véve jobbágyszerheket tartalmazó, az országos adókat és a koronai uradalom bevételeit szaporító intézmény jött létre, némi látszólagos szabadalmakkal, melyek ugyan a törvényben nem gyökereztek, de az akkori nemzetgazdászati exigenciák követelményeinek megfelelőleg létesültek az említett privilegium levél által, melynek ^{19/20}-ad része valóságos úrbéri beneficizium és malificizium volt, amit legjobban igazol az említett 1774. évi szabadalmi levél is, mely kitünteti, hogy az I-ső privilegium levél kiadásától 1751. évtől fogva, a jutalmazott szerb nemzetiségű volt határőrvidéki

lakosság fele elköltözött részint a fennmaradt határőrvidékekbe, részint Oroszországba a terhes jobbágyi állapotoktól.

Áttérve már most azon, annak idejében felmerült kéte-lyekre és feltevésekre, mintha a kerületi lakosság, tekintve azt, hogy a volt cs. kir. temesvári financzprocuratura ezeket dézsma czímen beperelte, s tekintve azt, hogy a váltsági szerződésben is a dézsma megváltás említettik, az úgynevezett contractualis viszony, vagyis az 1853. évi márczius 2-ki patens 19. §-a alá eső jogczímű területet képezett volna a kerület.

Igaz, hogy a volt cs. kir. financzprocuratura a kerületi lakosságot részint az 1848. évi törvények előtti időkre eső, részint pedig ezen időtől 1856. év végéig számitott és a privilegium leveleken alapuló nyolczad fizetésekért beperelte, a többi között a zombori cs. kir. kerületi törvényszék előtt 1856. évi 2158. p. sz. alatt Ada város közönségétől követelt 1848. évi május 1-től — 1854. évi október 1-ig 40593 frt 37 kr. tőkét és 4% kamatait, ugyancsak Ada város közönsége ellen 1857. évi 1691. sz. keresetével az 1855. és 1856. évekre követelt 11788 frt 51 krt. Így Zenta város ellen 1857. évi 1694. sz. alatti keresetével az 1855. és 1856. évekre járó 26104 frt 40 kr tőke és kamatait követelte, azonban a cs. kir. törvényszék, valamint a temesvári főtörvényszék is a kir. kincstárt keresetétől elutasította.

Ezek után a kir. kincstár 1864. évben ezen alapon követeléseit politikai úton tette folyamatba, azonban az akkori Bács-Bodrogh vármegyei kormányzat ettől is elutasította, mivel a kerületben oly dézsma tartozások nem lehettek, melyek a fenti telepítési okmányok és az úrbéri törvények értelmében a kir. kincstárt mint koronai uradalmat megilletette volna.

De nem is lehetett a kerületi községek területeit az 1853. évi Marspatens 19. §-a alá helyezni, mert minden inkább lehetett, mint örökbérleti (emphythensis) és a 19. §. szerinti természettel nem birhatott azért, mivel ezen §. következőkép szól:

„Azon földek tekintetében, melyek a 3., 4., 6., 7., 8., 9.,

15. és 17. §§-ok rendelkezései alá nem esnek“ sat. Már pedig a kerület épen a 3. és 4. §§-ok alá esvén, okvetlenül kivételes a 19. §. alól azért is, mivel a 3. §. szerint :

„ vagy későbbi időkben úri tartozások szakadatlan megvétele által ilyeneknek ismertettek, legyenek bár ezek úrbéri vagy ennek helyét pótló szerződési bánás alá vetve.“

Továbbá megjegyzendő az, hogy a 19. §. oly földekre vonatkozik, melyek p. o. valamely rendes, úrbéri község vagy egyéb telepekben is az uraság, vagy a saját legelő részéből, vagy plaga dominali, vagy erdő alatti, vagy ormok, fokok alatti földekből jobbágyoknak egy darabot kihalított beültetés, benépesítés sat. végett bizonyos bérösszeg mellett örök időkre, melyek aztán megválthatók; de nem lehetséges az, hogy egy 10 községből álló óriási terület, mely a tett hadi szolgálatokért privilégium czíme alatt adatott a volt határőrvidéki lakosságnak és pedig a privilégium levélben foglalt terhek mellett, hogy azok a 19. §. alá essenek és nem lehet ez azért sem, mert a 19. §. alá tartozó kötések csupán az uraság és jobbágyai között, nem pedig politikai úton jött létre és melyet nem csupán az uradalom magán úton, hanem a király hozott létre nemzetgazdászati okokból.

Már azon körülmény is, hogy a terhek szabályozása, mely az úrbéri természetet magában foglalta, privilégium-levél alapjára fektettetett, politikai úton jött létre, csakugyan kézzel foghatólag igazolja az úrbéri természetet és bánásmódot és pedig azon igen megnyugtató oknál fogva, mivel az úrbériségből kifolyó minden jogviszony a politikai hatóságok által kezeltetett, azért a legfőbb fóruma a helytartó-tanács volt, a polgári bíróságoknak és a Curiának soha sem volt bennük hatáskörük, sem illetőségük, míg ellenben, ha a kerület nem úrbéri bánás alatt állott volna, úgy az uradalom egyszerű kötésekett tett volna letelepített lakosaival, miként az országszerte volt mindenütt a nem koronai javakban és pedig ott, hol a helyzet és a régi viszonyok azt nem engedték. Igen, de ezen telepítések is később az urbárium

behozatalával, valamint az 1836. évi 8. t. cz. által úrbéri kötéseknek nyilvánítottak.

Ezen állítás valósága magában az említett nyílt parancs főalapelveiben van letéve és maga a 19. §. is ezeket írja körül, ezeket czélozza, mivel ha összehasonlíttatik a nyílt parancs 1—18. §§-nak rendelkezése és célja szemben a 19. §. céljaival, világosan az tűnik ki, hogy a 3. §. szerinti ezen elvnel fogva: „vagy későbbi időben úrbéri tartozások szakadatlan megvétele által ilyeneknek ismertettek, legyenek bár úrbéri vagy ennek helyét pótló szerződési bánás alá vetve.”

A 2. és 4. §§-ok szerint a jobbágyok tulajdonjoggal birják telkeiket és a járulékos legelők, rétek stb. részeket, minélfogva az azokat terhelő tartozások és szolgálmányok az 1. §. szerint megszűntek, tehát megváltás terhe nélkül urai lettek a kezükön lévő birtokoknak. Míg ellenben megváltás alá csak is oly birtokok estek, melyeknél a tulajdon és egykor a használat is az uradalmat illette, mint p. o. a 9. §-ból világosan tűnik ki, melyből az ottani a) pont alatti irtásföld, mint a telek alkatrészét képező test, megváltás alá nem esik, míg ellenben a), b), c) és d) alattiak mint olyanok, melyek nem jobbágytelket képező földek, hanem az uraság tulajdonát képezők voltak, ezek megváltandóknak szabályoztattak.

Még fényesebben bizonyítják ezen állításokat a 17. §. következő szavai:

„A szőlőhegyfokok és szőlőktől járó adózások csak akkor tekintendők megszüntetteknek, ha ezek oly telek alkatrészeit képezik, mely ezen ny. p. 3. §-hoz képest úrbéri telkeknek tekintendők.”

Mindezekből tehát az tűnik ki, hogy a 19. §-nak nem lehetett egyéb célja, mint az oly természetű birtokra nézve, melyeknél a tulajdon jog az uradalmat illette — t. i. az 1848. évi törvények után — és mely birtokok nem tartoztak a 3. §. alá, azoknál azon szerződéses viszonyt, melynélfogva a teljesítettek örök időkre bérlőknek tekintetnek, bizonyos természetbeni

szolgáltatások, adózások, vagy bérfizetések mellett kijelenteni azt, hogy épen ezen természeténél fogva, t. i. mert a 3. §. alapján és az 1. és 4. §§. szerint a birtok tulajdonosai nem tehetnek, (tehát ott okvetlenül az uradalom a tulajdonos) és azért magukat megváltaniok kell, hogy tovább ne szolgálják tartozásaikat.

Már pedig a fenti ny. p. szerint hozzá sem férhetni azon gondolathoz, hogy a kerület községeinek földje ne a 3. §. rendelethez alá essenek, mert azt az uradalom maga sem állította soha sem, hogy a fenti 9. §. b) pontja szerint a tulajdonjog őtet illette volna, de köztudomású dolog lévén az is, hogy a telekkönyvekben is mind a 10. község lakosai, mint tulajdonosok vannak felvéve, mely tények ellen a kir. kincstár felszólamlással soha sem élt, minélfogva a kerületi földek a 19. §. alá nem eshetnek.

Téves volt merőben azon felhozott állítás is, hogy a kerületi községi területeknek már csak azért is a 19. §. alá kellett esni, mivel a kincstári uradalom nem kapott érte úrbéri kárpótlást és illetve nem jelentette be magát a kárpótlás miatt, mert ezen területek után nem is követelhetni az országos kárpótlást. Téves ezen feltevés különösen azért, mert miként fentebb is bizonyított, a kerületi 10. község nem tartozhatván a 19. §. alá, pedig az 1848. évi 9. t.-cz. 1. és 2. §§., valamint ezek bekezdő szavai szerint: „Az úrbéri és ezt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatba volt szolgálatok, robot, dézsma és pénzbeli fizetések e törvény kihirdetésétől fogva örökre megszüntetnek.“ — Okvetlen azon jogviszony alatt kell állni, mely szerint a volt úritartozások megszüntetése kárpótlás útján helyettesített, minélfogva az 1853. évi márczius 2-ki ny. p. az úrbéri kárpótlás és földtehermentesítés tekintetében kiadott szabályok (Bir. törv. k. 1853. XIV. dr. 39. sz.) szerint ennek 1. és 2. §§.-hoz képest (mivel a ny. p. 1. §-a szerint: „a létezett úrbéri kapcsolatnak és a földesúri törvényhatóságnak megszüntetése folytán az ezekből származó jogok, járandóságok

és kötelezettségek is elenyésznek“) a kerületi uradalom járandóságai is megszűntek, minélfogva valamint az egyik ny. p. 1. §-ban (t. i. Birod. törv. l. 1853. XIV. 38. sz.) úgy a másik (39. sz.) alatti 2. §-ban felsorolt jogok megszüntetésénél fogva a kerületi földesurat a kárpótlás megillette. Azonban, hogy mi okból nem vétették fel a kerületi községek azon uradalmak közé, melyekért az ország a kármentesítést elvállalta és melyet a kerületi lakosok folyton, szakadatlanul fizettek adóikban, vagy illetve miért nem jelentette be az akkori finantzprocuratura a földtehermentesítési alaphoz követelését, vagy esetleg miért nem felebbezett a belügyminisztériumhoz, az ide nem tartozhatik, de bizonyos az, hogy minden oly uradalmak után, melyek nem a 19. §., vagy egyes uradalmakban bizonyos földtestekre nézve a 9. §. b), c) és d) pontjai szerinti, vagy a 17. §-al ellentétes viszonyúak alá tartoztak, az úrbéri kárpótlás követelhető volt.

A kir. kincstári uradalom pedig a helyett, hogy kárpótlás iránt intézkedett volna, erős tévedés alapján, mintha a kerület a 19. §. alá esnék, a dézsmát per útján kereste.

Már pedig, ha a kerület a 19. §. alá esett volna a kir. kincstári képviselő felfogása szerint, vajon az akkori cs. kir. bíróságok miért nem marasztalták el a községeket a mintegy félmillióra rúgó állítólagos dézsmaösszegért? Vagy később az 1862—1866. években a Bács-Bodrogh vármegyei kormányzóság miért nem liquidálta a kir. kincstár követelését a kerületi lakosok ellen.

A kerületi községek még 1868. évben is kérelmezték az akkori pénzügyminiszternél, hogy utasítaná a kir. pénzügyi ügyészséget, miszerint a kerületi földek földesúri terhei megváltását állami megváltásra jelentse be, azonban a kincstári uradalom ezt nem tette.

Mindezen jogviszonyokat be is látta azon időkből a kincstári uradalom s mert belátta, csak is azon alapon történhetett az, hogy a 9. alatti váltásági szerződés 1 millió 300,000 frt váltásági

összegben létre jött, mert különben, ha a 19. §. szerinti viszony állott volna fenn, úgy milliókra ment volna a váltsági összeg a fent kimutatott és a kerületi 10 községben létezett 1734. sessió telkek után.

És ha a váltsági szerződés szövege figyelemmel szemléltetik meg, ki is tűnik abból, hogy a váltsági összeg tulajdonképen nem is azért adatott, mintha a 19. §. alá eső birtok megváltásának szüksége lett volna, mert olyan valamit nem is válthatott volna meg tényleg és szükségből, mivel az uradalomnak olynemű dézsmával nem is tartozott, s mit rajta különben is semmiféle úton sem vehettek volna meg és miként 1848. évtől a váltsági szerződésig 22 év alatt nem is voltak képesek megvenni, hanem a m. kir. pénzügyminiszteriumnak volt érdekében, valószínűleg pénzügyi politikából és talán más kincstári birtokokra való tekintetből — és feltehetőleg azért, mivel a financzprocuratura illetve annak utódja által tett mulasztásokból eredhetett kellemetlen interpellációknak kitéve ne legyen sat.

Egyszóval különös érdeke lévén a címfelvétel, míg a kerület azt közömbösen vette és e cím felvétele mellett saját részéről a váltsági szerződés I. pontjának e), f) és g) alatti jogok megváltását vette fel tulajdonképen, mert azért adott 1 millió 300,000 forintot: hogy megszabaduljon a kir. kisebb haszonvételek kincstári kezelésétől és azt saját kezelésébe vehesse át; továbbá, hogy az ó-becsei sörház és a vele kapcsolatos sörmérési regáljogot átvéven, a lakosság ezen monopolium szülte teher és zaklatásoktól felmentessék, illetve a regáljog megszüntettessék; de legfőkép azért volt a kerület hajlandó ily váltsági összeget fizetni, hogy az 1836. évi 6. t. cz. 3. §. alapján, — habár itt a községekben az uradalomnak legelője vagy tényleg birtokban lévő földjei nem is voltak és ilyet magának soha sem tartott fenn, — az uradalom legelő-elkülönítést kérne, a lakosság, illetve az egyes községek, nehogy esetleg nagyobb mennyiségű legelőt tartozzanak kiadni. De tulajdonképen maga a váltsági szerződés I. pontja világosan meghatározta azt, hogy az uradalom

azon tartozásokról mond le, melyek az 1751., 1774. és 1800. években kiadott privilégium-levelekben és egyéb kötésekben kiköttek; már pedig ezekben a 19. §. alá tartozható terhek nem voltak kikötve.

Ez volt főoka a szerződés létrejöttének, mert ezen kérdés tisztába hozatala előtt nem remélhette közlegelőinek egyéni feloszthatását és a helyett, hogy egy bizonytalan, évek hosszú során húzódható perbe mert volna bocsájtkozni a kincstári uradalommal; inkább ezen megváltási óriási áldozatot hozta meg a kerületi 10 község lakossága.

Tehát az 1870. évi február 20-án kötött váltsági szerződésnek a címe csak látszólagos és mert a kiküldött pénzügyministeri biztos és osztálytanácsos Tokody Bertalan ezen cím fentartását feltétlenül kívánta, a kerület közömbösnek tartotta annak meghagyását, mert ezen cím felvétele nem szükségből és a törvény alapján történt, mint a következő bizonyítékok is világosan igazolják, sat.

Ha a kerület 10 községe a 19. §. szerinti dézsma, illetve szolgálmányok terhétől váltotta volna meg magát, úgy nem lett volna semmi ok vagy szükség arra nézve, hogy a váltsági szerződés I. pontjának e), f) és g) alatti legelők, nádasok és egyéb közterületeket külön említse meg, mert vagy az egész terület a 19. §. alá esett és akkor a legelő, nádas, sat. területek megváltása (melyet mindig a jobbágyok használtak) elmarad, mivel csak a dézsma és szolgálmányok megváltásával az egész uradalom a lakosság tulajdonába megy át; vagy pedig, ha a 3. alá esik, úgy nincs a dézsmaváltságnak helye, hanem azon úri jogok megváltása foroghatott fenn és volt tárgya a szerződésnek is tulajdonképen, melyek az 1836. évi 6. t. cz. 3. §-a és a királyi haszonvételek és egyebekben a földesurat megillettek. De hogy is lett volna az lehetséges, hogy a kerületi lakosság a már évtizedek óta telekkönyvi tulajdonjoggal és 1751. év óta birtokolt és illetve használt jobbágyi földjeiket és beltelkeiket váltották volna meg, már pedig, ha a megváltásnak helye lett

volna, úgy a 19. §. szerint csak is ezen használt birtokaikat lehetett volna megváltani, mihez még megjegyzendő különösen az is, hogy ha kerületi földek megváltás alá eshettek volna, úgy az 1856—57. években az 1855. évi december 15-iki igazságügyministeri rendelet alapján készített telekkönyvekben az uradalom a netaláni váltságos viszonyait, jogait bejegyeztette volna, mi köztudomás szerint nem történt meg és így a kerületi lakosok tulajdonjoga csak is a váltsági szerződés kötése után kebeleztetethetett volna.

Mindezekhez fontos körülmény az is, hogy az 1848. év után, úgy az az előtti időkben a királyi adókat sohasem fizette az uradalom, hanem a kerületi lakosság, már pedig a 19. §. alá tartozó földek után a megváltásig az uradalom tartozott az adót fizetni.

Társulati ügyek.

Társulatunk f. évi *februárius 2-án választmányi ülést* tartott. Az ülésen Latinovits Géza alelnök úr elnöklete alatt jelen voltak: Grüner Samu ügyész, Gräff Nikáz, Mihályi János v. tagok, Buday Gergely h. pénztárnok és Roediger Lajos h. titkár.

A választmányi ülésen élénk örömet keltett, hogy a Zombori Takarékpénztár már meglevő alapítványát 100 frtra emelte föl és hogy főtiszt. Nagy Béla b. monostorszegi plébános úr 50 frttal az alapító tagok sorába lépett.

Pártoló tagokul beléptek: Bedő Albert, Kovács Pál. Latinovits Pál, dr. Molnár Károly, Vermes Béla, Zákó Milán, Latinovits Frigyes, Rómics Géza, Alföldy Géza, dr. Falcione Nándor, Fernbach Antal, ifj. Husvéth István, Frey Imre, Lallosevits Jakab, dr. Czvetkovits Péter, Falcione Lajos, Fernbach Bálint urak.

A társulat ügyei körül tanusított, érdeklődésükért működő tagokká választattak: dr. Dudás Gyula, Gubicza Kálmán, Costa János urak.

A választmány köszönetet szavazott Lallosevits Jakab úrnak, ki a batinai szőlőjéből nagyfényre került nagybecsű érem és edényleletet, továbbá ifj. Husvéth István úrnak ki Vörösmartról szerzett szép bronzleletet ajándékozta társulatunknak.

Az ülés főtárgyát az 1899 iki költségvetés tervezése képezte. (L. 48. lapon)

Elhatározta a választmány, hogy úgy a Múzeumok és Könyvtárak orsz. Főfelügyelőségét, mint Bács-Bodrogh vármegye közönségét meg fogja keresni segély nyújtás iránt.

Ugyanazon napon tartotta társulatunk az 1898. évet lezáró közgyűlését. A közgyűlés jkve egész terjedelmében közölni határoztatván, ez közlönyünk más helyén található.

A f. évi márczius hó 5-én tartott választmányi ülésén Latinovits Géza alelnök elnöklete alatt részt vettek az ülésen: Grüner Samu ügyész, Buday Gergely pénztáros, Costa János helyettes titkár, Gräff Nikáz, id. Mihályi János v. tagok és jelen voltak Raisz Lajos, Vojnits István ifj. p. tag urak, Roediger Lajos titkár.

A választmányi ülés, a titkári jelentéséből örömmel vette tudomásúl, hogy a mult ülés óta alapító tagjainak száma hárommal szaporodott. Pila-szanovits József, Vojnits Simon és Gfrerer Miklós urak azok, kik nemes áldozatkészséggel siettek támogatásunkra.

Pártoló tagokúl beléptek: Latinovits János, ifj. Vojnits István (Szabadka), Vojnits Béla, Birkáss Gyula, Fernbach József, Vojnits István ifj. (Zombor), dr. Grünbaum Pál, Várossy László, Szendy Lajos, Mayer István, Incze Gusztáv, Temunovich József urak.

Működő tagokúl bevélasztattak: Kurucz Gyula s. tanfelügyelő és dr. Sztáncsek Zoltán s. tanfelügyelő urak.

A választmányi ülés a közgyűlés megbizásából, a mult évi számadásokat állította össze és a kiküldött számvizsgáló urak jelentése alapján még az ülés végén módja volt megadni a közgyűlés megbizásából a felmentvényt a pénztárosnak.

Elhatározta a választmány, hogy megkeresi mlgs. báró dr. Vojnits István, Schmausz Endre és Flatt Viktor főispán urakat, nemkülönben ngs Karácson Gyula alispán urat, hogy társulatunkat hathatós pártfogásukba véve, társulatunk jó ügyének támogatására úgy a törvényhatóságokat, mint a községet megnyerni kegyeskednének.

Tervbe vette a választmány — a mennyiben azt az anyagi viszonyok engedni fogják -- a titeli fensikon levő romok kutatását.

Elhatározta, hogy a működő tag urakat megkeresi a körükbe eső történelmi emlékek, okmányok, romok felkutatására. Kéri a működő tag urakat, hogy a történelmi emlékek tulajdonosainál odahatni sziveskedjenek hogy e tárgyak társulatunk múzeumának átengedtesse.

A Társulatnak járó folyóiratok régebbi évfolyamai igen hiányosak lévén, megbizta a választmány a titkárt a hiányos évfolyamok kiegészítésével.

Megállapította a választmány a mult évi névsor és a pénztári napló alapján a hátralékosok kimutatását. Mivel a választmány több esetben nem volt bizonyos abban, valjon adtak-e a hátralékosok kötelező nyilatkozatot a társulatba való belépésükkor, mert ilyes nyilatkozat a levéltárban nem volt található, a hátralékokat 3 tagénak kivételével törölni rendelte. Egyben felhívja a titkárt, hogy az alapszabályok szem előtt tartásával minden új tagnak sajátkezü kötelező aláírását szerezzze be.

Ezután megállapította a választmány a f. évi márczius 5-én érvényes taglajstromot és azt az Évk. I. füzetében közétett.

Több kisebb kezelési ügy elintézése után, az ülés bezáratott.

A társulat közgyűléséről.

Jegyzőkönyv

a Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulatnak 1899. évi februárus hó 2-án tartott közgyűléséről.

Jelen vannak: Latinovits Géza elnök elnöklete alatt: Grüner Samu ügyész, Buday Gergely pénztáros, Gräff Nikáz, id. Mihályi János v. tagok, id. Frankl István, Frey Imre, Husvéth István, Rauschenberger Adolf, Raisz Lajos, Treer János p. tagok, Roediger Lajos h. titkár.

1. Elnök melegen üdvözlőlvén a megjelent társulati tagokat, az ülést megnyitja és rövid visszapillantást vetve az elmúlt év eseményeire, megemlékezik néhai Erzsébet királyné nagyasszonyunk haláláról és inditványozza hogy a társulat jegyzőkönyvileg adjon kifejezést fájdalmának.

Az elnöki megnyitó beszéd az 1899-iki Évk. I. füzetében egész terjedelmében közlendő. A közgyűlés az Erzsébet királyné gyászos elhunytával hazánkat ért gyász eset feletti fájdalmának jegyzőkönyvi megörökítését határozta el.

2. Elnök felhívja a h. titkárt a titkári jelentés előterjesztésére.

Egész terjedelmében tudásul vétetik és az 1899. évi Évk. I. füzetében közöltetni határoztatik.

3. Dr. Dudás Gyula s. tanfelügyelő úr a társulatnak volt titkára akadályozva levén a személyes megjelenésben, a közgyűlésre „Vármegyénk 200 éves jubileuma“ czimen irt dolgozatát, felolvastatni kéri.

Dr. Dudás Gyula úrnak „Vármegyénk 200 éves jubileuma“ czimű dolgozata felolvastatván, elhatározott, hogy az egész terjedelmében közöltessék az 1899. Évk. I. füzetében. Dr. Dudásnak köszönetét fejezi ki a közgyűlés a társulat iránti meleg érdeklődéséért.

4. Grüner Samu úr a közgyűléstől engedélyt kér, hogy a dr. Dudás Gyula úr felolvasott cikkének hatása alatt, már most megtegye azon indítványát, melyt a tárgysor szerint későbbre kellene halasztania.

Az engedély megadatván:

5. Grüner Samu úr a következő indítványt teszi:

Fontosabb események évfordulói mindig emelni szokták a hangulatot, s alkalmasabbá tenni a társadalom lelkületét, oly eszmék megvalósítására melyek épen az évfordulóra eső eseményekkel függnek össze.

Megyénk most ünnepelvén fenállásának 200-adik fordulóját, társadalmunknak bizonyára minden rétegét át fogja hatni annak tudata, hogy a megyei kulturális czélokért alkotni kellene ennek a 200-as évfordulónak emlékére valami mommentális intézményt, milyen volna egy ált. megyei múzeum-egylet.

Abban a meggyőződésben van, hogy noha a társulat mely ma még egymagában igen gyenge ahhoz, hogy egy általános kulturális egyesületté alakuljon, milyen volna például egy megyei múzeum-egylet, a múzeum-egylet létesítésének igenis képes szolgálatokat tenni, ha például egy olyan maecenást sikerül megnyerni az eszmének, a ki létesítendő múzeum-egylet czéljaira kellő anyagi erővel rendelkezik.

Indítványozza, hogy keresse meg a társulat Bács-Bodrogh vármegye közönségét, hogy a megye 200 éves fenállása emlékezetére létesítsen a megyei culturalis-alap felhasználásával egy monumentális cultur-palotát, a hol aztán a meglévő megyei tört. társ. és a Zombor városi könyvtár elhelyezést találván, együtt egy megyei muzeum-egyletnek alapját vetnék meg.

A közgyűlés az indítványt magáévá teszi és elhatározza, hogy az indítvány értelmében kellő időben felhívja a megyei törvényhatósági bizottság figyelmét ezen eszme megvalósítására.

5. Elnök felhívja a helyettes pénztárost a számadások előterjesztésére.

Helyettes pénztáros jelenti, hogy mivel ő csak 1898. julius hó 1-én vette át a pénztári teendőket, de nem vette kézhez egyúttal az év első feléről szóló számadásokat is, csakis 1898. julius hó 1-től számolhat el az 1898. év végéig.

Számadását felolvastván, constatáltatott, miszerint az alapítványi tőkék a takarékpénztárba helyezve gyümölesöztetteinek és hogy még 271 frt 34 kr áll részint takarékpénztári betét, részint készpénzben mint 1898. deczember 31-éről való áthozat, a folyó évre a társulat rendelkezésére.

A közgyűlés egyelőre tudomásul veszi a pénztár állapotát.

A számadások felett megindult vitában Grüner Samu ügyész indítványozza, hogy a mult évi számadás átvizsgálásával a választmány bizassék meg, úgyszintén a hátralékosok kimutatásával is.

A közgyűlés az indítványt elfogadván, a választmány megbizatik a mult évi számadások összeállításával s a hátralékosok összeállításának elkészítésével.

Id. Mihályi János indítványozza, hogy küldjön ki a közgyűlés kebeléből 2 tagot, kik a választmány által összeállított 1898. évi számadásokat felülvizsgálván, azokra a közgyűlés nevében a felmentvényt megadja.

Elfogadtatott és a választmány által összeállított számadások felülvizsgálására id. Mihályi János és Raisz Lajos urakat küldte ki.

Grüner Samu ügyész figyelmezteti a közgyűlést arra, hogy a mult évi közgyűlésen nem küldetvén ki számvizsgálók, a jelen ülésből az 1899. évi számadások megvizsgálására 2 tagot delegáljon.

A közgyűlés az 1899. évi számadások felülvizsgálására id. Mihályi János és Raisz Lajos urakat kéri föl.

7. Buday Gerő helyettes pénztáros előterjeszti a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter által az 1898. évi ásatások segélyére kiutalt 300 frtról szóló számadást, melyből kiderül, hogy még 2 frt 29 kr maradt fenn a folyó évre.

Id. Mihályi János indítványára, a közgyűlés a választmánynak a 300 frt felhasználásáról a titkári jelentésben ismertetett intézkedéseit jóváhagyja, és Buday Gerő helyettes pénztárosnak ezen számadásra a felmentvényt megadja.

Elnök az 1899. évi költségelőirányzatot a következőkben terjeszti elő:

Bevétel:

Készpénz 1898-ról . . .	271 frt 34 kr,
85 pártoló tag után á 3 frt . . .	255 frt — kr.
Az alaptőke kamatja . . .	15 frt 03 kr.
A Zombori Takarékpénztár segélye .	50 frt — kr.
Összesen	591 frt 37 kr.

Kiadás:

1. Évkönyv nyomása, szalagja és $\frac{1}{4}$ évi füzet újból való nyomása . . .	191 frt — kr.
2. Irodai átalány . . .	20 frt — kr.
3. Postaköltség Évkönyvekre, levelezésre . . .	30 frt — kr.
4. Titkár tiszteletdíja . . .	100 frt — kr.
5. Pénztáros tiszteletdíja . . .	50 frt — kr.
6. Bútorzatra . . .	125 frt — kr.
7. Könyvek vétele és könyvkötésre . . .	20 frt — kr.
8. Szolgának jutalomdíj . . .	4 frt — kr.
Összesen	540 frt — kr.

A költségvetési előirányzat jóváhagyatik.

9. Elnök a mult évben elköltözés és elhalálozás által megüresedett tisztviselői állások betöltésére vonatkozólag ajánlja, hogy titkárrá Roediger Lajos, másodtitkárrá Costa János, pénztárossá Buday Gergely társulati tagok választassanak meg.

A közgyűlés egyhangúlag megválasztja: titkárrá Roediger Lajost, másodtitkárrá Costa Jánost, pénztárossá Buday Gergelyt.

10. A tárgysorozat kimerítettvén, elnök meghívja a megjelent tagokat a gyűjtemények megtekintésére; és a jelen jegyzőkönyv hitelesítésére Gräff Nikáz és id. Mihályi János urakat kérve föl, az ülést bezárja.

Kelt mint fent.

Roediger Lajos,
titkár.

Titkári jelentés az 1898. évről.

Tisztelt közgyűlés!

Egy év eredményéről kell számot adnom, a mely év munkásságának kezdetben csupán csendes szemlélője valék, de társulatunk vezetői és munkatársainak folyton-folyvást emelkedő buzgósága engem is magával ragadván, ki kellett kérnem a magam számára is azon kevéske munkakört, melyben csekély erőmhöz telten én is megfelelhessek azon megtisztelő bizalomnak, mely akkor ért, midőn a társulat engem működő tagjai sorába felvenni kegyeskedett.

Tisztelt közgyűlés! Én biztató jelnek veszem Társulatunk jövőjére, midőn azt látom, hogy nemcsak csekélységemre hatott buzdítóan a társulat

vezetői és munkatársainak előretörekvése, de a mint már a jelek mutatják, megyénk közönségének tágasabb körére is.

Már is látom, hogy társulatunk érdemdús elnökének a mult közgyűlésen elhangzott ama szavai: „Él azonban keblünkben a hit, táplál a remény, hogy önzetlen és egyedül anyamegyénk érdekeit szolgáló buzgó törekvésünket már a közel jövőben siker koronázza“ megvalósulásuk felé közelednek.

Társulatunk ifjú korából már átlépőben van férfi korára, midőn tágas munkakörében buzdítva a társak működése által, azon lázasabb tevékenységre buzdul, mely épen a férfikor jellemvonása.

Ez az átmenet meglátszott társulatunknak lefolyt évi működésében.

A megelőző évek szorgalmával felmutatott munkaeredményekért társulatunk úgy a magas vallás- és közoktatásügyi miniszterium, mint Bács-Bodrogh vármegye közönsége részéről is, az anyagi támogatásig menő elismerésben részesült. A nyújtott segély azon régi óhajának megvalósítására segítette társulatunkat, hogy a már kikutatott őstelepeken ásatásokat végeztessen. Ezen ásatások tudományos eredményeit nem becsüljük ugyan túl, de azok sikere buzdítóan hat társulatunkra és megvetik alapját a mind tágasabb körben végzendő kutatásoknak — és társulatunk muzeumának is. Ezen eredmények teszik azt, hogy a lefolyt évet méltán hasonlíthatjuk az 1896-ikihez, melyben társulatunk a megye Monografiáját láthatta megszülemleni kebelében.

Pedig bénítóan hatott működésünkre, hogy a tisztviselői kar két derék tagját kellett elveszitenünk.

Pozsonyi B. urat, társulatunk pénztárosát a halál ragadta ki közülünk, s ha fáradozásaiért nem mondhatunk köszönetet neki, itt e helyen elismerésünkkel rójuk le íranta a kegyelet adóját.

Dr. Dudás Gyula urat, társulatunk volt ügybuzgó titkárát hivatása szolította el másfelé, és ez oka annak, miszerint nem érhetette meg közöttünk, buzgó fáradozásainak sikerét. De mindenesetre jóleshetik tudnia, miszerint megkezdett munkája becsülettel folytattatik tovább.

Társulatunk szellemi munkálkodása a lefolyt évben a tagok buzgó működése révén szép eredményeket mutat föl. Évkönyvünknek 14-ik kötetében a következő fontosabb dolgozatok jelentek meg:

Bács város. Irta Iványi István.

Baksafalva. „ „ „

Béreg község történetéhez. Irta Iványi István.

Bodrogh várról. Irta D. Gy.

Bogojeva és Gombos multja. Irta Cziráky Gyula.

Csonoplya község telepítése. Közli: Czirfusz Ferencz.

A deesi prépostság. Irta Érdujhelyi Menyhért.

Kernyája történetéhez. Közli: Iványi István.

A bácsi tiszáninneni koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve. Irta Szárics Bertalan.

Az almási Kovachich család. Irta Kovachich József.

Az almási Rudics család története. Irta Kovachich József.

Ethnographiai vázlat a dautovai népről. Irta Kőszegi Dezső.

Bács-Bodrogh vármegye növényvilága. Irta Kovács Ferencz.

Bács-Bodrogh vármegye vizei. Irta Muhoray A.

Régi könyvtárak Bács-Bodrogh megyében. Közli: D. Gy.

„ képek „ „ „ „ „ „ „

„ fegyverek „ „ „ „ „ „ „

A Bács-Bodrogh vármegyei községek régi pecsétjéről. Közli: D. Gy.

Bronzlelet Zentán. Közli: Dudás Andor.

A Zombor sáponyai lelet. Irta D. Gy.

És számos apróbb ismertető ezek mellett a „Bácskai nemesség összeírása 1841-ben, D. Gy.-tól.

Társulatunk gyűjteményei a lefolyt évben adományok és ásatásaink révén oly mértékben szaporodtak, hogy a régészeti leletek számára 270 m. hosszú és 2 m. magas üvegszekrényt kellett beszereznünk. Mire a szekrény készen lett, máris újabb szekrény készíttetése vált szükségessé.

A gyűjtemények szaporodása a következő:

a) *Szakkönyvtár.* M. Tud. Akadémia ajándékai: 1. Dr. Hodinka A. Tanulmányok a bosnyák püsp. történetéről. 1 kt. — 2. Schönherr Gyula. Nápolyi László. 1 füz. — 3. Mátyás F. A magyarok első hadjáratai Európában. — Bászler István és Bekker A. szerző uraktól: Kurze Geschichte der Apatiner Kirche und der Gemeinde Apatin. — Bittermann N. úrtól: 1. Skolski List I. évf. 2. — Golub I. évf.

Budapest főváros Tanácsától: Gömöri. Budapest régiségei. V-ik k.

Délmagyarország történelmi társulattól: Millecker Bódog. Délmagyarország régiség leletei.

Kurucz Gyula szerző úrtól: A tanfelügyel. és tan. administratiója.

Marczali Henrik szerző úrtól: Az Árpádok és Dalmácia.

Trischler Károly szerző úrtól: Ifjuságom.

b) *Kézirattár.* Holeczmann Ignác úrtól: Egy régi útlevél. — Szaich Lajos úrtól: Zágráb város 1819. évi okmánya.

c) *Térképgyűjtemény.* Szárics Bertalan úrtól: A tiszai koronai kerület térképe. — Vujevich Alajos úrtól: Zombor sz. kir. város katonai térképe.

d) *Folyóirat és hirlapgyűjtemény.* A „Bajai Közlöny“, „Szabadkai Hirlap“ és a „Bácska“ 1898. évfolyamai, a kiadó urak szivességéből.

e) *Régiségtár.* Bács-Bodrogh vármegye alispáni hivatalától: Moholi lelet. 2 drb agyag csupor.

Dr. Bikár Nenád úrtól: Sáponyai lelet. 1. 1 emberi koponya. — 2. Nagy úrna, 27 czm. magas. — 3. Kis csupor. — 4. Egy bronz kard. — 5. 2 bronz csákány. — 6. 3 bronz tű gombbal. — 7. 1 bronz tű gomb nélkül.

Bodrog-Monostorszeghi ásatásainkból: A VI. sz. sírlelet: 1. Elefántcsontfésű. — 2. 2 bronz fülbevaló. — 3. Különféle gyöngyök a nyakról. — 4. 2 arany gombostű a mell tájáról. — 5. Nagy, betétes szurok gyöngyök, bronz csörgődiszkek, apróbb gyöngyök az öv tájékáról. — 6. Bronz-gyűrű. — 7. Nagy, betétes szurok gyöngyök, calcedon, gyanta, korall, üveg, agyag stb. gyöngyök a lábról. — 8. 1 nagy füzér fekete és 1 nagy füzér zöld gyöngy a lábról. — 9. 2 drb ezüst sarúcsatt a lábról.

A IV. sz. sírlelet: 1. Elefántcsont fésű. — 2. Bronz fülbevaló. — 3. Bronz csörgők.

Mindkét sírból cseréptöredékek karczott díszszel.

A Szigá szigetről: feliratos márványkő.

A Bogojevai ásatásaink eredménye. A verem-sírokból: 1. Szilánkok, nyíl, kés, fűrészhegyek, silex, obsidian és egyéb kőnemekből 25 drb. — 2. Átfúrt állati fog. — 3. Nyílhegy. — 4. Vakaró. — 5. Őzaganes. — 6. Csont árák. — 7. Lapos és hegyes véső. — 8. Tör. — 9. Hosszában hasított csontok. — 10. Folyami kagylók. — 11. Magkövek (Nucleus). — 12. Rézgyöngy. — 13. Kőbaltafokok. — 14. Parittyakövek. — 15. Örlő kövek. — 16. Csiszoló kő. — 17. Agyagkúpok. — 18. Kettős orsógomb. — 19. Háló súlyok. — 20. Durva munkájú és díszítésű cserepek. — 21. Finomabb, feketére csiszolt cserepek a lakásokból. — 22. Kicsiny ivó poharak. — 23. Díszes merítő-edény. — 24. Fazék. — 25. Oriási magtartó edények darabjai. — Égett sártapasz a kunyhókból. — 27. Orsógombok, — 28. Két drb fénykép a verem-sírból.

Czirák Gyula úrtól: 1 drb kövéső a római sánczokból. — 1 drb vassarkantyú Bogojeváról.

Gubitz Kálmán úrtól: 1 középkori cserépkorsó. — 1 bronz karperecz. — 1 pár bronz függő. — 1 kis agyagedény. — Kisebb-nagyobb gyöngyök. — 1 szerszámdísz. — 2 bronz csattrész. — 1 cseréptál a Szigá szigetről. — Ugyanonnan 1 vas nyárs, kovácsolt acél, vasszőg.

Hauke Imre úrtól: Őstulok szarv a koponya egy részével.

Holezmann Ignác úrtól: 1 vaskard hüvelylyel.

Husvéth István úrtól Vörösmatról. Bronzlelet. 1 Bronzrög. — 2. Bronzesüngő madárdíszszel. — 3. Bronzlemez lószerszámdísz. — 4. Dudoros korongok bronzból aranyozva 4 drb. — 5. Bronzból való kúpos korongos szerszámdísz 4 drb. — 6. Háromfogú fésű alakú bronz szerszámdísz 3 drb. — 7. Tojás alakú áttört (rácsos) bronzesörgő szerszámdísz 3 drb. — 8. Körbe szabott kereszt alakú bronz szerszámdísz 1 drb. — 9. Réz kantárdísz aranyozva. — 10. Négyzetes, 1 drbból álló bronzesat. — 11. Áttört művű lapos bronzesat. — 12. Bronzesat. — 13. Félköríves bronzfibula a bal vállra, helyenként kékre zománczolva. — Battináról: 1 agyagesupor. — Szlankamenről: 1 kisebb agyagesupor. — Ismeretlen helyről (Schweerer): 1 rézvész és kaparó. — 3 drb újabbkori sárgaréz gyűrű.

Lallosevits Jakab úrtól Battináról: 1 bronzlánc darabja. — 1 bronz karperecz. — 9 agyagedény. — 4 agyagesése. — 1 agyagtál. — 1 komozsár. — 14 hálósúly. — 2 orsógomb. — 19 agyaggyöngy. — 1 agyagdísz. — 1 vaslándza.

Mikosevits Antal úrtól: 2 drb Mammuth agyar darabja és egyiknek tödarabja. — 3 drb Mammuth zápfog drbja. — 1 drb Mammuth lábszáresont.

Meichert Ádám úrtól: 1 drb emberi koponya Zomborból.

Rauschenberger Adolf úrtól: A prigl.-szt.-iváni lelet. 1 drb vas-zabla. — 2 drb különböző kengyelvas. — 1 drb vaslándza, a tokja belül réz-lemezzel borítva.

Dr. Thurszky Zsigmond úrtól: 2 drb emberi koponya Szabadkáról.

Wámoscher Nándor úrtól: Vaslelet. 1. 1 drb nyílhegy. — 2. 1 drb Constantinus-érem. — 3. 2 drb sarkantyú. — 4. 1 olló. — 7 drb kisebb-nagyobb vaskés.

f) *Éremgyűjtemény.* Holczmann Ignác úrtól. 1 drb gazdasági emlék-érem I. Ferencz József király uralk. kezdetéről. — Kanyó Béla úrtól: 1 drb Mária Therezia és 1 drb Ferencz király korabeli rézpénzt. — Kuzucz Gyula úrtól: 1 drb Lipót korabeli érem. — Lallosevics Jakab úrtól: 162 drb különböző érem Battináról. — Meichert Ádám úrtól 1 drb gyári munkapénz.

g) *Czímer és pecsétgyűjtemény.* Halm Ottó úrtól. Családi pecsétnyomó.

Társulatunk a beállott személyi változások hatása alatt, inkább csak a társulat belső ügyeivel foglalkozott ugyan, de azért számos tudakozó kérdésre főleg egyes családok viszonyaira is szolgált felvilágosítással, az év elején.

Igy a Kovachich család kért a családra vonatk. adatokat. Rónay Mihály kis-zombori földb. úr, a zombori Rónay családra vonatkozólag; — Horváth P. es. kir. kapitány N.-Váradról a ezabaji Horváth családra, — Somogyi Zs. úr a Laczkó családra kértek adatokat. Vukicsevits Gy. ujvi-

vidéki ügyvéd úr a bácsi szerb püspökség donatiójára, Érdujhelyi M. úr Francavillára vonatkozólag kérnek adatokat. Syрку Poliehron szt.-pétervári egyet. tanár társulatunk viszonyaira és a megyére vonatkozó adatokat kért.

Elnök úr egészségi okokból még szeptember hóban eltávozott körünk-ből, és így alapszabályaink értelmében az ügyvitel Latinovits Géza alelnök úr vállaira szállott, ki lelkes buzgósággal áldozza magát ügyünknek.

A lefolyt évben négy ízben tartatott választmányi ülés, melyen gondos megbeszélés tárgyát képezte mindazon kérdés, mi társulatunk czél-jainak előbbvitelére szolgálhatna.

A május 22-iki ülésen Pozsonyi B. elhunyt pénztárosunk helyettesítésére Buday Gerő működő tagtárs úr kéretett föl.

A szeptember 8-iki választmányi ülés főtárgyát az ásatások feletti intézkedés képezte. Legezészerűbbnek találta a választmány, ha nem vak nyomok után indul, de már megállapított östelepen tart kutatást. Ez értelemben végzett, midőn elhatározta, hogy Bod.-Monostorszeghen és Bogojeván végeztet ásatásokat. A bogojevai östelep ásatására tiszt. Cziráky Gyula s. lelkész, működő tagtárs urat, a bodrogh-monostorszeghi ásatások vezetésére pedig Cziráky Gyula ig. tanító urat kérte föl.

Az október 16-iki választmányi ülés főtárgya az eltávozott dr. Dudás titkár helyének ideiglenes betöltése volt. A választmány Jeszenszky Dezső főgymnasiumi tanárt kérte föl a titkári teendők végzésére. Ő azonban egészségi állapotára való tekintetből nem tehetvén eleget a választmány óhajának, helyette ideiglenesen csekélységem végezte a titkári teendőket.

A november 27-iki választmányi ülés újból az ásatások ügyével foglalkozott. Határozatba ment, hogy a Szigá szigeten is ásatásokat végeztessen a társulat és ennek vezetésére Gubitzá Kálmán urat kérte föl a választmány; továbbá a bogojevai újabb telepen is ásatt és az ásatások vezetésére Cziráky Gyula s. lelkész urat kéri föl a választmány. A bács-kereszturi régibb leletek arra ösztönözték a választmányt, hogy ott is végeztessen ásatásokat. Az ásatások vezetésére Kuzmiák Sándor működő tag urat kérte föl.

Ezen ásatások még most is folyamatban vannak, eredményük csak tavasz végére lesz konstatálható.

A dr. Dudás távoztával megüresedett titkári állás ideiglenes helyettesítésével a választmány személyemet volt kegyes megbízni.

Örömmel említhetem, hogy alapító tagjaink száma kettővel szaporodott ez évben. A Zombori tak. pénztár részv. társ. 50 frttal, Bács-Bodrogh vármegye közönsége 100 frttal lépett be alapító tagjaink sorába.

BEVÉTEL.

Pénztári kimutatás 1898 II. feléről.

KIADÁS.

1	Készpénz áthozat 1898 első feléről	16 33	1	Póstköltségek	8 50
2	Tagdíjakból (59, á 3 frt)	177 —	2	Titkár átalány	25 —
3	Bács-Bodrogh vármegye alapítványa	100 —	3	Nyomtatványokért . . .	165 31
4	Bács-Bodrogh vármegye segélyadománya . . .	100 —	4	Könyvkereskedőnek . . .	11 60
5	A Vall. és Közoktügyi Ministerium segélye . .	300 —	5	Könyvkötésért	8 02
			6	Ásatásokra	297 71
			7	Alapítványi számlára . .	100 —
			8	Takarékpntz. elhelyezve	206 33
			9	Apró kiadások	5 85
			10	Pntz. mrv. 1898. dec. 31.	65 01
		893 33			893 33

Zomborban, 1898. évi december hó 31-én.

Buday Gerő

pénztáros.

Ezen 1898 I. és II. félévről szóló pénztári kimutatásokat a számlákkal megegyezőknek találtuk.

Zombor, 1898. év márczius hó 5-én.

Mihályi János Raisz Lajos

számvizsgálók.

VAGYON.

Vagyon-kimutatás 1898. decz. 31-én.

TEHER.

1	Alapítványokban a Zombori Takarékpénztár. elhelyezve:		1	Egyenleg mint tiszta vagyon	846 37
	a) Bács-Bodr. vrm. alap.	100 —			
	b) Balla Pál alapítványa	50 —			
	c) Boromisza Tibor alap.	50 —			
	d) Zichy N. J. gr. alapít.	50 —			
	e) Zomb. Takrp. alapítv.	50 —			
2	Takarékpntz. elhelyezve	206 33			
3	Alapítv. után járó kamat	15 03			
4	Tagdíj hátralék	60 —			
5	Felszerelési tárgyak ért.	200 —			
6	Pénzmar. 1898. dec. 31.	65 01			
		846 37			846 37

Zombor, 1898. december 31-én.

Buday Gerő

pénztáros.

Ezen 1898-ik évről szóló vagyon-kimutatást úgy az iratok, valamint a naplók adataival megegyezőknek találtuk.

Zombor, 1899. évi márczius hó 5-én.

Mihályi János Raisz Lajos

számvizsgálók.

Egyleti mozgalmak. Lapszemle.¹⁾

Az „*Archeologiai Értesítő*“ t. évi februáriusi számában két cikket is találunk, mely közelebbről érdeklí Társulatunkat. Varju Elemér értekezik a monostorszigeti emlékkőről. Az ő nézete szerint ezen feliratos kövünk Bodrogh vár falába volt egykoron elhelyezve.

A feliratban szereplő Gregorius Pesthyeny-ről ő a következőket írja: „P. György 1505-ben kezd feltűnni, mely évben Sövényházi Istvánnal egyetemben megyéjét képviseli. (Jászhai: A magy. nemz. napjai a mohácsi vész után. 158. l.) Ez időtájt már javakorbéli ember lehetett, mert 1513-ban István nevű fia, a ki ez időt a krakkói egyetemet látogatta, már mint bácsi kanonok, váci és fejevári plebanus említettik. (Schrauf. Registr. Bursae Hungaror. Cracoviensis. Bp. 1893.) Egész az 1526-ik évig csak pörös ügyekben, mint birtokacquisitor, szorgalmas vagyonszerző szerepel; ekkor aztán, királylává választatván Szapolyai János, a főudvarmesteri méltóságot ruházza Gergelyre. (Jászhai: F. i. m. 241. l.) 1530-ban sikerrel védelmezi Buda várát Roggendorf ellen, mire érdemei jutalmául megkapja a Ferdinand pártjára állott Getyei János alnádor jószágait. Ugyanezen esztendőben országbíró lesz. (Karácsenyi: Békés vármegye tört.) 1535-ben kiadott egyik protectionalis levelében még János király helytartójának is nevezi magát. (Károlyi oklt. III. 195.) Tisztségét egészen a király haláláig viseli, soha meg nem tántorodva fejedelme iránti hűségében. Halálának ideje nem ismeretes; Budai szerint még 1541-ben életben volt.“

Varju E. azon határozott nézetének ad kifejezést, hogy ez azon feliratos vörös kő, melyet a Bács és Bodrogh megyék közt felmerült pörben a Bács megye érdekében dolgozó Lipkovics Márton bács megyei szolgabíró és Szuknyovics ferenczrendi barát a Dunába vetettek, hogy a rajta levő írás ne tanúskodhasson Bodrogh vára helyéről s mely a Duns meder változtatásával most oly helyre került, honnan kiásható volt.

2. Cziráky Gyula tagtársunk a bogojevai őstelepen kiásott újabb leletekről számol be, ábrákkal élénkített cikkében. A leletnek főleg agyagedényei és csonteszközeiről ír.

Mivel a munkálatok befejezése után, annak teljes ismertetését szándékozik az Évkönyvben közzé tenni, útalunk a megjelenendő cikkre.

A *Szabadkai Közkönyvtár és Múzeum-Egylet* folyó hó 4-én tartotta évi első rendes közgyűlését. A közgyűlés a Múzeumok és Könyvtárak orsz. főfelügyelőségének azon leiratával foglalkozott, melyben nyilatkozatra hívta

¹⁾ Ezen rovat alatt a megyénket érdeklő dolgozatokról fogunk beszámolni. Titkár.

fel az egyletet az iránt, valjon hajlandó-e magát az állami felügyeletnek alávetni. A közgyűlés a felügyeletet elfogadta. — A közgyűlés megállapította az évi költségvetést is 593 frt bevétel és 560 frt kiadásban.

R., titkár.

A Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat tagjainak névsora 1899. márczius 5-én.

Folyó szám	Az egyleti tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett az egylet tagjává
Tiszteletbeli tagok :			
1	Császka György kalocsai érsek	Kalocsa	1892
2	Dr. Fraknói Vilmos ez. püspök, a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelője	Budapest	1898
3	Dr. Hampel József egyetemi tanár	Budapest	1898
4	Iványi István tanár	Szabadka	1884
5	Oltványi Pál prépost	Szeged	1888
6	Dr. Pauler Gyula m. tan., orsz. főlevéltárnok	Budapest	1898
7	Schmausz Endre főispán	Szabadka	1884
8	Dr. Szentkláray Jenő kanonok	Temesvár	1888
9	Dr. Wlassits Gyula vall. és közokt. minister	Budapest	1898
Alapító tagok :			
1	Bács Bodrogh vármegye közönsége 100 frt	Zombor	1898
2	Balla Pál ügyvéd 50 „	Ujvidék	1885
3	Dr. Boromissza Tivadar kanonok 50 „	Kalocsa	1896
4	Gfrerer Mihály nagyvállalkozó 50 „	Budapest	1899
5	Nagy Béla plébános 50 „	B - Monostorszegh	1899
6	Pilaszánovits József nagybirtokos 50 „	Roglaticza	1899
7	Vojnits Simon nagybirtokos 50 „	Zobnaticza	1899
8	Gr. Zichy Nep. János nagybirtokos 50 „	Topolya	1885
9	Zombori Takarékpénztár 100 „	Zombor	1898
Működő tagok :			
1	Bieber Gyula min. s. titkár	Budapest	1884
2	Buday Gergely főgymn. r. k. hittanár	Zombor	1898
3	Costa János főgymn. h. tanár	Zombor	1899
4	Cziráky Gyula segédlelkész	Bogojeva	1898
5	Dr. Donoszlovits Vilmos orvos	Zombor	1884

Folyó szám	Az egyleti tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett az egylet tagjává
6	Dömötör Pál kir. it. tábl. bíró	Zombor	1898
7	Dr. Dudás Gyula s. tanfelügyelő	Budapest	1887
8	Erdélyi Gyula főjegyző	Baja	1887
9	Érdúj helyi Menyhért plébános	Zenta	1890
10	Evetovics János s. lelkész	Baja	1898
11	Id. Frankl István ny. főgymn. igazgató	Szabadka	1884
12	Fridrik Tamás tanító	Ada	1884
13	Gergurov Milán vár. főmérnök	Zombor	1895
14	Gohl Ödön nemz. muz. tisztviselő	Budapest	1895
15	Gräff Nikáz tanfelügyelő	Zombor	1884
16	Gubicza Kálmán igazg. tanító	B.-Monostorszegh	1899
17	Holezmann Ignác ig. tanító	Torzsá	1887
18	Jung Ferencz ig. tanító	Battina	1888
19	Koch József ág. ev. lelkész	Kis-Kér	1884
20	Kurucz Gyula s. tanfelügyelő	Szabadka	1898
21	Kuzmiák Sándor ig. tanító	Bács-Keresztur	1890
22	Dr. Margalits Ede ny. rk. egyet. tanár	Budapest	1884
23	Dr. Molnár István Lajos főg. tanár	Budapest	1884
24	Roediger Lajos főg. tanár	Zombor	1898
25	Szárics Bertalan főügyész	Zenta	1898
26	Dr. Sztáncsek Zoltán s. tanfelügyelő	Zombor	1899
27	Dr. Thim József járásorvos	Apatin	1890
Pártoló tagok:			
1	Dr. Alföldy Gedeon ügyvéd	Zombor	1884
2	Alföldy Géza jegyző	B.-Monostorszegh	1899
3	Állami tanítóképezde	Baja	1897
4	Bedő Albert orsz. képviselő	Budapest	1899
6	Bende Imre megyés püspök	Nyitra	1884
6	Bezdán község közönsége	Bezdán	1894
7	Bikitzky Tamás s. jegyző	B.-Monostorszegh	1894
8	Birkáss Gyula ügyvéd	Szabadka	1899
9	Bittermann Nándor nyomdatulajdonos	Zombor	1887
10	Dr. Bikár Nenád ügyvéd	Zombor	1898
11	Boromisza János ügyvéd	Zenta	1884
12	Gr. Chottek uradalmának igazgatósága	Futtak	1898
13	Dr. Czvetkovits Péter ügyvéd	Zombor	1899
14	Czirfusz Ferencz kir. tan. ny. tanfelügyelő	Zombor	1884
15	Csupor Gyula ny. főszolgabíró	O-Becse	1884
16	Dalmay József ny. k. pénzügyi tanácsos	Zombor	1884
17	Deák Zsigmond főszolgabíró	Apatin	1885
18	Dudás István takarékpénzt. igazgató	Zenta	1894

Folyó szám	Az egyleti tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett az egylet tagjává
19	Dudás Lajos főjegyző	Zenta	1884
20	Eigl József apát, esp. plébános	Uj-Futtak	1884
21	Falcione Lajos földbirtokos	Zombor	1899
22	Dr. Falcione Nándor ügyvéd	Zombor	1899
23	Fernbach Antal nagybirtokos	Zombor	1899
24	Fernbach Bálint nagybirtokos	Zombor	1899
25	Fernbach József nagybirtokos	Budapest	1899
26	Felső kereskedelmi iskola	Zombor	1899
27	Fischer Nándor községi jegyző	Gajdobra	1884
28	Dr. Fratricseviťs-Aszt Vincze ügyvéd	Zombor	1898
29	Frey Imre ékszerész	Zombor	1898
30	Dr. Földes Simon orvos	Zsablya	1884
31	Főgymnasiumi könyvtár	Szabadka	1887
32	Főgymnasiumi ifjúsági könyvtár	Szabadka	1887
33	Főgymnasiumi könyvtár	Zenta	1897
34	Főgymnasiumi könyvtár	Zombor	1898
35	Gör. kel. főgymnasiumi könyvtár	Ujvidék	1898
36	Dr. Grünbaum Pál ügyvéd	O-Becse	1899
37	Dr. Grüner Samu ügyvéd	Zombor	1884
38	Haverda Mátyás főgymn. tanító	Szabadka	1884
39	Dr. Holländer Adolf orvos	Jankovácz	1884
40	Husvéth István műfesterő	Zombor	1899
41	Incze Gusztáv szolg. kiv. cs. és kir. fh.	Zombor	1899
42	Jankováci olvasókör	Jankovácz	1884
43	Karácson Gyula alispán	Zombor	1884
44	Kármán József lelkész	Uj-Verbász	1884
45	Kiss Gyula jegyző	O-Verbász	1898
46	Kleiner Adolf esperes plébános	Hajós	1887
47	Kössin Károly kereskedő	O-Verbász	1898
48	Kottler Ottó ev. lelkész	Bulkesz	1898
49	Kovacsich Máté apát-plébános	Bács-Almás	1898
50	Kovalszky Lajos gymn. igazgató	Uj-Verbász	1884
51	Kovács Ferencz plébános	O-Becse	1898
52	Kovács Pál orsz. képviselő	Budapest	1899
53	Kozma László orsz. képviselő	Zombor	1884
54	Dr. Kurucz Fülöp orvos	O-Kér	1898
55	Lalloseviťs Jakab nagybirtokos	Zombor	1899
56	Latinovits Géza orsz. képviselő	Borsód	1884
57	Latinovits János főrendiházi tag	Budapest	1899
58	Latinovits Frigyes nagybirtokos	Borsód	1899
59	Latinovits Pál orsz. képviselő	Borsód	1899
60	Leszkovácz Miléta gyógyszerész	O-Verbász	1898

Folyó szám	Az egyleti tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett az egylet tagjává
61	Lukácsebits István vár. tanácsos	Zenta	1884
62	Mallin Károly jegyző	Obrovác	1884
63	Magyar Olvasókör	Zombor	1897
64	Mayer István kereskedő	Zombor	1899
65	Id. Mihályi János ny. m. árvaszéki elnök	Zombor	1884
66	Dr. Molnár Károly orsz. képviselő	Zombor	1899
67	Nemzeti Casinó	Szabadka	1884
68	Növendék papság Szt. Ágoston-egylete	Kalocsa	1897
69	Dr. Ognyanyovics Illés orvos	Ujvidék	1892
70	Ó-Morovieza község közönsége	O-Morovicza	1888
71	Pártos Gyula műépítész	Budapest	1884
72	Dr. Pávlovits Simon várm. főorvos	Zombor	1884
73	Payerle János jegyző	Bukin	1888
74	Piukovits József orsz. képviselő	Szabadka	1896
75	Posch Lajos s. lelkész	Fajsz	1898
76	Polgári olvasókör	Bogojeva	1898
77	Raisz Lajos takarékpénztári tisztviselő	Zombor	1898
78	Dr. Rátai József ny. várm. főorvos	Zombor	1884
79	Rauschenberger Adolf jegyző	Prigl.-Szent-Iván	1894
80	Rohonyi Gyula orsz. képviselő	Budapest	1884
81	Rómics Gerő s. lelkész	B.-Monostorszegh	1899
82	Sándor Béla ny. főispán	Zombor	1884
83	Dr. Scheerer János orvos	O-Verbász	1898
84	Schneeberger János lelkész	Uj-Verbász	1884
85	Sigmond Göntér jegyző	O-Soóvé	1884
86	Széchenyi József orsz. képviselő	Zombor	1884
87	Szemző Gyula nagybirtokos	Zombor	1884
88	Dr. Szemző Mátyás nagybirtokos	Kernyaja	1884
89	Szendy Lajos ev. ref. lelkész	Pacsér	1899
90	Szilágyi Mór ügyvéd	Zombor	1884
91	Temunovich József ig. tanító	Zombor	1899
92	Tipka Antal tanár	Szabadka	1884
93	Treer János ig. tanító	Prigl.-Szent-Iván	1894
94	Vagner György jegyző	Uj-Verbász	1898
95	Valics János kanonok-plébános	B.-Madaras	1884
96	Dr. Várossy Gyula közp. papnevelő int. ig.	Budapest	1890
97	Várossy László várm. főszámvevő	Zombor	1899
98	Vermes Béla orsz. képviselő	Szabadka	1899
99	Vojnits Béla nagybirtokos	Zobnatieza p.	1899
100	Ifj. Vojnits István várm. főjegyző	Zombor	1899
101	Ifj. Vojnits István nagybirtokos	Szabadka	1899
102	Br. dr. Vojnits István főispán	Zombor	1898

Folyó szám	Az egyleti tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett az egylet tagjává
103	Vojnits József nagybirtokos	Szabadka	1898
104	Vuits György nagybirtokos	Zenta	1894
105	Vuits Vazul nagybirtokos	Zenta	1894
106	Városi könyvtár	Zombor	1894
107	Valihora Ágoston plébános	Prgl.-Szt.-Iván	1885
108	Vujevich Alajos takarékpénzt. alkalmazott	Zombor	1894
109	Wámoscher Nándor nagybirtokos	B.-Monostorszegh	1898
110	Zákó Milán orsz. képviselő	Zombor	1898
111	Zsigmond Gyula jegyző	Piros.	1889

Tiszteletbeli tag 9

Alapító tag 9

Működő tag 27

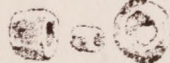
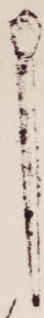
Pártoló tag 111

Összesen 156

Zombor, 1899. évi márczius hó 5-én.

Roediger Lajos
titkár.

Tájékoztatásul.

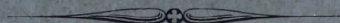
A Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat 1883-ban alakult azon célból, hogy e vármegye történelmét egész kiterjedésében s minden ágában művelje.

E társulat **pártoló tagja** lehet minden történet- és régiségkedvelő, aki ez iránti szándékát írásban egyik elnöknél vagy a titkárnál személyesen, vagy valamely társulati tag által bejelenti és a társulat pénztárába évenként 3 frt tagdíjat fizet. A kötelezettség három évre szól. Aki ennek lefolytával a titkárnál nem jelenti be írásban kilépését, az további három évre marad e kötelezettség alatt.

Működő tagok azok, kik **tettlegesen** elősegítik a társulatot célja elérésében, felolvasásra munkálatokat küldenek be. E címen a tagdíjak befizetése alól felmenthetők.

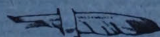
Alapító tag egyszer mindenkorra legalább 50 frt alapítvánnyal járul e társulat céljai előmozdításához.

A társulat minden rendű tagjai fel vannak jogosítva az őket megillető társulati címek használatására.

A BACS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TARSULAT TULAJDONA.

A
BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI:
ROEDIGER LAJOS
TITKÁR.

XV. ÉVFOLYAM. II. FÜZET.

ZOMBOR.
BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1899.

Társulati mondanivalók.

♂ **A tagdíjak beküldésének** megkönnyebbitésére az Évkönyv I. füzetéhez póstautalványt melléeltünk. Kérjük tagtársainkat, szíveskedjenek az évi díjat azon utalványon beküldeni.

— A jelen füzethez melléelt ábrát t. Juhász Árpád rajztanár úr, működő tagtársunk volt szíves megrajzolni.

♂ Felkérjük tagtársainkat, hogy **Múzeumunk gyarapítására** minden lehető megtegyenek. Régi családi és más természetű okmányok, könyvek, rajzok, festmények, régi viseleti és használati tárgyak, népies eszközök és viseletek, természetrajzi tárgyak mind helyet találnak Múzeumunkban.

♂ Évkönyvünk I. füzeté a rendesnél több iven jelenvén meg, jelen füzetünk megfelelően kisebb.

+ Amateur **fényképészeinket** kérjük, hogy megyénk területéről eredő azon felvételeiket, melyek történelmi nevezetességu vagy építészetiileg kiválóbb házakat, szobrokat, tereket ábrázolnak, továbbá néprajzi, népeleti felvételeik mását Társulatunk gyűjteményei számára megküldeni szíveskedjenek.

♂ Kérjük azon tagtársainkat, kiknél társulati **taggyűjtő-iv** van, hogy azt a titkárhoz mielőbb beküldeni szíveskedjenek.

☉ Több kérdésre van szerencsénk tudatni, hogy a **Társulat helyisége** a megyeház második emeletén van, a főispáni lépcsőn felmenve jobbról a folyosó végén. Hivatalos órák: Kedd 10 $\frac{1}{2}$ —12 óráig. Csütörtök délután 3 $\frac{1}{2}$ —5 óráig. Szombat 10—12-ig.

! × ! Évkönyveinknek meglevő évfolyamai 3 forintért kaphatók a titkárnál.

Tájékoztatásul.

A Bács Bodrogh vármegyei történelmi társulat 1883-ban alakult azon célból, hogy e vármegye történelmét egész kiterjedésében s minden ágában művelje.

E társulat **pártoló tagja** lehet minden történet- és régiségkedvelő, aki ez iránti szándékát írásban egyik elnöknel vagy a titkárnál személyesen, vagy valamely társulati tag által bejelenti és a társulat pénztárába évenként 3 frt tagdíjat fizet. A kötelezettség három évre szól. Aki ennek lefolytával a titkárnál nem jelenti be írásban kilépését, az további három évre marad e kötelezettség alatt.

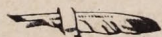
Működő tagok azok, kik **tettlegesen** elősegítik a társulatot célja elérésében, felolvasásra munkálatokat küldenek be. E címen a tagdíjak befizetése alól felmenthetők.

Alapító tag egyszer mindenkorra legalább 50 frt alapítvánnyal járul e társulat céljai előmozdításához.

A társulat minden rendű tagjai fel vannak jogosítva az őket megillető társulati címek használhatására.

A
BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI:
ROEDIGER LAJOS
TITKÁR.

XV. ÉVFOLYAM. II. FÜZET.

ZOMBOR.
BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1899.

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

A Bodrogh-Monostorszegi ásatásokról.

II. rész.

Irta : **GUBITZA KÁLMÁN.**

A Reiter-féle területen felfedezett pogány sírok kutatását befejezván, figyelmem Wámoscher Nándor tagtárs úrnak „Klissza“ nevű dülőjére irányult. Meghallottam ugyanis, hogy e területen szőlő alá rigoliroznak és hogy a munkások ásás közben régi edény-cserepeket, tűzhelyeket, késeket, sarlókat stb. találnak. Az egyik munkás mutatóba hozott is néhány darabot, s tudakozódásomra azt is jelentette, hogy e helyhez közel van egy nagyobb domb is, melynek tetején valamikor épület állhatott, környékén pedig valami régi temető lehetett, mert a mélyítő-eke lépten-nyomon kő- és vakolat törmelékét, továbbá embercsontokat hozott fel.

Mikor e jelentést vettem, már november vége felé járt az idő s így rendszeres ásatásokra már nem vállalkozhattam : hanem felkértem az egyik munkást, hogy az előkerülő tárgyakat gondosan gyűjtse össze. Megkértem Wámoscher urat is, a ki szíves előzékenységgel nyújtott segédkezet, s az ügy iránt tanúsított meleg érdeklődése folytán hozzá is jutottunk az egyes tárgyakhoz. Azonban, nehogy a tavaszi szőlőtelepítés kutatásunknak útját vágja, egy alkalmas napot kiválasztván, (1898. december 27.) hat munkással mellettem, megejtettem a próba-ásatásokat.

A dombot — egy észak-dél irányban húzott, másfél méter széles árokkal — átvágattam. Arról győződtem meg, hogy azon csakugyan volt valamikor valami kisebbszerű (10—12 m. hosszú,

7 m. széles) épület; valószínűleg templom, (ettől kapta a dülő is a nevét: Klissza, Ecclesia, Egyház), melynek alapja dirib-darab mész- és homokkőből volt építve. Fekvése: kelet-nyugoti. A falak irányát ma már csak az eke által széthordott törmelék jelöli.

A domb lejtőjén mindenfelé sűrűn, rendetlenül szétszórt sírok fekszenek. A feltárt sírok egyikében, az eke által megsértett koponya mellett, vékony sodronytekercseket és 21 szem apró, zöld gyöngyöt találtunk. Ennek közelében pedig — egy gyermeksírban — rézboglárokkal díszített, keskeny bőrvet találtunk. Még egy női sír érdemel említést, melyben a koponyán fényes fejdíszre akadtunk. A koporsó nyomát itt-ott már csak egy-egy elrozsdásodott, kovácsolt szeg jelölte. A csontok azonban nem igen korhadtak el, a mit a domb laza, száraz és homokos voltának tulajdoníthatni.

A lakó-telepek a domb déli lejtőjétől 30—35 méternyire feküdtek, s közönséges, földbevált kunyhókból állottak. A tűzhelyeket és a felszínre került házi eszközöket 70—75 cm. mélyen találtuk. Mellettük szanaszét, igen sok konyhahulladék és edény-cserép hevert. A cserepek korongon készült, égetett, itt-ott szénporral, néha homokkal bevert oldalú edényekre vallanak. Az oldalak díszítését, bekarczolását vagy bepontosítását hegyes tárgyak segélyével eszközölték. Eszerint a díszítés vagy sűrű egymásutánban pontsorokból (5., 6., 8. ábra), vagy sűrűbb és ritkább párhuzamos (néha szabálytalanul haladó) vonalakból (7. ábra), esetleg kigyóvonalból állott.

E jellemző díszítés, valamint az edények alakja, a középkor agyagművességére enged következtetni.

De találtunk mi itt olyan tárgyakat is, melyek a rómaiak idejébe is visszavezethetnek bennünket. Így a többek között egy 38 cm. hosszú és széles, 6 cm. vastag, vörösre égetett téglát, melyen a következő bélyeg látható: L E G V¹¹. Találtunk ezen kívül egy Constantius-féle érmet is.

Kétségtelen tehát, hogy e helyen két külön korszakbeli teleppel van dolgunk.

Vasleleteink e helyről :

12 drb kés (nyélbeütésre alkalmas formák) ;

patkódarab, zabl- és kantárrészek ;

nyílhegy (levélalakú, 3. ábra) ;

sarkantyú töredékek, (2. ábra) melyek közül egyiknek a gombja szeges végben csúcsosodik, a másik pedig négy oldalú kúpos hegyben végződik ; oldalaikon a szíjak befogadására csatszerű karikával birnak, (Árpád-királyok korabeli) ;

3 drb félkörben hajló, ujjnyi széles pengével bíró sarló ;

2 drb csiholóvas ;

1 drb mesterkelt kulcs (1. ábra) ;

juhnyíró olló ;

bélyegző vas ;

kardmarkolat és egy különös alakú vastárgy (4. ábra) ;

véső, kisebb-nagyobb szegek és kapcsok.

Közből való leleteink a következők :

Kézi malom. Alakja kerek. Átmérője 40 cm. Az alsó lap domború, a felső homorú. A megörlendő mag befogadására alkalmas garat-lyukkal bír. Anyaga : durva homokkő ;

2 drb kaszakő és 2 drb háló-nehezék. A kaszakövek igen kopottak.

Az elősorolt tárgyakon kívül találtunk még e helyen 5 drb régi pénzt is. Ezek a legfontosabb darabok. Közülök kettő ezüst.

Az egyik Róbert Károlynak a tót és szerb országok részére veretett kis ezüst érmeiből való. Körirata : + *Moneta Regis p Sclavonia* ; egyik oldalán két csillag között futó menyét, a másik oldalon pedig kettős kereszt, hold és csillag, továbbá két koronás fő látható.

A másik már silányabb ezüstműből való pénzdarab, a mely I. Ulászló idejéből származik. Kopottsága mellett is, még szépen látható az egyik oldalán : a kiterjesztett szárnyú egyfejű sas,

a másik oldalon pedig az ország czímerét ábrázoló paizs. A felirásból kibetűzhető: + Moneta Wladislai . . .

Itt találtuk II. István és II. Béla társkirályok vékony rézpénzét. Az egyik oldalon csúcsíves, keresztes trónusokon királyi jelvényekkel felékesített két ülő alak látható; a másik oldalon pedig Szent László képe.

A hátra levő két bronz érem közül az egyik Constantius pénze, a másik pedig egy — eddig közelebből még meg nem határozott — barbár érem.

A jelek *látszólag* azt igazolják, hogy a mi „Klisszá“-nk már a rómaiak idejében is szerepelhetett. És ez fel is tehető, mert történelmi adatokkal bizonyíthatjuk, hogy a rómaiak egyes helyeken átlépték a Dunát. A Kr. u. IV. századbéli görög írók említik, hogy a római császárok a duna-melléki barbárokat feltartóztatandó, a folyónak egész vonalán erődöket emeltek és pedig nemcsak a jobb-, hanem a balparton is.¹⁾

Nem lehetetlen tehát, hogy itt valamely római erősség, a mely a dunai révet, illetve más valami átvezető utat (hidat?) volt hivatva védeni . . .

Ha a talált bélyeges téglajegyét összehasonlítjuk a Futtak melletti római erőd (Onagrinum) romjai közül kiásott téglafelirásával és ha a mi téglánk feliratának elmosódott végéből (L E G V I¹⁾) kiegészítjük a H-t, úgy feltehetjük, hogy itt is a „Herculia“ nevű legió VI. századának emberei tanyáztak.

Föltevésemet, hogy t. i. e pont a rómaiak kezében volt, támogatja az is, hogy Constantius érmével is találkoztunk. Constantiusnak pedig — mint írva vagyon — sok baja volt a mi vidékünket lakta szarmata-jazygokkal. Tudjuk ugyanis, hogy e harcziás természetű nép garázdálkodásai ellen kénytelenek voltak a rómaiak a Duna vonalán egyes pontokat katonailag is megerősíteni és ellenök hosszantartó hadakat viselni.

De bármint legyen is, az itt talált római eredetű leleteket

¹⁾ Bács-B. vm. Monograph. I. köt. 15. l.

fontosaknak kell tartanunk addig is, míg föltevésemet behatóbb *helyszíni* kutatás után egyéb bizonyítékokkal is megerősíthetem.

Ép ily általános vonatkozásokban rajzolható e telep újabb kori szereplése is. Meglehet, bár a leletekből, különösen az érmekből következtethetjük, hogy e hely a középkorban lakott hely volt. Azonban eme föltevésünket sem támogathatjuk írott adatokkal, mert „Klisszá“-nkról úgy a községünk és vidékére szóló történelmi följegyzések, mint a régi térképek is, mélyen hallgatnak. Tehát, hogy mi volt a neve ezen elpusztult községnek? kik lakták? mikor vagy mily körülmények között tűnt le az élet színpadjáról? mind olyan kérdések, melyekre csak ingadozó meghatározásokkal felelhetek.

Az érmek után indulván, *feltehető*, hogy e község a XII—XV. században még fenállott, de lehet, hogy még a XVI. század elején is szerepelt. — Az 1522. évi dézsmalajstromban Monostorszeg mellett említetik valami *Kemend* nevű község is, a mely a monostorszegi erdő mellett feküdt.¹⁾ Nem-e annak a romjai ezek? . . . Lehet, hogy a gyászos emlékű mohácsi csata után a törökök pusztították el. Annyi bizonyos, hogy a lakosokat, a kik (a leletek bizonyossága szerint) földműveléssel, állattenyésztéssel és halászással foglalkozhattak, valami rendkívüli körülmény zavarhatta meg csendes, hétköznapi életükben, mert ha nem így történt volna, úgy bizonyára magukkal vitték volna azon eszközöket is, a melyeket ásóink a tűzhelyek melől fölvetettek, (mint a kézi malmot, késeket, sarlókat stb.) mert ezeknek abban az időben nagyobb értékük volt, sem hogy azokról oly könnyen lemondhattak volna.

A Ferencz-csatorna s Kiss Gábor mint annak alapítója.

Társalkodó.

67. szám.

Pest, augusztus 20.

1836.

Jelenleg, midőn csatornákról, vasutakról, kereskedés-könnyítő

¹⁾ Tört. társ. „Évkönyv“ III. évf. IV. f. 185. l.

módokról, sőt még egy, e végre hozatandó különös kisajátító törvényről is annyit beszélnek s írnak, véleményünk szerint nem leendő érdektelen, itt olvasóinkkal egy férfiúnak, — ki hazánk s az ausztriai birodalom környeiben csak kevésbé s úgyszólván nevérol is alig ismeretes, — élettörténetét közelebbről tudatni; egy férfiúnak, ki Magyarországon a Ferencz-csatorna alapítása által a status s ennek kereskedése, de főleg a bácsi kamarai jószágok körül, melyeket jelenleg méltán minden kamarai uradalom gyöngyének nevezhetni, magának örökké érdemet szerzett. Ezen férfi Kiss Gábor, ingénieur-karbeli volt őrnagy, kinek kora elhunytát mind a haza, mind öncsaládja nem csekély veszteségnek tarthatja. Ő Kiss Jánosnak, a hochkircheni ütközetben dicsően elesett alezredesnek legifjabb fia volt s jóllehet, a halál őt korán megfosztá szüleitől, mégis két idősb testvérével, Józseffel és Istvánnal együtt Bécsben az eléggé nem dicsérhető cs. kir. Ingenieur-akadémiában igen gondos nevelést nyert. Szorgalma és talentoma által szerencsés lőn az akadémiából az ingénieur-karba vétetni föl s csak alig lett tagja az ingénieur-karnak, több vár-erősítési munka által nyomós szolgálatoakat tőn a statusnak. Szabad óráiban nemcsak hivatalkörébe tartozó tárgyakkal foglalatostkodott, milyenek pl. a czélszerűbb földbástyák készítése s az ágyúkkal jobb s ügyesebb bánás satöbbi efféle, hanem csatornák létesítésével s általában oly tárgyakkal is, melyek az ő tudomány-osztályába épen nem tartoznak: ilyenek valának a községi legelők jobb elosztása, magtárak felállítása Magyarországon oly czélból, hogy azokba a termékeny esztendők gabona fölöslege lerakassék s ez, midőn a szükség bekövetkezik, a szegénységnek olcsóbb s jutányosabb áron adathassék el stb.

Kiss Gábor, mint genie-karbeli kapitány, meglátogató a török háboru kezdetén legidősb József testvérét, ki a bácsi kamarai javak igazgató-mérnöke volt; ez őt egy épen felsőbb rendeletnél fogvást bevégzett vízcsapoló árokhoz vezeté; ezen, a Dunától Tiszafelé vivő árok iránya és erős esése őt azon, már József

által támogatott ideára vezérlé: vajjon nem lehetne-e ezen minden kereskedéstől elszigetelt vidéken hajózási csatornát haszonnal létesíteni. A Dunától Tiszáig az egész tér pontosan fölméretett s e nivellírozás 27 lábnyi tetemes esést bizonyított, mely következmény őt arra bírá, hogy egy, a Dunát a Tiszával összekötő tervrajzot készítsen. Minden számolás meggyőzé őt e nagyszerű gondolat valószínűsítése felől. Ő sietett József testvére társaságában legfensőbb helyen erről jelentést tenni, előterjesztvén egyszersmind az illető tervrajzokat, oly kérelemmel: hogy azon esetre, ha a legfensőbb országhatóság ezen javaslatba hozott csatornának létesíthetőségét elismerendi, neki és bátyjának e munka valószínűsítésre kizáró privilégiumot kegyelmesen adni méltóztassék. A tervek e merész vállalatához Őfelségétől s az ország minden főbb hatóságaitól méltó s érdemlett elismerést nyertek. Ennélfogást Kiss József és Gábor testvérekkel az Őfelsége nevét viselendő s 13¹/₂ német mértföldnyi hosszú Ferencz-csatorna létesítése iránt rendes szerződés kötötett s nekik különös kedvezések mellett 25 évre szolgáló privilegium adatott. Ezen óriási munkának létrehozását most már semmi sem gátolá, kivéven azon körülmény, hogy ily nagy s tetemes költséggel járó munkát saját vagyonforrásukból nem létesíthetének. Ők tehát 1793-dik évi márczius hó 1-én a közönséget következő hirdetmény által szólíták fel részvételre: „Mennyire szokták előmozdítani minden országba a hajózási csatornák a kereskedést s ez által a köz jóllétet, bizonyítják Anglia, Hollandia s több jelenleg virágzó ország. Ily példák által felbátorítva, két magyar, s névszerint Kiss József és Gábor testvérek, — az idősbik, k. kamarai igazgató mérnök, egyszersmind Bács vgye táblabírája s a másik a cs. kir. ingénieur-kárnál kapitány — néhány év alatt különös élénk szorgalommal egy műtervet dolgoznak ki: mint kapcsolathatnék össze csatorna által hazájok két főfolyama, a Duna t. i. a Tiszával, úgy hogy ez által egy nagy, igen terhes és költséges kerülő-ut fogna elmellőztetni s az eddigi hajózás legalább is 20 nappal rövidülni. Miután ezen javaslatterv a

különösen e végre kiküldött műértők által a hely színén vizsgálat alá vétetett s ezek azt az országra nézve nemcsak nem károsnak, sőt inkább szerfölött hasznosnak találták s ugyanazt az ország főhatóságai is megismerék, ő cs. k. Főlsége nekik nem csak kegyelmesen megengedni méltóztatott, hogy tervök valóítására egy különös társaságot (Anglia példája szerint, hol már eddig sok csatorna ily módon haszonnal létesült) „Kir. magyar hajózási társaság“ czimmal alkossanak, hanem egy különös, a magyar udv. kamara által velök kötött szerződésben nekik még több igen fontos kedvezést s hasznokat is ajánlott meg; sőt ezen, a státusra nézve olly hasznos, vállalat iránt atyai gondoskodását annyira kiterjeszté, hogy annak létesítésére a társaságnak a főnséges aerariumból 200,000 frtot kölcsönadatni rendelt s végre saját legkegyelmesb ösztönéből megengedte, hogy e csatorna, ha majd elkészült, az ő főlséges nevét viselhesse. — Hogy tehát ő Főlsége várakozásának minél előbb megfelelni s mingyárt a kedvezőbb időjárás bekövetkeztével munkához fogni lehessen, az érintett Kiss testvérek nem késnek arról a jelen hirdetmény által következő előleges nyilatkozást tenni: Az említett csatorna a duna-melletti Batinától vagy Monostorszegtől az ugynevezett bácsi járáson keresztül egészen Tisza-Földvárig fog huzatni. Egész hossza teszen $13\frac{1}{2}$ geometr. mérföldet; szélessége oly formán van kitűzve, hogy két legnagyobb dunai hajó egymásnak kitérhessen, a víz mélysége 6 lábnyi lesz. A csatorna birand három angol módra készített szekrény-zsilippel (Kastenschleussen): egy a befolyásnál, másik a csatorna közepe felé s a harmadik a kiömlésnél fog alkalmaztatni; s e zsilipek arra szolgálndnak, hogy a hajókat fölemelni vagy alászállítani lehessen, az ember a víznek parancsolhasson s a kiáradásokat meggátolhassa“.

68. szám.

„Az ezen csatornára szükséges költségek 900 ezertől egész egy millió forintig számítvák. A vállalkozók szilárd akaratja e munkát három év alatt bevégezni. Azon haszon vagy jövedelem,

melyet e csatorna hajtand, részint a mérséklett szállítás-dijból vagy vitelvámból áll, mellyet a rajta keresztülmenő hajók fizetni fognak s mely egy mázsától s egy mérföldért legfensőbb helyben-hagyásnál fogva fél krajczár-ra van határozva ; részint pedig abból, hogy a Társaság a királyi termékek, p. o. só, dohány, ércz, földgyümölcsök st. eff. tetemes szállítását a jelenleg fenálló vitelbér-tariffa szerint 25 évre által veszi. Miután imigy a javaslatba hozott csatorna által a mostani hajózási ut felényire meg fog rövidülni, egyszersmind bátorságosabbá tétetni: tehát a 9 egész 10 pcentig kimutatott haszon nem alapszik csupán történetes és kétes-szerencsésű spekulatiokon, hanem szintugy mint Angliában, évenként meghatározott szállításokon s vitelvámon. Az egész vállalatra nézve s az ezt munkáló Hajózási Társaság felállítására egy formaszerinti, körülményes terv dolgoztatott ki, melyhez már több előkelő ház s más gazdag magányosok is pártolókul nyilatkoztak, nevezetes summákat irván alá. A hely szüke itt meg nem engedi, hogy e tervet is szórul szóra közöljük, azonban mindenki, ha kívánja, megtekintheti azt Kiss testvéreknél ; itt csak a terv lényeges részét szándékunk megismértetni.

„A kiadandó részvényeknek három osztálya lesz : az 1-ső osztályba tartoznak az 5000, a másodikba az 1000, a harmadikba az 500 frtos részvények. Ki egy első osztálybeli részvényt vesz, az ezen mennyiséget félévi időközökben fizeti le, úgymint a részvénylevél átvételekor 1000 frtot s azután minden félévben 1000-et. A második osztálybeli vagyis 1000 frtos részvényeknél a részvénylevél kézhezvételekor a mennyiség fele, azaz 500 frtot, másik fele pedig egy év múlva, az első fizetés napjától számítva tétetik le. Végre a harmadik osztálybeli, vagyis 500 frtos részvényeknél az egész mennyiséget egyszerre kell lefizetni. Ki egy 5000 frtos részvényen kívül még két 1000 frtos és hat 500 frtos részvényt is, összesen 10,000 frtig irt alá, az eleinte az egész összegnek csak ötödrészét teszi le, vagyis 2000 frtot ; a többit pedig félévi időközökben. Minden részvényes tag a

csatornakiépítés 3 éve alatt, azon naptól fogva, mellyen részvényekért bizonyos pénzt lefizet, a kamatokat száztól — öttel s a csatorna elkészülte után a társaság közgyűlése által évenként hiven huzatandó osztalékokat (Dividende) minden levonás nélkül kézhez veendi. A Társaság Bécsben évenként közgyűlést tart, ebben az első osztálybeli részvényes urak vagy ezeknek meghatalmazottaik elhatározó szavazattal (votum deliberativum) birnak; ezenkívül minden 1-ső osztálybeli részvényes nemcsak a 9 s 10 pcenttel neki járandó osztalékból részesül, hanem még azon szabadságot is nyeri, hogy évenként egy terhelt hajója, bármily nagyságú legyen is az, szabadon s minden vámfizetés alul menten a csatornán keresztül mehessen, s ő ezen előjogával, ha maga nem akarná azt gyakorolni, akárkit felruházhat, sőt pénzért is eladhatja azt.

„A részvénytőke betétele, ugyszinte a kamatok s annak idejében az osztalékok kifizetése itt Bécsben a „Baldtauff's Comp.“ nevet viselő nagykereskedő házában történendik; ugyanitt fognak a részvény levelek s a lefizetett pénzről szóló nyugtatók is kiszolgáltatni. Minden, az imént nevezett kereskedőháznál leteendő részvény- s kifizetendő kamatpénzek nagyobb bátorságosítása végett a hg Dietrichsteini ház, mint ezen vállalat első pártfogója s aláírója, az említett Kiss testvéreknek háromszáz ezer forintig írásbeli kezességet ajánlott. Az első betételnek időhatárául a helybenlakó részvényes urakra nézve, kik részéről az aláírás már valóban megtörtént, a folyó mártzius hónap utolja, a vidékiekre nézve a jelen évi april. 12-ke van szorosan meg állapítva. Már tetemes számú részvényekre meg történt az aláírás; de mivel még találkoznak maradék-részvények, tehát azon t. cz. urak, kik e vállalatot pártolni s a Társasággal szövetkezni szándékoznak, ne terheltessenek a fennevezett Baldhauff és Comp. című nagykereskedőháznál (Stok am Eisenplatz 801. szám alatt 1-ső emeletben) magukat jelenteni, mely, készpénz helyett bankleveleket s más nyilvános pénzalapoknál (Fonds) száztól 3½ vagy 4-es kamatra letett pénzeket is a bécsi börze folyóára

szerint elfogad s a csatornaépítés ideje alatt a száztól-ötös kamatot, a csatorna elkészülte után pedig a leendő osztalékot készpénzben fogja kifizetni.“

Egyébiránt a csatorna tulajdona azon társaságnak, mely építi, csak hogy ő Felsége fentartá magának azon jogot, hogy ha t. i. 25 év múlva a bevégzett munka után a status e csatornát magához akarná huzni, tehát annak akkori becsértéke a Társaságnak készpénzül fizetessék ki; ellenben ha a status 25 év lefolytával a Társaságnak azt kifizetni nem akarná, akkor a csatornára nézve adott királyi privilegiumok s engedélyek, (mint más nagy kereskedési társaságoknál) ismét meg fognak hosszabbítani: következésképp a részvényes urak tőkéje mindig biztosítva van maga a csatorna által, annyival inkább, minthogy jó hajózási csatornánál esőnek, dérnek, jégnek, vagy tűzveszélynek befolyása nincs és nem is lehet, — s így a csatornára fordított tőke s annak jövedelmezései mindig biztosabbak, mint akármely mezei jószágnál vagy kereskedési spekulációnál.“

Miután e vállalat által a részvevőknek illy szép haszon ajánlkozott, pártolókban nem lehetett fogyatkozás s már akkor is, valamint most a vasut-vállalatokhoz, mindenki sietve tudult, részvény aláírás által a munkának sikerülést eszközteni. Ennélfogvást a még ma is fenálló magyar hajózási társaság csakhamar létrejött, s a Kiss testvérek a számukra legfensőbb kegyelemből nyert csatornaépítési privilegiumot átadták a Társaságnak. A Társaság ezért mindegyik testvérnek 5 főrészvényt ajándékozott, átengedé neki az igazgatást s a csatorna-építést, sőt a csatorna elkészülte után még a tiszta jövedelemnek egy harmadrészét is nekik ígérte.

69. szám.

Az építés még 1793-ban elkezdődött, gyorsan s élénken folyt az, s — miután az ezen munkára ő Felségétől kegyelmesen átengedett katonaezredeknek az időközben kiűtött francia háborúba kelle költözniök, — többnyire csak rabok erejével, kiket a törvényhatóságok a társaságnak bizonyos előleges egyezés

után átengedték úgy, hogy 1794. június 19. Uj-Verbásznál a legszebb zsiliphez letétethették a talpkőt. Ezen nagy pompával s ünnepélyességgel végzett tettnek emlékezetére a lesülyesztett kőbe következő tartalmú írás rejtetett: „Auspiciis Caesaris Augustissimi, Romanorum Imperatoris Invictissimi, Hungarorum Regis Potentissimi Francisci I. II. P. P. P. F. — Clementia Regni Hungariae Protectoris Benignissimi Palatini, Principis Caesari Gloriosissimi Alexandri Leopoldi. Favore I. Comitatus Bacsienensis Supremi Comitatus Personalis Praesentiae Regiae in Iudiciis Locumtenentis Josephi Ürményi. — Sub Praesidio Supremi Comitatus Antonii Apponyi et S. R. I. Comitatus Joannis Harrach Propriis Sumtibus Coalitae Societatis Principum, Magnatum, Heroum, Pracerum, Patriae ductorum Amore Canalem hunc Navigationis Nomine Regis Francisci condecoratum pro ampliando Commertio, Gloria et Felicitate Gentis Hungariae exstruxerunt, et fortuna votis respondente hoc Saxum quadratum Cataractae fundamento sacrum posuerunt ingenio et dexteritate felices Fratres Duo Germani, nobilitate generis, scientia architectonica, famaue illustres ac conspicui, Posteritati servientes, ejusque gratam et immortalem memoriam accepturi, tanti momenti Operis Inventores Perfectores Effassionis et Exstructionis Directores Josephus et Gabriel Kiss, Natione Hungari.“

Ezen vállalat sebes és kedvező sikere felbátorítá Kiss Gábort, hogy kedves magyar hazájának javára, hahogy lehetséges, még egy másik s az elsőnél sokkal merészebb s hasznosabb tervet létesítsen. — Ezen terv a károlyvárosi csatornát tárgyzá, mely t. i. a Dunát a Dráva, Száva és Kulpa folyók által összekösse a tengerrel s imigy Magyarországnak a gyártatlan s durva termények eladására könnyebb s biztosabb utat nyisson. Az erre szükséges költség 2 millió forintra számíttatik. A közönség ezen új vállalatot is legélénkebb tetszéssel fogadta, s mivel a Társaság in solidum kötelezé magát, tehát mindig volt hitele és pénze, s még maga a genuai bank is 4 millió forintot ajánlott

neki száztól négyes kamatra. Az ezen időközben kiűtött francia háború Kiss Gábort katonai pályára szólítá vissza, mi által mind a két, feljebb említett csatornánál a munka élénksége némileg megcsökkent. A becsület mezeje Kiss Gábornak, ki az alatt őrnagygyá lett, alkalmat nyújtá itt is fényesen kitüntethetni tehetségeit. Ama sok jeles tett közül, melynek katonai ügyességét bizonyítják, csupán azt említjük: hogy ő egy, általa kidolgozott terve szerint, fensőbb rendelkezésnél fogva, Horvátország védletére a Novigrad, Vrbovszko, Grobnik körüli tájéket s az uszkok-hegyet sáncárcokkal s bástyaművekkel (redoute) megelégtülésre látta el; hogy személyes vitézsége s elszántsága által 1797-ben április 17-én Trieszt városát megmenté a közelgő franciák ellen önkényesen fegyverkezett pór nép rablásától; hogy 1797. április 25-én ő cs. k. fenségéhez József főherceg nádorhoz Budára rendeltetett a magyar nemes felkelő seregnél alkalmaztatás végett. Továbbá ő volt az, ki ugyanezen évben a fegyverszüneti idő alatt Meyersheim altábornagy s horvátországi kormányzó által a Karnioliában megjelent francia seregosztály parancsnokához Friaus brigadgenerálhoz küldetett a határvonál kitűzésre. Ő ezen feladásnak hamar, egyszersmind oly dicséretesen felelt meg, hogy általa előljáróinak teljes megelégtetést nyerné. Ezen bajos, fárasztó hadimunkák közepett is mindig igazgatá levelezés útján az általa megkezdett csatornák építését s folyvást közvetlen levelezésben állott idősb József testvérével, ki a bácsi csatornaépítést intézte, nemkülönben Szeth igazgatómérnökkel, ki a károlyvárosi csatorna körül tett munkálatokra ügyelt fel.

1797. október 17-én Campoformiónál megkötöttvén a béke, Kiss Gábor újra képessé lőn a kétrendű csatorna-munkálatokhoz látni s az igazgatást személyesen venni által. De im! legnagyobb szomorúságára kénytelen volt tapasztalni, hogy távolléte alatt nem minden történt úgy, mint kellett volna; sok rendetlenség mutatkozott az építésben, pénzkiadásban stb. Azoknak, kik Kiss Gábor sok bajjal s fáradsággal szerzett dicsőségét irigylék,

e körülmény vajmi kedvező alkalmul szolgált, s ők el sem mulaszták őt a Társaság előtt gyalázni s úgy rajzolni le, mint tudatlan, álnok s haszonleső embert. A Társaság, melynek ő volt alapítója, ellenségévé nyilatkozott s őt a csatorna igazgatástól felmenté. E csapás a derék férfiúnak, ki cselekvényiben mindig őszinte s igazságszerető volt, szívét mélyen sebzé, neki szörnyen fájt, látván, hogy számos áldozatiért így jutalmaztatik. Ő minden követelést s gáncsot, melyeket a Társaság ellene támasztani s igazlani iparkodott, képes vala jogszerű ellenkövetelések által, melyek a társaságéit számra jóval felülmulák, megghiúsítani; ámde épen, midőn védelem írását berekeszti s azt a Társaságnak Bécsben átnyújtani szándékozik, elérte ápril 7-én (1800.) rövid betegeskedés után élte virágéveiben a kérlelhetlen halál. Hitvese született van der Ketten báróné, ugyanazon évi március 13-án halt meg Károlyvárosban (Horvátországban) s így egy hónappal előzte meg férjét a jobb életbe. E boldog házaspár elválását nehezíté azon gondolat, hogy négy nevetlen árvát hagynak hátra, nehezíté pedig annál inkább, minthogy ezen árvák sorsát világi javak tekintetében, melynek nagyobb részét a két, munkában levő csatornán áldoztattak fel, a Társasággal történt fentebbi szakadás miatt legkevésbé sem láták biztosítva.

Ezen, Magyarország legnagyobb csatorna építőjének halála után a károlyvárosi csatornával, melyhez többé senki sem találkozott, egészen felhagytak s a Társaság e helyett a nevérol ismeretes Ludovica-utat létesíté. A bácsi csatorna 1801-ben készült el s 1802-ben nyitattott meg. Hogy ezen, maga nemében az ausztriai monarchiában legnagyobb s az európai szárazföldön sor szerint harmadik mű, (mivel rajta évenként 1, egész 1½ millió mázsa — néha-néha 10,000 mázsa terhű hajókon — szállítatik tova), mily általános hasznot hozott eddig, tudja mindenki; nemkevésbé tudva van az is, miképen a jelen vállalat a részvevőkre nézve oly rendkívül szerencsés sikerűnek bizonyult, hogy a részvevők a kiváltsági évek lefolyta után — ámbár többeknek ellenkező véleményük volt — a csatornát, mely még

folyvást több mint 50 ezer pengő forintnyi tiszta jövedelmet hozott évenként, Ő Felségének ajándéku adák; ámde az kevésbé van tudva, mikép a vállalat kezdője s alapítója ezen nagy nyereségből legesekélyebb részt húzott, úgy, hogy Kiss Gábor életben hagyott szegény árváinak alig maradt egyebük atyjuk nevénel s azon becsületnél, hogy ők gyermekei a Ferenczcsatorna alapítójának. Ennyit tön egy igénytelen magyar, hazája kereskedésének virágoztatására; ily sokoldalú jót s hasznot eszközölt egy társaságnak, melynek ő volt alapítója s mely azután őt hála helyett üldözé s eltaszítá. Ő mindezen sok jóért jutalmul egyebet nem vive sírjába, mint azon büszke, de szomorú tudalmat, hogy hazájáért s a tőle alapított Társaságért mindent, de magáért s gyermekeiért mit sem tett. — Sic vos non vobis etc.

Béke hamvainak!

(P. H. Z.)

Város a falúban.

(A bogojevai ásatásokról.)

Azt gondolom, m. tisztelt tagtársaink szívesen vennék, ha az ásatásokkal megbízott tagok működésökről legalább negyed-évenként beszámolnának. Helyén való dolog is lenne ez, ha több akadály közre nem működnék annak meggátlásában. Hogy többet ne említsek, azt hozom csak fel, hogy sokszor hosszabb időre van annak szüksége, aki *egész* dolgozattal akar olvasóközönsége elé lépni. Megvilágosítom ezt példával.

Írhatnék a bogojevai 850 m. átmérőjű óriási földvárról, a „kisebb római sáncz“ nevezetes dunai támaszpontjáról; de dolgozatom még nem lehetne egész, mert 4—5 temetőt kell átkutatnunk, mielőtt a legfontosabb kérdéshez: a földvár építési korának kérdéséhez érdemlegesen hozzászólhatunk. Egy népvándorláskori temető ásatási munkálataival már végeztünk; hanem

az ábra-dúczok nem készek még hozzá; pedig archeologiai dolgokról beszélni ábrák nélkül nemcsak unalmas, hanem sokszor bosszantó is.

Említett dolgokat tehát jobb időkre hagyva, most egy középkori elpusztult község helyét mutatom be.

Azt regélte a fáma, hogy Bogojeva nyugoti „város“-nak, „kis város“-nak nevezett részében, a parton csontvázakat találtak időközönként. Utána néztem a dolognak s azt tapasztaltam, hogy a hír való. A századok viharjai sok földet lekoptattak az itt elterülő emelkedésről. A záporosó néhol annyi földet lekotort, hogy a föld színén (Szikora József udvarában) koponyák s egyéb embercsontok látszottak ki. A meredek kociúton sebes esők után egész csontvázakat láthatni.

Összes, e helyütt végzett munkánk $1\frac{1}{2}$ napot tett ki. Először Szikora udvarában a szomszédos ház falától $\frac{3}{4}$ m.-nyire kezdettünk ásni, hol egy koponya fele kinn volt a földből. Mellette másik koponyát s összetört csontdarabokat találtunk. Igen kemény, vörösre égett tégladarabok s mészhabarcok között feküdtek. A téglák (egy-kettőt sikerült egész darabban kivenni) 25×25 cm. nagyságúak. Első pillanatra római téglának gondoltam, de — mikor többet megtekintettem — s római időre emlékeztető betűt vagy jelet egyiken sem találtam, nézetem megváltozott.

Ástunk a konyha-ajtó előtt is. Itt 3—4 csontváznak összetöredezett s összekúszált darabjait a legnagyobb összevisszaságban találtuk. Csak kulcscsontot 6—7-et leltünk jeléül annak, hogy nem eredeti állapotban levő sírföldben dolgozunk. Innen már 2 nagyfejú, kovácsolt vasszeg is előkerült s teljesen elkorhadt deszkamaradvány is előtűnt nagyobb darabon. Tehát koporsóban temetkeztek . . .

Második napon Kálóczi István fiakkeres házának udvarában dolgoztunk. Ide azért jöttem, mert reményem volt arra, hogy a sírok — mivel a talaj itt magasabb — nincsenek megbolygatva. Úgy is volt. A csontvázak hanyatt, sorban feküdtek. Kezeiket a mellen vagy hason összerakták. Néha az alsó kéz-

szárazakat egymás mellé tették olyformán, hogy az egyik kézfej a másik könyököt érte. Irányuk Ny. K., az arc keletnek nézett. A mészhabarc, gyakran egész darab mészköveket magába zárva s a sok tégladarab az udvar közepe táján kezdett nagyobb mértékben jelentkezni. Harmadik ásónyomunk összefüggő falazatot talált. Kezdetben kriptát sejtve, csak a föld elhúzására fordítottam gondot; akkor láttam, hogy egy ívszerűleg görbülő, 65 cméter vastagságú, kalászműben rakott, erős falazattal van dolgom. Téglái, csaknem kivétel nélkül, mind vörösek s igen kemények még most is; vannak köztök négyzetesek $20 \times 20 \times 6\frac{1}{2}$ cméter méretekkel; vannak 13 cm. vastagságúak is. Egyen dupla \odot (8 cm. átm.) alakot láttam; a fal mellett pedig egy bronzból készült s megaranyozott zászló- vagy oltárdíszet találtam. Most már nem habozom kimondani, hogy itt egy középkori templommal van dolgunk; a római módra készült téglák, azok összerakása, a temető, koporsószegek kétségtelenné teszik ezt. A temető az egész „kís város“-ban elterül, a templom annak éjszaki részén feküdt, Kálóczi István udvarában van apszisánsk vége, eleje s a szentély Szikora József háza alatt, a hajó ennek udvarában s talán a Tamaskó-féle ház alatt van. Elpusztult valószínűleg a török uralom alatt. Romjai meglehettek, mert a XVII. század szerbjei s a XVIII. század árvíz által hajléktalanokká tett újkaravukovai lakói, tájékán települtek meg.

*

Eddig tehát Bogojeva határának 4 helyén ismerünk középkori romot. *Pusztá-Falú*-ban van *Boldogasszonyteleke* temploma; éjszakon, a *Verebes-kútnál* van *Tóthfalva* egyháza. Egy templomrom volt Gomboson a *Crko-dombon* s egy Bogojeva község nyugoti részén. Hogy mikép hítták e községet a középkorban, azt még nem mondhatjuk meg: Szónta középkori határjárási okleveleinek hommályossága nagyon kevés világosságot bocsát reája. Meg kell elégednünk azon eredménnyel, hogy egy község-

nek helyét kitudtuk s most már megértjük, miért nevezik Bogojeva egy részét „város“-nak, miért van „város a falúban“.

Czirák Gyula.

A sziga-szigeti ásatások eredményeiről.

— Előzetes értesítés. —

A Bodrogh-Monostorszeg melletti Szigaszigeten társulatunk az ősz óta nagyobb mérvű ásatásokat folytat. E helyről való az a feliratos emlék-kő, melynek fotografiai képét a társulati „Évkönyv“ mult évi IV. füzeté hozta s a melynek megyénkire vonatkozó történelmi jelentőségét Varjú E. archeologusunk az „Arch. Értesítő“-ben ismertette.

Arról van ott u. i. szó, hogy ez az a vörös márványkő-lap, mely egykoron Bodrogh vára falába volt beillesztve, de a melyet a Bács és Bodrogh vmegyék határpere alkalmával, Bácsmegye ellenesei a Dunába vetettek. E követ a mult században is keresté egy bizottság, de eredménytelenül.

Ennek ötletéből érlelődött meg az a föltevés is, hogy a Szigaszigeten aligha nem Bodrogh vára romjaival van dolgunk.

Persze mi, az ásatások egyéb pozitív eredménye hijában, csak tartózkodva nyilatkozhattunk, mint a hogy még ma sincs tisztázva a kérdés. Azonban sokat várunk dr. Czobor, dr. Sztehló és dr. Török Aurél nagyhírű tudósainknak a romok karakterére vonatkozó kijelentéseitől, a kik u. i. fáradhatlan alelnökünk, Latinovits Géza őnsága vezetése mellett, a tüzetesebb meghatározások céljából, május 30-án, a helyszínére kirándulnak.

A terület, a melyen az ásatások folynak, közvetlen a Duna mellett fekszik. Területe mintegy 40 ezer m². A bodrogh-monostorszegieket egyszerűen csak „Sztára szelá“-nak nevezik.

Minden elkalandozást kerülvén, jelentésünk célja ezúttal csak az, hogy az ásatások eddigi eredményét bemutassuk.

Az ásátások színhelye, mint azt a mellékelt térrajz is mutatja, több próba-árokka van keresztezve. Tekintve a csekélyke összeget, melylyel az ásátások megkezdettek és azt a nagy területet, a melyen az ásátásokat végeztetnünk kellett: az ilyen kémlelő-árokka való művelet nagyon is indokolt.

Az I. számmal jelölt árok 37 méter hosszú. A + jelölt helyen feküdt a feliratos kő, de azonkívül az egész árokban semmi.

A II. számmal jelölt árok 40 méter hosszú. Ezen árokba esett a kiásott kápolna-alapzat déli oldala. E kápolna belső területének hossza — beleszámítván a félkörben hajló szentélyt is — 6·6 m.; szélessége: 3·85 m. Az alap itt-ott megszakad s így az alaprajz csak kombináció útján egészíthető ki. Az alapot két oldalról kockaalakú durva homokkő alkotja, melynek közét élére állított téglákkal töltötték be. A kötő-anyag mészs és homokból készült vakolat.

A falazat vastagsága: 0·8 m.

A kockakövek hossza: 0·3 m.; szélessége: 0·17 m.; vastagsága: 0·14 m. A téglák-é: h.: 0·28 m.; sz.: 0·17 m.; v.: 0·05 m.

A kápolna déli oldalfalának hosszúság irányában, nyugotra, egy másik, de valószínűleg régibb időből való fal maradványai mutatkoznak. Anyaga: terméskő (mészkő).

A III. árok üres; a IV-ben egy sírbolt, az V-ben pedig egy nagyobb szabású épület alapja látszik. Ez azonban úgy az anyag tekintetében, mint az építés modorára nézve az eddig találtaktól egészen eltér. A masszív kő-alap — (terjedelme után indulva) — valamely torony fundamentuma lehetett. Kár azonban, hogy úgy itt, mint a kápolnánál is, a kőből való alkotórészeket, a későbbi építkezések alkalmával fenékgig kiaknázták s elhordták. Ma már csak az árok és az abban fekvő törmelék jelöli a fal irányát.

A kutatók ásója minduntalan sírokra akad. Ezek épen úgy, mint az épületmaradványok is, nem egy korból valók. A VI.

számmal jelölt helyen soros sírok fekszenek. Feltehető tehát, hogy ott rendes temető volt. De sírokat találhatunk a kápolna környékén is, sőt még magában a kápolnában is. Az is tapasztalható, hogy egyes helyeken a fundamentum a sírásó ásója elé került, a sírt a fundamentumon keresztül is megásták.

A sírokból előkerült leletek közül legelső sorban érdemel említést az az 5 igen érdekes gyűrű, melyek az V. árok mellett, a + -tel jelölt helyen, egy férfi csontváz kezén találtattak. Ezek közül 3 drb silány ezüsből, 2 drb pedig rézből (bronzból ?) való. Ez utóbbiak közül az egyik pecsétgyűrű. Az ezüst gyűrűk betétje kvarcz, ametiszt (?), a harmadik pedig gránát. E gyűrűk Árpád-királyok korabelieknek konstatáltattak.

A II. árok + -tel jelölt helyén levő sírban kőönttyűk és egy érem találtattak. A női sírok réztűkben, dístűkben, nyakékul használt átlukgatott kagylókban, színes üveggyöngyökben bővelkednek.

A most folyó ásatások színhelyétől észak-nyugotra egy másik középkori temető is van, a melyet azonban a Duna árja napról-napra szakgat. E helyről való egy nagyobb, fekete, vonaldíszes edény és egy kisebbszerű fekete, keskeny aljú tál. E temető közvetlen közelében feküdt az itt lakók telepe is, kiknek földbevált gunyhóik és tűzhelyük még ma is láthatók a part mentén. Az edények karczott, pontozott és vonalzott czifraságai teljesen megegyeznek a Wámoscher-féle telep edényein látott díszítéssel.

Mint látható, az eddig elért sikerek — tekintve a munkálatok céljaira fordított csekélyke összeget — teljesen kielégítőeknek mondhatók, mely körülmény elég biztató arra nézve, hogy a további kutatások folytattassanak.

G. K.

A gediri prépostság.

Bizonyos, hogy a mohácsi vész előtt volt a déli Bácskában, a mai Gajdobra környékén egy premontrei prépostság. Pázmány szerint Gaidel volt a helység neve, hol a prépostság temploma és kolostora állott.¹⁾ Hugó szerint Gedirnek hívták.²⁾ Hogy ennek a prépostságnak a helyét megállapíthassuk, mindenekelőtt tisztába kell jönnünk az úgynevezett felicsi prépostsággal.

A bácsi ferenczrendiek naplója szerint Bács mellett, a keresztent Jánosról nevezett szerzetes-kanonokoknak prépostsága volt, mely 1292-ben virágzott. A hely, hol a prépostság állott, Velick (talán Felich) volt.³⁾ Minthogy Bács mellett Felich puszta van, itt kell keresnünk a kolostori naplóban említett prépostság nyomait.

Délmagyaország régi magyar helyneveinek kutatásánál főszabály az, hogy azokban elszlávosított magyar gyököket kell keresnünk. Így lett Apátiból Apatin, Zondból Szónta, Keméndből Kamendin, Mortályosból Mortványos, Zajolból Szajlovi, Mohai Révből Moholy, Péterrévéből Petrovoszelló, Szántóból Szántova stb. Legtöbbsnyire megmaradt a magyar gyök, de az szláv képzővel lett átídomítva, elszlávosítva. Ha már ezt a módszert alkalmazzuk, Felity nevében is magyar helynevet találunk. A Felitynek Félegyházból kellett származnia. Amint Veresegyházból Verusity, Feketeegyházból Feketity, Szegegyházból Szikity lett, akkép lett Félegyházból Felity. S valóban úgy találjuk, hogy Bács város alatt a Bukin falú felé eső dűlőben a mohácsi vész előtti időben Félegyház nevű helység állott. Ennek a Félegyháznak elszlávosított neve Felity.⁴⁾ Már most az a kérdés, mily viszonyban volt Félegyháza a premontrei renddel, vagy volt-e ott valaha premontrei prépostság?

¹⁾ Péterffy. *Concilia Hungariae*. II. 277.

²⁾ *Schemat Coloc*. A. 1880. 2. 1.

³⁾ U. o. A. 1873. XXVI.

⁴⁾ Iványi. Bács-Bodrogh vármegye helynévtára. II. 81.

A ferenczrendiek idézett krónikája szerint Felityben, vagyis Félegyházán volt a prépostság. Csakhogy ez a krónika a mohácsi vész után lett írva, a hagyomány alapján, mely a régi romok révén keletkezett. Egykorú adataink a félegyházi prépostságról nincsenek. Ellenben vannak biztos adataink arra vonatkozólag, hogy épp ez a Félegyháza a dersi prépostság tulajdonát képezte.¹⁾ Tudjuk pedig, hogy a prépostságokat és apátságokat egyes jelentősebb birtokaikról is szokták elnevezni. Így pl. a titeli prépostságot erdődi prépostságnak is nevezték, mivel az erdődi vár a prépostság tulajdonát képezte.²⁾ Minden valószínűség szerint így nevezték a dersi prépostságot is Félegyháza birtokáról félegyházi prépostságnak. Legalább a hagyomány így nevezte azt a mohácsi vész után.³⁾ Ezt kell következtetnünk abból a hármastényből, hogy Félegyházán prépostság soha nem volt; továbbá, hogy Félegyháza a dersi prépostság tulajdonát képezte; végül, hogy a ferenczrendiek krónikája Felityet (Félegyházát) préposti székhelynek nevezi. Ebből az következik, hogy a felityi prépostság azonos a dersi prépostsággal.

Ez a kérdés meg lévén fejtve, térjünk át immár e gediri prépostság kérdésére. Ezt a kettőt azért hoztam kapcsolatba, mivel Hugó, a premontreiek évkönyvének írója, a gediri vagy gajdéli prépostságot szintén Bács város környékére helyezi és pedig a déli oldalra, két mérföldnyire a Dunától.⁴⁾ Habár adataink két premontrei prépostságot helyeznek Bács város déli szomszédságába, mindazáltal kétségtelen, hogy sem egyik, sem a másik nem ott volt. Mint fentebb láttuk, a felityi prépostság tulajdonképpen a dersi kolostor volt, a mai Tersanik puszta helyén, Bácsból északra. Bizonyos továbbá az is, hogy Gedir nem azonos a felityi vagy dersi prépostsággal, nem is lehetett Bács város közvetlen szomszédságában. Hugó szerint a gediri prépostság

¹⁾ Anjoukori okmtr. IV. 584.

²⁾ Theiner, Mm. Hung. Hist. II. 602. Péterffy. II. 276.

³⁾ Az 1701. évi összeírásban is szerepel Felics bácsmegyei kincstári puszta Orsz. levéltár. Eccl. Fasc. 6. Nr. 12.

⁴⁾ Schemat. Coloc. A. 1880. 22.

Bács szomszédságában, délre, két mérföldnyire feküdt a Duna partjától. Fennállott egész a mohácsi vészig. Ámde Bács szomszédságában ilyen nevű helységet nem ismerünk. Kissé távolabb kell tehát azt keresnünk a déli Bácskában.

Mint hogy a gediri prépostságra vonatkozólag egyéb adatunk nincs, mint Hugó fönnebbi állítása és Pázmányé, ki a bács-megyei prépostságok közt Gádelt felsorolja;¹⁾ ott is úgy kell eljárunk, mint a felityi prépostság tulajdonképeni nevének megállapításánál: az elszlávosított nevet kell mindenek előtt keresnünk. A déli Bácskában, azon a tájon, hol a prépostság lehetett, Gajdobra községet találjuk. Steltzer azt hiszi, hogy ennek a községnek a helyén hajdan Dobra nevű falú állott.²⁾ Azt tudván tudjuk, hogy a mohácsi vész előtt több Dobra nevű község volt a Bácskában, sőt hogy az egyik Dobra éppen Bács közelében feküdt;³⁾ mindazáltal Steltzer nézetét módosítandónak tartjuk. Annyi bizonyos, hogy a mohácsi vész előtt a helység ezen a néven nem szerepelt. Tehát az akkori nevét az elszlávosított névből kell kihámozni. Forrásaink szerint a környéken volt Gedir vagy Gaidel. Jelentősebb hely lévén, valami nyomának kellett maradnia; ámde itt egyebet nem találunk, mint a mostani Gajdobráét. Az is bizonyos, hogy Dobra falú ezen a vidéken volt. Ez okból, mivel Gaidel is, Dobra is a mai Gajdobra táján volt, valószínűnek tartjuk, hogy a Gajdobra elnevezés két névből: Gajdel—Dobrából származott.⁴⁾

A mi már a prépostságot illeti, arra nézve igen kevés adatunk van. Ki, mikor alapította, nem tudjuk. Bizonyos, hogy a XIII. század végén fenállott. Az is kétségtelen, hogy a pre-montrei rendé volt. Fenállott a mohácsi vészig, midőn a Budáról lefelé vonuló török hadsereg elpusztította.⁵⁾ Birtokviszonyait nem

1) Péterffy ism. II. 277.

2) Steltzer. Geschichte der Bácska. 12.

3) Cod. Dipl. V. 1.

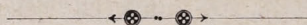
4) A török defterekben 1553. évben Bulkesz szomszédságában találjuk Dobrá. — Velics — Kammerer. Török Defterek. II. 147. Az 1701. évi összeírásban Dobrá nem találjuk, hanem Gajdobrá. Orsz. levéltár. Eccles. Fasc. 6. Nr. 22.

5) Schemat. Coloc. A. 1880. 22.

ismerjük. A kolostor életéről, prépostsjairól nem tudunk semmit. Mindenesetre szegényebb prépostság volt; annak a körülménynek kell tulajdonítanunk, hogy multjáról oly kevés adat maradt reánk.

A kolostor és templom tulajdonképeni helyét nem vagyunk képesek megállapítani. Czinár említi a romokat, melyek Gajdobra határában láthatók s a közvélemény szerint a prépostság és templommaradványai lehettek.¹⁾ Ezen az alapon Haynald Lajos kalocsai bíboros-érsek 1877-ben megbízta Henszlmann Imre régészt a romok felásatásával. A régész kiásatta a romokat, azonban arra a meggyőződésre jutott, hogy azok inkább valamely katonai őrhely maradványai.²⁾

Érdujhelyi Menyhért.

A bácskai nemesség összeírása.

E folyóirat XIV. évfolyamának 4-ik füzetében közöltük a Bács-Bodrogh megyei nemes családok 1841. évi összeírásából azt a részt, mely a vármegye u. n. tiszai, közép és alsójárás egy részére vonatkozott.

Az alábbiakban az alsójárás nemességének folytatólagos összeírását adjuk és ezzel befejeztük a lajstromot.

Nemes-Militics.

Kaity József néh. Bertalan fia.
Kaity Péter néh. Tamás fia.
Kaity István néh. Tamás fia.
Kaity Simon.
Kaity Benedek.
Kaity Alojzi.
Kaity Jakab.
Kaity János néh. Miklós fia.
Kaity Lőrincz.

Kaity János Lőrincz fia.
Kaity Márton néh. Lukács fia.
Kaity Károly.
Kanyó József néh. István fia.
Kanyó Mihály néh. István fia.
Kanyó Mátyás csonka.
Kanyó Antal öreg.
Kanyó Bódi.
Kanyó Márton n. Mihály fia.
Kanyó Nikodémus.

¹⁾ Czinár. Monostorologia. II. 16.

²⁾ Schemat. Coloc. A. 1880. 22.

Kanyó János Albert fia.
 Kanyó Benedek.
 Kanyó Ignác.
 Kanyó Antal János fia.
 Kanyó István János fia.
 Kanyó Imre Ignác fia.
 Kanyó Ferencz n. Ferencz fia.
 Kanyó Péter néh. Mihály fia.
 Kanyó Mihály Péter fia.
 Kanyó Antal Péter fia.
 Kanyó Fábián.
 Kanyó Albert.
 Kanyó Ferencz Antal fia.
 Kanyó Lőrincz.
 Kanyó Péter Ferencz fia.
 Kanyó Tamás.
 Kanyó István néh. Mihály fia.
 Kanyó János Apolló.
 Kanyó Ferencz János Apolló fia.
 Kanyó Lajos.
 Kanyó György özv. Katalin.
 Kanyó Imre néh. György fia.
 Kanyó Márton néh. János fia.
 Kanyó József özvegye Anna
 ennek fiai
 Kanyó János néh. József fia.
 Kanyó András.
 Kanyó László János Apollónak
 testvére.
 Kanyó András.
 Kanyó István néh. Lőrincz fia.
 Kanyó Tamás néh. Lőrincz fia.
 Kanyó András özvegye Mária.
 Kanyó Mátyás.

Kanyó János néh. András fia.
 Kanyó István néh. András fia.
 Kanyó Ábel.
 Kanyó József néh. Márton fia.
 Kanyó Elek.
 Kanyó Imre néh. János fia.
 Kanyó Márton néh. Sándor fia.
 Kanyó Kristóf.
 Kanyó Márton néh. György fia.
 Kanyó István öreg Lőrincz fia.
 Kanyó Simon Márton fia.
 Kanyó Pál özvegye Ilona.
 Kanyó János néh. Pál fia.
 Kanyó László néh. Pál fia.
 Kanyó Pál János fia.
 Klinovszky János özvegye
 Anna.
 Klinovszky Pál János fia.
 Klinovszky István n. János fia.
 Klinovszky János ör., ennek fia
 Klinovszky Fábián.
 Klinovszky Pál néh. Gáspár fia.
 Klinovszky Mihály.
 Klinovszky Márton Mátyás fia.
 Klinovszky István néh.
 Matus fia.
 Klinovszky Ferencz.
 Klinovszky Péter öreg.
 Klinovszky János Péter fia.
 Knézy József néh. Károly fia.
 Knézy Ferkó.
 Knézy Balázs.
 Knézy Péter néh. Antal fia.
 Knézy Benedek.

Knézy Simon özvegye Jaga.
 Knézy Pál özvegye Márta.
 Knézy Jakab Pál fia.
 Knézy Gergely néh. János fia.
 Knézy Márton néh. István fia.
 Knézy Miklós Mihály fia.
 Knézy Károly.
 Knézy Antal Bajkó.
 Knézy István néh. Miklós fia.
 Knézy Bartol néh. Miklós fia.
 Knézy Jakab István fia.
 Knézy Antal néh. József fia.
 Knézy Salamon.
 Knézy János özvegye Mária.
 Knézy József néh. Antal fia.
 Knézy Mihály Máté fia.
 Knézy Jakab néh. Mátyás fia.
 Knézy István néh. Mátyás fia.
 Knézy Pál özvegye Julianna.
 Knézy Márton néh. Illés fia.
 Knézy Péter néh. Illés fia.
 Knézy Miklós Márton fia.
 Knézy Antal Márton fia.
 Knézy János öreg.
 Knézy Pál özvegye Márta.
 Knézy Antal néh. János fia.
 Knézy István néh. János fia.
 Knézy Péter néh. István fia.
 Knézy Gergely néh. István fia.
 Knézy Gyénó.
 Knézy Lukács.
 Knézy Miklós özvegye Terézia.
 Knézy János néh. Miklós fia.
 Knézy Benedek, ennek fia

Knézy Albert.
 Knézy Márton n. Ferencz fia.
 Knézy József özvegye Jánya.
 Knézy Pál özvegye Jánya.
 Knézy Bónó ifj.
 Knézy Márton néh. József fia.
 Knézy Illés öreg.
 Knézy József Illés fia.
 Knézy Illés Illés fia.
 Knézy Jakab József fia.
 Knézy Antal özvegye Jánya.
 Knézy Simon.
 Knézy Pál.
 Knézy Péter néh. János fia.
 Knézy Ferencz.
 Knézy Gergely Péter fia.
 Knézy Bónó öreg.
 Knézy Bartol Bónó fia.
 Knézy Jeromos ifj.
 Knézy Mihály néh. Simon fia.
 Knézy Miklós Mihály fia.
 Knézy Bartol Jeromos fia.
 Knézy István özvegye
 Margaretha.
 Knézy József néh. István fia.
 Knézy Márton néh. István fia.
 Knézy Simon öreg.
 Knézy Máté.
 Knézy József Simon fia.
 Knézy Antal Simon fia.
 Knézy Miklós Máté fia.
 Knézy Mihály Máté fia.
 Knézy Péter Máté fia.
 Knézy Antal néh. Simon fia.

Knézy István néh. Simon fia.
 Knézy Miklós néh. Jakab fia.
 Knézy Péter néh. Jakab fia.
 Kotsis Imre, ennek fia
 Kotsis András.
 Kotsis Ferencz öreg, ennek fia
 Kotsis István.
 Kotsis Lajos.
 Kotsis János Ferencz fia.
 Kotsis Antal özvegye Anna.
 Kotsis Mihály.
 Kotsis Mihály özvegye Rozália.
 Kotsis János néh. Mihály fia.
 Kotsis Lázár.
 Kotsis József öreg.
 Kotsis József ifj.
 Kotsis Ferencz özvegye Verona,
 ennek fia
 Kotsis Ferencz.
 Kotsis Ádám.
 Kotsis Mátyás.
 Kotsis István néh. János fia.
 Kotsis Péter özvegye Borbála.
 Kotsis Pál.
 Kotsis János özvegye Borbála.
 Kotsis Miklós.
 Kotsis Pál néh. János fia.
 Kotsis Mihály.
 Kotsis György.
 Kotsis István néh. István fia.
 Körmendy János ifj.
 Körmendy József.
 Körmendy János öreg.
 Körmendy Fábián.

Körmendy János öreg János fia.
 Körmendy Márton.
 Körmendy József József fia.
 Körmendy Pál, ennek fia
 Körmendy György.
 Körmendy Ignác.
 Kunszabó József, ennek fia
 Kunszabó Pál.
 Kunszabó István, ennek fia
 Kunszabó József.
 Kunszabó Mihály.
 Laczkó Dávid.
 Laczkó László özvegye
 Julianna.
 Laczkó János.
 Laczkó Ferencz.
 Laczkó Pál.
 Laczkó Márton.
 Laczkó Kristóf.
 Litvay József, ennek fia
 Litvay József.
 Litvay László, ennek fia
 Litvay Ferencz.
 Litvay Jóska László fia.
 Litvay Antal.
 Litvay János.
 Litvay Imre.
 Litvay Mátyás.
 Mátyus Ferencz özvegye Klára,
 ennek fia
 Mátyus Ferencz.
 Mátyus János özvegye Anna.
 Mátyus József.
 Mátyus István János fia.

Mátyus Mihály János fia.
Mátyus András.
Mátyus László özvegye
Terézia, ennek fia
Mátyus János.
Mátyus László.
Mátyus István László fia.
Mátyus Antal.
Mátyus Mihály László fia.
Mándits József néh. Pál fia.
Mándits Gyénó.
Mándits János özvegye Jánya.
Mándits Lőrincz özvegye
Mánda.
Mándits Mihály.
Mándits Bónó.
Mándits József Mihály fia.
Mándits Antal, ennek fia
Mándits Márton.
Mándits István.
Mándits Lukács özvegye
Márta.
Mándits Antal Lukács fia.
Mándits Márton Lukács fia.
Mándits János.
Mándits Miklós.
Mándits Gáspár.
Mándits Márk özvegye Mária.
Mándits József néh. Márk fia.
Markovits György özvegye
Anna.
Markovits Miklós öreg.
Markovits Gergely.
Markovits Miklós ifj.

Markovits Márton.
Markovits Ferencz özvegye
Mánda.
Molnár Márton öreg.
Molnár Ferencz.
Molnár András, ennek fia
Molnár Ferencz.
Molnár Imre.
Molnár Sándor, ennek fia
Molnár Ferencz.
Molnár Mihály.
Molnár József özvegye Anna.
Molnár Péter.
Molnár Fábián.
Molnár Tamás.
Molnár György.
Molnár János baba.
Molnár András néh. Andás fia.
Molnár Miklós.
Nagy János, ennek fia
Nagy Lajos.
Nagy Péter.
Nagy Elek.
Nagy Márton özvegye Mária.
Nagy Lajos néh. Márton fia.
Nagy Mihály öreg.
Nagy András néh. Pál fia.
Nagy Antal özvegye Terézia.
Nagy András néh. István fia.
Nagy András özvegye Juda.
Nagy György özvegye Ágnes,
ennek fia
Nagy János.
Nagy Pál.

Ódry György özvegye Örzse,
ennek fia
Ódry Ferencz.
Ódry András özvegye Anna.
Ódry Dániel özvegye Rozália.
Ódry György.
Ódrn Pál.
Ódry Sándor özvegye Borbála,
ennek fia
Ódry Elek.
Ódry József.
Ódry Mátyás, ennek fia
Ódry Fábián.
Ódry Pál.
Ódry István.
Ódry János, ennek fia
Ódry Imre.
Ódry Miklós özvegye Katalin.
Ódry Péter.
Ódry László özvegye Anna,
ennek fiai
Ódry Pál.
Ódry Fábián.
Ódry András.
Ódry István özvegye.
Paál János, ennek fia
Paál Antal.
Paál Mihály.
Paál András özvegye Anna.
Paál János ifj.
Radits Márton.
Radits Ferencz, ennek fia
Radits József.
Radits Antal.

Radics András özvegye Anna,
ennek fia
Radits István.
Radits Pál, ennek fia
Radits József.
Radits András.
Radits János özvegye Klára,
ennek fia
Radits János.
Radits Károly.
Tar András.
Tar József néh. Mihály fia.
Tar Elek.
Tar József néh. Ferencz fia.
Vidákovits István néhai
Antal fia.
Vidákovits Márton néhai
Antal fia.
Vidákovits József néhai
Antal fia.
Vidákovits János özvegye
Márta.
Vidákovits Illés.
Vidákovits Mátyás özvegye
Julianna.
Vidákovits Márk ennek fia.
Vidákovits Márton néhai
János fia.
Vidákovits István néhai
János fia.
Vidákovits Márton özvegye
Rozália, ennek fia
Vidákovits Ferencz.
Vidákovits József n. Mihály fia.

Vidákovits János.
Vidákovits Ferencz.
Vidákovits Pál.
Vidákovits Jakab néhai
 Fábián fia.
Vidákovits József néhai
 Márk fia.
Vidákovits Gáspár.
Vidákovits Sztaniszló.
Vidákovits Mátyás.
Vidákovits József Jakab fia.
Vidákovits Benő, ennek fia
Vidákovits Pál.
Vidákovits József néhai
 György fia.
Vidákovits Vidák.
Vidákovits János özvegye
 Luczia.
Vidákovits István.
Vidákovits Antal.
Vidákovits Bartus.
Vidákovits Mátyás néhai
 János fia.
Vidákovits Gergely néhai
 Miklós fia.
Vidákovits György néhai
 Miklós fia.
Vidákovits Fülöp néhai
 József fia.
Vidákovits Pál Fülöp fia.
Vidákovits Miklós Fülöp fia.
Vidákovits Illés.
Vidákovits Máté.
Vidákovits Gergely Illés fia.

Vidákovits Károly, ennek fia
Vidákovits János.
Vidákovits Miklós.
Vidákovits György néhai
 János fia.
Vidákovits István néhai
 János fia.
Vidákovits Márton néhai
 János fia.
Vidákovits Márk özvegye
 Manda.
Vidákovits József néhai
 Márk fia.
Vidákovits Fülöp.
Vidákovits Albert.
Vidákovits Jakab néhai
 Mátyás fia.
Vidákovits Máté.
Vidákovits János.
Vidákovits Gergely Márton fia.
Vidákovits Tósa özvegye
 Rozália.
Vujevits Fábián, ennek fia
Vujevits Gergely.
Vujevits Tamás.
Vujevits György néhai
 Rókus fia.
Vujevits Albert.
Vujevits Márk.
Vujevits József néh. Antal fia.
Vujevits Márton néhai
 Péter fia.
Vujevits Jakab özvegye Klára.
Vujevits Antal özvegye Sztána.

Vujevits Antal, ennek fia
 Vujevits Ferencz.
 Vujevits Márton.
 Vujevits József néhai Ferencz
 fia, ennek fiai
 Vujevits Márk.
 Vujevits Antal.
 Vujevits Gergely néh. János fia.
 Vujevits Lázár.
 Vujevits Jakab.
 Vujevits Lőrincz özvegye
 Mária.
 Vujevits György özvegye
 Borbála, ennek fia
 Vujevits Ignác.
 Vujevits András özvegye
 Margareta.
 Vujevits József.
 Vujevits Mátyás öreg.
 Vujevits György néhai
 Gergely fia.
 Vujevits Ágoston özvegye
 Rozália, ennek fiai
 Vujevits Mátyás ifj.
 Vujevits István.
 Vujevits Mihály.
 Vujevits Alojzi, ennek fia
 Vujevits Albert.
 Vujevits Abert öreg.
 Vujevits Mihály.
 Vujevits Márton néhai
 Mihály fia.
 Vujevits Dávid özvegye Mária,
 ennek utódja

Vujevits Péter.
 Vujevits Miklós.
 Vujevits Áron.
 Vujevits Timó.
 Vujevits Gergely néhai
 Jakab fia.
 Vujevits Albert néhai
 Jakab fia.
 Vujevits János néhai
 Jakab fia.
 Vujevits Lukács Gergely fia.
 Vujevits Máté Gergely fia.
 Vujevits József János fia.
 Vujevits Illés özvegye Mária,
 ennek fiai
 Vujevits Márk.
 Vujevits Pál.
 Vujevits Mihály.
 Vujevits József özvegye
 Jánya.
 Vujevits Lázár özvegye
 Terézia, ennek fia
 Vujevits János.
 Vujevits Pál és
 Vujevits György.
 Vujevits Antal Illés fia.
 Vujevits Péter.
 Vujevits István Antal fia.
 Vujevits Andás Antal fia.
 Zórád András, ennek fia
 Zórád András.
 Zórád Márton.
 Zórád Antal.
 Zórád Mátyás.

Nem közbirtokosok,
különben nemesi jogokkal élnek.
Groczy Antal.
Groczy Fábián.
Groczy János.
Groczy Sándor özvegye
Katalin.
Gyürky Ferencz.
Gyürky Mihály.

Szabolcsky Imre, ennek fia
Szabolcsky János.
Ódry István.
Ódry Áron.
Tompos Sándor.
Tarnay József.
Vass Mátyás.
Vass János.
Vass Ádám özvegye.

Közli : D. Gy.

Társulati ügyek.

Társulatunk *választmánya* f. évi április hó 14-én *ülést* tartott, melyen Czirfusz F. elnök, Latinovits G. alelnök, Grüner S. ügyész, Gräff N. vál. tag, Buday G. pénztáros, Costa J. másodtitkár és Roediger L. titkár voltak jelen.

Latinovits G. alelnök úr megnyitván az ülést, annak vezetését átadja az üdülésről hazaérkezett Czirfusz F. elnök úrnak.

Elnök úr szívesen üdvözölve a megjelenteket, köszönetét fejezi ki Latinovits G. alelnök úrnak azon nemes és buzgó fáradozásaiért, melyet az ő távollétének ideje alatt a Társulat érdekében kifejteni szíveskedett. Kéri a választmányt, csatlakozzék ő hozzá, s jegyzőkönyvében adjon kifejezést köszönete és elismerésének.

A választmány nagy örömmel járul az elnök úr indítványához és Latinovits G. alelnök úrnak, a Társulat érdekében kifejtett nagybecsű tevékenységeért, mély köszönetének ad kifejezést, kérve őt, hogy ezutánra is részesítse a Társulatot azon buzgó támogatásban, melyre eddig is érdemesítette.

Elnök úr felhíván a titkárt, hogy a mult ülés óta előfordultakról tegye meg jelentését, — titkár úr a következőkben terjeszti elő:

I. A mult választmányi ülésen kapott megbízások és utasítások értelmében a következőkben jártak el:

1. Megküldtük a három új alapító tagnak a választmány köszönetét tolmácsoló iratot; továbbá a megválasztott két működő és tizenkét pártoló tagnak a megfelelő tagsági okmányokat.

2. Megkerestük a megye területén székelő Főispán urakat Társulatunk ügyének támogatására, főleg a vezetésük alatt álló városok hatóságainál.

Azóta, mint a lapok közléseiből értesülünk, Zombor város már is meghozta határozatát, melylyel 50 frttal az alapító tagok sorába lép.¹⁾

3. Megkerestük Doroszló községét, a község tulajdonában levő régi leveles láda átengedése iránt.

A kért leveles ládát a község át is engedte, be is küldte.

A választmány a községi Előljáráságnak emez előzékenységeért jegyzőkönyvileg fejezi ki köszönetét.

3. Megyénk alispánjához, ns. Karácson Gyula úrhoz, a megyei levéltárban őrzött kehelynek Muzeumunk számára való feltételes átengedése tárgyában beadott folyamodványunk sikerrel járt. A kehely mai nap már Muzeumunkat díszíti. — Örvendetes tudomásul vétetik.

4. Szétküldte a társulat működő tagjaihoz a választmány kérő-levelét, mindenikhez egy-egy taggyűjtő ívet is mellékelve.

II. A mult választmányi ülés óta a következő események fordultak elő :

1. Új tagokul jelentkeztek :

Ns. *Latinovics G.* alelnök úr ívén : **Alapító tagokul** : Ifj. gróf Chottek Rezső nagybirtokos, Császka György érsek, Dungyerszky István nagybirtokos, Fejér Gyula apát-plébános, Pucher József nagybirtokos, Szemző Gyula nagybirtokos, gróf Teleki József nagybirtokos urak. **Pártoló tagokul** : Bezerédy István orsz. képviselő, Ertl Jénos nagybirtokos, Gärtner Sándor plébános, Justh Ferencz orsz. képviselő, Lederer Gusztáv kir. ítélő táblai bíró, Magyar Jenő földbirtokos, Nikolits Izidor főszolgabíró, Rónay László nagybirtokos, Szutrély Lipót takarékpénztári igazgató, Trischler Ferencz polgármester, dr. Vojnits Lajos közjegyző, dr. Zalár István ügyvéd urak.

Mlgs. *Flatt Victor* főispán úr ívén : Flatt Victor úr pártoló tagul.

Titkár ívén : **Pártoló tagokul** : Dr. Gertinger Pál nagybirtokos, Falcione Gusztáv nagybirtokos, Husvéth Károly takarékpénztári tisztviselő, Krump Vilmos felsőkereskedelmi iskolai tanár, Vértesi Károly ügyvéd urakat.

A választmány *Latinovits G.* alelnök úrnak újólág is meleg köszönetét fejezve ki, az új tagok gyűjtése körül kifejtett buzgólkodásáért, — az alapító tagoknak köszönetét tolmácsolni rendeli és a pártoló tagok számára a pártoló tagsági okmányokat kiállíttatja.

2. Titkár megkereste a megyében megjelenő lapok közül harmincznak a szerkesztőségét, Társulatunk ügyeinek felkarolása és működésének támogatása érdekében ; arra kérve főleg, hogy közönségüket Muzeumunk

1) Újabban Ujvidék város is belépett 50 frttal az alapító tagok sorába. (Titkár.)

gyarapítására hívja föl. Mindegyiknek küldött egyúttal egy-egy taggyűjtő-ívet is. — Helyeslőleg tudomásul vétetett.

3. Megkerestük Bezdán község előljáróságát a „Zöldhalom“ nevű domb ásatához adandó engedélye iránt. — Az engedély megadatott. A választmány jegyzőkönyvében fejezi ki köszönetét a községi előljáróságnak szíves előzékenységéért.

4. Tek. Franczl Endre m. kir. honvédszázados úrtól titkár azon értesítést nyerve, hogy a bezdáni határban eső „Taka domb“-ot nagy területen borítja téglá, eserép és emberesont töredék, százados úrral nevezett helyre kirándult, hol a százados úr, az általa kigondolt módon próbaárkot huzatván, abból még $1\frac{1}{2}$ mélyről is téglá és maltertörmelék körül emberi csontvázak kerültek napfényre. A behozott anyag — köztük 5 drb emberi koponya — egy későbbi megejtendő ásatás alapjául fog szolgálni. — A választmány tek. Franczl Endre százados úrnak szíves közreműködéseért, különös köszönetét rendelte tolmácsoltatni.

5. A titkár több kisebb ügyben tett eljárásáról referálván, azokra a helybenhagyást megkapta.

Az ásatások ügyében a következő jelentést tette a titkár:

1. A bodrogh-monostorszeghi Szigá-szigeten Gubitza K. úr két újabb próbaárkot vonatván, egyikben egy kisebb kápolna alapfalaira akadt.

2. Bogojeván Cziráky Gy. úr szintén szép sikerrel folytatja a községbeli sírtelep kutatását.

3. B.-Kereszturi megbizottunk még nem küldte be jelentését. — A választmány megbízta titkárt a jelentés bekérésére.

4. Úgy alelnök úr, mint titkár is értesítést kapván ft. Érdujhelyi M. úrtól, hogy hajlandó a titeli fensíkon található romok ásatására, beállott a választmány intézkedésének szüksége. — A választmány a pénztáros azon nyilatkozata után, miszerint a pénztár állapota megengedi 100 frtnak felhasználását, úgy határoz, hogy ft. Érdujhelyi urat megkéri az ásatások vezetésére és kezéhez 100 frtot utalványoz a nm. ministeriumtól reménylett ásatási segély terhére.

5. Mivel a bezdáni határban levő „Zöld halom“ nevű emberkéztől felhányt halom ásatására tek. Franczl Endre honvédszázados úr kilátásba helyezte közbenjárását; ezen czélra a választmány 10 frtot utalványozott titkár kezéhez.

Alelnök úr indítványozza, hogy a reménylett leletek befogadására már most újabb szekrények készíttessenek.

A pénztáros meghallgatása után a választmány megbízta a titkárt

2 drb 2 m. hosszú, 2 m. magas üvegszekrény készíttetésére, 80 forintot utalványozva ezen czélra.

Alelnök úr indítványozza, hogy a választmány keresse meg a Magyar Tud. Akadémiát az iránt, hogy a kiadásában megjelent összes történelmi és régészeti műveket Társulatunknak akár adományképen, akárcsak letétképen átengedni méltóztatnék. — A választmány elhatározza, hogy ez ügyben megkeresendő a M. Tud. Akadémia.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

Gubitz K. úr jelentéseiből meggyőződve az elnökség a Szigaszigeti ásatás fontosságáról, a titkárt és pénztárost rövid úton kiküldte, puhatolnák ki Gubitz úr útján, vajjon mily összeg lenne szükséges az ottani ásatások intenzivebb módon való felvételével. A kapott jelentések alapján elnök úr felterjesztést intézett a Múzeumok és k. orsz. Főfelügyelőségéhez, melyben jelezve a hely fontosságát, s azt a körülményt, hogy a Duna árja elmosással fenyegeti ezen érdekes telepet és az ásatásra fordítandó összeg tekintélyes nagyságát, bizottság kiküldését kérte.

A jelentést a Múz. és k. orsz. Főfelügyelősége mint illetékes helyre a Műemlékek orsz. Bizottságához tette át pártolólág. Mivel pedig időközben Latinovits G. alelnök úr is közbenjárt a Műemlékek Orsz. Bizottságánál a bizottság kiküldése iránt, az mult hó 29-én ns. és ft. Czobor Béla előadó és Sztehló Ottó műépítész urak személyében Zomborba érkezett, hol alelnök úrral élén több társulati tag fogadta a vendégeket.

Máj. 30-án a rendkívül kedvezőtlen idő daczára is kiutazott a bizottság az alelnök úrral a Szigaszigetre, hol Gubitz úr várt rájuk. A kiásott romok és az akkor és előbb felbontott sírok leleteiből sikerült megállapítani a bizottságnak, hogy a telep az Árpádházi királyok korából származik. A bizottság Társulatunkat az ásatások tovább folytatására buzdította.

A késő délutáni órákban visszaérkezve Zomborba, a Társulat Múzeumát tekintették meg, megelégedésüknek adva kifejezést a látottak felett.

Bács-Kereszturi kutatónk, t. Kuzmiák Sándor ig. tanító úr jelenti, hogy a kereszturi határban a mult ősszel megkezdett ásatás leletei egy szarmata-jazig telepről tesznek tanúságot. Mivel a mult ősszel a talajvíz miatt tovább nem dolgoztathatott, most meg az egész terület be van vetve zabbal, csak augusztusban folytathatja a további munkálatot. Amint jelzi, a telep nagyobb része a lalítyi határban húzódik el. Eddig talált leleteit conserválta, s készek a beszállításra.

H. B.

Egyleti mozgalmak. Lapszemle.

1. Dr. Dudás Gyula budapesti kir. s. tanfelügyelő úr, Társulatunk volt titkára, a „Bácská“-ban „Újabb adatok Bács-Bodrogh megye történelméhez“ czímmel cikksorozatot kezdett meg. Mi később fogunk arra reflectálni.

2. Amint értesülünk, Téglás Gábor dévai áll. főreáliskolai igazgató úr, a M. T. Ak. lev. tagja, a M. T. Ak. megbízásából a római sánczok tanulmányozására ide érkezik. Felkérjük tagtársainkat, főleg azokat, kik a sánczok mellett laknak, hogy az esetleg rendelkezésükre levő adatokkal támogatni szíveskedjenek a M. Tud. Akadémia kiküldöttjét.

3. A szabadkai lapok tanúsítják, hogy mily nagy az érdeklődés a csak most alakult „Szabadkai könyvtár és Múzeum-egylet“ iránt. Majd minden héten szép gyarapodást tud felmutatni. Mennyivel inkább helyén való tehát az érdeklődés az egész megyére kiható „B. B. V. T. T.“ iránt! Tettre föl!

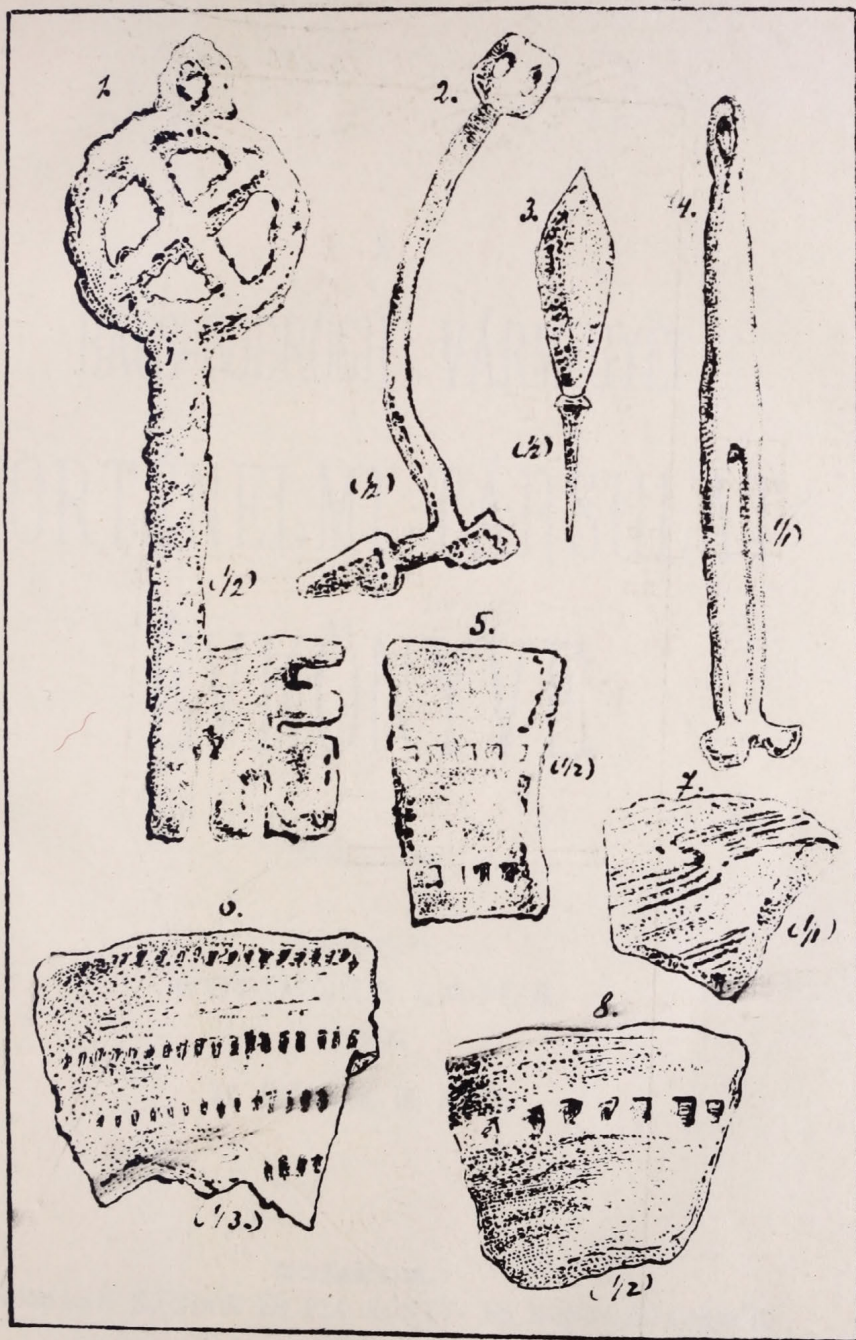

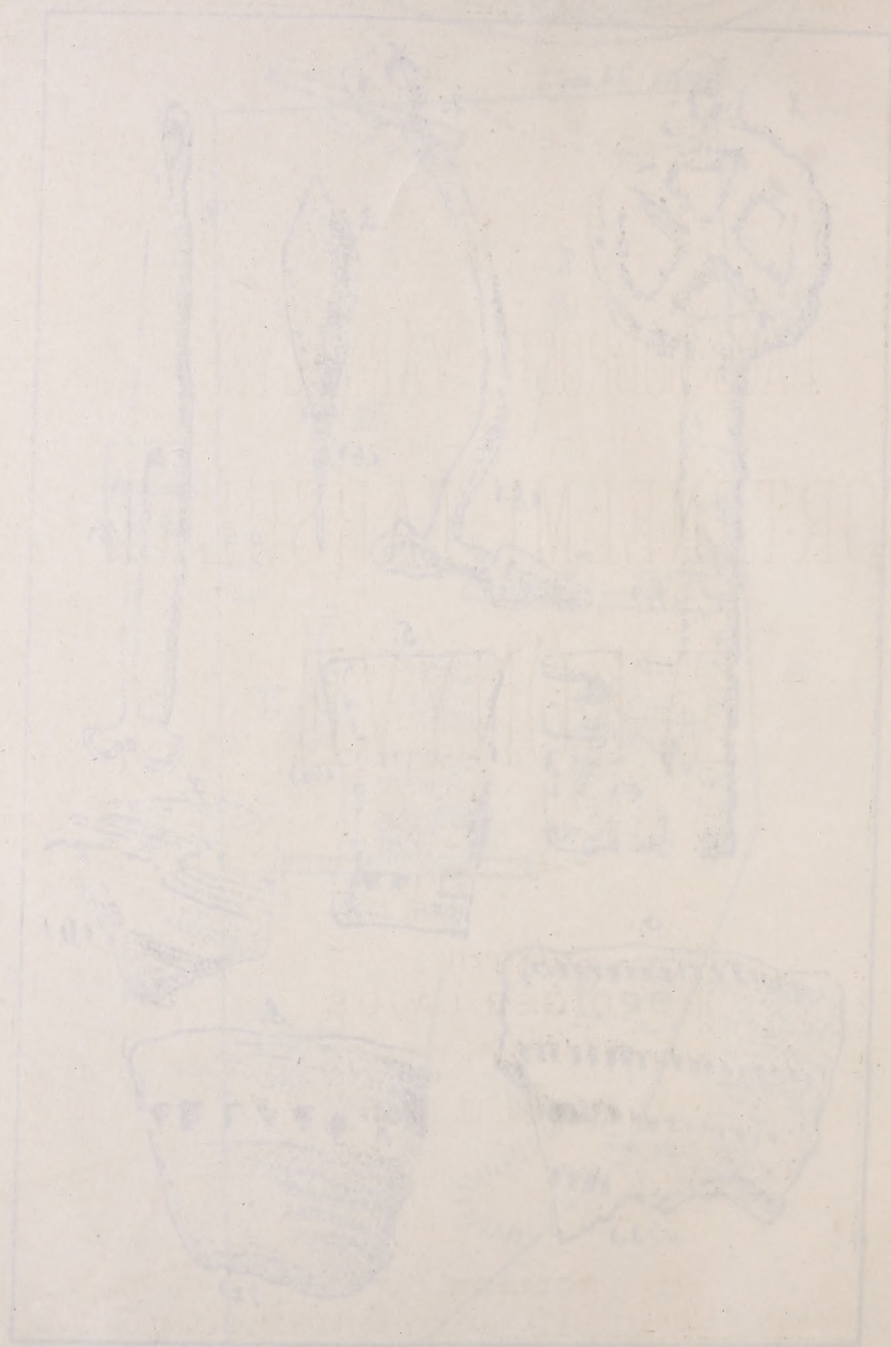
TARTALOM.

	Lap.
A bodrogh-monostorszegi ásatásokról. II. rész. Irta: Gubitza Kálmán.	65.
A Ferencz-esatorna s Kiss Gábor mint annak alapítója. Irta: (P. H. Z.)	69.
Város a falúban. Irta: Cziráky Gyula	79.
A sziga-szigeti ásatások eredményeiről. (Előzetes értesítés.) Irta: G. K.	82.
A gediri prépostság. Irta: Érdujhelyi Menyhért	85.
A bácskai nemesség összeírása. Közli: D. Gy.	88.
Társulati ügyek	96.
Egyleti mozgalmak. Lapszemle	100.

Ray: Reed

A large - light - colored image

copy of

Page 10

Az 1899. évben következők fizették le tagsági díjaikat.

1898. évre :

Bittermann Nándor 3 frt.

1899. évre :

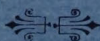
1. Vujevics Lajos Zombor. 2. Latinovits Géza Borsód. 3. Vojnits József Szabadka. 4. Városey Gyula Budapest. 5. Kottler Ottó Bulkesz. 6. Mállin Károly Obrovác. 7. Hol-
länder Adolf dr. Jankovác. 8. Dalmay József Zombor. 9. Grüner Samu dr. Zombor. 10.
Főgymn. könyvtár Zombor. 11. Id. Karácson Gyula Zombor. 12. Magyar olvasókör
Zombor. 13. Raisz Lajos Zombor. 14. Rátai József Zombor. 15. Sándor Béla Zombor.
16. Szilágyi Mór Zombor. 17. Dr. Vojnits István báró Zombor. 18. Városi könyvtár
Zombor. 19. Főgymn. könyvtár Szabadka. 20. Főgymn. ifjúsági könyvtár Szabadka. 21.
Haverda Mátvás Szabadka. 22. Dudás István Zenta. 23. Gymnasiumi könyvtár Zenta.
24. Fernbach Bálint Zombor. 25. Latinovits Frigyes Borsód. 26. Állami tanítóképző Baja.
27. Treer János Prigl.-Szt-Iván. 28. Bittermann Nándor Zombor. 29. Fernbach József
Budapest. 30. Grünbaum Pál Ó-Becse. 31. Birkás Gyula Szabadka. 32. Ifj. Vojnits István
Szabadka. 33. Bajsai Vojnits István főjegyző Zombor. 34. Gärtner Sándor Borsód. 35.
Zalár György dr. Borsód. 36. Flatt Viktor Ujvidék. 37. Rauschenberger Adolf Prigl.-Szt-
Iván. 38. Fischer Nándor Gajdobra. 39. Gróf Chottek uradalmi igazgatósága Futtak. 40.
Ognyanovics Illés dr. Ujvidék. 41. Válics János plébános Madaras. 42. Szemző Mátvás
Deszpót-Szt-Iván. 43. Fernbach Antal Zombor. 44. Incze Gusztáv Zombor. 45. Falcione
Gusztáv Zombor. 46. Városey László Zombor. 47. Vértesi Károly Zombor. 48. Husvéth
Károly Zombor. 49. Temunovics József Zombor. 50. Czvetkovits Péter Zombor. 51.
Sigmond Göntér Ó-Sóvé. 52. Valihora Ágoston plébános Prigl.-Szt-Iván. 53. Kleiner Adolf
plébános Hajós. 54. Czirfusz Ferencz Zombor. 55. Koválszky Lajos Uj-Verbász. 56.
Mayer István Zombor. 57. Szutrély Lipót Baja. 58. Vojnich Lajos dr. Zenta. 59. Bezeredy
István Szabadka. 60. Ó-Morovicza község. 61. Schneeberger János Uj-Verbász. 62. Kiss
Gyula Ó-Verbász. 63. Ujvidéki gör. kel. főgymn. 64. Alföldy Gedeon dr. Zombor. 65.
Bikár Nenád Zombor. 66. Fratricsevics Ast Vince Zombor. 67. Kozma László Zombor.
68. Gertinger Pál Zombor. 69. Trischler Ferencz Zombor. 70. Falcione Lajos Zombor.
71. Frey Imre Zombor. 72. Falcione Nándor Zombor. 73. Lallosevits Jakab Zombor. 74.
Ifj. Husvéth István Zombor. 75. Kalocsai növendék papság Szent-Ágoston egylete.

A Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat alapító tagjai közül

1899-ben befizették alapítványukat :

1. Zombori takarékpénztár 50 frt. 2. Püszánovits József 50 frt. 3. Vojnits Simon
50 frt. 4. Nagy Béla 50 frt. 5. Szemző Gyula 50 frt. 6. Fejér Gyula 50 frt. 7. Ifj. Chottek
Rezső gróf 50 frt. 8. Dungyerszky István 50 frt. 9. Zombor szab. kir. város 50 frt.
Lezárattott 1899. évi május 31-én.

BUDAY GERŐ,
pénztáros.

A BACŰ-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TARSULAT TULAJDONA.

13

A

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

MAGYARAKADEMIA
KÖNYVTÁRA

SZERKESZTI:
ROEDIGER LAJOS
TITKÁR.

XV. ÉVFOLYAM. III. FÜZET.

ZOMBOR.
BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1899.

Társulati mondanivalók.

♂ **A tagdíjak beküldésének** megkönnyítésére az Évkönyv I. füzetéhez postautalványt mellékelünk. Kérjük új tagtársainkat, szíveskedjenek az ezen évre járó tagdíjat ama utalványon minél előbb beküldeni. A választmány szeptember hó 7-én tartott üléséből utasította a pénztárost, hogy azon tagtársaktól, kik **okt. hó 1-éig** tagdíjaikat még be nem küldték, **postai megbízás útján** kérje be a folyó évre járó díjakat. Kérjük tagtársainkat, ne utasítsák vissza a megbízást, mert ezzel társulatunk számbaveendő anyagi kárt fogna szenvedni.

♂ Felkérjük tagtársainkat, hogy **múzeumunk gyarapítására** minden lehető megtegyenek. Régi családi és más természetű okmányok, könyvek, rajzok, érmek, festmények, régi viseleti és használati tárgyak, népies eszközök és viseletek, természetrajzi tárgyak mind helyet találnak társulatunk múzeumában.

♂ Évkönyvünk I. fülete a rendesnél több iven jelenvén meg, jelen füzetünk megfelelően kevesebb ivet foglal magában.

⊙ Kérjük azon tagtársainkat, kiknél **taggyűjtő iv van**, hogy azt a titkárhoz minél előbb beküldeni szíveskedjenek.

□ Több tag kérdésére tudatjuk, hogy a **Társulat helyisége** a megyeház II emeletén van, Főispán úr lakosztálya felett. Hivatalos órák: Kedden 1/211—12-ig. Csütörtökön 1/211—12-ig. Vasárnap 1/211—12-ig.

⊙ Évkönyveinknek meglevő folyamai, évfolyamonként 3 frtjával, megrendelhetők a titkárnál.

Tájékoztatásul.

A Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat 1883-ban alakult azon czélból, hogy e vármegye történelmét egész kiterjedésében s minden ágában művelje.

E társulat **pártoló tagja** lehet minden történet- és régiségkedvelő, aki ez iránti szándékát írásban egyik elnöknél vagy a titkárnál személyesen, vagy valamely társulati tag által bejelenti és a társulat pénztárába évenként 3 frt tagdíjat fizet. A kötelezettség három évre szól. Aki ennek lefolytával a titkárnál nem jelenti be írásban kilépését, az további három évre marad e kötelezettség alatt.

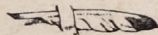
Működő tagok azok, kik **tettlegesen** elősegítik a társulatot célja elérésében, felolvasásra munkálatokat küldenek be. E címen a tagdíjak befizetése alól felmenthetők.

Alapító tag egyszer mindenkorra legalább 50 frt alapítvánnyal járul e társulat céljai előmozdításához.

A társulat minden rendű tagjai fel vannak jogosítva az őket megillető társulati címek használatására.

A
BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI:
ROEDIGER LAJOS
TITKÁR.

XV. ÉVFOLYAM. III. FÜZET.

ZOMBOR.
BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1899.

MAGY. TUDAKADEMIA
KÖNYVTÁR

A biharmegyei és nagyváradai tört. és rég. muzeum- nak Bács-Bodrogh vármegyére vonatkozó eredeti oklevelei.

Közli: **Zsák J. Adolf.**

Első közlemény.

Miként nagy vihar után a hajótörött kapitánynak, ha szét-
roncsolt hajója hajdani alkotó részeit összegyűjteni akarja, sok-
szor egész mértföldekre terjedő területet kell szorgosan átkutatnia;
akként hazánkban a helymonographus is a művéhez való ada-
tokat az egész ország területéről és nem ritkán még külföldön
is teljesítendő fáradalmas és lélekölő munkával kénytelen egybe-
gyűjteni. Megyei monographiáink megírásánál épen ez t. i. az
adatgyűjtés képezi a legnagyobb nehézséget. Innen van, hogy
méltányos szakkövetelményeknek megfelelő megyei monographiá-
nak írója nem ritkán egy egész évtizedre terjedő lelkiismeretes
búvárkodás után foghat csak műve megírásához.

Az eddig elmondottak általánosságban az ország minden
vármegyéje monographusára vonatkoznak, különösen véve pedig
első sorban Bács-Bodrogh egyesült vármegyék története írójának
szólanak.

Azon mű, melyet az egyesült vármegye hazánk ezredéves
fenállása alkalmából saját *multja története gyanánt* kiadott, nem-
csak *teljesnek* nem mondható — a mit különben szerzői is
bevallanak — hanem *szükségszerűen* folytonosan helyesbítendő.
Távol legyen tőlünk még a gondolat is, hogy a tévedéseket szerzők
szakismeret, őszinte szándék és jó intenció hiányának tudjuk
be, hanem kizárólag a mű megírási körülményeinek.

A dolog természete s ily állása adja meg tehát a Bács-Bodrogh vármegyei tört. és rég. társulat folyóirata további fenállásának, fenmaradásának létjogosultságát; de megadja egyszerűsmind célját is, kitűzi feladatát, hasonlót a *hangyáéhoz*, a mely egyebet sem tesz, mint szünet nélkül *gyűjt*. S e gyűjtés befejezése után jön a *méh* munkája; mely nemcsak gyűjt, hanem *a meglevő anyagot át is dolgozza*, s melyet aztán mindenki kedvvel élvez. E két munkát t. i. a hangyáét és méhét végzi minden történetíró: e kettőt kell végeznie e megye története írójának is.

*

E jövőendő nagy munka teljesebbé tételét czélozza e sorok írója is, midőn a biharmegyei és nagyváradi tört. és régészeti muzeumban elhelyezett családi levéltárakból a Bács-Bodrogh vármegyére vonatkozó oklevelek — számszerint 16 — közlését ezen Évkönyvben, *mint legilletékesebb helyen*, jelen sorokkal megkezdi.

A közlendő oklevelek közül 1263. évből három, 1445 és 1469-ből kettő-kettő, 1265., 1335., 1336., 1388., 1399., 1466., 1475., 1476. és 1512. évekből pedig egy-egy származik. Mindezek a levéltár azon részében találhatók, mely egykor a *keserői Fráter* családé volt.

Geneologiai szempontból két osztályba sorozhatók; 1. a melyek a *Kürthy* családra vonatkoznak, összesen kettő, (miket jelenleg közlök); 2. melyek a *Dobra nemzetségre* s ennek családjaira: szám szerint tizennégy.

Mennyit ér történelmileg ez oklevelek publikációja? kérhetné valaki. Először is e megye monographiájában levő nagy családtani tévedést (L. I. k. 174. és 184. l.) igazítjuk ki, azután egy Bács megyében tűzgyökeres család a Dobra nemzetségből származó Keszyek *összefüggő* családfáját 1263—1512-ig összeállítjuk, s végül megakarjuk akadályozni azon *Nagy Iván* által behozott (L. műve IV. 253.) és *Wertner Mór* által legújabbban is hirdetett (L. „A magyar nemzetségek“ I. k. 1891. 228—9.)

geneologiai tévedés elterjedését, hogy t. i. a keserői Fráter család a bácsi Dobra nemzetség hajtása.

Végül önkéntelenül is azon kérdés támad előnkbe, hogy miként mehettek át egy tősgyökeres bácsmegyei család oklevelei egy Biharban szintén tősgyökeresnek nevezhető család birtokába? Feleletünk rövid: a XVII. század elején kihalt opromenoi Sussetich Horváth család révén, melylyel a Fráterek leányági rokonságban voltak. Hogy pedig a Horváthokhoz miként kerültek? Arra két mód lehetséges: vagy leányági rokonságban voltak a Keszyekkel, vagy pedig maga a Horváth család a Keszyek illetve a Dobra nemzetség egy ágát képezi.

Ezek után a publikációt megkezdjük:

Carolus* dei gratia Hungarie etc. rex. Omnibus xristi fidelibus presentibus et futuris notitiam presentium habituris salutem in omnium salvatore. Solet a principe confirmari quod licite postulatur, quia sicut iuris est, occupata indebite in statum debitum revocare, sic est equitati consonum optenta legitime regio patrocínio roborare. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire. Quod discretus vir *petrus prepositus ecclesie Bachiensis, comes capelle et Secretarius Cancellarii nostri, Electus ecclesiarum Sancti Irinei et de Kw* (Sic!) fidelis noster, pro *Johanne filio Kemyn consobrino suo, filio scilicet Sororis sue uterine*, Item pro *Beke et Martino filiis Johannis fratris sui uterini*, nepotibus suis, ad nostram accedens presentiam exhibuit nobis quasdam litteras privilegiales magistri viri *Comitis pauli, Iudicis Curie nostre*. Sententiatas super facto cuiusdam particule *possessionis Kurth* vocate in *commitatu Bachienti* in possessione *Kurth* vocata existentis, dictis nepotibus suis per nos collate et per consequens a contradictoribus ordine iuris optente, petens eas a nobis eisdem nostro privilegio confirmari. Quarum tenoralis est: *Nos* Comes paulus Iudex Curie Excellentis et magnifici principis dni Karoli dei gratia Incliti regis Hungarie memorie*

* A szó elejéről az első betű kimaradt az oklevélben, melyet initialéval akarták volna pótolni,

commendantes tenore presentium Significamus quibus expedit universis. Quod cum honorabilis vir *magister petrus* prepositus ecclesie Bachiensis, Comes Capelle et Secretarius Cancellarii dicti domini nostri regis, eiusdem regie maiestatis accedens presentiam et sue fidelitatis servitiorumque suorum multimoda merita regie magnitudini impensa proponens et exponens specialiter hoc, *quod idem anno domini M-mo ccc.-mo XXX-mo tertio, unacum regia maiestate in partes ultra maritimas videlicet in Apuliam et Neapolim, quo eadem regali excellentia accesserat et generosum suum filium dominum Andream ducem domino promittente illis dux feliciter regnaturus properarat* fidelesque famulatus in eundo et redeundo in suo officio existens omni conaminis studio fideliter et devote exhibuit et impendit quamdam possessionem seu *villam quondam Johannis filii Mathie de Kurth* in eadem Kurth habitam similiter Kurth vocatam in comitatu Bachiensi existentem, asserendo *ipsum Johannem sine herede defecisse* et sic eandem regie collationi pertinere pro fidelitatibus et servitiorum suorum multimodis merito *Johanni filio Kemyn konsobрино* (sic!) *suo, Beke et Martino filiis Johannis fratris sui,* nepotibus suis ab eadem regia benignitate perpetuo dari et conferri postulasset, regalisque excellentia, cui proprium est, perspicue contemplationis oculis singulorum merita contueri et unicuique conferre, pro meritis... (kiszakadt)... premiorum scribendo honorabili *capitulo Bachiensis ecclesie, per Johannem filium Philippi vel fabianum dictum farkasueren aut Cosmam de kend.* Hominem sue excellentie presente idoneo et fidedigno testimonio eiusdem capituli Bachiensis prefatam possessionem regni sui consuetudinaria lege requirente, vicinis et cometaneis suis universis legitime convocatis per veras et antiquas metas reambulari, reambulata~~m~~ffue si inveniret eam regie collationi pertinere, predictis Johanni, Beke et Martino perpetuo possidendam statui, si contradictio cuiuspiam sibi non obviaret. Contradictores vero si qui fierent contra ipsum Petrum prepositum ad sue maiestatis presentiam ad terminum competentem

citari et seriem omnium premissorum per ipsum Capitulum sue Serennitati fideliter rescribi facere, precipiens edixisset. Ipsum Capitulum *Gregorium filium Emerici de urs et Marcellum filium Ladislai* in statutione dicte possessionis contradictionis velamine ipsi homini regio presente dicti Capituli testimonio obuiasse et rationem huiusmodi prohibitionis ipsorum eosdem contra predictum petrum prepositum ad octavas diei nunc preteritas in regiam presentiam citatos fuisse regie rescripserat maiestati. Et cum ipsa causa ratione prioritatis termini *ad octavas medii quadragesime* per formam litterarumstrarum prorogatoriarum et per eundem petrum prepositum, dature contradictione prohibitionis ratio (sic!), per eosdem Gregorium et Marcellum in nostro Iudicariis conspectu assignari postulata exstitisset. Iamdictus Gregorius personaliter pro se et pro ipso Marcello vigore litterarum procuratoriarum dicti Capituli Bachiensis surgens, se et ipsum Marcellum super eadem possessione Kurth instrumenta efficacia habere et in termino per nos eisdem ad hoc assignando exhibere posse allegarat. Quibus allegationibus preceptis commiseramns iudicando, quod predicti Gregorius et Marcellus ipsa instrumenta *in octavis festi pentecostes* ad Iudicium exhibent coram nobis. Ipsi octavis advenientibus eodem petro preposito personaliter comparente et predicta instrumenta presentari postulante, iamdictus Gregorius filius Emerici pro se personaliter et pro eodem Marcello filio Ladislai cum procuratoriis litteris dicti Capituli Bachiensis ad nostram accedens presentiam, easdem litteras privilegiales dicti capituli Bachiensis alphabeto intercisas *Anno domini M-mo. CCC-mo. decimo octavo confectas* presentavit, in quibus expresse reperiebatur, quod predictus *Johannes filius Mathie de Kurth* carens filiorum solatis portionem possessionis sue emptitie videlicet *quartam partem* medietatis eiusdem possessionis Kurth a parte meridionali existentis, *dominabus Margarethe consorti eiusdem Gregorii filii Emerici de Urs et Baga coniugi Ladislai filii* (sic!) *Mykus* filiabus suis cum omnibus utilitatibus et pertinentiis universis dedisset et donasset

in filios filiorum Iure perpetuo possidendam. Cumque nos ad huius experientiam et indagandam veritatem, ut a quo vel quibus dicta possessio ad ipsum Johannem filium Mathie donoluta et quo titulo per ipsum possesa fuerit, utrum ex regali collatione, aut nobilium vel iobagionum Castri aut Castrensiu venditione habuerit, litteras seu Intrumenta pro ipso Johanne filio Mathie confecta ab eodem Gregorio exhiberi petiissemus. Ipse Gregorius suo personaliter et ipsius Marcelli nomine procuratorio quasdam litteras pendenti Sigillo honorabilis Capituli ecclesie *de Kw* (sic!) consignatas presentavit. In quibus ubique predictum prepositum (sic!?) nomen possessionis scilicet Kurth in locis perrasis scriptum fore reperiabatur manifeste et cum ipsum Gregorium de eo, utrum aliud par dictarum litterarum Sigillo dicti capituli de Kw consignatarum in eodem Capitulo de Kw invenire vel exhibere possit vel ne, quesivissemus. Ipse Gregorius respondit, quod aliud par dictarum litterarum in ipso Capitulo requisivissent sed nondum invenire potuissent. Verum quia regalis excellentia predictam possessionem Johannis filii Mathie heredum scilicet filiorum orbatu solatio in reconpensationem fidelium servitiorum sepedicti prepositi eisdem Johanni filio Kemyn, Beke et Martino filiis Johannis contulisse reperiabatur, idemque Gregorius filius Emerici et Marcellus filius Ladislai dolositatis astutia falcem mittere cupientes in messem alienam in ipsas litteras nomen dicti possessionis scilicet Kurth in preiudicium Iurium et derogationem aequitatis ubique in locis perrasis ascribi fecerant et tamen ipse Gregorius suo personaliter et ipsius Marcelli nomine procuratorio referebat ut aliud par earundem litterarum in dicto Capitulo de kw requisivissent et invenire nondum potuissent. Ideo ut ordo veritatis exposcebat unacum venerabili in Xristo patre domino *Chanadino* dei et apostolice sedis gratia *archiepiscopo Strigoniensi*, honorabilibus viris *Tatamiro preposito ecclesie albensis* aule regie vicecancellario et *Stephano preposito ecclesie Quinque ecclesiensis*. Item *magnificis Baronibus demetrio magistro Tanarnicorum regaliu, Thoma*

voynoda Transilvano et nicolao Comite poseniensi ac alys quampluribus regni nobilibus nobiscum Iudicio consedentibus, prenotatis Gregorio et Marcello ab eadem posseione perpetuo silentio imposito et universa sua instrumenta, si que in fraudem eorundem Johannis fily Kemyn, Beke et Martini filiorum Johannis tacita veritate reservassent vana committentes et viribus caritura. Ipsos Gregorium et Marcellum ut puta falsarum et perrasarum litterarum delatores *in pena exhibitionis falsarum litterarum*, contra ipsum petrum prepositum aggravari detinentes ipsam possessionem Johannis fily Mathie modo premissa decedentis in Kurth existentem similiter Kurth vocatam eisdem Johanni filio Kemyn, Beke et Martino filys Johannis eo Iure ea ve plenitudinis quantitate, quibus ex regia collatione eis noscitur attineri adiudicavimus perpetuo possidere, tenere et habere. Saluo Iure alieno. Imo scribendo dicto honorabili capitulo de kw per chamaz filium konya hominem regie excellencie presente magistro dionisio socio et concanonico testimonio eiusdem capituli de kw predictam possessionem Kurth in antedicto adiudicatam vicinorum et cometanearum suorum universorum legitima conuocatione facta, ut series litterarum eiusdem Capituli de kw statutinalium adhoc nos euidenter informavit nullo contradictore apparente eisdem Johanni filyo Kemyn, Beke et Martino filys Johanni statui fecimus regni consuetudine et ordine Iuris exigente. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes eisdem Johanni filyo Kemyn, Beke et Martino filys Johannis concessimus litteras nostras privilegiales Sigilli nostri munimine roboratas. *Datum in Vissegrad secundo die festi beati Jacobi apostoli. Anno domini M-mo. CCC.-mo. XXX-mo. quinto.* Nos itaque dictam definitivam sententiam dicti Iudicis curie nostre considerantes fore veram et habentes ratam atque firmam reuocatis in memoriam fidelitatis et meritoyis servitiis eiusdem petri prepositi, que ipsum ab antiquo nobis exhibuisse cum feruenti et continuo desiderio cognovimus et exhibere cottidie (sic!) sollicite sentimus in presenti exhibiturusque pro firmo credimus in futurum in quorum

recompensationem aliqualem dictas litteras privilegiales ipsius Iudicis Curie nostre legitimas et sententiam Iudiciariam in eis contentam auctoritate regia rite et iuste confirmantes, predictam particulam possesinis Kurth eisdem Johanni Beke et Martino sub metis et terminis ac Iure et plenitudine quibus per eundem Johannem filium Mathie habita extitit et possessa perpetuo possidere et habere presentis privilegii nostri patrocimio ex predictae nostre regie donationis titulo perhempniter (sic!) confirmamus. Ita quod sine ratione decessionis sine herede dicti Johannis, sine aliquis iusto et vero titulo eadem nostre collationi pertinuerit eisdem dedimus eandem et donauimus perpetuo in filios filiorum eorum et heredes possidendam tenendam pariter et habendam. In cuius donationis et confirmationis memoriam perpetuamque firmitatem presentes concessimus litteras novi Sigilli nostri autentici duplicis munimine roboratas. Datum per manus discreti et honorabilis *viri magistri Tatamiry albensis ecclesie prepositi aule nostre vicecancellarii* dilecti et fidelis nostri. *Tertio ydus marty. Anno domini Millessimo CCC.-mo XXX.-mo sexto regni autem nostri anno similiter XXX.-mo sexto.* Venerabilibus in Xristo patribus *Chanadino Strigoniensi fratre Ladislao colocensi aule nostre cancellario archiepiscopis. Nicolao Jauriensi Ladislao* Quinque ecclesiensi, *Andrea* Transsylvano, *Ladislao* Zagrabiensi, *Andrea* Varadiensi, *Nicolao* Agriensi, *Rodolpho* Vachiensi. Bosnensi et Syrmienti sedibus vacantibus, *Meskone* Vespreniensi, fratribus *viconicenti* (sic!) et *paulo* albensi de *Nandur*, ecclesiarum episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus et magnificis viris *vylllelmo Drugth* (sic!) palatino et Iudice comanorum. *demetrio magistro Tanarnicorum* nostrorum *Thoma* voyvoda Transsilvano et comite de Zonuk *paulo* Iudice curie nostre. *Mykch* Bano totius Sclanonie. *Nicolao* bano de macho. *paulo* magistro Tanarnicorum domine regine consortio nostre *kame* (?) *Stephano* agazonum et *dionisio* dapiferorum nostrorum magistris et *Nicolao* comite posoniensi alyisque quampluribus comitatus regni nostri tenentibus et honores.

Hátlapján: In Cottu Baciensi Kurt Familiae Kezy et Ivanni et Martinio Beke est mentio Capituli ken possibile in Cottu Baciensi (sic!) Mult századi kézírással. Ez oklevél levéltári jegye: Frater levéltár 1336.

Báthmonostori apátság.

Haynald Lajos kalocsai bíboros-érsek 1871-ben megbízta Henszlmann Imre régészünket a hajdani báthmonostori apátság romjainak kiásatásával. A tudós megfelelt a reá bízott feladatnak s az ásatások eredményéről kimerítő jelentést tett a bíboros-érseknek. Ide iktatom azt rövid kivonatban:

A régi benzés kolostor romjait Ó-Báthmonostoron egy dombtetőn találta meg. A kiásott romokból teljes pontossággal meg lehetett állapítani a hajdani benzés kolostor és templom térrajzát. Két ízromban épült a templom és kolostor. Előbb a bátai apátság gazdasági székháza volt. Utóbb önálló apátság. A tatárjárás előtt székház volt. A pusztulás után, miután javait visszanyerte, függetlenítve lett Bátától. Ezen történeti tények jelzik az építkezést is. Egyik része a XIII. században, másik a XIV-ben épült. A régi templom római ízlésben épült a XIII. században; az újabb építmények, nevezetesen a kolostor és melléképületei góth ízlésűek. A templom hasonló a deák monostori bazilikához; alaptervezete amazzal minden tekintetben meg egyezik; mindazáltal a XIV. századbeli újjáalakítás alkalmával a templom belseje sok változáson ment keresztül. A kolostorban első tekintetre szemünkbe ötlük a kereszt folyosó; keleti oldalon az ebédlő, nyugatra a hálószoza, északra a könyvtár, esetleg a káptalani terem. A templom dél-keleti oldalán a sekrestye. A templom mellett kápolna volt; ettől nyugatra egy épület

romjai látszanak, mely vagy az apátok székhelye volt, vagy a káptalan terme.¹⁾

Az apátság múltja oly homályos, hogy a reánk maradt adatokból alig birunk valamelyes tájékozást nyújtani t. olvasóközönségünknek. Czinár szerint hajdan a bátai apátság gazdasági székháza volt.²⁾ A tatárjárás idején elpusztult, javai idegen kezekbe kerültek. A kolostort és környékét egy ideig a kalocsai érsekek tartották elfoglalva. Azonban a bátai apát fellépése folytán a pápa 1337-ben László kalocsai érsek ellen, ki a kalocsai érsekség területén fekvő Apáthy, másképp Nagy-Árki falút már 26 év óta (ő és elődei) elfoglalva tartja, vizsgálatot indított.³⁾ Czinár azt hiszi, hogy Apáthy falú Báthmonostort jelzi, mely akkor a bátai apátság gazdasági székháza volt. Ez a föltevés Czinár szerint már azért is valószínű, mivel Báthmonostor a Duna-ág, vagyis Nagy-Árok mellett feküdt. A vizsgálat eredményét nem tudjuk; azonban Czinár valószínűnek tartja, hogy az apátság birtokjoga kiderülván, a pápa azt a bátai apátnak ítélte oda, mire az apát néhány benczés szerzetest küldött a székházba, kik a templomot és a kolostort újra fölépítették.⁴⁾ Miután az építkezés befejeződván, a rend tagjai is szaporodtak, Báthmonostor önállósági jogot, apátot nyert. A báthmonostori apátság kezdetben a bátai kolostor fiók-apátsága volt, nevét is attól nyerte. Ez Fuxhoffer véleménye.⁵⁾ Ennek azonban ellentmond egy 1318. évi határjárásról szóló jegyzőkönyv, mely Báth-Monostor bodrogmegyei falút említi.⁶⁾ Ez az adat Czinár állítását is nagyon meggyengíti. Mert ha a helységet már 1318-ban Báth-Monostornak hívták, miért nevezi azt a pápa 1337-ben Apáthy-nak, vagy Nagy-Árkinak?

Ebből látjuk, hogy Czinár és Fuxhoffer adatai nagyon meg-

1) Schemat. Coloc. ch. 1872. VII—XX.

2) Czinár—Fuxhoffer. Monasterologia. I. 304.

3) U. o. 229.

4) U. o.

5) Schemat. Coloc. 1872. IX

6) Zichy-kódex. I. 162.

bízhatatlanok és csupa föltevésen alapulnak. Annyi bizonyos, hogy 1318-ban volt kolostor Báth-Monostoron. Az is bizonyos, hogy kezdetben a benczések kezében volt. A Henszlmann által kiásott templomromok benczés építő kezekre vallanak. Ezt tanúsítja az ásatások alkalmával napfényre került apáti kereszt is. Tehát e homályos és itt-ott egymásnak ellentmondó adatokból világos az, hogy a kolostor a benczések tulajdona volt s apátja is volt. Czinár szerint Wágner kéziratában felsorolja a báth-monostori apátokat. Henszlmann utána nézett a magyar nemzeti múzeumban, de mindössze egy apátot talált a kéziratban: Töttös Lászlót, ki 1450-ben volt a kolostor apátja. Fejér Codex Diplomaticus-ában 1414-ben szintén László mester a báth-monostori apát.¹⁾ Azonban ez is téves adat, mindkettő. Mint alább látni fogjuk, a XV. században már nem benczések lakták a kolostort. Még a tévedésnek alapját is kimutathatjuk, miért mondják az idézett adatok Töttös Lászlót báth-monostori apát-nak? Báth-Monostor a Töttös, vagy Báthmonostori család birtoka volt. A család eredeti neve Becsei. Becsei Töttös a XIV. században felvette a Báthmonostori nevet. Ennek fia Töttös I. László; unokája Báthmonostori, vagy Töttös II. László 1409-ig élt. Egyik Báthmonostori László 1433-ban Zsigmond király kíséretében Rómában járt s a pápától a Báth-Monostor helységben levő szent László templom részére benczés engedélyt eszközölt ki. Ismét egy Báthmonostori László 1495-ben halt meg.²⁾ Töttös vagy Báthmonostori László a XV. század elején Báth-Monostor és egész környékének földesura.³⁾ Midőn tehát adataink a XV. század első felében Töttös, vagy Báthmonostori Lászlót említik a báth-monostori benczés kolostor apátja gyanánt; másrészt pedig bizonyos, hogy abban az időben nem benczések voltak a kolostor tulajdonosai; kétségtelen, hogy itt tévedés van és Báthmonostori, vagy Töttös László nem apátja, hanem kegýura a kolostornak.

¹⁾ Schemat. Coloc. ch. 1872. Az utóbbi nyilván bátai lesz.

²⁾ B.-B. vm. tört. társ. évk. 1897. évf. 62—66.

³⁾ Zichy-kódex. V. 19., 146. VIII. 374.

Az pedig minden kétség fölött áll, hogy a XIV. században Ágoston-rendűek kezébe került a kolostor. Ugyanis Töttös Imre pilisi ispán 1345-ben a régi Monostor templomát pápai engedéllyel kijavíttatta, a kolostort tataroztatta és oda 12 Ágoston-rendű szerzetest telepített.¹⁾ Katona illetve Pálma is tud erről valamit, de adatuk némi tekintetben hibás. Ugyanis szerintük Fusol Imre ispán 1306-ban adta a kolostort az Ágoston-rendűeknek.²⁾ A fönnebbi idézetből könnyű emezt kiigazítani. Nem Fusol Imre, hanem Töttös Imre adta a kolostort az augusztiniánusoknak; nem is 1306-ban, hanem 1345-ben.

Az Ágoston-rendűek megtartották a kolostort egész a mohácsi vészig. A vatikáni levéltár adatai meggyőznek erről bennünket. Ugyanis 1475-ben a kalocsai egyházmegyébe kebelezett s a boldogságos szűz Máriáról nevezett báth-monostori Ágoston-rendű kolostor perjele és más szerzetesei panaszt emeltek a római szentszéknél, hogy Német László helybeli plébános és más egyházi s világi férfiak őket a temetőben levő „Processió“-kápolnájuk birtoklásában s az istentisztelet végzésében zavarják s más jogtalanságokkal illetik. A pápa a panasz megvizsgálására és megítélésére a pécsi prépostot s két pécsi kanonokot küldötte ki.³⁾

A kolostor egész a mohácsi vészig az Ágoston-rendűek birtokában maradt. Vajjon a törökök a templomot felgyújtották-e 1526-ban, nem tudjuk, de nem tartjuk valószínűnek. Ugyanis 1554-ben Bánffy Petronella a Kisvárdai családtól, mint a Báth-monostori család örököseitől visszakövetelte a báth-monostori kolostor templomának kincseit, melyek férje: Kisvárdai Ambrus tulajdonát képezték.⁴⁾ Úgy látszik, hogy a szerzetesek, a mint a török elől menekültek, magukkal vitték a templom kincseit s azokat a Kisvárdai családnak megőrzés végett átadták. Később,

1) Theiner. Mm. Hung. Hist. I. 689.

2) Katona i. m. I. 87.

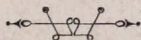
3) Czaich Gilbert. Regesták a római Dataria-levéltár bulláiból. 13.

4) Schemat. Coloc. ch. 1872. XI.

a háborúk idején a törökök felgyújtották a templomot s mint-hogy az Ágoston-rendű szerzetesek elmenekültek, a templomot a török időkben bevándorlott görög keleti kalugyerek foglalták el, a szentélyét befőték, de a többi része földetlen maradt. Ily állapotban volt 1725-ben Bács-Bodrogh vármegye tanúsága szerint a templom; a kolostornak akkoriban már csak romjai látszottak.¹⁾

Czinár szerint az apátság a szent Lászlóról volt elnevezve.²⁾ Azonban állításait semmivel sem bizonyítja. Mi annyit tudunk, hogy midőn az Ágoston-rendűek kezében volt a kolostor, a boldogságos szűz Mária tiszteletére volt szentelve. Czinár állítását csak úgy fogadhatjuk el, ha feltesszük, hogy az Ágoston-rendűek azt sem tudták, ki volt előbb a templom védőszentje?³⁾ Ámde akkor nyílt kérdés marad, vajjon a benczések a határjárás után restaurálták-e a templomot? És ha nem restaurálták, akkor ismét kérdés az, vajjon csakugyan gazdasági székház volt-e Báth-Monostor a határjárás előtt, avagy talán kezdettől fogva önálló apátja volt? Mert hogy apát lakott Báth-Monostoron, az kétségtelen; ennek tanúja az az apáti kereszt, mely az ásatások alkalmával napfényre került. Mi Henszlmannal és Czinárral szemben azt tartjuk, hogy a kolostor apátság volt már a tatárjárás előtt. A tatárjárás idején elpusztult, csak a temploma maradt meg rongált állapotban. A benczések oda többé nem tértek vissza. Száz év múlva Töttös Imre kijavíttatta a templomot, újra építette a kolostort s abba Ágoston-rendű szerzeteseket telepített, kik azt a mohácsi vészig birták. Lehet, hogy a templom, míg a benczések kezében volt, a szent Lélek tiszteletére volt avatva. Annyi bizonyos, hogy midőn az Ágoston-rendűek birták, a boldogságos szűz Mária volt a védőszentje.

Érdujhelyi Menyhért.

¹⁾ Katona i. m. I. 77.

²⁾ Czinár i. m. I. 304.

³⁾ A mi különben is kitűnik az idézett 1345-iki pápai levélből. (Theiner. I. 689.)

Szabadkai szükségpénzjegy a szabadságharcz idejéből.

Midőn Szabadka szab. kir. város 1849. évi pénzjegyének birtokomban volt és jelenleg a magyar nemzeti múzeumban őrzött egyetlen ismert példányát a mellékelt másolatban közzé teszem, bár — történeti adatok hiányában — közvetlenül reá vonatkozólag alig van valami új mondani valóm, azt hiszem, hogy magával a pénzjegy közzétételével bár csekély, de nem érdektelen adattal járulok Bács-Bodrogh vármegye történetéhez.

Iványi István szabadkai főgymn. tanár úr, volt kartársam, Szabadka Város Története cz. nagyérdemű munkája I. kötetének 471. lapján már elmondta mindazt, ami mai napig e pénzjegy létrejöttéről ismeretes.

A kaponyai (1849. márczius 5.) győzelmes csata utáni napokban történt, — midőn Szabadkán mintegy 10000 főnyi katonaság volt elszállásolva és ennek folytán a mindennapi szükségletek fedezésére irányuló áruforgalom tetemesen fokozódott — hogy a forgalomban levő aprópénzkészlet itt is, úgy mint az ország egyéb városaiban (pl. Erdőbénye, Lőcse, Mád, Sárospatak, az e helyeken kibocsájtott szükségpénzjegyek feliratainak: „a. sz. m.“ = aprópénz szűke miatt — tanúsága szerint) sokkal csekélyebb volt, mintsem hogy fennakadás ne állt volna be, különösen az élelmiszerek apránként való elárúsításánál és a városi hatóság — polgármester Kuluncsics István volt, főkapitány pedig Jósics Boldizsár — szükségét látta, hogy más városok, pl. Fiume (1848. okt. 17., 5 kros pénzjegy), Szakolcza (1848. decz. 9., 12 kros pénzjegy), Eszék (1849. január 16., 10 kros pénzjegy) példáját követve, saját területére szánt forgalommal, hatósági biztosíték és ellenőrzés mellett, szükségpénzt adjon ki.

Szükségpénznek használata nem valami új találmány; már az ókorban találunk ennek nyomaira, a legutóbbi évszázadokban pedig, főképen a mi századunkban érczből, papírból, kéregpapírból, bőrből sőt fából is gyártottak ilyeneket. Ide tartoznak a tábori tallérok és ostrompénzek, aminőket Magyarország és Er-

dély éremsorozatai nagy számban mutathatnak föl. De, hogy az 1848/9-iki szabadságharcz idejére szorítkozzunk és azt a társaságot bemutathassuk, amelyben a szabadkai pénzjegy mint az elsőik egyike szerepel, nem kevesebb mint ötven helyet sorolhatunk fel hamarjában a magyar szent korona területén, a hol szükségpénzt bocsájtottak ki 1848-tól 1860-ig, még pedig csekély kivétellel 1848—9-ben, ide sorolván még a külföldön nyomtatott magyar szükségpénzjegyeket is. Ezek következők: Alsó-Pél, Arad, Bártfa, Betlér, Buccari, Buda, Csepin, Dobsina, Edelény, Eger (1849. és 1860.), Eperjes, Erdőbénye, Eszék, Fehértemplom, Fiume, Karánsebes, Karlócza, Károlyváros, Kis-Szeben, Komárom, Kőszeg, London, Losoncz, Mád, Miskolcz (1849? és 1860.), Munkács, Murányalja, Nagy-Kőrös, Nagy-Rőcze, Nagy-Szeben, Nagy-Tolcsva, New-York (1852.), Ó-Buda, Olasz-Liszka, Pest, Poprád, Rimaszombat, Rozsnyó, Sárospatak, Sátoralja-Újhely, Szabadka, Szakolcza, Szászka, Tamáshuta, Temesvár, Új-Moldova, Ungvár, Vásáros-Námény, Verőcze, Zágráb.

Ami technikai kivitelét illeti, a szabadkai pénzjegy középhelyet foglal el a sokkal egyszerűbb, olykor teljesen kezdetleges, (pl. aradi és komáromi), és az itt-ott nagy csinnal, sőt (mint a new-yorki Kossuth-bankó) művészi izléssel készült magyar szükségpénzjegyek közt. Részletes leírása helyett előlapjának hű másolatát adjuk, mely $12\frac{1}{2}$ cm. hosszú, $9\frac{1}{3}$ cm. széles papírdarabra van nyomtatva. Hátlapjának baloldalán Szabadka város $31\frac{1}{2}$ mm. átmérőjű fekete festékes kerek bélyegzőjének lenyomata látható, (ennek közepén a városnak nemesi koronával ékesített címere foglal helyett, e körül pedig, két síma körvonal közt 4 mm. széles sávon: „1845. Szabadka szabad királyi város“ olvasható). Jobboldalt pedig vastag nyomtatott betűkkel ez áll: „A' KAPI“ (= a kapitány). — Esetleges hamisítások megnehezítésére szolgálnak a hullámvonalas piros alnyomat az előlapon, a hátlapon pedig a város pecsétje, továbbá a kéziratosszámmal és aláírásokkal kitöltendő (példányunkon kitöltetlen) rovatok, sőt a város atyái még a — napjainkban köztudomás szerint oly

szükséges — hivatalos ellenőrzésről sem feledkeztek meg, midőn a folyó szám alkalmazásán kívül még a polgármesteri aláírást a kapitányéval kívánták egyesíteni.

Hogy eddigelé e pénzjegynek csakis egy valódi, (ha nem csalódom, Váli Antal szabadkai birtokos által megőrzött, tőle Iványi István, azután e sorok írója és végül a magyar nemzeti múzeum birtokába átment) és hiteles¹⁾ példánya ismeretes, (és valószínű, hogy többet nem is fogunk találni), annak oka Iványi István (i. h.) véleménye szerint abban rejlik, hogy e pénzjegy próbanyomat volt, amit a hátlap hiányos felirata is bizonyít és hogy vagy felsőbb engedély hiányában, vagy, amit én sokkal valószínűbbnek tartok, az ideiglenes pénzszükség elmúltával, tehát az eredeti ok megszűnte folytán (mert a megrajzoláshoz, technikai kivitelhez és a kinyomatáshoz is kell jó egypár nap, nem is szólván arról, hogy mennyi időt vesz igénybe, míg egy hatóság a nem mindennapi segédeszköz gondolatával megbarátkozik és megszületik az érvényes határozat vagy végzés), nem is jött soha tényleg forgalomba. Hiszen sem a sorszám, sem az aláírás rovatai nincsenek kitöltve rajta.

Dícséretére szolgál a szabadkai hatóságnak, hogy aránylag hamar (1849. márcz. 10.) jutott e segédeszköz gondolatára. Ez időtájban **előtte** csak (l. f.) Fiume (1848. okt. 17.), Szakolcza (1848. decz. 9.) és Eszék (1849. január 16.) aotott ki szükségpénzt, a többi 1848/9-iki szükségpénzjegy, amennyiben ezt a rajtuk lévő keltezésből megítélhetjük, mind **később**, még pedig nagyobbára **jóval később** látott napvilágot. Ezek sorrendje következő: A legközelebbi Szabadka után Komárom (1849. ápr. 6.), azután következik az aradi várórség (osztrák) (április 20.), Temesvár (május), Munkács és Bártfa (július 1.), Pest (július 4.), Olasz-Liszka (jul. 10.), Erdőbénye (jul. 11.), Nagy-Tolcsva

¹⁾ A napjainkban hemzsegő hamisítványok- és hamisításokra való tekintetből szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a mellékelt másolatnak külön czédulákon való lenyomatait, melyeknek hátlapja azonban nélküli a fennebb leírt feliratot és városi pecsétet, ismerős gyűjtőknek és múzeumoknak megküldtem, tudományos célra; ezek ehát össze nem tévesztendőek az eredeti példánnyal, melynek hátlapján is van nyomat.

(jul. 12.), Komárom (jul. 13.), Sárospatak (jul. 15.), Dobsina és Rozsnyó (jul. 16.), Mád (jul. 17.), Lőcse (aug. 7.), Eger (aug. 15.), Murányalja (aug. 18.), Losoncz (aug. 25.) és Rozsnyó (újból) (aug. 29.). Amint látjuk, a szükségpénzjegyek kibocsátása itt-ott, a helyi viszonyokhoz képest, még a világosi fegyverletétel után is folytatódott.¹⁾

Gohl Ödön.

Feljegyzése

ama ellenséges csapatoknak, a melyek az 1849. évi februárius hó 3-ától október hó végéig Bácskából jöve Kis-Köszegen elszállásoltattak.

Hó, nap	Az ezred neve	H á n y	
		fejből	lóból
1849. febr. 3.	Ototsánác ezredből	180	2
Martius	1-ső bánáti ezredből	180	2
Április	2-ik bánáti ezredből	360	2
Ápril és május	Ferdinand de Eszte ezredből	540	16
dtto.	Császár kurazir és dragonyos	400	400
Május, junius,	Szerezsán	600	13
julius	Zombori sánczokból menekült v. elhagyó szerb tábor őméltósága Nizsán alezredes ur vezérlete alatt sajkások, pétervári határőrök, szerémi nemzetőrök és szerviánusok	4000	32

¹⁾ Az 1848/9-iki magyar szükségpénzjegyek iránt érdeklődők figyelmébe ajánlom következőket: 1. az aradi „Alföld” 1893. évi 11. számában Réthy László dr. idevágó tárczacikkét; 2. Helfert Jos. Ferd.: Oesterr. Münzen und Geldzeichen v. d. Jahren 1848. u. 1849.; Nurnism. Zeitschrift 1876.; 3. Brause-Mansfeld A.: Feld-, Noth- und Belagerungsmünzen. Berlin, 1897. fol. Stargardt.

Hó, nap	Az ezred neve	H á n y	
		fejből	lóból
Május, junius	12 tüzér, 10 fuvarozó és 20 ló	22	20
	Báró Szebattendorff fő strázsames-		
	mester (Major) vezérlete alatt tüzé-		
	rek, fuvarozók	210	300
	Jäger Battalion	530	16
	Bánáti huszárok	140	140
Junius, julius, aug., szept.	Ezekkel levő 24 tüzér, 56 ló, 28		
	fuvarozó	52	56
	Gradiskai ezredből	120	16
	Bróder ezredből	145	2
	Varasd-Kőrös ezredből	160	6
	Likánár ezredből	180	2
Október hó	Pioner Korbaraiak ezredből	45	—
	Báró Jellasics tábora, midőn 5 nap itt a Dunán Bács m. által vonult	2000	1200

Közli : Jung Ferencz.

Útmutatás a régiségleletek szállítására.

Minden régészeti múzeumnál gyakran előforduló eset, hogy a legjobb szándékkal beküldött leletek, a meg nem felelő csomagolás miatt kárba vesznek.

Társulatunk most alakuló régészeti gyűjteményére nagyon fontos, hogy idejekorán utaljunk a helyes csomagolás fontosságára, és hogy némi útmutatással szolgáljunk érdeklődő tagtársainknak.

Alapszabályul tehetjük, hogy a kellően előkészített¹⁾ (prae-

¹⁾ A lelet tárgyainak praeparálásáról: Radim-sky. Die prähistorischen Fundstätten, etc. című művéből nyerhető bőséges okulás.

parált) lelettárgyak közül soha se csomagoljunk egy ládácskába súlyosabb tárgyat törékenyebbel, mint például kőfejszét vagy bronzvésőt, vagy kőanyagot, cserép- vagy csontneművel. Inkább mindenik törékenyebb tárgyat külön ládácskába (szivarládácska) téve, ezen ládácskákat tegyük aztán egy közös ládába. Még így is szem előtt tartandó, hogy a törékenyebb tárgyat tartalmazó doboz, a csomag közepére és ne a láda sarkaiba kerüljön és hogy az egyes dobozok egymástól széna, pelyva, vagy fagyapottal legyenek elválasztva.

Ajánlatos, hogy minden nagyobb törékeny tárgy külön ládácskába helyezve, küldessék be. Ha a törékeny tárgy üreges is, akkor előbb fűrészpor, vagy korpával, szecskával töltendő ki. A tárgy ezután elégséges nagyságú papirosba helyezendő, hogy esetleges eltörése esetére, darabjai együtt maradjanak; s ezután a ládácska aljára tett széna vagy más puha csomagoló anyagra helyeztetvén, oldala és a ládácska oldalai közzé eső tér is valamilyes puha csomagoló anyaggal töltessék ki és pedig jó szorosan; végül a tárgy fölé is elég vastag rétegben helyeztetvén csomagoló anyag a ládácska födele könnyen rászoríttatván, rája erősítessék.

Kisebb edényekből megfelelő óvatosság mellett többet is lehet egy közös ládácskába helyezni, de minden edényke belől is kitöltendő és kívülről jó erős papírral veendő körül.

Színezett vagy grafitozott cserépdarabok külön-külön selyempapírba csomagolandók és ekkor a láda fenekén levő rugalmas és puha csomagoló anyagra fektetett erősebb papírlapra egymás mellé helyezendők. Erre újra papír borítandó s föléje ismét a puha csomagoló jőjjön.

Kisebb fém- vagy más tárgyak, ha kellően praeparáltattak, vastag kartonlapra (pappendeklire) varrandók fel és először selyempapírba csomagolandók, s azután erősebb papírral borítandók és úgy helyezendők a csomagoló anyag közé.

Ha a törékeny tárgy, mint például cserép vagy csont,

vékony bronzeszköz nincs még praeparálva, akkor fokozott elővigyázattal legyünk a csomagolásánál.

Említenem se kell, hogy minden tárgy mellé jelző czédula helyezendő, melyen fel legyen írva a lelhely és a tárgyra vonatkozó összes adat.

Fontos tudni, hogy az érték nélkül feladott, 20 kgrmmot meg nem haladó súlyú régiség leletet tartalmazó csomagot díjmentesen szállítja a kir. posta a régiség múzeumba, ha csak a csomagra és a szállító levélre rá van vezetve, miszerint tartalma „*Régiséglet*.” Portómentes. (Keresk. min. 1893. márczius 4. 7953. sz.)

Roediger L.

A bácsi tiszáninneri koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve.

Irta: **Szárics Bertalan.**

OKMÁNYOK.

(Az I. és II. ezen Évkönyv régebbi évfolyamaiban közöltetett.)

III.

Másolat.

Nos Maria Theresia Divina favente Clementia Romanorum Imperatrix vidua Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Galiciae, Lodomeriae Regina; Archi Dux Austriae, Magna Princeps Transsylvaniae, Dux Burgundiae, superioris et inferioris Silesiae, Brabantiae, Mediolani, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Mantuae, Parmae, Platentiae, Quastallae, Osvecinae, Zatoriae, Limburgi, Luxemburgi, Geldriae, Wirtenbergae, Marchio, Sacri Romani Imperii Moraviae, Burgoriae, Superioris et

inferioris Lusatae, Princeps Speviae, Comes Habsburgi Flan-
 driae, Tyrolis, Ferretis, Kiburgi, Goritiae et Artesiae, Landgra-
 riae, Alsatae, Comes Namurei, Domina Marchiae Slavoniae,
 Portus Navnis, Salinarum et Mechliniae, Dux Lotharingiae et
 Barri, Magna Dux Heturiae etc. Memoriae commendamus tenore
 Praesentium significantes, quibus expedit universis, quod Nos
 erga humillimam Nobilium in Districtu nostrum camerali Tybis-
 cano Comitatu Bacsensi adjacente degentium, antea militiae
 confinariae in dicto Districtu constitutae superioris ordinis
 officialium occasione autem Reincorporationis eiusdem Distric-
 tus vigore articuli 18. anni 1741. peractae statum provincialem
 amplectentium, ob idque in remunerationem militarium servi-
 tiorum per ipsos praestitorum anno 1751. Nobilitatem haeredi-
 tarii Regni Nostri Hungariae Partiumque eidem adnexarum, nec
 non certorum Fundorum ad decennium possidendorum Inscrip-
 tionem obtinentium supplicationem anno 1756 ea cum obligatione
 in demisso memoriali suo Nobis porrecto expressa, quod non
 tantum contra omnes Regni Hungariae hostes, sed ubicunque
 Nobis visum fuerit ad Benignum mandatum Nostrum Fidelitatem
 et Generositatem suam usque ad ultimam sanguinis Guttam
 propriis armis, Equis et Vestibus militaturi demonstrare semper
 prompti et parati sint, futuri factam et anno 1758. reiteratam
 praeattactam decennalem Fundorum Inscriptionem ipsis juxta
 Litteras Inscriptionales sub 11-a Martii 1751. per Regiam
 Camera Nostram Hungarico Aulicam expeditas, singuloque
 Eorum datas sub 25-a Mensis Octobris anni 1758. ad Haeredes
 quoque et Posteritates Ipsorum sexus masculini universos ita
 extendendam clementer resolverimus, ut donec dicti Haeredes
 et Posteritates Ipsorum sexus masculini superstites fuerint,
 Fundor eiusdem ab omnibus oneribus tam publicis, quam do-
 minialibus exemptos titulo Inscriptionis irredemptibiliter possidere
 valeant, deficiente vero unius vel alterius Eorum sexu masculino
 ab Eorum sexus foeminei descendantibus ad Dominium camerale
 juxta praedeclaratarum Inscriptionum sub 11-a Martii 1751.

emanatarum tenorem, cum Depositione videlicet praetii aedificiorum aestimatione mediante emendi, ultra tamen summam in Litteris inscriptionalibus expressam haud extendendi redimi debeant. Ipsi vero suplicantes Nobiles et Eorum sexus masculini Haeredes et Posteritates secundum factam eatenus obligationem quandocunque Nobis successoribusque Nostris placuerit propriis Equis, Armis et vestibus militaria servitia praestare teneantur. Cum igitur fidelis quoque Noster Egregius Maxim Nincseвич militiae olim confiniariae Tybiscanae Locumtenens statum provincialem amplectens, anno 1751. eiusmodi Fundum in Possessione Kanizsa Comitatus Bacsienſi adjacente excisum, cum Terris arabilibus erga singulam calcaturam Quadraginta metretarum Posoniensium, Pratis item Quadraginta falcatorum capacibus Pascuo item pro Pecoribus ipsius allodialibus et quidem eo intellectis equis curriſeris, jugalibus, Bobus et vaccis mulgibilibus insimul quadraginta frustio et centum quinquaginta ovibus in territorio dictae Possessionis cum Pecoribus Incolarum communi, ita tamen ut si ultra praescriptum Pecorum et Pecudum numerum plura adhuc servaret, ab his prout quibusvis tenetis extra Fundum collatum ex concessione communitates pro usu obtinendis taxam sive censum cum reliquis Incolis parem in medium communitatis solvere teneatur, facultatae denique aedificandi in eodem Fundo usque ad summam Quingentorum florenorum admissis, titulo Inscriptionis decennalis absque Beneficio Educilli et Macelli possidendum obtinuisett, ideo Nos eundem Fundum ab omnibus oneribus tam publicis, quam dominalibus exemptum una cum Terris et Pratis Beneficioque Pascui et facultate aedificandi antelato *Maxim Nincseвич* eiusdemque Haeredibus et Posteritatibus sexus masculini universis in conformitate praeinsertae Benignae Resolutionis Nostrae subque obligatione militandi in eadem declarata, donec superstites fuerint, titulo Inscriptionis irredemptibiliter absque tamen Beneficio Educilli et Macelli possidendum post Defectum vero Eorum per sexus foeminei Descendentes erga Depositionem pretii aedificio-

rum aestimatione mediante emendi, ultra tamen summam Quingentorum florenorum haud extendi Fisco Nostro Regio remittendum dederimus, prout damus, conferimus et inscribimus. Harum notarum vigore et Testimonio Litterarum manu nostra subscriptarum Sigillique Nostri caesareo Regii appensione munitarum mediante. Dabantur In Archi-Ducali civitate Nostra Vienna Austriae die Vigesima Prima mensis Martii, Anno millesimo septingentesimo septuagesimo quinto. Regnorum Nostrorum Vigesimo Quinto. Maria Theresia m. p. (L. S.) Comes Carolus m. p. — Ad mandatum sacrae Caes : Regia Mattis pprium Johannes Neuhold m. p.

Bácsi szekeresek.

Nemrégiben Vitkovics : Bácskai Népdal című költeménye köthette le figyelmemet egy különös kifejezése révén. Miután érdekesnek tartom, nem lesz talán teljesen érdektelen annak közlése.

BÁCSKAI NÉPDAL. Vitkovicstól.

Bácsi szekeresek útra indulának,
Útra indulának Eger tájékának.
Köztük volt Palkó maga szekérével
S im jó a magyarság erős seregével.

Ezen versszakból kitűnik, hogy ezen szekeresek nem voltak magyarok, de mint később látni fogjuk szerbek (tán bunyevácok) és hogy Eger tájékának indultak. Kérdés mikor? Vajjon a török hódoltság idejében Eger ostromához vagy más alkalmakkal? Vajjon mit akartak Eger tájékán? Török zsoldosok voltak-e ezek, avagy csak fuvarosok, holmi markotányosok? Ez úgy hiszem eléggé fontos tudnivaló megyénk történetéből.

Magyarság serege szóla ő hozzájuk :
Bácsi szekeresek ! hová utaznátok ?
Akartok-e velünk egy útra indulni ?
Avagy mint ifjak akartok elhullni.

E versszakból láthatjuk, hogy nem voltak barátjai a magyaroknak, ami a következő versszakból rögtön ki is tűnik.

Mint ifjak akarunk, mondának, elhullni,
Mintsem tiveletek egy útra indulni,
Bácsiak azt mondván, mind harezra kelének,
A magyarok még egy legényt sem vesztenek :
A bácsiak közül elhulltak mindnyájan,
Csak Palkó ugrott el tüzes paripáján.

A következő sorokból megtudjuk, hogy ezek a szekeresek *jankovácziak* voltak és így tán meg volna a lehetőség ezek eredetét otthelyt kipuhatolni, és tán valamely jankováczi tagtárs szívesen magára is vállalná e történeti fontosságú adatok összegyűjtését.

Ebédig vágatva ért el Jankovácra,
Hol ifjak tánczolni mentek a piacra.
Keréktánczba beáll ő is tánczolgatni,
De kezdi a tánczot fonákra forgatni ;
Megeresztí hangját siralmas nótára,
S így kezd énekelni szívek fájdalmára :

E sorokból tehát világosan kitűnik, hogy ezek szerbek lehetnek, miután a kerek-tánczot (kólót) ők szokták a piacon járni.

„A mely anya fiát Egerbe ereszté,
Haza őt ne várja, nem jó vissza többé.
Elhulltak ma, el, az ifjú szekeresek,
Élőt már ököztük hiában keresek.
A mely húga bátyját útra készítette,
Ingújjra a rózsát hiában tűzgette ;
Nem fogja ifjú testén elkoportatni.

Itt még egy népszokásról is hallunk. Vajjon dívik-e még ez? Vagy csak akkor tűzte a hűg a bátyának ingújjára a rózsát, mikor csatába ment? — Úgy hiszem, hogy ez is, mint esetleg csak dívott népszokás, érdemes volna a feljegyzésre és az enyészettől való megmentésre. A következő sorokban leírt (említett) népszokás — ha jól tudom — tán ma is dívik még a szerbek közt.

A maly mátká útra készíté kedvesét,
Pávátollszedésben ne fáraszsza kezét ;
Mert azzal kedvesét, bármiként hajhászsza,
Ebben az életben már fel nem cifrázza.

(?) Tápláljátok hát, ős anyák, magatokat,
Bennünk ne vessetek bizodalmatokat:
Kitől az ő sólyommadara elrepült,
Vissza nem repül az, szárnyát vesztett s eldült “

Eddig a költemény. és úgy hiszem, hogy nem végeztem hiába való munkát, midőn felhívtam tágtársaink figyelmét egy történeti multú, ha jól fejezem ki magamat, megyei (nép) intézményre.

Holczmann Ignác,
tanító.

Társulati ügyek.

Társulatunk választmánya az Évkönyv II. füzetének kibocsátása óta kétszer is tartott ülést, mindkét ülésen fontos határozatokat hozva.

A *junius hó 15-iki választmányi ülésen* Czirfusz Ferencz elnök úr elnöklete alatt részt vettek az ülésen Grüner Samu ügyész, Kozma László és id. Mihályi János választmányi tagok, Costa János másodtitkár urak és Roediger Lajos titkár.

1. Az ülés megnyitása után, titkár referált a mult vál. ülésen nyert megbízatások elvégzése felől, mely jelentése tudomásul vétetvén, csupán a M. Tud. Akadémia kiadásában megjelent történelmi kiadványok megvásárlása körül mutatkozó teendők felől kellett rendelkeznie a választmánynak.

Határozatba ment, hogy mivel az 55% ármérséklésnél több el nem érhető, csak azon művek vásároltassanak meg, melyek vármegyénket közelebbről érdeklik. Ezen művek kiszemelésére elnök és titkárból álló bizottság küldetett ki.

2. A mult vál. ülés után felmerült események felől referálásra szólítatván fel, a titkár előadja, hogy:

a) *Alapító tagul* jelentkezett Ujvidék szab. kir. város közönsége. A választmány megbízza a titkárt köszönetének tolmácsolására.

b) *Pártoló tagokul* következő urak és erkölcsi testületek jelentkeztek: dr. Hegedüs Aladár polgármester Baja, dr. Hoffmann Károly apát-plébános Kula, Latinovits Gyula főszolgabíró Baja, Latinovits János ügyvéd Baja, Tripolszky Gyula főispáni titkár Zombor, Vojnits Dániel apát-plébános

Baja, Venetiáner Sándor ev. ref. lelkész Uj-Soóvé, Máthé László ev. ref. tanító O-Morovieza. — A választmány az ezen alkalommal megválasztott pártoló tagoknak a pártoló tagsági okmányok megküldését rendeli el.

3. Gubitza K. tagtárs úr jelentéséből az világosodván ki, hogy a Szigaszigeti kutatási terület mielőbbi teljes kiásatása elodázhatatlan és az elnökség által kiküldött bizottság is megerősítvén a jelentés praeciz voltát, az elnökség felhívta a Múzeumok és Könyvtárak Főfelügyelőségének figyelmét ezen állapatra. A Múzeumok és Könyvtárak Főfelügyelősége illetékes helyére, az Országos Műmelékek Bizottságához tévén át az átiratot, az említett bizottság dr. Czobor Béla előadó és Sztehló Ottó műépítész urakat küldte ki a helyszíni tanulmányok megtételére. A kiküldött bizottság alelnök úr vezetése alatt f. évi május 30-án megtekintvén, a munkálatokat az ásatások folytatásának szükségességét hangsúlyozták. Ezen alkalommal megtekintették múzeumunkat is és annak gyors fejlődése feletti örömüknek kifejezést adtak. — Tudomásul vétetett.

4. Titkár jelenti, hogy újabban a következő urak és társulatok járultak hozzá gyűjteményeink gyarapításához: Országos Régészeti és Embertani Társaság. Tiszafüredi Múzeum- és Könyvtár-Egylet. Fernbach János. Gubitza Kálmán. Kanyó Béla. Nagy Béla plébános. Proll Gyula. Kármán Lajos. Rauschenberger A. Özv. Schwerer Jánosné. Adományokról a részletes jelentés a közgyűlés elé fog terjesztetni. — A választmány köszönettel veszi tudomásul.

5. Az ásatások állásáról titkár következő képet nyújt: a) Cziráky Gy. úr munkálatait Bogojeván csak ősszel folytathatja. Ő a községben nagy templom alapfalára akadt, mellette sok sírral. b) Gubitza K. úr a Szigaszigeten szorgalmasan folytatja az ásatást, megmentendő a Duna árjától az érdekes leletekben bővelkedő területet. A sürgős munkálatra való tekintetből az elnökség 50 frtot utalványozott ki Gubitza úr kezéhez rövid úton. A választmány elnök úr intézkedéseit jóváhagyja. c) Kuzmiák úr beküldvén ásatási munkálatainak eredményeként 4 táblán a leleteket, jelenti, hogy a helyi akadályok miatt munkálatait csak ősszel folytathatja.

6. Alelnök úr indítványozza, hogy a M. Tud. Akadémia történelmi, régészeti, társadalmi tud. évi kiadványaira fizessen elő a Társulat. — Indítványa elfogadtatván, évi 10 frttal előfizet a Társulat a M. Tud. Akad. kiadványaira.

7. Több kezelési ügy elintézése után, elnök úr a jelen ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére Grüner Samu és Mihályi János urakat kérvén föl, az ülést bezárja.

A szeptember hó 7-én tartott választmányi ülésen Czirfusz Ferencz úr elnöke alatt jelen vannak: Latinovits Géza alelnök úr, Karácson Gyula és id. Mihályi János választmányi tag urak, dr. Grüner Samu ügyész és Buday Gerő pénztáros urak, Roediger Lajos titkár.

1. Elnök úr örömmel jelenti, hogy az ujonnan jelentkezett tagok száma oly jelentékeny, miszerint már csak ezért is ülést kellett tartania, az ülést megnyitja.

2. Titkár előterjeszti, hogy a mult választmányi ülés megbízásai teljesítették; ami helyeslőleg tudomásul vétetett.

3. A mult választmányi ülés óta felmerült eseményekről titkár a következőket jelenti:

a) Alispán úr ő nga átiratában értesítette az elnökséget, hogy a választmány által hozzá intézett kérelemnek eleget tett, felhíván a megyebeli főszolgabíróságok figyelmét társulatunk ügyének előmozdítására. — A választmány köszönettel veszi tudomásul alispán úr ő ngának ezen átiratban is jelentkező nemes érdeklődését és jóindulatát.

b) A Nmgú Pénzügy Miniszterium megküldé ajándékol az „Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben“ című mű 16 kötetét. — A választmány a Nmgú Pénzügyminiszter úrnak köszönetét rendeli tolmácsoltatni a küldött adományért.

c) A mult jelentés óta számos adomány érkezett be, melyekről a közgyűlésen részletes jelentés fog tétetni.

d) A mult ülés óta *alapító tagokul* jelentkeztek: Fernbach Lajos nagybirtokos úr Temerin. Csúrog község mint erkölcsi testület. — A választmány elrendeli, hogy az új alapító tagoknak köszönő levél küldessék.

Pártoló tagokul következő urak és erkölcsi testületek jelentkeztek: Dr. Pertschy Ferencz ny. főtörzsorvos Filipova. Bács-Topolya község. Mladonitzky Vince esperes-plébános Bács Ujfalu. Turnovszky Rudolf plébános Karavukova. Garay Károly plébános Bács. Kopping Péter plébános Bács-Novoszellő. Tumbász István plébános Vajsza. Maison Mihály esperes-plébános Rigyicza. Rigyicza község. Csilits Bálint plébános Felső Szt-Iván. Felső-Szt-Iván község. Goszpodinceze község. Weidinger Lajos kereskedő Zombor. Matheovits község Kurka Károly plébános Mélykút Dr. Kőszeghy Ferencz orvos Mélykút Pillieh József gyógyszerész Mélykút. Lipovnitzky Imre vall. alap. urad. tiszt. Mélykút. Lajthay Benjamin jegyző Mélykút. Dr. Fodor (Freund) Lajos orvos Mélykút. Würth Zsigmond földbirtokos Mélykút. Kovács Sándor segédjegyző Mélykút. Zsarkó Lajos gőzmalomtulajdonos Mélykút Drégely Kálmán tanító Mélykút. Mélykút község. Kunbaja község. Dr. Rényi József orvos Kunbaja. Hinger Péter plébános

Kunbaja. Egger János jegyző Kunbaja. Hipp Dezső főszolgabíró Palánka. Szedressy Károly jegyző Felső-Szt-Iván. Dr. Baloghy Ernő ügyvéd Zombor. — Az új pártoló tagok tagsági okmányait a választmány megküldeni rendeli.

4. A M. Tud. Akad. történelmi és régészeti kiadványaiból megvásárlandó művek kiszemelésére kiküldött bizottság a megvásárlandó művek jegyzékét beterjesztvén, a választmány a következő határozatot hozta: A jegyzőkönyvhöz mellékelni rendelt jegyzékben felsorolt műveket a választmány megvásárolja. A jkvben felsorolt és eredetileg 497.45 frtnyi árú, az 55%-os engedmény alkalmazása után pedig 223 frt 85 kr értékű kiadványok beszerzésére felhatalmaztatik az elnökség, oly módon, hogy az elnök és ügyész ezen 223 frt 85 krnyi összegnek kamatok nélkül való tíz év alatti törlesztésére szóló kötelező iratot állítván ki a társulat nevében, pénztáros ezen összegnek első részletét, 22 frt 39 krt, f. évi október hó 1-én, s a hátra levő egyenlő részleteket az egymásután következő években mindenkor október 1-én fizesse le. Ezen határozatról a M. Tud. Akad. főtitkári hivatala értesítendő, a kiállított kötelezvény és a könyvjegyzék másolata a jegyzőkönyv kivonathoz melléklendő.

5. Az ásatások állásáról titkár a következőket jelenti: Bogojeván Cziráky Gy. úr folytatja az ásatásokat. — A Szigá szigeti kutatási területet most már komoly veszedelem fenyegeti, mivel a Duna a partot ott nagyon gyorsan mossa el. — A titeli ásatásokról még semmi hír nem érkezett. — Kuzmiák úr B.-Kereszturon még nem kezdte meg újból az ásatást.

6. A pénztáros jelentésének meghallgatása után, elnök úr indítványozza, hogy a mennyiben a pénztári készletek megengedni fogják, az állami segély terhére újabban is 50 frtnyi összeg juttattassék Gubitza K. úr kezéhez a Szigá szigeti terület régészeti kutatására; továbbá, hogy az apatini, érdekesnek mutakkozó terület régészeti kutatására majd 30 frtnyi összeg adassék a kutatási teendőket önként válláló dr. Thim József tagtárs úr kezéhez. — Elnök úr mindkét indítványa elfogadtatott.

7. Elnök úr indítványozza, hogy tekintettel az év előhaladott szakára, a jövő ülésig jelentkező tagokra való tekintettel, hatalmaztassék fel az elnökség a tagsági okmányok kiállíttatására. — Indítványa elfogadtatott.

8. Ugyancsak elnök úr indítványozza, hogy mivel az Évkönyv I. és II. füzetei mérsékelt számban nyomattak úgy, hogy azokból már nem áll rendelkezésre több példány, a jelentkezett és még kilátásban levő új tagok számára az Évkönyv I. és II. füzetei újból nyomtattassanak. — Elfogadtatik

azzal, hogy a kinyomatás akkor történjék, ha a pénztári készlet azt majd megengedi.

9. Pénztáros jelentvén, hogy a tagdíjak lanyhán folynak be, kéri, hogy az utolsó évnegyed elközeledtére való tekintetből, adassék engedély a tagdíjaknak október 1-től postai megbízás útján való beszedésére. --- Elfogadtatott.

10. Több kisebb fontosságú kezelési ügy elintézése után kimondatott, hogy az évi közgyűlés a deczemberi megyei közgyűlés előtti, esetleg az azt követő napon tartandó meg.

11. Több tárgyalni való nem lévén, elnök az ülést bezárja, jelen ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére Grüner Samu és id. Mihályi János urakat kérvén fel.

Egyleti mozgalmak. Lapszemle.¹⁾

1. Szabadka sz. kir. város a „Magyarországi orvosok és természetvizsgálók“ Szabadkán tartott XXX-ik vándorgyűlése alkalmára kedves és becses emlékkal lepte meg a vándorgyűlés tagjait, megajándékozván őket a Szabadkán töltött napok emlékére „Szabadka szabad királyi város ismeretése“ című művel. Ezen gazdagon és díszesen illusztrált mű megyeszerte ismert történészünk, id. Frankl István nyug. főgymn. igazgató úr nagy ügyismeret és buzgalomra valló szerkesztése alatt látott napvilágot.

A 212 oldalra terjedő, 22 fénynyomatú, 1 grafikai tábla és 1 térképpekes műben a város multja s főleg jelenje oly élénken állítatik elénk mintha kinematograf előtt állanánk s hallanók a fonográfból zsongani e derék város munkás, jóra való népét. Ezen rohamosan fejlődő városunk, mintha a századok mulasztását akarná helyrehozni, oly buzgalommal fogott a közélet minden terén a haladás alapjainak lerakásához. A könyv amolyan Bedecker-féle munka igényével lép fel, pedig bátran mondható egy kis kézbe való monographiának. A lélek meglegedésével tesszük le a könyvet, mely biztos kalauza az utazónak, eleven elmefuttatás a távoli olvasóra. Az ipar, a művészet, a tudomány, a felebaráti szeretet által létrehozott humánus intézmények, kereskedelem, gazdaság, mindmégannyi pártfogót, tüzhelyet talált Szabadka kebelében. Letéve, azon gondolat izgat és foglalkoztatva nyugtat meg, az, hogy még sok szép és nagy dolgot létesít ez a város;

¹⁾ Ezen rovat alatt a megyénket érdeklő dolgozatokról fogunk beszámolni. Titkár.

mert biztos, hogy itt meg nem áll, hanem haladni fog feltartóztatlanul előre, büszkén, a mi büszkeségünkre.

2. *A közjegyzőség és a hiteles helyek története Magyarországon.* (Az országos közjegyzői egyesületnek 1000 frtos díjával kitüntetett pályamunka.) Irta *Érdúj helyi* Menyhért zentai plébános. Kiadta a Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság Budapest, 1899. Történeti irodalmunk e munkával egészen járatlan mezőre terelődött. Ez az a fontos és kiváló multtal bíró intézményünk, melynek annyi becses oklevelet, kútfőt köszönünk. Látni, mily phasisokon ment át ezen nagyszerepkörű intézmény a pristaldus idejétől máig, nem csak tanulságos, de élvezetes dolog. A szerző neve biztos garancia arra, hogy föladatát fényesen oldotta meg. A hézagpótló munkára még rátérünk.

3. Az *Archeologiai Értesítő* ez évi (1899.) junius 15-iki számában (XIX. köt. 3. sz.) két érdemes és buzgó munkatársunk számol be a megyei ásatások körül végzett munkásságukról. A 204 lapon találjuk Gubitz a Kálmán tagtárs levelét, melyben a *bodrogh-monostorszegi leletekről* emlékezik meg, adván a fontos helyen talált nevezetesebb leletek rajzát és tanulságos leírását. Ismerteti a helyi viszonyokat és körülményeket, melyek közt az ásatások folytak s a leletekre bukkant.

Ugyanott a 208. lapon tűnik szemünkbe főt. *Cziráky* Gyula bogojevai (gombosi) segédlelkész úr levele, melyben számot ad a *bogojevai sírmezőkön* és a *Földváron* eszközölt kutatásai eredményéről. A szövegben ott van Földvár térképe, a sírmezőkön talált leletek rajza is. A sokáig kétes eredetű sánczok mivolta és célja uj világításban tűnik fel most előttünk. A két buzgó és fáradhatatlan kutató e munkássága is bizonyítja, mekkora érdemeik vannak vármegyénknek sok tekintetben homályos multja földerítése körül.

4. A „*Duna-Tisza*“ című apatini hetilap szept. 29-iki száma lelkes vezércikket közöl, kiváló tagtársunk, dr. Thim József járásorvos úr tollából. Arról az óhajtvá óhajtott *megyei múzeum* létesítéséről szól lelkesen, szakértelemmel észhez és szívhez, meggyőzően. Egyeseknek és testületeknek szól, működjenek közre minden módon, hogy mielőbb megvalósuljon a múzeum, mely elénk varázsolja vármegyénk változatos multját és szép jelenét. Bizony, bizony megcsízvelendő szép dolgok ezek, s érdemes dolgot végzett tisztelt, lelkes tagtársunk.

5. *Grosschmid Gábor emléke.* Bács Bodrogh megye egykori úrbéri alispánjának a zombori törvényszék későbbi bírójának, *Grosschmid Gábornak*, a ki utóbb mint a Történelmi Társulat főtitkára s a Monografia munkatársa nagy arányú irodalmi munkásságot fejtett ki s mint a Történelmi

Társulat főtitkára, a jelenlegi vármegyei múzeum alapjait vetette meg, teteme 1895. évi november hó 15-én bekövetkezett halála óta jeltelen sírban nyugodott a zombori köztemetőben. A megyei Történelmi Társulat kebelében régebben felmerült ugyan az eszme, hogy a megyei közélet emez egykori jelesének sírja az elhunyt érdemeihez méltó emlékkövel jelöltessék meg, e terv azonban meg nem valósult mind a mai napig, mignem az elhunynak egyik nemesszívű barátja, kamjonkai *Szemző* Gyula, megyeszerte népszerűségnek örvendő zombori nagybirtokos vette kezébe az ügyet s — mint értesülünk — saját költségén díszes síremléket állíttatott *Groschmid* Gábornak. A síremléket halottak napjára állították fel egészen csendben s a szépen feldíszített sírnak sok nézője akadt a temető csendes birodalmát látogató közönség soraiban

TARTALOM.

	Lap.
A bícharmegyei és nagyváradí tört. és rég. múzeumnak Bács-Bodrogh vármegyére vonatkozó eredeti oklevelei. Közli: Zsák J. Adolf. (Első közlemény)	105.
Báthmonostori apátság. Irta: Erdújhelyi Menyhért	113.
Szabadkai szükségpénzjegy a szabadságharcz idejéből. Irta: Gohl Ödön	118.
Feljegyzése azon ellenséges csapatoknak, a melyek 1849. évi februárius hó 3-ától október hó végéig Bácskából jöve Kíszegen elszállásoltattak. Közli: Jung Ferencz	121.
Útmutatás a régiségleletek szállítására. Irta: Roediger L.	122.
A bácsi tiszáninnení koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve. Irta: Szárics Bertalan (III.)	124.
Bácsi szekeresek. Irta: Holeczmann Ignác	127.
Társulati ügyek	129.
Egyleti mozgalmak. Lapszemle	133.

A borsodi Latinovits család czimere.

Az 1899. évi június hó 1-től következő pártoló tagok fizették le tagsági díjaikat.

1899. évre:

1. Pavlovits Simon Zombor. 2. Széchenyi József Zombor. 3. Id. Mihályi János Zombor. 4. Zákó Milán Zombor. 5. Kármán József Új-Verbász. 6. Latinovits Pál Szeged. 7. Szendy Lajos Pacsér. 8. Rónay László Kis-Zombor. 9. Olchváry Ödön Szabadka. 10. Venetianer Sándor Ó-Soóvé. 11. Latinovits János Budapest. 12. Magyar Jenő Szabadka. 13. Bezdán község. 14. Maison Mihály Rigyicza. 15. Mélykut község. 16. Lajthay Benjamin Mélykut. 17. Dr. Zákó István Zombor. 18. Goszpodince község. 19. Felső-Szent-Iván község. 20. Kurka Károly Mélykut. 21. Dr. Baloghy Ernő Zombor. 22. Weidinger Lajos Zombor. 23. Garay Károly Bács. 24. Mladoniczky Vincze Bácsújfalu. 25. Rigyicza község. 26. Kunbaja község. 27. Turnovszky Rudolf Karavukova. 28. Egger János Kunbaja. 29. Hinger Péter Kunbaja. 30. Dr. Rényi József Kunbaja. 31. Filipova község. 32. Bedő Albert Budapest. 33. Eigl József Futlak. 34. Ada község. 35. Kovács Ferencz Ó-Becse. 36. Boromisza János Zenta. 37. Vuits Vazul Zenta. 38. Vuits György Zenta. 39. Lukácsévits István Zenta. 40. Lipovniczky Imre Mélykut. 41. Hipp Dezső N.-Palánka. 42. Olvasókör Gombos. 43. Vagner György Új-Verbász. 44. Tataháza (Matheovics) község. 45. Bács-Topolya község. 46. Kovacsich Máté B.-Almás. 47. Olvasókör Jankovác. 48. Lederer Gusztáv B.-Kula. 49. Bikiczky Tamás B.-Monostorszegh. 50. Kopping Péter B.-Novoszellő. 51. Dr. Pertschy Ferencz Filipova. 52. Drégely Kálmán Mélykut. 53. Würth Zsigmond Mélykut. 54. Rohonyi Gyula Ujvidék. 55. Piukovits József Szabadka. 56. Tipka Antal Szabadka. 57. Vermes Béla Szabadka. 58. Pártos Gyula Budapest. 59. Dr. Récsey Ede Bács-Kula. 60. Faller Alajos Veprovác. 61. Nikolits Izidor Zsablya. 62. Ertl János Szónta. 63. Alföldy Géza B.-Monostorszegh. 64. Wámoscher Nándor B.-Monostorszegh. 65. Rómics Gerő B.-Monostorszegh. 66. Csillits Bálint Felső-Szent-Iván. 67. Tumbász István Vajszka. 68. Szedressy Károly F.-Szt.-Iván. 69. Kovács Sándor Mélykut. 70. Justh Ferencz Budapest.

1900. évre:

1. Flatt Viktor Ujvidék. 2. Ada község.

1901. évre:

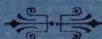
1. Flatt Viktor Ujvidék. 2. Ada község.

A Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat alapító tagjai közül alapítványait befizették:

1. Gfrerer Miklós Budapest 50 ft. 2. Grossmann Miklós Budapest 80 ft. 3. Ujvidék szab. kir. város 50 ft. 4. Fernbach Lajos Temerin 50 ft. 5. Csurogh község 50 ft. 6. Császká György Budapest 100 ft. 7. Bende Imre Nyitra 50 ft. 8. Pucher József Budapest 50 ft. 9. Szemző László Budapest 100 ft. 10. Latinovits Albin Grác 50 ft.

Lezárattott 1899. évi november hó 6-án.

BUDAY GERŐ,
pénztáros.

A BACS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TARSULAT TULAJDONA.

M. Török

A
BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI:
ROEDIGER LAJOS
TITKÁR.

XV. ÉVFOLYAM. IV. FÜZET.

ZOMBOR.
BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1899.

Társulati mondanivalók.

♂ **A tagdíjak beküldésének** megkönnyítésére az Évkönyv I. füzetéhez postalványt melléeltünk. Kérjük új tagtársainkat, szíveskedjenek az ezen évre járó tagdíjat ama utalványon minél előbb beküldeni. A választmány szeptember hó 7-én tartott üléséből utasította a pénztárost, hogy azon tagtársaktól, kik **okt. hó 1-éig** tagdíjaikat még be nem küldték, **postai megbízás útján** kérje be a folyó évre járó díjakat. Kérjük tagtársainkat, ne utasítsák vissza a megbízást, mert ezzel társulatunk számbaveendő anyagi kárt fogna szenvedni.

♂ Felkérjük tagtársainkat, hogy **múzeumunk gyarapítására** minden lehetőt megtegyenek. Régi családi és más természeti okmányok, könyvek, rajzok, érmek, festmények, régi viseleti és használati tárgyak, népies eszközök és viseletek, természetrajzi tárgyak mind helyet találnak társulatunk múzeumában.

♂ Kérjük azon tagtársainkat, kiknél **taggyűjtő iv van**, hogy azt a titkárhoz minél előbb beküldeni szíveskedjenek.

⊙ Több tag kérdésére tudatjuk, hogy a **Társulat helyisége** a megyeház II. emeletén van, Főispán úr lakosztálya felett. Hivatalos órák: Kedden 1/211—12-ig. Csütörtökön 1/211—12-ig. Vasárnap 1/211—12-ig.

⊙ Évkönyveinknek meglevő folyamai, évfolyamonként 3 frtjával, megrendelhetők a titkárnál.

✕ Ezen füzettel veszik tagtársaink az 1899. évi Évkönyvilleték utolsó füzetét, melyet alelnök urunk áldozatkészségéből a borsódi és katymári Latinovits-család színes czimer-lapja ékit. Az alapszabály szerint előírt 12 ívnél — majdnem 1 ívvel többet adtunk ez évben, a tagok számának örvedetes növekedése folytán. Kérjük tagtársainkat, hogy ismerőseik körében társulatunknak minél több partoló tagot megnyerni igyekezzenek.

Tájékoztatásul.

A Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat 1883-ban alakult azon czélból, hogy e vármegye történelmét egész kiterjedésében s minden ágában művelje.

E társulat **pártoló tagja** lehet minden történet- és régiségkedvelő, aki ez iránti szándékát írásban egyik elnöknel vagy a titkárnál személyesen, vagy valamely társulati tag által bejelenti és a társulat pénztárába évenként 3 frt tagdíjat fizet. A kötelezettség három évre szól. Aki ennek befolytával a titkárnál nem jelenti be írásban kilépését, az további három évre marad e kötelezettség alatt.

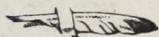
Működő tagok azok, kik **tettlegesen** elősegítik a társulatot célja elérésében, felolvasásra munkálatokat küldenek be. E címen a tagdíjak befizetése alól felmenthetők.

Alapító tag egyszer mindenkorra legalább 50 frt alapítvánnyal járul e társulat céljai előmozdításához.

A társulat minden rendű tagjai fel vannak jogosítva az őket megillető társulati címek használatására.

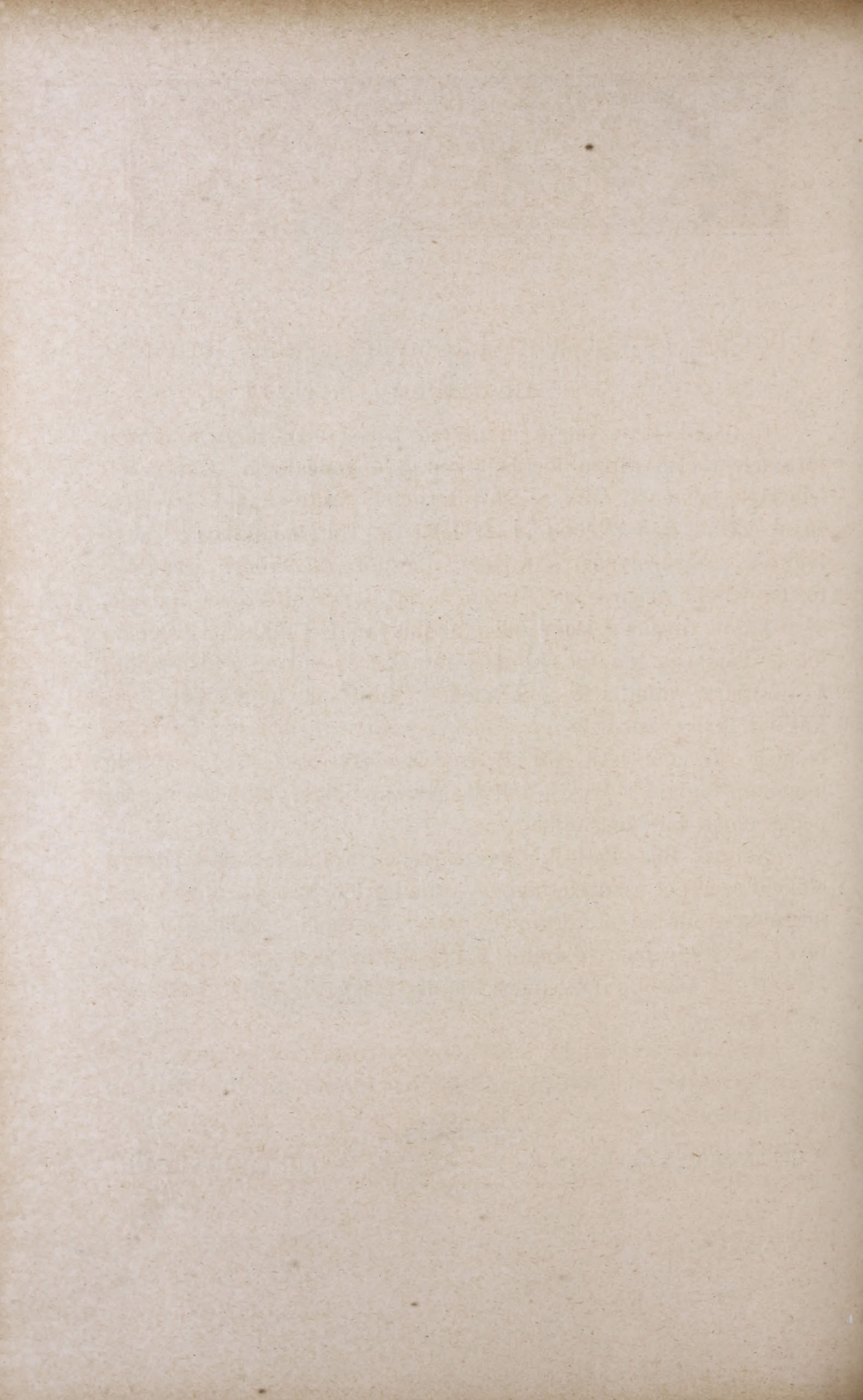
A
BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI:
ROEDIGER LAJOS
TITKÁR.

XV. ÉVFOLYAM. IV. FÜZET.

ZOMBOR.
BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1899.

I.

A borsódi és katymári Latinovits család története.

Bevezetés.

Családok képezvén a nemzetet, kétségtelen, hogy a nemzeti történelem első rangú forrását képezi a genealogia. Korán felismerték történetíróink a családtörténet fontosságát s ez birta rá a század első felében gr. Telekit a Hunyadiak-kora, Nagy Ivánt a magyarországi s Kőváry Lászlót az erdélyi családok történetének megírására. Azóta a hazai családtörténet művelésére külön országos egyesület: a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság alakult, számos főrangú és előkelő család kiadta a multjára vonatkozó okleveleket, mint pl. a gr. Zichy, gr. Károlyi, gr. Sztáray és gr. Teleki; számos nemzetség története is meg van már írva, sőt egy-egy vármegye összes régi családait magában foglaló művek is láttak már napvilágot, több vármegyéé pedig most van készülőben.

Nálunk Bács-Bodrogh vármegyében számos család játszott előkelő szerepet a közéletben, a családtörténetírást azonban igen megnehezítette az a körülmény, hogy a régebbi családok kihaltával azok iratai, valamint a két vármegye és az itt létezett káptalanok levéltárai is mind elpusztultak a török hódoltság korában.

Annál örvedetesebb tehát, hogy vármegyénk jelenleg létező nagyobb családai kiváló gondot kezdenek fordítani a birtokukban levő történetileg nagybecsű levéltáraikra, s részint arra törekeshnek, hogy a régi iratok családi otthonukban kellőképen megőriztessenek, részint a közintézetekben való elhelyezés útján

gondoskodnak arról, hogy históriai becsű oklevélgyűjteményük a jelen és a jövő kor búvárai számára is rendelkezésre állhasson. Így jutott a pacséri Szucsich család levéltára a M. Tud. Akadémia kéziratárába, így került a báró Rudics-féle levéltár Bács-Bodrogh vármegye törvényhatóságának tulajdonába s ekként történt a f. év elején, hogy a borsódi és katymári Latinovits család a birtokában levő s köztörténetileg igen fontos iratgyűjteményét a M. Nemzeti Muzeum levéltárában helyezte el.

Az ezen családi levéltárban foglalt iratok terjedelmes és becses anyaga szolgált első sorban alapjául a jelen dolgozatomnak, melyben a Latinovits család multját s az országos és megyei közéletben való két százados szereplését óhajtottam némileg megvilágítani. Felhasználtam ezenkívül az Országos Levéltár tárgyámra tartozó iratait, nemkülönben Bácsvármegye régi levéltárát, mely a megyei családok nemességi és birtokügyeire nézve szintén kiváló jelentőségű adatokat foglal magában. A hazai és megyei irodalmunk terén megjelent nyomtatott forrásokat szintén felhasználtam s az illető helyeken idézem őket.

Ezek előrebocsájtása után a midőn hálás köszönetemet ez úton is kifejezem a nemes Latinovits család jelenlegi érdemes tagjainak azért, hogy nagyértékű levéltárunk tanulmányozására nekem alkalmat nyújtani kegyesek voltak: e dolgozatot azon óhajjal bocsátom megyei Történelmi Társulatunk szíves rendelkezésére, vajha többi családaink is összegyűjtenék s nyilvánosságra hoznák eddig elrejtve tartott irataikat, s azok nyomán vajha minél több családtörténeti monografia hirdetné a bácskai családok rendíthetlen hazafiságát s viselt dolgaiknak kegyeletre méltó emlékezetét!

Budapest, 1899. évi augusztus havában.

II.

A család eredete és első ismert ősei.

A Latinovits család legősibb története a hagyomány kódé-

ben vész el. A család neve némi irányadóul szolgáltatna talán az eredetre nézve, a mennyiben a családi hagyomány szerint ősei Dalmáciából, nevezetesen Kattaróból származván, valószínű, hogy e dalmata vidék családai az egykori elszlávosodott rómaiak utódai, mely körülmény a Latinovits család nevében, a latin származást igazoló gyökszóban, megerősítést nyer. Fel kell említenünk azon családi tradiciót is, mely szerint állítólag a család Velenczéből származott volna — azon időben, midőn Dalmácia Velence uralma alatt állott. A magyarországi Latinovits család egyébként kétségkívül dalmata eredetű, tehát egyike ama sok nemzetségnek, mely a török hódoltság korában, tehát a XVI. és XVII. században költözött be hazánkba. A családi traditio különben a család korábbi sorsáról is tudni vél annyit, hogy a Latinovitsok a középkorban Kattaró¹⁾ előkelő nemzetségei közt foglaltak helyet, sőt a velencei köztársasággal való összeköttetések révén, az ottani nemesség sorába is felvételtek.²⁾

Bács megyébe a család a XVII. század vége felé költözött be azokkal a dalmatákkal, a kik e tájban a török uralom elől hazánk földjén kerestek menedéket. Első ismert ősök L. *Tadé* volt, a ki Baján telepedett le fiaival *Dániel* és *István*nal. Taddé életviszonyairól mit sem tudunk, de bizonyosra vehető, hogy ő is katonáskodott s mint határőr a zentai csatában (1697) részt vett, mert ott volt az összes bácskai militia.³⁾

III.

A család nemességre emelése.

A Latinovits család minden valószínűség szerint a XVII. század folyamán, talán éppen az 1687. évi tömegesebb beköltözés alkalmával jött a Bácskaságra s Baján telepedett le. A

¹⁾ Nagy Ivan: Magyarország családai VII k. 38. l. a család eredetét szintén Kattaró környékén keresi.

²⁾ Latinovits Géza: A kátymári kastély cz. czikke a „Bácska“ 1894 évf.

³⁾ Bács-Bodrogh vm. Monografiája. I. k.

magyar nemesi rangra azonban csak a következő század elején, nevezetesen 1719-ben emelkedett. A nemesi rangot L. Taddé fiaí *Dániel* és *István* testvérek hadi érdemeikért nyerték. A család ugyanis 1687-től fogva épp úgy, mint a bácskai összes dalmata és szerb családok, a tiszai és dunai határőrvidéken katonai szolgálatot teljesített, a török háborúkban tevékeny részt vett, sőt hadi érdemei folytán tiszti rangra is emelkedett. A határőrség megszűnte után a család is polgári életre tért át és gazdasággal kezdett foglalkozni s a kir. kincstártól a Baja környékén fekvő óriási pusztákon vett bérbe kisebb-nagyobb területeket. A vagyonosodás alapját e bérletek vetették meg, mert L. Dániel és István 1715 körül már tetemes birtokkal rendelkeztek. Ugyan e tájban már egész Borsódot és Legyent birták haszonbérbe, s a midőn a kir. kincstár e nagyértékű pusztákat e tájban áruba bocsájtotta, az eddigi bérlők nem is mulasztották el a tulajdonjog megszerzése iránt is lépéseket tenni.

Előbb azonban a két testvér, mint volt katona s jelenleg polgár, az akkori szokás szerint nemességért folyamodott 1718-ban, s a folyamodványt, miután érdemeik közismertek voltak, Bács megye hatósága meleg pártolással terjesztette fel. III. Károly király méltányolva a Latinovitsok katonai szolgálatai közben szerzett bokros érdemeit, a nemességet L. *Dániel* és *István*-nak s utódainak Bécsben 1719. évi szept. 23-án kelt czímerlevelével meg is adta.¹⁾ A nemeslevél valószínűleg Bács megye ugyanazon évi közgyűlésében hirdettetett meg.²⁾

1) Királyi könyvek 126. I. Bácskai nemes családok 54. I. Az országos levéltárban levő u. n. Királyi könyvek XXXIII. k. 4. lapján foglalt nemeslevél a család nevét hibásan „Latinovicz”-nak írja s nemességszerző gyanánt Istvánt és fiát (?) Dánielt említi.

2) Bácsmegye nemesi lajstromaiban a Latinovits család 1733-ban fordul első ízben elő (I. Monogr. II. 607.), tudvalevő azonban, hogy e lajstromok igen hiányosak. A meghirdetésnek minden esetre meg kellett történnie 1719 vagy legkésőbb 1720-ban, mert hazai közjogunk szerint az egy év leforgása alatt meg nem hirdetett nemeslevél érvényét veszítette.

IV.

Első birtokszerzemények. Borsód és Legyen.

A család eredetileg Baja vidékén lakván, első kisebb birtokai is itt voltak. Első nagyobb birtokszerzeménye már a XVIII. század elejére esik, a midőn L. *Dániel* és *István* Borsód és Legyen pusztákat vásárolták, melyekre később királyi adományt is nyertek.

Ezen birtokok ősi uradalmat képeztek, számos előkelő család kezén mentek át, mielőtt a Latinovits nemzetséghez kerültek. Így *Borsód*, mely már a legrégibb időkben Bodrogh vármegyéhez tartozott, 1330-ban említetik az okmányokban először Borsód-Szent-Lőrincz név alatt s ekkor már Becsey Imre¹⁾ birtokát képezte, a ki panaszt emelt az illetékes bíróságnál, hogy e birtokot tőle Koluti Tamás elfoglalta.²⁾ A vád azonban hamis volt és a vádló maga ítéltetett el Pál országbíró által. B.-Szent-Lőrincz részben Koluti Balyár fiáé: Batándé is volt, a mely őt örökségképen illette meg. Becsey Imre ez ellen is hasonló vádat emelt 1330-ban, mire az országbíró ez iránt Becseyt eskütételre szólítja fel és pedig szokás szerint a helyszínen. Miután pedig ő esküvel is bizonyítja, hogy Borsód az ő öröksége, Batánd pedig és fia János erőszakkal foglalták el, az országbíró erre 1332-ben e helységet Becseynek ítélte oda. I. Károly király 1334-ben ezen ítéletet átírta és megerősítette.

E helység neve ezután „B.-Szent-Lőrincz“ alakban nem igen fordul elő, hanem rendesen csak Borsódnak iratik. 1342-ben a háj-szent-lőrinczi prépost a borsódi papot, Imrét erőszakkal elkergette plébániájáról és Borsódon, valamint a Becseyek Gara és Arany nevű szomszéd birtokain is erőszakoskodott. 1400-ban a bácsi káptalan a király rendeletére Becsey Töttös³⁾ Lászlót

¹⁾ B. Imre levai várparancsnok, utóbb Bars megye főispánja volt. (I. gr. Zichy okmánytár II. 13.)

²⁾ Iványi I.: Bács-B. m. Helynévtára I. 41.

³⁾ B. Töttös kir. főajtónállómester, barsi és pilis-megyei főispán fia volt László, ki 1409 körül halt el. (Gr. Zichy okmánytár IV. 8)

törvényesen beiktatta a különben már birtokában is volt Borsód helységbe. 1406-ban ismét csak Borsódnak iratik és Töttös László birtoka volt s meg is maradt a Becsey-család kezében egészen annak kihaltáig, a midőn a Kisvárday-család örökölte s birta a mohácsi vészig.¹⁾

A mohácsi vész előtt e régi helység nevével utoljára Bodrogh vármegye 1520. és 1521. évi dézsmalajstromában találkozzunk, a hol Borsód és Gara együtt vannak felsorolva. A török adókönyvek a bajai járásban sorolják fel Borsódot, és pedig 1580—82-ben 59 adózó házzal, 1590-ben pedig a zombori kerületben 60 házzal. Egy 1572. évi összeírás szerint Borsód pusztá volt, ekkor azonban már szerbek lakták. 1574-ben a Kisvárdayak, a Becseyek unokái, birtokaik elfoglalása ellen tiltakoznak, s azok között említetik : Borsód, Katymár, Gara, Arany stb. Gr. Esterházy Miklós nádor 1630 körül Kéry Jánosnak adományozta Borsódot. 1642-ben ugyanezen nádor Borsód, Legyen, Gara falvakat és Ivánka pusztát (Bács megyében) Aszalay István és Komjáthy Ábrahámnak adományozta. Ezek magtalan halála után gr. Wesselényi Ferencz nádor Borsód és Legyen birtokokat 1657. márcz. 15-én Földváry János és Mihálynak adományozta. 1658-ban ugyan ő Borsód egy másik részét, Tavankút és Roglaticza pusztákkal együtt, Serényi Pálnak adta. 1679-ben Borsód évi 12 frtot fizetett érseki harács czímén. 1699-ben Bács vármegye összeírásában Borsód is fel van sorolva 18 gazdával. 1697. jun. 7-én Földváry László Egerben eladta Borsódot báró Buttler János egri várparancsnoknak 200 magyar forintért, mely adásvételt a nádor 1699. decz. 5-én megerősített. Nem sokan lakták e tájban, mert 1714-ben Borsódon 1 bíró és 13 adófizető volt; 1715-ben pedig csak 7 adófizető volt itten.²⁾

Az 1715-ik évben Buttler Lajos gróf³⁾ Bács vármegye párt-

1) U. o. és Dudás Gy.: A Becsey-család. Tört. Társ. Évk. XIII. évf. 64. l.

2) Iványi I.: Bács-B. m. Helynévtár i. h.

3) E németországi család a XVII. században jött hazánkba. Br. Buttler János egri

fogásába ajánlotta jobbágyait és alattvalóit Borsódon és Legyenen, a kik nemrég telepedtek itt meg, hogy a katonatartás terhe alól mentetnének fel.

1721-ben még a Buttler-család tulajdonaként szerepel Borsód és Legyen, de 1725. évi július 22-én a család eladta Hammerschmidt Jánosnak¹⁾ 5300 forintért.

1725. decz. 3-án Hammerschmidt örökáron eladta Borsód és Legyen birtokok fele részét Latinovits *Dániel*nek és *István*-nak, a következő 1726. évben pedig másik felét is.

Ugyanők 1727. febr. 10-én e birtokokra nádori donációt nyertek,²⁾ s azokba a kalocsai káptalan által be is iktattattak.

A birtokbaiktatást L. István és Dániel utódai, névszerint L. Péter, Antal, Jakab, György és Lőrincz részére megerősítette és privilegiális alakban átírta Mária Terézia királynő 1747. évi jul. 14-én kelt oklevelével.³⁾

E pusztá és Legyen iránt e tájban a család tagjai ismételtelen egyezkedtek és osztózkodtak. Így 1789-ben L. *József* osztózkodott anyjával L. *Péter* özvegyével. 1791-ben L. *János* és *József* új osztályt kötöttek özvegy édes anyjukkal. Midőn pedig anyjuk 1791. évi szeptemberben elhunyt, egymásközt egyezkedtek. Ugyanők 1797-ben decz. 14-én egész Borsód és Legyent újólág osztották fel egymásközt.⁴⁾

1781-ben Borsód pusztá betelepítettén, községgé alakult.

A birtokbaiktatás ellen a gr. Czobor-család eleinte tiltakozott állítólag azért, mert valaha e puszták az ő tulajdonukhoz

várparancsnok fia Lajos grófi rangot nyert s 1715-ben honfűsített. Birtokai nagyobb részben Heves megyében voltak, később Torontálban Párdányt bírták, honnan a család „párdányi“ előnevet viselt. E család ezen ága századunk első felében halt ki, (Nagy I. Magy. családai II. 275.) egyébként a család még most is virágzik.

¹⁾ A Hammerschmidt család, mint bácskai nemes, 1719-ben lett publikálva. H. Jánosnak fia Antal vármegyei másod alispán és 1729-ben országgyűlési követ volt. A család korán kihalt. (Dudás Gy.: Bácskai családok. 38. l.)

²⁾ Latinovits cs. levéltára

³⁾ Eredetije a család levéltárában.

⁴⁾ Eredeti osztálylevelek a cs. levéltárban.

tartoztak volna; de gr. Czobor József bajai földesúr a tiltakozást (1747.) visszavonta.

Borsódot és a hozzá tartozó Legyen pusztát a család békében birta egész a mult század végéig, a midőn a kir. kincstár Borsód, Legyen és Kunbaja miatt pert indított, azt állítván, hogy azokat a nádor adományozta s így külön kir. adományra lett volna szükség. A nádor ugyanis 32 teleknél nagyobb birtokra nem adhatott a hazai közjog szerint donációt. A pert L. János és társai 1814—15-ben vitték s Kunbaját el is veszítették, Borsódot és Legyent pedig csak egyezség és újabb váltságösszeg lefizetése árán tarthatták meg.¹⁾ Mire a királyi adomány következett ugyanezen évben. Ugyanis 1815-ben L. János helytartósági kir. tanácsos (de Borsód et Katymár), kir. adományként nyerte Borsódot, melynek birtokába a kalocsai káptalan által 1816. okt. 1-én iktattatott.²⁾

Borsód pusztát, melynek határterülete 17,895 kis holdat tett ki,³⁾ a család 1781-ben telepítette be, de községgé csak a legújabb időben 1872-ben lett.⁴⁾

Borsód pusztával egyidejűleg került a család tulajdonába Legyen puszta is. E puszta hajdan községképen szerepelt s valószínűleg azonos a mohácsi vész előtti Legyen, Lengyen vagy Lengyel faluval.⁵⁾

A török korszakban is mint lakott helység szerepelt Legyen. A defterek szerint 1590-ben a zombori kerülethez tartozott s 18 adózó házzal birt.⁶⁾

Később királyi adomány folytán a Horváth Milojkovics Miklós birtokába került. Ugyanis 1641-ből azt halljuk, hogy nevezett a bácsmegyei Legyen, Gara és Katymár falvak, továbbá

¹⁾ Ezért méltán írta végrendeletében L. János, hogy e birtokokat tulajdonkép ő újból szerezte. (Ered. végrendelete Bács-B vm. levéltárában.)

²⁾ Latinovits cs. levéltára.

³⁾ Bauer A.: Repert. Cottus Bach. i. h.

⁴⁾ Iványi I.: Bács-B. vm. Helynévtára. I. 43. Fridrik T.: Bács-B. vm. leírása.

⁵⁾ Csánki D.: Magyarország tört. földrajza. II. k.

⁶⁾ Steltzer: Gesch. d. Bácska és Bács-B. vm. Monografiája I. k.

Máda, Ivánka, Tompa és Sebesity puszták birtokába lett bevezetve.¹⁾

Mivel a török területen levő bácskai birtokokat ekkoriban a kormányzat nem igen ismerte, talán tévedésből történt, hogy 1642-ben ugyancsak Legyen, Gara és Borsód birtokok Aszalay István és Komjáthy Ábrahámnak adattak, a mi ellen Mihojlovics tiltakozást jelentett be 1643-ban.

Aszalay halála után 1657-ben a nádor Legyent (Borsóddal együtt) bernátfalvi Földváry János- és Mihálynak adományozta.

1663-ban Bory Mihály, Dvornikovics Miklós és Szalatnyay Horváth György nyerték Legyent (Katymár és Gara helységekkel).

Iványi szerint 1737-ben egy 80 éves legyeni születésű katona azt állítá (bizonyos határügyben), hogy a török uralma alatt e helység egész Buda visszavételéig népes helység volt és Borsód felé a Kamenyák halom képezte a határt. Itt kellett egykor egy halva talált embert eltemetni és szokás szerint Legyen falunak 40 nagy garasnyi büntetést kellett a halottért a törököknek fizetni.²⁾

Legyen falu illetőleg ekkor már népes pusztá, 1700-ban az Olber-féle összeírásban is szerepel. 1714-ben a falunak bírása és 22 (szláv nevű) adófizetője volt, de lakossága — Iványi szerint — 1720-ban átköltözött a tőszomszéd Rigyicza faluba és Legyen ettől fogva mai napig mint pusztá szerepel; neve ekkoriban Rigyicza község nevéhez csatoltatott, melyet az 1740-es évek óta „Rigyicza másként Legyen“ névvel említenek a megyei iratok, a nép pedig közönségesen „Új-Legyen“-nek nevezett.³⁾

1700-ban br. Buttler János egrí várparancsnok Földváry Lászlótól Legyent is megvásárolta s birtokba is iktattatott, bár ennek úgy a kalocsai érsekség, mint a budai kir. kamarai igazgatóság ellentmondott. 1721-ben is birtokában volt.

1725-ben gr. Buttler Lajostól a bácsmegyei másodalispán:

1) Pesty F.: Magyarorsz. Helynevei I. k. Iványi I. Helynévtár II. k. 150.

2) Iványi I.: Bács-Bodrogh vármegye Helynévtára. II. 151.

3) Iványi: i. m. II. 151.

Hammerschmidt Antal vette meg Legyent (és Borsódot) és már 1725. decz. hóban Latinovits Dániel és Istvánnak adta el e két pusztá felét, másik felét pedig a következő 1726. évben.

E pusztára kir. megerősítést L. Péter és rokonai 1747-ben nyertek s azóta folyton a család birtokát képezi, daczára, hogy 1744-ben a Földváryak tiltakoztak az ellen, hogy nagyatyjuk László e birtokot Buttlernek eladta.

1759-ben néhai Vahot Ádám özvegye Beky Zsófiának is volt valami része Legyen (és Borsód) pusztában, mert e jogáról L. Péter javára ekkor mondott le.¹⁾

A legújabb időben 1872-ben, midőn Borsód községgé alakult, Legyen mint „Ó-Legyen“ pusztá hozzá csatoltatott s közigazgatásilag ma is oda tartozik.²⁾

V.

Kunbaja, Madaras és Katymár birtoklásának története.

Mielőtt ezen birtokok megszerzésének fázisait ecsetelnők, talán nem érdektelen tudni, vajjon *Kunbaja*, *Madaras* és *Katymárnak* kik voltak előbbi földesurai? Mind a három helység szerepelt már a mohácsi vész előtt.

a) *Kunbaja* helység 1580—82-ben a szabadkai kerülethez tartozott, 27 házzal birt.³⁾

A török hódoltság után a kincstár birtokába került, melytől eleinte haszonbérbe birták a Latinovits, Gugánovits és Antunovits-családok, később 1745-ben pedig közösen megvásárolták s így ez évi szeptember 22-én gróf Pálffy János nádortól donációt nyertek.⁴⁾ Kunbaja egy része így került Latinovits Péter, Antal,

1) Pesty: Magy. Helynevei. I. 186. és Iványi: Bács-B. vm. Helynévtára. II. 151.

2) Borsód és Legyen birtoka 25623 holdat tett ki. (L. Bauer: Repert. C. Bäch et Bodrogh. i. h.)

3) Bács-Bodrogh vm. Monographia. I. 239.

4) Orsz. Levéltár. Dipl. 22,505. sz.

Jakab, György és Lőrincz kezére,¹⁾ a kiknek utódai egészen a jelen század elejéig birták Kunbaja megfelelő részét, azonban a kir. kincstár a családot és a társbirtokosokat már 1791-ben perrel támadta meg, azt állítván, hogy e birtok tulajdonkép nádori donáció tárgyát nem képezhette, (mert nagyobb volt 32 teleknél,²⁾ a család pedig a szükséges kir. donáció kieszközlését elmulasztotta.³⁾ A pert, mely 1815-ig folyt, a Latinovits, Gúgánovits és Antunovits-családok elvesztették s Kunbaja a kir. kincstárra háramlott vissza, melytől almási Rudics Máté vásárolta meg, a ki arra kir. adományt is kapott.

b) *Madaras* helység hajdan a Kunsághoz tartozott s már 1377-ben említetik. A mohácsi vész előtt különben a Kállay-család birtoka is volt, kiktől Ozorai Pipó temesi főispán elfoglalta. Ozorai 1410—11-ben említetik mint e hely birtokosa. 1439-ben Madaras is Hunyadi János birtokába került mint Bodrogh megyei helység, kitől utóbb ennek özvegye, majd Mátyás király adománya folytán Corvin János, ennek halála után enyingi Török Imre szabadkai várúr örökölte s birta a mohácsi vészig.⁴⁾

1514-ben a pórlázadás leveretése után Bornemisza János vezér hadaival Madarasnál táborozott Verancsics szerint.⁵⁾

A török hódoltság alatt a szabadkai kerülethez tartozott Madaras s 1580—82-ben 44 adózó házzal birt.

1663-ban nádori adomány folytán Bory Mihály és társai birtokába került.

1679-ben a kalocsai érseknek 5 frt dézsmaváltságot fizetett e község.

A török korszak vége felé elpusztult, mert az 1697-iki

1) A beiktatást a kalocsai káptalan 1746. évi január 2-án végezte (Eredetije Latinovits-család levéltárában.)

2) E pusztá egész területe 16,131 kis holdat tett ki. (Bauer A.: Repert. Cottus Bách i. h.)

3) U. o. A kir. ügyészség már 1788. augusztus 28-án tett lépést az iránt, hogy Kunbaja a kincstárnak adassék vissza.

4) Iványi i. m. II. 152. Csánki i. m. II. k.

5) Összes művei. II. 11.

összeírás szerint már mint pusztá említették 1200 hold szántóval erdő nélkül, 1700-ban is így említették.

A kincstár birtokába jutva, a török hódoltság után herczeg Eszterházy Pál 1712. augusztus 1-én kelt nádori adományával e pusztá Osztroziczky János és fia Imre megyei főjegyző birtokába került.¹⁾

1743-ban telepíteni kezdték.

E tájban az Osztroziczky-család 17,000 frton zálogba adta e pusztát Latinovits Péter bácsmegyei alispánnak. Utóbb még 6000 frtot ráfizetve, Latinovits Péter és neje megvásárolták e birtokot s 1751. évi augusztus 24-én kir. adományt is nyertek. A birtokbaiktatás 1752. június 5-én történt.²⁾ Határterülete 19,888 kis holdat tett ki.³⁾

Madaras ettől fogva állandóan Latinovits birtok. 1786-ban még pusztá volt s zomboriak bérelték. Telepítése azonban 1787-ben már be volt fejezve, mert ez évből már önálló pecsétjét is ismerjük : „Sig. poss. Madaras“ felírással.⁴⁾

1817-ben özv. L. Antónia (József neje) felségfolyamodványt adott be e birtok felosztása iránt.

1820-ban a család ennek folytán e birtok felosztását tervezte, miből tetemes viszály keletkezett. Ez évi szeptember 1-én kelt királyi rendelet a birtok felosztásáról információt kért. Az ügy utóbb egyezség folytán választott bíróság döntése alá került s az osztály november 29-én L. József és ifj. L. József özvegye közt tényleg megtörtént.⁵⁾

c) *Katymár* helység a XIV. században a Becsey-család birtokaihoz tartozott. 1388-ban említették „Kachmár“ alakban. E család birtoka is maradt egészen a mohácsi vészig, illetőleg 1495-ig, midőn Becsey Lászlóval a nemzetség kihalt s birtokai

1) Orsz. Levéltár. Kincst. oszt. I. Dudás : Bácskai nemes családok, 67. l.

2) Eredeti iratok a család levéltárában.

3) Bauer A. : Repert. Gottus Bách i. h.

4) Iványi : Helynévtár II. 154.

5) Eredeti iratok a család levéltárában.

a Kisvárdai-családra szállott át, a kik azonban a bekövetkezett török háborúk folytán itt birtokaikat csakhamar elvesztették.¹⁾

A török korszakban, mint a zombori kerület helysége 1590-ben említetik, a midőn 22 adózó házzal birt.²⁾

A török hódoltság megszűnte után a kir. kincstár birtokába került e pusztá, melytől 1800-ban Latinovits János és József vásárolták meg. Donátiót ugyanezen évben június 12-én nyertek „katymári“ előnévvel.³⁾

Katymár egyik legszebb birtokává lett a családnak, gazdasági berendezését mintaszerűvé tette L. János utóda: Sándor, a ki ugyanitt kiválóan díszes és nagy kastélyt épített, melyben a családnak mintegy 14,000 kötetből álló könyvtára őriztetik. A kastélyt tulajdonkép L. Illés emelte, vagyis ő fejezte be a megkezdett építkezést, melyet anyja, özv. L. Sándorné (szül. báró Geramb) kezdett meg.

Katymár pusztá terjedelme 19,210 holdat tett ki.⁴⁾

VI.

A család története 1719—1848-ig,*) illetve napjainkig.

A Latinovits-család hiteles és levéltári adatokon nyugvó története a XVIII. század elejével kezdődik. Kik voltak a L. Tádénak szülői, nem tudjuk. Az sem bizonyos, vajjon Tádé szülei költöztek-e be Dalmáciából. Tádé tehát a magyarországi őse a családnak s róla annyit tudunk, hogy katona volt s a XVIII.

1) Bács-Bodrogh vm. tört. társ. Évk. XIII. évf. 66. l. Csánki: Magyarorsz. tört. földrajza. II. k.

2) Bács-Bodrogh vm. Monographia. I. 235.

3) Siebmacher: Ung. Adel. III. 360. Királyi könyvek 126. l.

4) Bauer A.: Repert. Cottus Bách i. h.

*) Források: A L.-család levéltára (Nemzeti Múzeum), Bács-Bodrogh vm. levéltára (Zombor.) Nagy I.: Magyarország családai VII. k. 38. stb. l. Királyi könyvek 126. l. Siebmacher: Ungarischer Adel III. k. 360. l.

század elején Baján halt meg. Két fia *István* és *Dániel* szintén katonák, majd birtokosok 1719-ben szerzik a nemességet, 1725—26-ban pedig ők vásárolták Hammerschmidtől Borsód és Legyen pusztákat, melyekre nézve 1727-ben nádori adományt nyertek.

A testvérek közül az idősebb L. *István* volt, a kinek négy fiú gyermeke: *Jakab*, *György*, *Lőrincz* és *Antal* maradt. Az ifjabbik Dániel egy fia *Péter* és egy leánya *Anna* említetnek.

L. *István* és *Dániel* az 1730-as években haltak el s utódaik közül L. *Péter* 1736-ban a részbirtokára (Borsódon és Legyenen) külön nádori adományt, ugyanő és unokatestvérei: L. *Antal*, *Jakab*, *György* és *Lőrincz* 1747. július 14-én királyi adományt nyertek birtokaikra. Ugyanők ez évi október 29-én kelt királyi oklevéllel a „borsódi“ előnevet nyerték.¹⁾

A család e tájban újabb birtokot is szerzett, mely egyszersmind utolsó az egész nemzetséggel közös vagyonban. Kunbaja pusztát a család $\frac{1}{3}$ -ad részben régebb idő óta bérben birta a kincstártól, midőn pedig e birtok eladásra került, L. *Péter* és unokatestvérei siettek azt magukhoz váltani. Az erre vonatkozó nádori adománylevél részükre 1745. november 22-én adatott ki.²⁾

A család eddig szerzett birtokait a néhai *István* és *Dániel* leszármazó utódaiból keletkezett két ág között két egyenlő arányban megosztván, innen kezdve a két ágazat története külön irányt nyert.

A *Dániel*-ág első és legjelesebb tagja L. *Péter*, a ki mint fentebb láttuk, még részt vett unokatestvérei birtokszerzésében. Ő mindenesetre egyike az egész nemzetség legtehetségesebb s jelesebb tagjainak s első azok között, a kik nemcsak magán, hanem a közélet terén is kitűntek s szerepet játszottak. A század elején született s mint atyjának egyetlen fiú gyermeke, kiváló nevelésben részesült. Eleinte gazdasággal foglalkozott,³⁾

¹⁾ Eredetije a család levéltárában.

²⁾ Eredetije a család levéltárában.

³⁾ Mint megyei nagybirtokos az 1741. évi nemesi fölkelés alkalmával 1 lovast állított a megyei hadba. (M. jkv.)

megszerezte 1736-ban a birtokaira vonatkozó nádori, majd 1747-ben a királyi donációt s a „borsódi“ előnevet, előbb pedig már (1745.) ugyancsak ő szerezte unokatestvéreivel együttesen a kunbajai családi közös birtokot.

Azután a közpályán látjuk szerepelni. 1748. évi április 29-én Bácsmegye másodalispánjává választotta s az 1752. évi július 27-én tartott megyei tisztújításkor ismét ő lett másodalispán. 1759. június 19-én a megye első alispánjává lett, újból megválasztatott 1765. június 1-én s innen fogva egész haláláig (1773.) a megye első alispánjaként szerepelt.¹⁾ A közügyek terén szerzett érdemeit Mária Terézia királynő a kir. tanácsosi cím adományozása által jutalmazta.

Mint jó gazda, vagyonát is tetemesen gyarapította az által, hogy Madaras pusztát²⁾ az Osztroziczky-családtól előbb 17,000 frtért zálogba, utóbb pedig 1751-ben 6000 frt ráfizetés mellett örök áron megvette. E birtokra a kir. adományt Mária Terézia királynő ugyanezen év augusztus 24-én adta meg s az ünnepélyes beiktatás 1752. június 5-én a kalocsai káptalan útján történt.³⁾

L. Péter két ízben nősült. Első neje Róth Teréz volt, a kitől *István* nevű fia született; második neje báró Bernyákovics Anna,⁴⁾ a kitől *János, József, Péter* nevű fiai és *Anna* (férj. bonyhádi Kliégl Sándorné) születtek. Három háza volt Baján. Örökös misékre a kalocsai káptalannak 1000 frt alapítványt tett. Meghalt Pesten 1779-ben. Özvegye Pesten 1789-ben hunyt el.

Fiai közül a legidősebb *István* (szül. 1740.) a közpályán

¹⁾ Megyegyűlési ered. jegyzőkönyvek. (Bács-Bodrogh vm. levéltár.)

²⁾ E pusztá területe 9000 hold. (Bauer: Repert. Cottus Bách.)

³⁾ Eredeti iratok a család levéltárában.

⁴⁾ E horvátországi származású család nálunk utóbb Bernáthfy néven szerepelt. Bácsmegyében „olováci“ B. János 1730-ban vétetett fel a nemesi lajstromba. B. Antal és József 1812-ben 1000 frtot adtak a Ludoviceumra. Ez utóbbi hittudor, kalocsai kanonok, bácsi főesperes, bajai plébános, utóbb pedig (1825.) nagyvárad kanonok volt. (Nagy I.: Magyarország családai II. 32. Dudás: Bácskai nemes családok 59. 1.)

A bárói rangot Nagy szerint a jelen, Siebmacher szerint pedig még a mult században nyerte a család. (Siebmacher: Wappenbuch. I. 59.)

nem működött,¹⁾ hanem gazdálkodással foglalkozott. Neje volt Rehm Anna, a kitől József nevű egyetlen fia született. Meghalt 1789-ben.

Második fia volt L. János, a ki atyjának szellemét örökölte s egyike lőn a család legjelesebb tagjainak. 1770-ben ügyvédi oklevelet szerzett. Korán lépett a vármegye szolgálatába s 1786. július 1-én első alispán lett, mely állását egész 1789-ig megtartotta. Nehéz feladat hárult vállaira, mert a II. József császár által behozott újításokat neki kellett a megyében keresztül vinnie. Az abszolút korszak megszűnte után, az 1791. évi országgyűlésen Bácsmegyét képviselte, utóbb helytartósági tanácsos és a Szent István-rend lovagja lett. Ő szerezte József testvérével együttesen Katymár birtokot, melyre a királyi adományt 1800. évi június 12-én nyerték „katymári“ előnévvel, ő rendezte Borsód és Legyen ügyét a kincstárral, minek folytán e birtokokra 1816-ban új donációt nyert. 1812-ben a Ludoviceumra 1000 frtot adományozott.²⁾ Meghalt 1823. február 21-én 77 éves korában mint nőtelen.

Testvérei közül L. József 1797-ben, majd 1801-ben megyei főszolgabíróvá választatott, utóbb kir. tanácsos és alispán, részt vesz Katymár megszerzésében (1800.) és Borsód donációjának kieszközlésében, ugyanő mint királyi ember (homo regius) szerepelt 1803-ban az almási közbirtokos: Rudits, Antunovits és Koronay-család birtokbajktatásánál; L. Péter pedig 1791. tb. esküdt, utóbb táblabíró volt. Józsefnek neje Ruyz Erzsébet volt,³⁾ a kitől Sándor nevű fia és három leánygyermek maradt; Péternek neje csalmái Jankovics Teréz volt, a kitől csupán egy

¹⁾ 1761-ben olasz földön járt és Rómában tartózkodott.

²⁾ 1812. évi II. t. cz. Corp. Jur. Hung. II. 278.

³⁾ A Ruyz de Roxos régi spanyol eredetű családból származik. Úgy tudjuk, hogy a Latinovits-család alapítványa, melyet jelenleg a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kezel, szintén L. Józseftől ered. Ezen alapítvány kamatait a család és esetleg a legközelebbi rokonok középiskolába járó fiai kapják. Az ösztöndíj évi összege 150 frt. Az adományozási jog a család legidősebb tagjának van fentartva.

leánya született: Krisztina, a ki Gencsy László borsodmegyei alispánhoz ment nőül.

Mielőtt a Dániel-ág történetét tovább folytatnók, egy pillantást kell vetnünk az István-ág szereplésére is. Említettük fentebb, hogy L. *Istvánnak* négy fia miképen szerezte L. Péterrel a közös birtokokat s hogy ők is külön-külön ágazatokat alapítottak. Ezen ágazatok közül legkorábban halt ki a harmadik testvérnek, *Lőrincznek* ága, a kinek hasonnevű fia után két fiukája közül L. *Alajos* cs. kir. főhadnagy, L. *Fülöp* pedig 1809-ben megyei hadi pénztáros, 1811-ben adószedő s tb. táblabíró volt. Fülöp fia: *Károly* gyermektelenül halt el.

L. István legidősebb fia: *Jakab* volt,¹⁾ a kinek két fia közül *Miklós* a közpályán tevékeny működést fejtett ki. Előbb megyei főszolgabíró volt s mint ilyen, 1786-ban Zombor városában a lakosság között kitört viszály alkalmából mint kir. biztos működött, 1720-ban pedig országgyűlési követ volt Bács megye részéről. Négy fia maradt: *Benjamin*,²⁾ *Dávid*, *Gedeon* és *Sámuel*, a kik mind előkelő szerepet töltöttek be. Így *Benjamin* 1809-ben megyei másodaljegyző, 1811-ben első aljegyző lett, 1825. aug. 25-én pedig Bács megye főjegyzővé választatván, e hivatalát egészen 1838-ig megtartotta. Másik fia *Dávid* a katonai pályára lépett s mint huszárkapitány szerepelt. Utóbb megyei táblabíró is volt. *Sámuel* szintén katona, cs. kir. huszárfőhadnagy volt s a megye 1845-ben tb. táblabíróvá választotta.

Jakab II-ik fia *Péter* volt, a kinek két fia: *Adalbert* és *Jakab* magtalanul haltak el.

L. Benjamin egyetlen fia: *Móricz* volt, egyike ezen ág legjelesebb tagjainak. Előbb megyei szolgabíró, 1845-ben táblabíró, 1861-ben már alispánjelölt, 1863-ban első alispán. Két fia maradt: *Dezső* és *László*.³⁾

¹⁾ L. Jakab és testvérei Antal és György az 1741. évi nemesi felkelés alkalmával 2 lovast küldtek hadba saját költségükön. (Várm. jkv.)

²⁾ Bács-Bodrogh vármegye főszolgabírája volt.

³⁾ L. László földbirtokos Szathmár vm. Endréd községében, később Szathmár vm. Nagy-Károlyi járásában főszolgabíró, neje szül. reszegei Pasztrabszky Irma.

L. *Gedeonnak* fiai: *György*, *Lázár*, *Sándor* és *Béla* voltak.

L. György 1848-ban előkelő szerepet játszott a szabadságharcban. Önkéntesen belépven, csakhamar hadnagy lett, több csatában kitüntetve magát, egész az alezredességig vitte. Komáromban Klapka tábornok hadsegéde. Budapesten előkelő szerepet vitt a társadalmi életben. Szép megjelenésű, finom modorú úri ember lévén, mindenfelé kedvelték őt.

Önkezelével vetett véget életének Bécsben a 70-es évek kezdetén.

Neje, szül. Nagy Szidónia, Helmeczy Mihály kiváló tudósunk unokahuga. Egyetlen fiúk, *Mihály*, szül. 1854-ben, mérnök, jelenleg Hajdú vármegye államépítészeti hivatalának főnöke. Leányuk Ilona, férjhez ment Csernovits Diodorhoz, később neje gróf Bethlen Istvánnak.

L. Gedeon második fia *Lázár*, 1848-ban huszárfőhadnagy, az isaszeghi ütközetben kitünt rettenthetlen bátorsága és elszánt-sága miatt, ezért a hadi díszítménynyel lett kitüntetve.

Harmadik fiú *Sándor*, 1848-ban hadnagy. Péterváradon Perczel Miklós ezredes hadsegéde.

Negyedik fia *Béla*, cs. és kir. huszárfőhadnagy, később a cs. és kir. lovas-testőrséghez került, innét a m. kir. honvéd-huszárokhoz mint kapitány; szerencsétlen esés következtében 1890-ben elhunyt. Neje szül. Mülhens Julia.

L. Gedeonnak leányai: *Hermine*, virágzó szépségű hölgy, alig 24 éves korában végett vetett életének.

Judithe, férjhez ment L. Illéshez; női erényekben tündöklő, fenkölt szellemű úri hölgy, elhunyt 1897-ben.

Berta, férjhez ment Limpeus Gusztáv cs. és kir. uhlánus ezredeshez.

L. Móricznak Róza nevű leánya is volt, ki férjhez ment orczi Orczy Gyulához.

L. Lászlónak öt leánya maradt, fiú nem lévén, ez ág kihalt.

L. Gedeon, megyei ügyész, 1825-től táblabíró, neje szül. ozdolai Gábry Klára.

Corinne, férje danröedti Demelię Fedor cs. és kir. udvari tanácsos.

L. István második fia: *György* volt, a ki után 5 fiú gyermek maradt. Ezek közül a legidősebb s egyúttal legjelesebb *Tádé* volt, a ki a közpályán csakhamar kitűnt. 1781-től már főszolgabíróként szerepelt, 1797. jan. 23-án Bács megye másod alispánjává választott, mely állásában 1801-ig maradt. Utóbb táblabíró. Egy fia maradt: *Szaniszló*, a ki 1811-ben megyei esküdt, 1825-től fogva pedig táblabíró volt.¹⁾ Fiai: *Zsigmond* főszolgabíró és 1849-ben másod alispán, *László* cs. kir. huszár főhadnagy, 1845-ben tb. táblabíró, utód nélkül halt el, kivált azonban közülök *Vincze*, a ki két ízben (1861. és 1867-ben) is országgyűlési képviselőként szerepel.²⁾ A negyedik testvér: *Elek* cs. és kir. huszár főhadnagy.

L. György második fia *Antal* megyei szolgabíró, 1825-ben táblabíró, kinek három gyermeke: *János* megyei alügyész és *Imre* 1825-ben tb. aljegyző, 1828-ban adószedő, 1832-től táblabíró, magtalanul haltak el, *Ferencz* 1828-tól megyei esküdt után egy fiú: *Gyula* maradt.³⁾

1) L. Szaniszló László fia később a magyar gárdához került és itt önkezelével oltá ki életét. L. Szaniszló leányai: Hermine első férje Latinovits Károly, később férjhez ment bonyhádi Perczel Miklós ezredeshez. A számkivetést férjével hűségesen megosztá, előbb Kintohióban, majd Amerika Davenport városában éltek majdnem 15 évig. — Jusztine férje Nyers Lajos curiai bíró. — Róza férjhez ment Papp Zsigmondhoz. — Flóra férje Greguss Zsigmond.

L. Vincze fiai: Szaniszló, Zombor város tanácsnoka, tehetséges költő, versei közkedveltségűek. — Géza okl. gyógyszerész. — László főgymn. tanuló. — Leánya: Róza férjhez ment Requinyi Atilla gyógyszerészhez.

L. Zsigmondnak két leánya volt, egyik Izaura férjhez ment ifj. bonyhádi Perczel Miklóshoz, a másik Klára pacséri Szucsich Károlyhoz, — fiú nem maradván, ez ág kihalt.

2) Bács megye 1861. február 7-iki közgyűlésében ő indítványozta a nevezetes feliratot a királyhoz, mely szerint a megye szorosan ragaszkodik az 1848-iki törvényekhez. (Bács-Bodrogh m. Monogr. I. 613.)

3) L. Gyula megyei esküdt, 1870-től fogva főszolgabíró.

L. Ferencznek leánya Róza férjhez ment kardosovszki Kardos Ferenczhez.

L. Mátyásnak leánya férjhez ment ozdolai Gábry Károlyhoz.

L. Sámuel leányai: Flóra férjhez ment Jankovich Gyula curiai bíróhoz. Katieza férje Czintula Imre földbirtokos.

L. Sámuel fia Istvánnak neje Mészáros Róza, egy fia maradt László, ki nyomtalanul eltűnt.

A harmadik fiú: *Simon* fia *József* a nemesi felkelő seregben 1809. hadnagy, megyei főszolgabíró (1809—1811-ben) magtalanul halt el. A negyedik fiú: *János*nak fia *Mátyás*, ennek fia *Sámuel*, fiai: *Máté*, *László* és *István* voltak. Az ötödik fiú *István*, kinek fiai *György* és *Lajos* utódok nélkül haltak el.

Az István-ágbeli negyedik és utolsó fiú: *Antal* volt, a ki szintén terjedelmes családot alapított. Négy fia volt: *István*, *Máté*, *Bertalan* és *Péter*. Ezek közül *Máté* magtalanul halt el; Istvánnak két fia volt: *Péter* megyei esküdt, a kinek fia: *István* 1811-ben megyei aljegyző lőn; továbbá *Tamás*, a kinek utódai nem maradtak. Bertalannak három fia: *Mihály*, *Antal* és *György* volt. Ezek közül *Mihálynak* szintén három gyermeke: *Fabián*,¹⁾ *József* és *Gáspár* maradt. *Antal* közhivatalt viselt, 1791-ben tb., 1801-ben és 1809-ben rendes megyei esküdt volt. *György* 1801-ben megyei csendbiztos, 1809-ben magazinális biztos lett, újra megválasztatott 1811-ben. Ennek egyetlen fia *Miksa* 1832-ben megyei esküdt, utóbb szolgabíró, majd 1845-től táblabíróként szerepelt. Miksának két fia maradt: *Gábor*, borsódi és később vaskúti plébános, utóbb kalocsai kanonok, szent-jobbi valóságos apát és címzetes püspök († 1897-ben), továbbá *János*.²⁾

L. Antal negyedik fiának *Péternek* két fia volt: *János*, 1809-iki nemesi felkelésben főhadnagy és *Tádé*, kik közül az utóbbi utódok nélkül halt el. *János* azonban jeles család fejévé lőn, mert három fia maradt, a kik közül *Bertalan* 1809-ben a bácsmegyei nemesi felkelő sereg hadnagya, *Alajos* megyei aljegyző magtalanul haltak el, a harmadik fiú: *Károly* megyénk történetében kiváló szerepet játszott. Ő 1825-ben aljegyző, 1828-ban főszolgabíró és táblabíró volt, 1832-től 1842-ig pedig főjegyző. Ekkor a megye másod alispánjává választatott, egészen

¹⁾ L. Fabiánnak két fia volt, egyik Lajos megyei útbiztos, ennek gyermekei Lajos, Imre és Róza.

L. Fabiánnak második fia János, ügyvéd, vármegyei tb. főügyész.

²⁾ L. Gábor három ízben képviselte Baja városát az országgyűlésen, ennek testvére János vármegyei főpénztárnok, neje szül. Bogor Irén; egyetlen leányuk maradt Mária, Deák Zsigmond főszolgabíró neje.

1849-ig megmaradt.¹⁾ Közben 1844-ben országgyűlési követ, 1849. aug. 16-tól okt. 10-ig Bács megye cs. kormánybiztosa volt.²⁾ Két fia maradt: *Leó* és *Jenő*.

L. Leó neje Nagy Irén; első fia *Károly* m. kir. honvédlusztár főhadnagy neje br. Bothmer Olga. Második fia *Kálmán* Amerikában él, mint gyártulajdonos. Leó leánya: *Olga*, férjhez ment Girardi József bécsi színművészhez.

L. Károly második fia *Jenő*, kalandos életet élt. Miksa császár expedíciójában részt vett mint főhadnagy, Miksa császár szerencsétlen halála után künn élt Mexikóban. Majd hazatérve, a honvédség szervezése alkalmával husztár főhadnagy lett. Ezt is megúnya kiment Konstantinápolyba, hol 1871-ben főbelötte magát.

L. Károly leánya *Hermine* férjhez ment gr. Schmiedegg Jánoshoz.

Cornelia férjhez ment Springer angol zeneművészhez, Londonban.

Lilla fiatal korában elhunyt.

Az István-ágbeli nemzetségnek ezek voltak leszármazói, s miután ezeket itt röviden ismertettük, a család származás történetének befejezéseül visszatérhetünk a Dániel-ág hátralevő tagjainak elsorolásához.

Említve volt fentebb, hogy L. Péter *István* nevű legidősebb fiának egy gyermeke maradt: *József*. Ez 1769-ben született, gazdálkodással foglalkozott, bár 1797-től megyei táblabíró is volt. A Ludoviceumra 500 frtot adományozott.³⁾ 1809-ben halt el. Nejétől pacséri Ódry Antóniától egy fia és egy leánya maradt. Fia *Lajos* (szül. 1805.) a közpályán működött, 1828-ban megyei

¹⁾ 1846-ban a Tiszaszabályozás ügyében gróf Széchenyi István által tartott értekezletre az ő elnökle alatt ment Bácsmegye küldöttsége Szegedre. (Monogr. I. 515.)

²⁾ Kormánybiztosi működésnek részleteit l. Bács-B. vm. monogr. I. 567—569. l.

³⁾ Corp. Jur. Hung. II. 278.

aljegyző, 1832-ben táblabíró lett. 1847-ben Bács megyét képviselte az országgyűlésen. Nejétől sárdi Somsich Máriától született gyermekei *Ödön*¹⁾ cs. kir. kamarás, uhlánus kapitány (neje gr. Attems Mária); *Albin*²⁾ jelenleg is megyei nagybirtokos (Gráczban), továbbá *Ilona* (†) és *Irma*.

L. *Albin* cs. és kir. aranykulcsos, arany sarkantyús vitéz, neje alsószopori Nagy Regina.

L. *Ödön* leánya Mária, férjhez ment br. Boxberg cs. és kir. uhlánus főhadnagyhhoz.

L. *Lajos* leánya Irma, férjhez ment németújvári gróf Batthyányi László cs. és kir. kamaráshoz.

L. Lajos másik leánya Ilona, fiatal korában elhunyt.

L. Lajosnak nővére *Jozefa* volt, a ki ferisanczai Mihálovics Mihály cs. kir. főhadnagyhhoz ment nőül.

Az ugyancsak fentebb említett Péternek fia József, kinek mint láttuk, egy fiú gyermeke: *Sándor* és három leánya: *Anna* férj. szentgyörgyi Horváth János cs. kir. kamarásné, *Karolina* férj. Swiha cs. kir. huszár kapitányné és *Mária* férj. De Pauli báróné voltak.

L. Sándor kiváló műveltségű férfiú volt. 1811-ben megyei al-, utóbb pedig főszolgabíró, majd táblabíróként szerepelt. Utóbb kizárólag gazdasággal foglalkozott.

A család számos tagjai között egyedül ő az, a kinek vagyonáról részletes adatok maradtak fenn. Bács-Bodrogh megye levéltárában található ugyanis vagyonának 1832. szept. 12-én kelt összeírása és becslése. E szerint Katymáron 3272 hold, Madarason 170 telek és 92 hold, Borsódon 4333 hold, Legyenén 1321 hold földje volt. L. Sándornak, mely az épületek, úrbéri jövedelmek és gazdasági beruházással együtt akkori pénzben összesen 3.089,085 forint 19 kr-ra becsültetett.³⁾

¹⁾ Elhunyt 1858-ban.

²⁾ Szül. 1846.

³⁾ Tört. Társ. Évkönyv XIII. évf. 172—174. l.

Neje br. Geramb Etel¹⁾ volt, a kitől *János* és *Illés* nevű fiai származtak. János kir. tanácsos, a Lipót-rend lovagja, neje Pilaszánovits Flóra, jelenleg is élő két fia: *János*,²⁾ továbbá *Frigyes*,³⁾ megyei nagybirtokosok.

L. János a közéletben kiváló szerepet visz, a főrendiház jegyzője. A magyar szent korona orsz. öröskereszt-egyletének igazgatója; az e téren kifejtett tevékenysége elismerésül Ő Felsége a Lipót-renddel tünteté ki 1898-ban. Neje szül. hidvéghi Mikó Mária. Két gyermeke van: ifj. *János* és *Mária*.

L. Frigyes kiválóan képzett és tudományos műveltségű férfi. A közéletben nem vesz részt, inkább a gazdasággal és jogi tanulmányokkal foglalkozik. Gyermekei: *József*, *Endre* és *Flóra*.

L. Sándor második fia *Illés*, ki eleinte a katonai pályán működött s cs. kir. huszár főhadnagy volt, rendkívül nagy műveltségű és képzett férfi, ki katymári kastélyában nagy könyvtárt alapított. A közéletben nem szerepelt, kizárólag tudományokkal foglalkozott. Gyermekeit kiváló gondos nevelésben részesíté, úgyszólván családjának szentelte egész életét; elhunyt 1886-ban.

L. János leányai: *Flóra* férjhez ment czabaji Horváth Béla m. kir. honvéd ezredeshez. *Malvin* férjhez ebeczki Blaskovits Sándorné. *Irma* és *Ella* fiatal korukban húnytak el. *Emma* férjhez ment nemes-militicsi Kuluncsits Viktorhoz.

L. Illés fia *Ernő*, több ízben orsz. képviselő (szül. 1854.), neje szül. Karlovsky Valerie, házasságukból egy fiú származott, *József*.

1) A Geramb francia eredetű család a XVIII. században költözött hazánkba. Magyar nemességet G. Farkas és testvére János III. Ferdinánd királytól 1647. évi június 15-én nyertek. 1770-ben a család római szent birodalmi lovagi rangra emeltetett. A család tagjai jobbra katonatisztek és bányahivatalnokok voltak. (L. Nagy I.: Iván i. m. IV. 366.)

A bárói méltóságot I. Ferencz király G. Károlynak és testvérének Gottliebnek 1817. január 22-én kelt oklevelével adományozta, czímerüket pedig tetemesen megnövelte. (Siebmacher: Wappenbuch. Ungar. Adel II. 195. taf. 155.)

2) Született 1846-ban.

3) Született 1849. Neje földéaki Návay Jolán.

Illés második fia *Pál* (szül. 1856.), neje szül. Cholowievsky Jeanette, gyermekeik : ifj. *Pál*, *Márius*, *József*, *Ilona*, *Margit*. Nevezett Pál Illés fia a közéletben tevékeny részt vesz, különösen a közgazdasági téren nagy tevékenységet fejt ki. Az országgyűlésen több ízben hatásos beszédeket tartott.

Harmadik fia *Géza* (szül. 1864. Budapesten). Tartalékos cs. kir. huszár hadnagy. Jeles útirajz író, megyei tb. főjegyző, a Bács-Bodrogh megyei tört. társ. alelnöke, orsz. képviselő stb. Nagy utazásokat tett Európa, Ázsia és Afrikában. A magyar szent korona orsz. vereskereszt-egyletnél kiváló működést fejt ki, érdemei elismeréséül a fővédnök-helyettes, Lajos Viktor főherczeg, főmegbizottá és adlatusává nevezte ki.

L. Illés első leánya *Eugénia* 1873-ban önkezével oltá ki ifjú életét. *Margit* férje nagybányai Horthy István cs. kir. huszár kapitány.

VII.

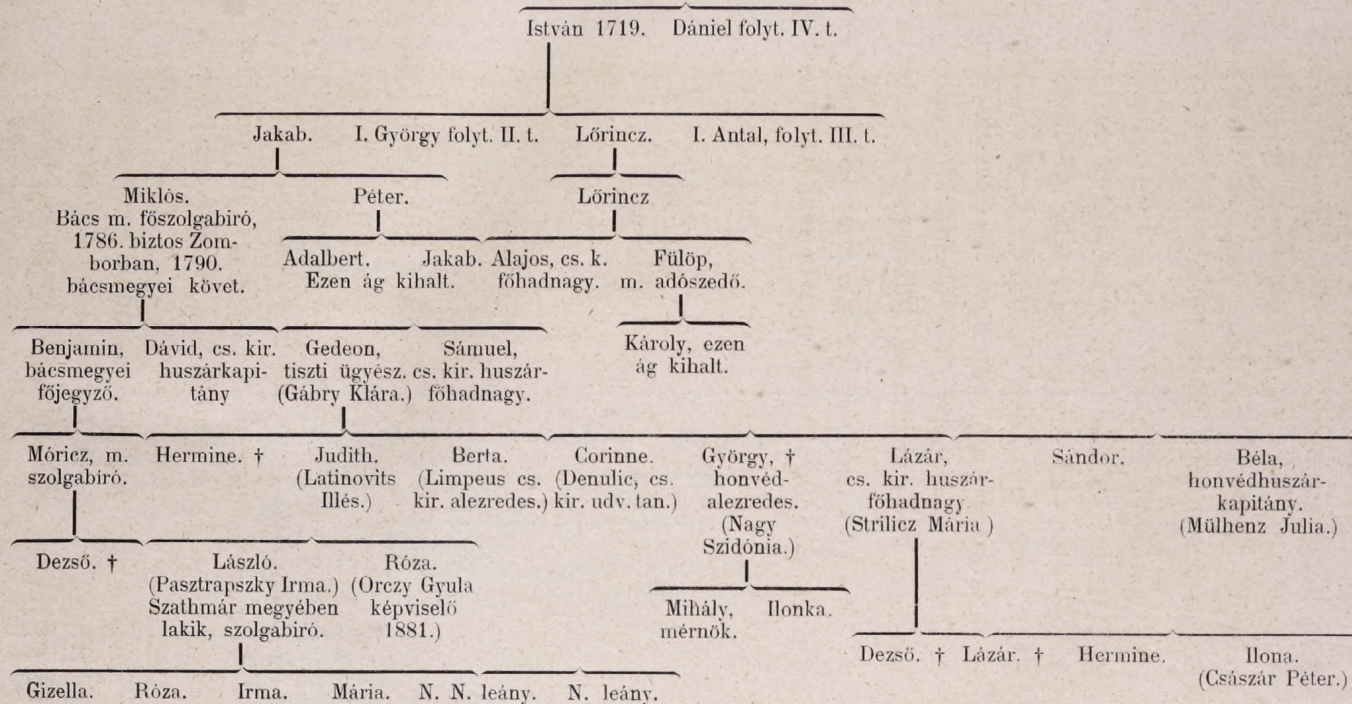
A család genealogiája.

A levéltári adatok hézagossága számos hazai családnak genealogiáját teszi ingataggá, a Latinovits-család azonban azon szerencsés helyzetben van, hogy ide vonatkozó levéltári adatai pontosan fenmaradtak s a leszármazási tábla összeállítása — legalább a fiú-ágot illetőleg — nem ütközik nehézségekbe. A genealogiai ősokeket e családnál a nemességszerzők t. i. Latinovits *Dániel* és *István* képezik, a kik testvérek voltak. Ezekről a leszármazást a következő genealogiai táblák (I—IV.) tüntetik elő :

A Latinovits-család törzsfája. Nemesítettésüktől 1719.

TÖRZSFŐ:

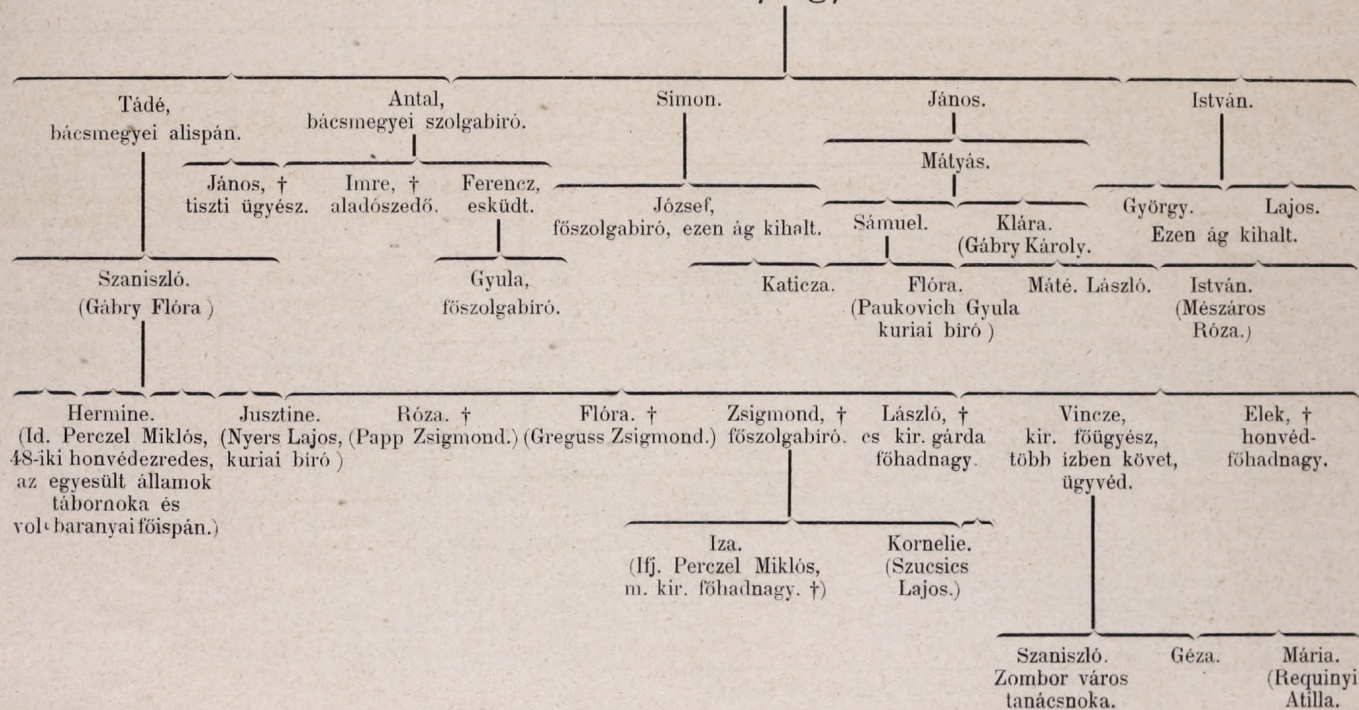
Tádé.

A Latinovits-család törzsfája. Nemesítettésüktől 1719.

II. TÖRZSFŐ:

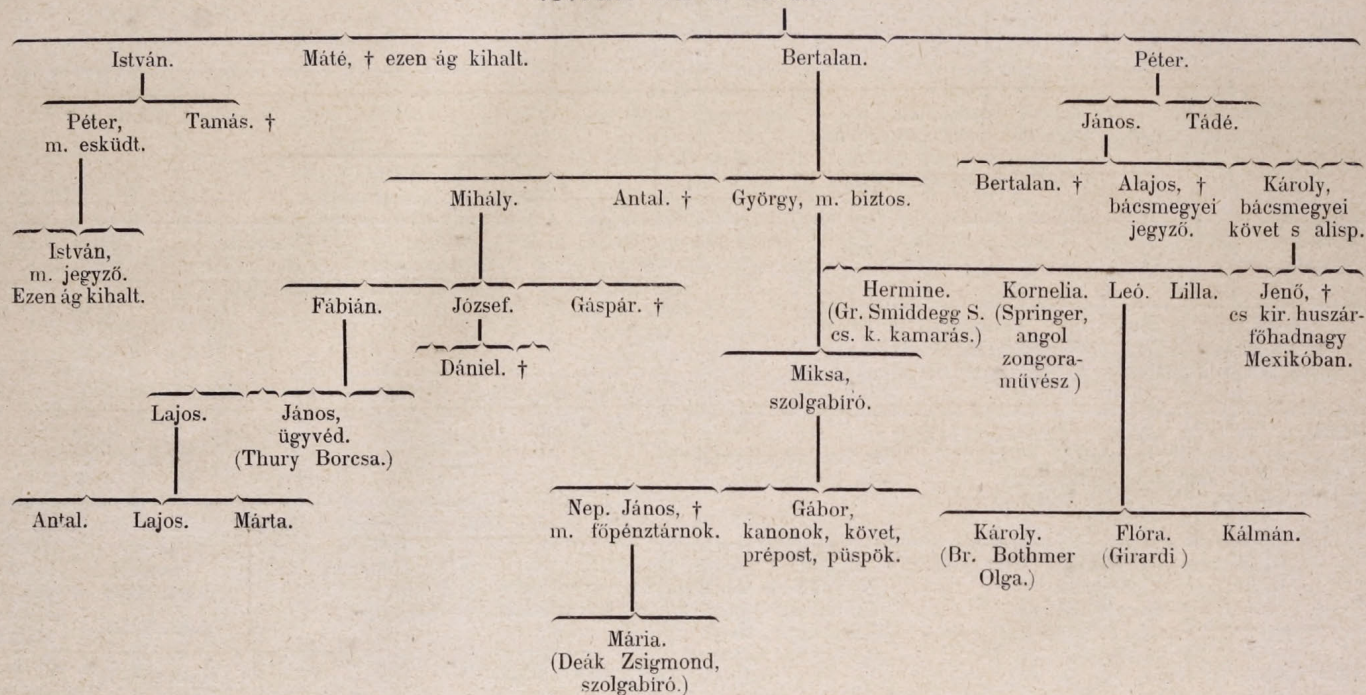
István fia I. György.

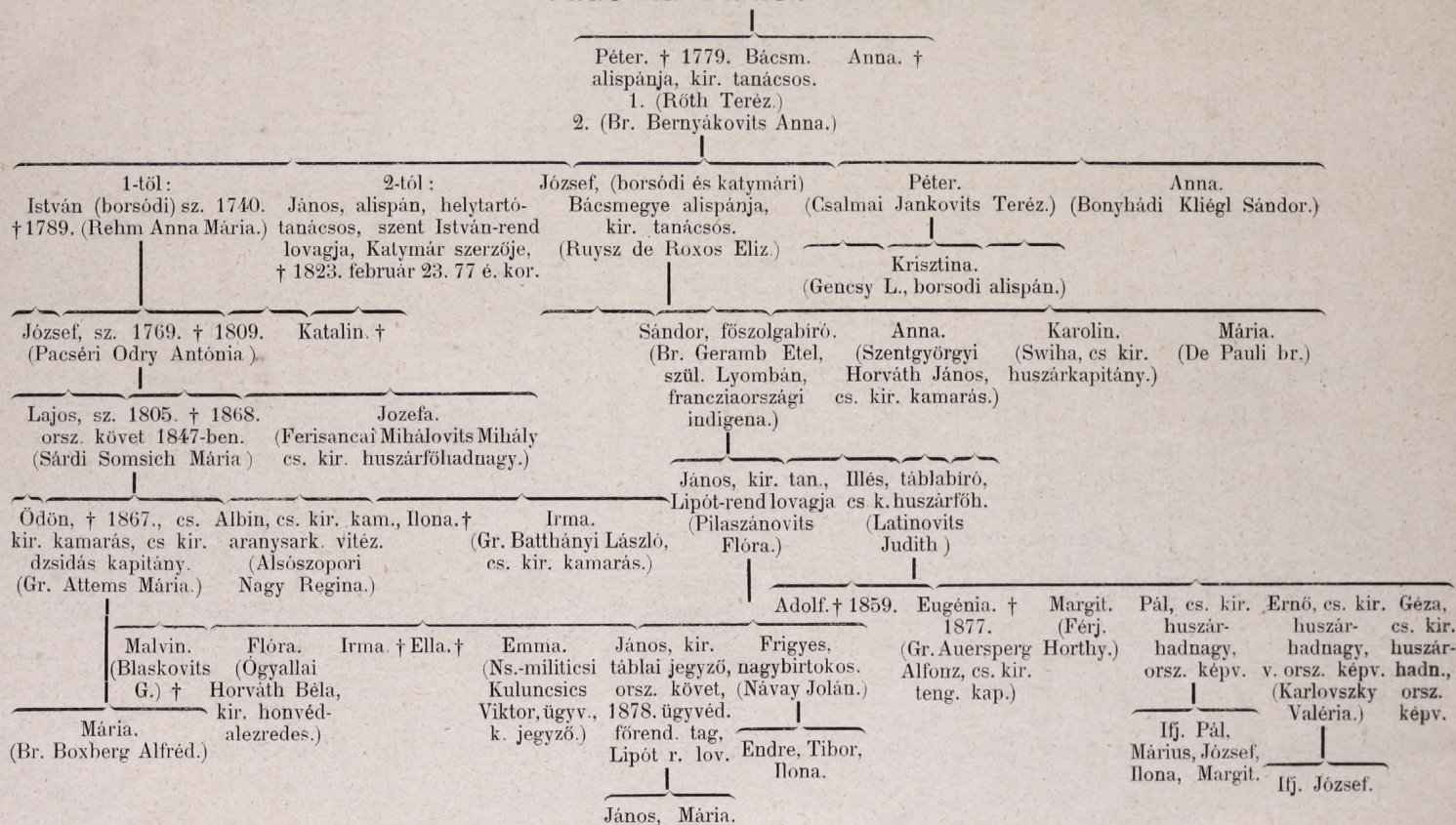
A Latinovits-család törzsfája. Nemesítettésüktől 1719.

III. TÖRZSFŐ:

István fia I. Antal.

IV. TÖRZSFŐ:
Tádé fia Dániel.

VIII.

A család címere.

A Latinovits-család nemzetségi címere a XVIII. század heraldikájának szellemében igen szépen van összeállítva. Leírása a következő: a pajzs kék mezejében arany oroszán vörös zászlót lobogtat; a pajzssisak feletti nemesi koronán egy pánczélos magyar ruhás, kék-vörös tollas sisakú vitéz emelkedik ki s kardjával átszúrt török fejet tart; a címertakaró foszlány jobbról ezüst-vörös, balról arany-kék.¹⁾

IX.

A család levéltára.

Tekintve a régi iratok fontosságát, a Latinovits-család mindenkor kiváló gondot fordított levéltárának megőrzésére. A család iratai Baján őriztettek s mivel azok kezdettől fogva közös családi tulajdont képeztek, gyakran megtörtént, hogy a családtagok egyes iratsomókat a levéltárból kiemelvén, vissza nem szolgáltatták. Így történt, hogy a levéltár nagy tartalma mellett sem teljes mai napság, sőt abból több fontos irat, így pl. az eredeti nemes-levél, a Katymárra vonatkozó kir. donáció stb. hiányzik.

Bizonyára ez birta rá a családot, hogy 1834-ben a levéltár kezelésére nézve külön egyezséget kössön, melynek értelme szerint abba a család seniorjainak engedelmé nélkül senki be nem léphetett.²⁾

A legújabb időben a család gondoskodott arról, hogy a százados háborúk, tűzvész és olykor talán felügyelet hiánya

¹⁾ Az eredeti címeres levél nem foglaltatik a családnak a M. Nemzeti Muzeumban elhelyezett iratai közt. Forrásaink: Nagy I.: Magyarorsz. csal. VII. k. 39. l. Siebmacher: Wappenbuch III. B. 271. T. és családi pecsétek Bács-B. vm. levéltárában.

²⁾ Az egyezség Latinovits Sándor özvegye és a többi családtagok közt Baján 1834-ben jött létre. (Eredetije a cs. levéltárában.)

folytán összekúszált levéltári anyag rendeztessék és újból lajstromba vétessék. Miután pedig ez megtörtént, a család egész levéltárát, mint örök letéteményt, 1899. év elején a Magyar Nemzeti Múzeumban helyezte el.

Úgy országos, mint megyei szempontból egyaránt fontos forrása e levéltár a helytörténelemnek. Az olvasó szíves tájékoztatása czéljából az alábbiakban közöljük annak tartalmi jegyzékét.

I. Általános érdekű családi oklevelek.

1. Borsód és Legyen puszták beigtatásának kir. megerősítő levele. Kelt 1747. július 14-én Latinovits Péter, Antal, Jakab, György és Lőrincz részére.

2. Madaras pusztá kir. adománylevele. Kelt 1751. augusztus 24-én Latinovits Péter és neje: báró Bernyákovics Anna részére.

3. Borsód-i előnév kir. adomány L. Péter és testvérei részére. Kelt 1747. október 20-án.

4. Borsód és Legyen pusztákra nádori adománylevél. Kelt 1727. február 10-én Latinovits Dániel és István részére.

5. Kunbaja pusztára nádori adománylevél. Kelt 1745. nov. 22-én L. Péter, Antal, Jakab, György és Lőrincz részére.

6. Geneologica deductio lineae Stephani Latinovits.

7. Leltár Latinovits Lajos családi levéltáráról. (1876.)

8. Lajstroma Latinovits Lajos levéltárának 1839-ből.

9. Jegyzéke a Latinovits Sándornénál talált iratoknak 1840-ből.

10. Levéltári jegyzék 1858-ból.

11. Egyezség özv. Latinovits Sándorné született br. Geramb Adél és a Latinovits-család többi tagjai közt a levéltár kezelésére nézve 1834-ből.

12. Kunbajára vonatkozó okmányok jegyzéke 1834-ből.

13. Borsód és Ó-Legyenre vonatkozó okmány-jegyzék 1834-ből.

14. *Madarasiensia* documenta. (Jegyzék 1514-től 1820-ig.)

15. *Kunbaja* birtokbeigtatása a kalocsai káptalan által Latinovits Péter, Antal, Jakab, György és Lőrincz részére. Kelt 1746. január 2.

16. *Borsód* és *Legyen* puszták birtokbaigtatása a kalocsai kápt. által. (1816.)

17. *Borsód* és *Legyen* puszták telekkönyve.

18. *Borsód* és *Legyen* puszták határkiigazítására kiküldött megyei bizottság munkálata 1738-ból.

19. *Borsód* és *Legyen* pusztákra nézve a Latinovits-család és a kir. kincstár között felmerült perből folyó egyezség iratai 1815-ből.

2. Különfélék :

20. Báró Bernyákovics Klára végrendeletei (3) 1799-ből. (Pest.)

21. VII. Pius pápa levele Preindl József bécsi karmesterhez, melyben neki áldását küldi. 1816.

22. Latinovits Máté és társai egyezség levele a borsódi és legyeni legelőkre nézve 1848-ból.

23. Mária Terézia királynő bizonyoságlevele arról, hogy gr. Czobor József bajai földesúr a Latinovits-család borsódi és legyeni birtokbaigtatása elleni tiltakozását visszavonta. (1747.)

24. Kalocsai káptalan hit. másolatban átírja a Kunbajára vonatkozó iratokat Latinovits Péter részére. (1748.)

25. Kunbajára vonatkozó különféle iratok az Antunovits, Gugánovits és Latinovits-családot illetőleg. (2 csomó.)

3. Családi levéltár.

1. Kunbajára vonatkozó iratok. (1 köteg.)

2. Madaras iratai. (1 könyv, 2 köteg.)

3. Latinovits Gábor iratai. (1 köt.)

4. Parcesetits Miklós-féle per iratai. (1 köt.)

5. Országos subsidiumok jegyzékei. (1 köt.)

6. Nyugták és számlák. (1 köt.)

7. Nyugták és számlák. (1 köt.)

8. Madarasi és katymári jövedelmek. (1 köt.)
9. Dömötör Pál ügyvédi díjai. (1 köt.)
10. Számadások. (1 köt.)
11. Számadások. (1 köt.)
12. Levelek. (1 köt.)
13. Latinovits Péter levelei és számadásai. (1 köt.)
14. Madaras telekkönyvi munkálatai. (1 köt.)
15. Madaras rendezésére vonatkozó levelezések. (1 köt.)
16. Borsód puszta tagosítása. (1 köt.)
17. Különféle levelek. (1 köt.)
18. Levelek, számadások. (1 köt.)
19. 1795. évi jövedelmi számadások. (1 köt.)
20. Szerződések L. Lajos és Beck között. (1 köt.)
21. Madaras helység árvaszámadásai. (1 köt.)
22. Levelezések. (1 köt.)
23. Madaras helységbeli úriszéki jkönyvek. (1 köt.)
24. Latinovits János vegyes iratai. (1 köt.)
25. Számadások. (1 köt.)
26. Bajai házak bírói becslései. (1 köt.)
27. Birtokhatárjárásokra vonatkozó iratok. (1 köt.)
28. Latinovits Krisztina árvaszámadásai. (1 köt.)
29. Számlák, nyugták. (1 köt.)
30. Földváry-Latinovits-család peres iratai. (1 köt.)
31. Másolatok folyamodványok- és végzésekről. (1 köt.)
32. Számlák, nyugták. (1 köt.)
33. Számlák, nyugták. (1 köt.)
34. Uradalmi számadások. (1 köt.) 1790—91.
35. L. Sándor és testv. peres iratai. (1 köt.)
36. Számlák, nyugták. (1 köt.)
37. Ugyanazok. (1 köt.)
38. Latinovits-Buday periratok. (1 köt.)
39. L. Krisztina árva-iratai. 1791. (1 köt.)
40. Megyegyűlési határozatok. 1834. (1 köt.)
41. Antunovits és báró Orczy periratai. (1 köt.)

42. Uradalmi számadások. 1786. (1 köt.)
43. Birtokosztály-egyezségek. (1 köt.)
44. Madarasi templomépítés iratai. (1 köt.)
45. Birtokosztály és egyezségi iratok. (1 köt.)
46. Madaras legelő úrbéri per. (1 köt.)
47. Uradalmi szőlőtelep iratok. (1 köt.)
48. L. József kötelezvény-másolatai. (1 köt.)
49. L. Lajos és Szaniszló peres iratai. (1 köt.)
50. Adámovits-féle iratok. (1 köt.)
51. Úrbéri szabályzatok. (1 köt.)
52. Özv. L. Jánosné és társai peres iratai. (1 köt.)
53. L. János, báró Orczy L. és Antunovits-féle per. (1 köt.)
54. L. Péter és társai számadásai. 1740—1825. (1 köt.)
55. L. János folyamodványai. (1 köt.)
56. Földváry-Latinovits J.-féle periratok. (1 köt.)
57. L. Krisztina árvaszámadásai. (1 köt.)
58. L. István örökhagyatáka leltárai. (1 köt.)
59. Nyugták, számlák. (1 köt.)
60. Szerződések. (1 köt.)
61. Számlák, nyugtatványok. (1 köt.)
62. L. Krisztina árva javainak összeírása. (1 köt.)
63. L. Krisztina birtokrendezése, egyezségek stb. (1 köt.)
64. Kigyós-ér rendezésére vonatkozó iratok. (1 köt.)
65. Számlák és tart. jegyzékek. (1 köt.)
66. Madarasi úriszéki jkönyvek. (1 köt.)
67. Demény J. és Dózsa J. kötelezvényei. (1 köt.)
68. Számlák, számadások. (1 köt.)
69. L. István és Dániel-ágak közötti per. (1 köt.)
70. Számlák, nyugták. (1 köt.)
71. Számlák, nyugták. (1 köt.)
72. Folyamodványok a marhakereskedés ügyében. (1 köt.)
73. Madarasi stb. úrbéri rendezkedések iratai. (1 köt.)
74. Gazdasági számlák cselédbérekéről stb. (1 köt.)
75. Vegyes birtokbizonyítványok, levelek, jegyzékek. (1 köt.)

Társulati ügyek.

Társulatunk választmánya tolyó évi december hó 17-én délután 4 órakor ülést tartott, melynek legfőbb tárgya a közgyűlés idejének és tárgysorozatának megállapítása volt.

Jelenvoltak: elnök, id. Mihályi János, Dömötör Pál, Gräff Nikáz, Kozma László választmányi tagok, Buday Gergely pénztáros, Roediger Lajos titkár.

Elnök az ülést megnyitva, felhívta a titkárt jelentésének megtételére. Titkár részletesen jelentette, hogy a folyó évi szeptember hó 7-én tartott választmányi ülés megbízásai teljesítették. Tudomásul vétetett.

Titkár jelenti, hogy a szeptember 7-iki választmányi ülés óta a következő események fordultak elő:

Megkerestük nagyságos alispán úr útján a megyei törvényhatóságot, a megyei levéltárban és a megyei leltárakban őrzött régiségek átengedése iránt.

A „Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat“ felkérte társulatunkat, hogy a folyó évi november hó 4-én tartandó 20-ik ünnepélyes közgyűlésen képviseltesse magát. — Mivel az átirat idejét a gyűlés időpontjától csak pár nap választotta el, első sorban a helybeli választmányi tag urak kérték föl képviseltetésünkre. Kozma László orsz. képviselő urat volt szerencsénk megnyerni társulatunk képviselőjéül, ki a november 4-iki ülésen át is adta társulatunk üdvözlét. Az onnan küldött viszontüdvözlét társulatunk közgyűlésén lesz szíves tolmácsolni.

Megkerestük Zenta város tanácsát társulatunk ügyeinek előmozdítására. — Zenta város 50 frttal alapítótagjaink sorába lépett.

A választmánytól nyert megbízás értelmében feladatává tétetvén titkárnak az ásatási területek bejárása, azon alkalmat választotta ezen látogatások megtételére, midőn mindenre kiterjedő figyelmű alelnök urunk is meglátogatta az egyes területeken működő tagtárs urakat. Az ezen alkalmal nyert benyomásokról más helyen emlékezik meg titkár. — Tudomásul vétetett.

A szeptember hó 7-iki választmányi ülésen nyert felhatalmazás alapján az elnökség a következő új *alapító* tagoknak küldte meg a választmány köszönő-levelét: Bács-Kúla község közönsége (50 frt), Bende Imre megyés püspök Nyitra (50 frt), Császka György érsek Kalocsa (100 frt), Dungserszky Lázár nagybirtokos Szent-Tamás (100 frt), Mohol község közönsége (75 frt), O Kanizsa község közönsége (50 frt), Latinovits Albin nagybirtokos Grác (50 frt), Fernbach János nagybirtokos Roglaticza p. (50 frt), Fernbach Antal nagybirtokos Zombor (50 frt), Szemző László nagybirtokos

Budapest (100 frt), Zsablya község közönsége (50 frt) uraknak és erkölcsi testületeknek.

Továbbá a következő urak és testületeknek mint új *pártoló* tagoknak küldte meg a tagsági okmányokat: Barakovits Lajos gyógyszerész, Blum Salamon tanító, Bosnyák János jegyző, Borovánszky Gyula jegyző, Dosztig József jegyző, Dudás Andor tanácsnok, Faller Alajos jegyző, Georgievic Avram földbirtokos, Georgievic Tivadar földbirtokos, Hallósy Kornél jegyző, Hauke Imre központi főszolgabíró, Ivanits Izidor jegyző, Lajthay János plébános, Léb Pál tanító, dr. Lőrincz Mihály orvos, Magyar István plébános, Manojlovits L. Szteván földbirtokos, Neszmírák Mátyás jegyző, Pánesz Péter földbirtokos, Poppovits Emil jegyző, dr. Pavlovits Momir orvos, dr. Récsey Ede ügyvéd, Roheim Károly nagybirtokos, dr. Széchényi Tamás főszolgabíró, dr. Szuesics Sándor plébános, Szommer József jegyző, Tripolszky Béla jegyző, dr. Zákó István ügyvéd, Zsupánszky Lyubó jegyző uraknak és Ada, Bács-Almás, Bács-Keresztur, Bács-Martonos, Bács-Topolya, Borsód, Csávoly, Cservenka, Csonopla, Felső-Szent-Iván, Filipova, Gákova, Goszpodinceze, Kunbaja, Kuczura, Matheovics, Mélykút, Nemes-Militics, Német-Palánka, O-Palánka, O-Szivac, O-Verbász, Rigyicza, Szilbás községek és az új-verbászi kaszinó-egyletnek. — Pártoló tagokul felvetteknek tekintetnek.

Jelenti titkár, hogy szétküldte az „Évkönyv“ III. füzetét, és hogy megfektette a társulati tagok törzskönyvét. — Tudomásul van.

Az ásatások ez idő szerint szünetelnek. Érdujhelyi M. plébános úr csak most kapta kezébe a helyi hatóság engedélyét a titeli ásatásokra.

Titkár emlékezteti a választmányt arra, hogy mily érdemeket szerzett gróf Zichy Jenő úr hazánk történelmének kutatása körül, indítványozza, hogy a választmány tegyen javaslatot a közgyűlésnek gróf Zichy Jenő úrnak társulatunk tiszteletbeli tagjává választatása iránt. — Indítványa élénk helyesléssel fogadtatott.

Elnök felhíva a választmányt a közgyűlés ideje és tárgysorozatának megállapítására. A következő határozat hozatott:

Az évi rendes közgyűlés 1900. januárius hó 6-án délelőtt fog megtartatni a megyeház nagytermében.

A közgyűlés tárgysorozata a következő:

1. Elnöki megnyitó. 2. Titkári jelentés. 3. Kozma László orsz. képviselő választmányi tag úr átadja a közgyűlésnek a „Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat“-nak folyó évi november hó 4-én tartott üléséről küldött üdvözlését. 4. A választmány javaslata gróf Zichy Jenő úrnak tiszteletbeli taggá választatása iránt. 5. A kiküldött számvizsgálók jelentése

a pénztár megvizsgálásáról és a pénztáros jelentése. 6. Titkár szabad előadást tart az őstörténelemből. 7. Költségelőirányzat. 8. Esetleges indítványok.

Több tárgyalni való nem lévén, elnök a jelen jegyzőkönyv hitelesítésére Gräff Nikáz és Kozma László urakat kérve föl, az ülést bezárja.

R., titkár.

A Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat tagjainak névsora 1899. deczember 29-én.

Folyó szám	A társulati tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett a társulat tagjává
Tiszteletbeli tagok :			
1	Császka György érsek	Kalocsa	1892
2	Dr. Fraknoi Vilmos cz. püspök, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelője	Budapest	1898
3	Dr. Hampel József tud. egyetemi tanár	Budapest	1898
4	Iványi István nyug. főgymn. tanár	Szabadka	1884
5	Oltványi Pál prépost	Szeged	1888
6	Dr. Pauler Gyula min. tanácsos, országos főlevéltárnok	Budapest	1898
7.	Schmausz Endre főispán	Szabadka	1884
8	Dr. Szentkláray Jenő kanonok	Temesvár	1888
9	†Szilágyi Sándor volt egyetemi könyvtári igazgató	Budapest	1898
10	Dr. Wlassits Gyula vall. és közokt. minister	Budapest	1898
Alapító tagok :			
1	Bács-Bodrogh vármegye közönsége 100 frt	Zombor	1898
2	Bács-Kula község közönsége 50 „	Bács-Kula	1899
3	Balla Pál ügyvéd 50 „	Ujvidék	1885
4	Bende Imre püspök 50 „	Nyitra	1899
5	Dr. Boromisza Tibor kanonok 50 „	Kalocsa	1896
6	Ifj. Chottek Rezső gróf nagybirtokos 50 „	Futtak	1899
7	Császka György érsek 100 „	Kalocsa	1892
8	Csurog község közönsége 50 „	Csurog	1899
9	Dungyerszky István nagybirtokos 50 „	Szent-Tamás	1899
10	Dungyerszky Lázár nagybirtokos 100 „	Szent-Tamás	1899
11	Fejér Gyula apát-plébános 50 „	Zombor	1899
12	Fernbach Antal nagybirtokos 50 „	Zombor	1899
13	Fernbach János nagybirtokos 50 „	Roglaticza puszta	1899

Folyó szám	A társulati tag neve és állása		Lakhelye	Mikor lett a társulat tagjává
14	Fernbach Lajos nagybirtokos	50 frt	Temerin	1899
15	Gfrerer Miklós nagyvállalkozó	80 "	Budapest	1899
16	Grossmann Vilmos nagyvállalkozó	50 "	Budapest	1899
17	Latinovits Albin es. kir. kamarás	50 "	Grác	1899
18	Mohol község közönsége	75 "	Mohol	1899
19	Nagy Béla plébános	50 "	B. Monostorszeg	1899
20	Ó-Kanizsa község közönsége	50 "	Ó-Kanizsa	1899
21	Pilaszanovits József nagybirtokos	50 "	Roglaticza p.	1899
22	Pucher József nagybirtokos	50 "	Budapest	1899
23	Báró Rédl Béla nagybirtokos	50 "	Kelébia	1899
24	Szemző Gyula nagybirtokos	50 "	Zombor	1899
25	Szemző László nagybirtokos	100 "	Budapest	1899
26	Gróf Teleky József nagybirtokos	50 "	Tetétlen	899
27	Ujvidék sz. kir. város közönsége	50 "	Ujvidék	1899
28	Vojnits Simon nagybirtokos	50 "	Zobnaticza p.	1899
29	Zenta város közönsége	50 "	Zenta	1899
30	Gróf Zichy Nep. János nagybirtokos	50 "	B.-Topolya	1885
31	Zombori Takarékpénztár	100 "	Zombor	1898
32	Zombor sz. kir. város közönsége	50 "	Zombor	1899
33	Zsablya község közönsége	50 "	Zsablya	1899
Működő tagok:				
1	Bieber Gyula min. segédtitkár		Budapest	1884
2	Buday Gerő áll. főgymn. r. k. hittanár		Zombor	1898
3	Costa János áll. főgymn. h. tanár		Zombor	1899
4	Czirák Gyula segédlelkész		Gombos	1898
5	Dr. Donoszlovits Vilmos orvos		Zombor	1884
6	Dömötör Pál kir. ítélő-táblai bíró		Zombor	1898
7	Dr. Dudás Gyula segédtanfelügyelő		Zombor	1887
8	Erdélyi Gyula főjegyző		Baja	1887
9	Érdújhelyi Menyhért plébános		Zenta	1890
10	Evetovits István segédlelkész		Baja	1898
11	Id. Frankl István ny. kir. főgymn. igazgató		Szabadka	1884
12	Fridrik Tamás tanító		Ada	1884
13	Gergurov Milán városi főmérnök		Zombor	1895
14	Gohl Ödön nemzeti múzeumi tisztviselő		Budapest	1895
15	Gräff Nikáz kir. tanfelügyelő		Zombor	1884
16	Gubitz Kálmán igazgató-tanító		B.-Monostorszeg	1899
17	Holezmann Ignác nyug. tanító		Torzsa	1887
18	Juhász Árpád rajztanár, társ. illusztrátor		Zombor	1899
19	Jung Ferencz igazgató-tanító		Battina	1888
20	Koch József ág. ev. lelkész		Kis-Kér	1884

Folyó szám	A társulati tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett a társulat tagjává
21	Kurucz Gyula segédtanfelügyelő	Szabadka	1898
22	Kuzmiák Sándor tanító	B.-Keresztur	1899
23	Dr. Margalits Ede ny. rend. egyet tanár	Budapest	1884
24	Dr. Molnár István Lajos áll. főgymn tanár	Budapest	1884
35	Roediger Lajos áll. főgymn. tanár	Zombor	1898
26	Szárics Bertalan főügyész	Zenta	1898
27	Dr. Sztáncsek Zoltán segédtanfelügyelő	Temesvár	1899
28	Dr. Thim József járásorvos	Apatin	1890
Pártoló tagok :			
1	Ada község közönsége	Ada	1899
2	Dr. Alföldy Gedeon ügyvéd	Abbázia	1884
3	Alföldy Géza jegyző	B.-Monostorszeg	1899
4	Állami tanítóképezde	Baja	1887
5	Bács Almás község közönsége	Bács-Almás	1899
6	Bács-Keresztur község közönsége	Bács-Keresztur	1899
7	Bács-Martonos község közönsége	Bács-Martonos	1899
8	Bács-Topolya község közönsége	Bács-Topolya	1899
9	Dr. Baloghy Ernő ügyvéd	Zombor	1899
10	Barakovits Lajos gyógyszerész	Szent-Tamás	1899
11	Bedő Albert országgyűlési képviselő	Budapest	1899
12	Bezdán község közönsége	Bezdán	1894
13	Bezerédy István országgyűlési képviselő	Szabadka	1899
14	Dr. Bikár Nenád ügyvéd	Zombor	1898
15	Bikiczky Tamás segédjegyző	B.-Monostorszeg	1894
16	Birkáss Gyula ügyvéd	Szabadka	1899
17	Bittermann Nándor nyomdatulajdonos	Zombor	1897
18	Blum Salamon tanító	Uj-Verbász	1899
19	Boromisza János ügyvéd	Zenta	1884
20	Borovánzsky Gyula jegyző	Kernyaja	1899
21	Borsód község közönsége	Borsód	1899
22	Bosnyák János jegyző	Bezdán	1899
23	Gróf Chottek uradalmának igazgatósága	Futtak	1898
24	Csávoly község közönsége	Csávoly	1899
25	Cservenka község közönsége	Cservenka	1899
26	Csilits Bálint r. k. plébános	Felső-Szt-Iván	1899
27	Csonoplya község közönsége	Csonoplya	1899
28	Csupor Gyula nyug. főszolgabíró	O Becse	1884
29	Czirfusz Ferencz kir. tan., ny. tanfelügyelő	Zombor	1884
30	Dr. Czvetkovits Péter ügyvéd	Zombor	1899
31	Dalmay József nyug. pénzügyi tanácsos	Zombor	1884
32	Deák Zsigmond főszolgabíró	Apatin	1885

Folyó szám	A társulati tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett a társulat tagjává
33	Drégeli Kálmán tanító	Mélykut	1899
34	Dosztig József jegyző	Bács-Kula	1899
35	Dudás Andor városi tanácsnok	Zenta	1899
36	Dudás István takarékpénztári igazgató	Zenta	1894
37	Dudás Lajos főjegyző	Zenta	1884
38	Egger János jegyző	Kunbaja	1899
39	Eigl József apát, esperes-plébános	Uj-Futtak	1884
40	Ertl János nagybirtokos	Szonta	1899
41	Falcione Gusztáv nagybirtokos	Zombor	1899
42	Falcione Lajos nagybirtokos	Zombor	1899
43	Dr. Falcione Nándor ügyvéd	Zombor	1899
44	Faller Alajos jegyző	Veprovác	1899
45	Felső kereskedelmi iskola	Zombor	1898
46	Felső-Szent-Iván község közönsége	Felső-Szt-Iván	1899
47	Fernbach Antal nagybirtokos	Zombor	1899
48	Fernbach Bálint nagybirtokos	Zombor	1899
49	Fernbach József nagybirtokos	Budapest	1899
50	Filipova község közönsége	Filipova	1899
51	Flatt Viktor főispán	Ujvidék	1899
52	Fischer Nándor jegyző	Gajdobra	1884
53	Dr. Fodor Lajos orvos	Mélykut	1899
54	Főgymnasiumi könyvtár	Szabadka	1887
55	Főgymnasiumi ifjúsági könyvtár	Szabadka	1887
56	Főgymnasiumi könyvtár	Zenta	1897
57	Főgymnasiumi könyvtár	Zombor	1898
58	Dr. Földes Simon orvos	Zsablya	1884
59	Dr. Fratricsevit-Aszt Vincze ügyvéd	Zombor	1898
60	Frey Imre ékszerész	Zombor	1899
61	Gákova község közönsége	Gákova	1899
62	Garay Károly r. k. plébános	Bács	1899
63	Gärtner Sándor r. k. plébános	Borsód	1899
64	Georgievics Avram földbirtokos	Szent-Tamás	1899
65	Georgievics Tivadar földbirtokos	Szent-Tamás	1899
66	Dr. Gertinger Pál földbirtokos	Zombor	1899
67	Goszpodinceze község közönsége	Goszpodinceze	1899
68	Gör. kel. szerb főgymnasiumi könyvtár	Ujvidék	1898
69	Dr. Grünbaum Pál ügyvéd	O-Becse	1899
70	Dr. Grüner Samu ügyvéd	Zombor	1884
71	Hallósy Kornél jegyző	Csávoly	1899
72	Hauke Imre megyei központi főszolgabíró	Zombor	1899
73	Haverda Mátyás főgymnasiumi igazgató	Szabadka	1884
74	Dr. Hegedűs Aladár polgármester	Baja	1899

Folyó szám	A társulati tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett a társulat tagjává
75	Hinger Péter r. k. plébános	Kunbaja	1899
76	Hipp Dezső főszolgabíró	Palánka	1899
77	Dr. Hoffmann Károly r. k. esp.-plébános	Bács-Kula	1899
78	Dr. Holländer Adolf orvos	Jankovác	1884
79	Horthy István cs. és kir. huszárszázados	Bécs	1899
80	Horthy Istvánné úrnő	Bécs	1899
81	Husvéth István műtéstő	Zombor	1899
82	Husvéth Károly takarékpénztári tisztviselő	Zombor	1899
83	Incze Gusztáv cs. és kir. szolg. kiv. főhadn	Zombor	1899
84	Ivanits Izidor jegyző	Szent-Tamás	1899
85	Jankováci olvasókör	Jankovác	1884
86	Justh Ferencz országgyűlési képviselő	Tót-Prona	1899
87	Karácson Gyula alispán	Zombor	1884
88	Kármán József ev. ref. lelkész	Uj-Verbász	1884
89	Kiss Gyula jegyző	O-Verbász	1898
90	Kleiner Adolf r. k. esperes-plébános	Hajós	1887
91	Kopping Péter r. k. plébános	Bács-Novoszellő	1899
92	Kossin Károly kereskedő	Uj-Verbász	1898
93	Kottler Ottó ág. ev. lelkész	Bulkesz	1898
94	Kovács Ferencz r. k. plébános	O-Becs	1898
95	Kovács Pál országgyűlési képviselő	Budapest	1899
96	Kovács Sándor segédjegyző	Mélykut	1899
97	Kovacsich Máté r. k. apát-plébános	Bács-Almás	1898
98	Kovalszky Lajos ny. gymn. igazgató	Uj-Verbász	1884
99	Kozma László országgyűlési képviselő	Zombor	1884
100	Dr. Kőszeghy Ferencz orvos	Mélykut	1899
101	Községi tantestület	Bács-Keresztur	1899
102	Krump Vilmos felső keresk. iskolai tanár	Zombor	1899
103	Kuczura község közönsége	Kuczura	1899
104	Kunbaja község közönsége	Kunbaja	1899
105	Kurka Károly r. k. plébános	Mélykut	1899
106	Dr. Kurtz Fülöp orvos	O-Kér	1898
107	Lajthay Benjámín jegyző	Mélykut	1899
108	Lajthay János r. k. plébános	Kupuszina	1899
109	Lallosevits Jakab nagybirtokos	Zombor	1899
110	Latinovits Géza nagybirtokos	Borsód	1884
111	Latinovits Gyula főszolgabíró	Baja	1899
112	Latinovits János főrendiházi tag	Budapest	1899
113	Latinovits János ügyvéd	Baja	1899
114	Latinovits Frigyes nagybirtokos	Borsód	1899
115	Latinovits Pál országgyűlési képviselő	Szeged	1899
116	Lederer Gusztáv kir. ítélő-táblai bíró	Bács Kula	1899

Folyó szám	A társulati tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett a társulat tagjává
117	Léh Pál tanító	Uj-Verbász	1899
118	Leszkovácz Miléta gyógyszerész	O Verbász	1898
119	Lipovniczky Imre vall. alap. urad. tiszt	Mélykut	1899
120	Dr. Lőrincz Mihály községi orvos	Szent Tamás	1899
121	Lukácsévits István városi tanácsnok	Zenta	1884
122	Magyar Ernő földbirtokos	Szabadka	1899
123	Magyar István r. k. plébános	Uj-Verbász	1899
124	Magyar olvasókör	Zombor	1897
125	Maison Mihály r. k. esperes-plébános	Rigycza	1899
126	Mallin Károly jegyző	Obrovác	1884
127	Manojlovits L. Szteván földbirtokos	Szent-Tamás	1899
128	Máthé László tanító	O-Morovicza	1899
129	Matheovics (Tatabáza) község közönsége	Matheovics	1899
130	Mayer István kerekedő	Zombor	1899
131	Mélykut község közönsége	Mélykut	1899
132	Id. Mihályi János nyug. m. ár. elnök	Zombor	1884
133	Mladoniczky Vineze r. k. esp. plébános	Bácsújfalu	1899
134	Dr. Molnár Károly országgyűlési képviselő	Zombor	1899
135	Nemes Militics község közönsége	Nemes-Militics	1899
136	Nemzeti Kaszinó	Szabadka	1884
137	Német-Palánka község közönsége	Német-Palánka	1899
138	Neszmirák Mátyás jegyző	Sztanisits	1899
139	Nikolics Izidor főszolgabíró	Zsablya	1899
140	Növendékpapság Szent Ágoston Egylete	Kalocsa	1897
141	Dr. Ognyanovits Illés orvos	Ujvidék	1892
142	Olekváry Ödön m. kir. honvéd őrnagy	Szabadka	1899
143	O-Morovicza község közönsége	O Morovicza	1888
144	O-Palánka község közönsége	O-Palánka	1899
145	O-Szivacz község közönsége	O Szivacz	1899
146	O-Verbász község közönsége	O-Verbász	1899
147	Pánesz Péter földbirtokos	Csávoly	1899
148	Pártos Samu műépítész	Budapest	1884
149	Dr. Pavlovits Momir orvos	Szent-Tamás	1899
150	Dr. Pavlovits Simon megyei főorvos	Zombor	1884
151	Payerle János jegyző	Bukin	1888
152	Dr. Pertschy Ferencz nyug. főtörzsorvos	Filipova	1899
153	Pillich József gyógyszerész	Mélykut	1899
154	Pinkovich József országgyűlési képviselő	Szabadka	1899
155	Polgári olvasókör	Gombos (Bogojeva)	1898
156	Popovits Emil jegyző	Lality	1899
157	Posch Lajos r. k. segédlelkész	Fajsz	1898
158	Raisz Lajos takarékpénztári tisztviselő	Zombor	1898

Folyó szám	A társulati tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett a társulat tagjává
159	†Dr. Rátay József ny. megyei főorvos	Zombor	1884
160	Rauschenberger Adolf jegyző	Prigl-Szt-Iván	1894
161	Dr. Récsey Ede ügyvéd	Bács-Kula	1899
162	Dr. Rényi József orvos	Kunbaja	1899
163	Rigyicza község közönsége	Rigyicza	1899
164	Roheim Károly nagybirtokos	Zombor	1899
165	Rohonyi Gyula országgyűlési képviselő	Ujvidék	1884
166	Rómits Gerő r. k. segédlelkész	B-Monostorszeg	1899
167	Rónay László nagybirtokos	Kis-Zombor	1899
168	Sándor Béla ny. főispán	Zombor	1884
169	Dr. Scheerer János orvos	O Verbász	1898
170	Schneeberger János ág. ev. lelkész	Uj-Verbász	1884
171	Sigmond Göntér jegyző	O Soóvé	1884
172	Széchényi József országgyűlési képviselő	Zombor	1884
173	Dr. Széchényi Tamás főszolgabíró	Bács-Kula	1899
174	Szedresy Károly jegyző	Felső-Szt-Iván	1899
175	Dr. Szemző Mátyás nagybirtokos	Kernyaja	1884
176	Szendy Lajos ev. ref. lelkész	Pacsér	1899
177	Szent István ifjúsági olvasó-egylet	Bács-Keresztur	1899
178	Szilbás község közönsége	Szilbás	1899
179	Szilágyi Mór ügyvéd	Zombor	1884
180	Szommer József jegyző	Bács-Almás	1899
181	Dr. Szucsics Sándor r. k. plébános	Csávoly	1899
182	Szutrély Lipót takarékpénztári igazgató	Baja	1899
183	Ifj. Szutrély Lipót szolgabíró	Baja	1899
184	Temunovits József igazgató-tanító	Zombor	1899
185	Tipka Antal főgymnasiunai tanár	Szabadka	1884
186	Treer János igazgató-tanító	Prigl-Szt-Iván	1894
187	Tripolszky Béla jegyző	Bács	1899
188	Tripolszky Gyula főispáni titkár	Zombor	1899
189	†Trischler Ferencz polgármester	Zombor	1899
190	Tumbász István r. k. plébános	Vajsza	1899
191	Turnovszky Rezső r. k. plébános	Karavukova	1899
192	Uj-Verbászi kaszinó-egylet	Uj-Verbász	1899
193	Vagner György jegyző	Uj-Verbász	1898
194	Válits János r. k. kanonok-plébános	Bács-Madaras	1884
195	Valihora Ágoston r. k. plébános	Prigl-Szt-Iván	1885
196	Dr. Várossy Gyula közp. papnevelő int. ig.	Budapest	1890
197	Városey László megyei főszámvevő	Zombor	1899
198	Városi könyvtár	Zombor	1894
199	Venetianer Sándor ev. ref. lelkész	Uj-Soóvé	1899
200	Vermes Béla országgyűlési képviselő	Szabadka	1899

Folyó szám	A társulati tag neve és állása	Lakhelye	Mikor lett a társulat tagjává
201	Vértesi Károly ügyvéd	Zombor	1899
202	Vojnits Béla nagybirtokos	Zobnaticza p.	1899
203	Vojnits Dániel r. k. apát-plébános	Baja	1899
204	Báró dr. Vojnits István főispán	Zombor	1898
205	Ifj. Vojnits István megyei főjegyző	Zombor	1899
206	Ifj. Vojnits István nagybirtokos	Szabadka	1899
207	Dr. Vojnits Lajos kir. közjegyző	Zenta	1899
208	Vojnits József nagybirtokos	Szabadka	1898
209	Vuits György nagybirtokos	Zenta	1894
210	Vuits Vazul nagybirtokos	Zenta	1894
211	Vujevich Alajos takpénztári alkalmazott	Zombor	1894
212	Wámoscher Nándor nagybirtokos	B.-Monostorszeg	1898
213	Weidinger Lajos kereskedő	Zombor	1899
214	Würth Zsigmond földbirtokos	Mélykut	1899
215	Zákó Milán országgyűlési képviselő	Zombor	1899
216	Dr. Zákó István ügyvéd	Zombor	1899
217	Dr. Zalár István orvos	Borsód	1889
218	Zsarkó Ferencz gőzmalomtulajdonos	Mélykut	1899
219	Zsigmond Gyula jegyző	Piros	1889
220	Zsupánszky Lyubó jegyző	O-Szivacz	1899

Zombor, 1899. évi december hó 29-én.

Tiszteletbeli tag 9.

Alapító tag 33.

Működő tag 28.

Pártoló tag 220.

Összesen . 290.

Roediger Lajos,
titkár.

TARTALOM.

	Lap.
1. A borsódi és katymári Latinovits-család története. Dr. Dudás Gyulától.	
I. Bevezetés	139.
II. A család eredete és első ismert ősei	140.
III. A család nemességre emelése	141.
IV. Első birtokszerzemények. Borsód és Legyen	143.
V. Kunbaja, Madaras és Katymár birtoklásának története	148.
VI. A család története 1719—1848-ig, illetve napjainkig	151.
VII. A család genealogiája	162.
VIII. A család címere	167.
IX. A család levéltára	167.
2. Társulati ügyek	172.
3. A Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat tagjainak névsora	
1899. évi december hó 29-én	174.

 Az 1899. évre kifizetett és e helyen nem nyugtázott
tagsági díjak nyugtátványozása az 1900. évi első füzet borítékán
fog eszközölni.

A BACS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTENELMI TARSULAT TULAJDONA.
